

CLEOPATRA

Cleopatra VII

Cleopatra
Qlwpdrt

WEIGALL ARTHUR

Cleopatra **Viața și epoca sa**

Traducere și adaptare **Gabriela Dobrisan**

Prelucrare electronică

Editura Prietenii Cărții
Colecția Cutezătorii

București

2018

PARTEA ÎNTÂI CLEOPATRA ȘI CEZAR

CAPITOLUL I

Introducere asupra caracterului Cleopatrei

Oricine ar încerca să întreprindă un studiu aprofundat despre viața Cleopatrei și-ar da cu ușurință seama că părerea în general acceptată în privința caracterului său s-a format pe baza mărturiilor celor care i s-au opus în disputa dintre Antoniu și Octavian. În ultimii ani, marea regină a Egiptului devenise un dușman de moarte al primului dintre acești doi împărați romani, iar amintirea ostilității sale a fost perpetuată de partizanii fiecărui Cezar al dinastiei. Astfel, ideea universal acreditată a unei influențe nefaste, exercitate de ea asupra lui Iuliu Cezar și Marc Antoniu, se bazează pe injuriile gratuite ale dușmanilor săi, iar istoria, din păcate, nu ne-a lăsat în schimb relatări asupra vieții sale, consemnate de vreunul dintre adepții pe care i-a avut în lupta pornită cu atâta cutezanță. Să remarcăm, totuși, că cel mai onest dintre istorici, incomparabilul Prutarh, pare să-și fi extras o mare parte a informațiilor din jurnalul ținut de doctorul Cleopatrei, Olympus. Nu avem pretenția să facem aici apologia reginei atât de blamate, dar vom încerca să înfățișăm evenimentele ce i-au marcat viața tumultuoasă, pentru a-i prezenta năzuințele cu toată sinceritatea, așa cum le înțelegem. Dacă vom reuși să demonstrăm plauzibilitatea supozițiilor noastre, faptele și gesturile Cleopatrei vor apărea, fără să fie nevoie de nici o altă pledoarie, sub o lumină mai favorabilă, iar caracterul său, oricum ar fi fost, nu va fi în nici un caz mai rău prezentat decât al oricărui alt actor al acestei drame.

Am vorbit despre nedreptatea și parțialitatea dușmănoasă a atitudinii autorilor clasici. Va fi de ajuns, ca argument, un singur exemplu.

Să ne întoarcem la începuturile relației dintre Cleopatra și Cezar. Opinia unanimă a istoricilor antici și moderni este că marele dictator ar fi fost abătut de la drumul drept de către voluptuoasă egipteană și ținut la Alexandria cumva împotriva dorinței sale ba, mai mult, că ar fi fost prizonier al șiretlicurilor malefice ale acestei sirene orientale. Or, în acea vreme, după cum vom vedea, Cleopatra, „străina care nu ducea niciodată lipsă de romani viteji", era, de fapt, o tânără în jur de douăzeci și unu de ani, a cărei moralitate nu poate fi suspectată prin nici o teorie veridică; aceasta în timp ce Iuliu Cezar, bărbat în puterea vârstei, știrbise reputația atâtor femei, adesea alese din rândul soțiilor și fiicelor prietenilor săi, încât renumele său de seducător intrase în legendă. Pare de neconceput ca în aceste condiții să fie acuzată Cleopatra! Desigur, nu vom încerca să o prezentăm pe regina Egiptului ca pe o întruchipare a virtuților celor mai înalte. Dar ținem să i se facă dreptate și să i se acorde, ca în fața unui tribunal, premisă de nevinovăție, convinși că, astfel, cititorul va putea vedea mai târziu în ea un exemplu de feminitate fără nimic extraordinar.

Nu am dori să fim acuzați că ne folosim de privilegiul biografului: acela de a-și justifica eroul, încă o dată, nu se pune problema „apărării" Cleopatrei: vom relata viața sa așa cum a rezultat din investigațiile noastre, fără a ocoli aprecierile întemeiate ale altor istorici, dar oferind judecății publicului un aspect al cauzelor faptelor sale care, dacă va fi acceptat, îi va spăla amintirea de stigmatul ce o

întinează de prea multă vreme și îi va așeza reputația la același rang cu aceea a numeroșilor săi contemporani iluștri, dirvire care nici unul nu a fost în întregime rău sau în întregime bun.

Ceea ce se știe cu oarecare siguranță despre înfățișarea sa extraordinară se reduce la atât de puțin încât nici biograful nu dorește să îi facă un portret clar. Dar, pe de altă parte, rolul de istoric interzice comerțul cu umbre și fantome și se opune ca el să se mărginească să invoce simulacre palide ale celor care au fost cândva realități puternice. Cei vii odinioară trebuie să fie înfățișați nu ca spectre vagi, ezitând să iasă din mormânt, ci ca entități substanțiale, perceptibile în fiecare detaliu *cu ochii minții*. De aceea este nevoit Să le comunice și altora impresia pe care și-o formează, chiar dacă nu-i neapărat conformă cu realitatea.

Ca suport material, nu dispunem decât de niște monezi, pe care este gravat profilul reginei, și un bust, realizat mediocru, păstrat la British Museum. Nu știm ce culoare aveau ochii sau părul ei, nu putem să afirmăm că ar fi avut pielea de o albeață de alabastru, asemenea compatrioților săi macedoneni, sau măslinie, precum grecii. Nici frumusețea ei nu este un fapt dovedit. Singurul lucru pe care îl știm este că nici o picătură de sânge oriental nu-i curgea prin vene, așa că i-am atribui chipul greco-macedonean. Ar fi o gravă greșală să considerăm că avea tenul brun al egiptencilor, ochii unei orientale, plini de somnolență, cu pupile de culoare închisă, gene lungi, iar părul negru și mătăsos. Nu vom îndrăzni să afirmăm că era blondă cu ochi albaștri, deși acest tip predomina la rasa macedoneană și era frecvent întâlnit la popoarele orientale mediteraneene, iar dacă am considera-o brunetă, nu am face-o decât pur probabilistic.

Trăsăturile chipului Cleopatrei, cu toate că, pe ansamblu, dădeau impresia de o rară finețe, erau accentuate: nasul acvilin și proeminent, cu nări viguroase și distinse, gura fină, cu buze conturate ferm, ochi mari și potrivit așezați, sprâncene cu linie fină. Ovalul încântător al obrazilor și al bărbiei îi îndulcea trăsăturile.

„Frumusețea sa, scria de natură să-i frapeze pe cei Octavia, soția lui Antoniu, era a fost dezmințit de-a lungul atracție deosebită.

„Era strălucitoare când o Cassius, capabilă să cucerească dragoste, până și pe cei pe care

Se crede că era mică de căroră vom reveni, să pătrundă nevăzută în propriul palat, a făcut-o, înfășurată în pleduri purtate pe umeri de unul dintre servitori, de unde putem deduce ca nu avea o greutate prea mare. Bustul de la British Museum da, de altfel, impresia că ar fi fost executat după modelul unei femei zvelte, iar Plutarh sugerează faptul că tocmai această delicatețe a fapturii îi dădea puterea de seducție. Ne-o imaginăm: mică și grațioasă, nu foarte slabă, cu forme suave, cu pielea alba, cu ochii și părul negru, frumoasă, desigur, dar nu de o frumusețe desăvârșită. Se spune că modulațiile vocii ei, întotdeauna acaparatoare și convingătoare, i-ar fi fost arma principală.

Plutarh, nu era în sine fără egal, nici aflați în apropiere" – și adaugă că mai frumoasă. Dar îi recunoaște – și nu secolelor – farmecul rar și puterea de

ascultai și o vedeai, întărește și Dio până și inimile cele mai refractare la vârsta îi răcise."

statură: obligată, în împrejurări asupra

Veninul diavolului, dintre trăsături,

Nu are alta mai puternică decât dulceața unei guri...

spune Byron, iar de acest dar periculos al naturii a știut admirabil să se servească regina Cleopatra de-a lungul întregii sale vieți.

„Intimitatea cu ea, scria Plutarh, avea un farmec irezistibil, prezența sa, vocea seducătoare și ceva ciudat care emana din ființa ei exercitau o atracție aproape enervantă... Avea atâta dulceață în glas...”

Grația sa era la fel de irezistibilă ca și vocea. Se poate ca acest farmec unic, semnalat de Plutarh, să fi venit din adâncurile făpturii sale, dar mai avea un fel de a fi, puțin naiv și copilăros, cu aer ciudat, curajos și capricios, care îi încânta pe cei din jur.

Deși năvalnică și înclinată spre jocurile dure, se arăta, când era nevoie, măreață și mândră. Pliniu o descrie ca pe-o femeie orgolioasă; aceeași impresie i-a produs și lui Cicero, când s-au întâlnit la Roma. Dar oare nu era o atitudine adoptată de regină ca să țină piept criticilor nobililor romani care-i considerau poziția mai puțin onorabilă decât o credea ea?

Nu exista nici un indiciu care să arate că ar fi fost o natură misterioasă. Ne este descrisă mai curând ca o persoană impulsivă, trecând cu ușurință de la măreție la simplitate. Acționa spontan și, în tinerețe, de multe ori s-a arătat ingenuă și vicleană, în egală măsură. Cu firea sa juvenilă, cu temperamentul impulsiv, adesea distrată, se bucura de viață și, plină de candoare, nu se da în laturi de la plăcerile care i se ofereau. Inima Să dezlănțuită trecea de la bucurie la tristețe, de la comedie la tragedie, cu o ușurință tulburătoare, iar cu mâinile sale mici flutura în jur urzeala circumstanțelor complexe, ca o mantie țesută din umbră și lumină.

Era o femeie foarte inteligentă, spirituală și promptă în răspunsuri, „își modula vocea, spunea Plutarh, ca un instrument cu multe coarde, vorbind în orice limbă.” Rar, a trebuit să recurgă la serviciile unui interpret, pentru că îi era la fel de ușor să se întrețină, pe limba lor, cu etiopienii, troglodiții, evreii, arabii, sirienii, mezii și părții. Se spune că vorbea graiurile multor popoare, în timp ce predecesorii săi la tron nu se preocupaseră să învețe nici limba egipteană, „unii dintre ei împingând indiferența până la a-și păstra dialectul macedonean”. Se simțea foarte atrasă de politică, iar ca regină a Egiptului a servit cu o energie pasionantă cauza independenței și a măreției dinastiei sale. Dio Cassius ne povestește că era foarte ambițioasă și supraveghea atent îndeplinirea obligațiilor față de tron. Este ceea ce confirmă acțiunile sale, Cleopatra nutriend uneori dorința de dominație mondială. Inteligentă și curajoasă, nu pare totuși să fi fost versată în subtila arta a diplomației: se mulțumea să țesea intrigi și să comploteze așa cum făcuseră toți cei din neamul său, nu atât cu finețe și profunzime cât cu insistență și fervoare. Trăsătura majoră a caracterului său era tenacitatea în îndeplinirea scopurilor și, fără îndoială, cititorii vor urmări cu interes viu și constant lupta pe care a dus-o neconținut pentru drepturile ei și ale fiului său, Cezarion.

Unanim se presupune că regina era sclava simțurilor și într-atât încât nefericita Cleopatra a devenit emblema vie a senzualității vicioase și a degenerescentei voluptuoase de la curțile orientale. O asemenea apreciere nu se sprijină decât pe fundamentul derizoriu al mărturiilor dușmanilor ei romani, ale ignoranților sau ale celor ce o priveau prin prisma prejudecăților. Căci ea a trăit cu adevărat, timp de mai mulți ani, ca soție a lui Cezar care – se spune – plănuia să facă din ea împărăteasa

Romei și soția lui legitimă. După asasinarea lui Cezar, Cleopatra s-a căsătorit cu Antoniu și au trăit împreună până la moartea lui.

Într-o epocă în care nu se făcea prea mare caz de căsătorie, când, altfel spus, Roma și Alexandria erau îmbarcate împreună în aventura extraconjugală, Cleopatra, din ceea ce știm, le-a acordat favorurile numai celor doi bărbați care, succesiv, i-au ținut loc de soți, și unul și celălalt fiind, de altfel, recunoscuți în Egipt drept consortii ei după legea divină.

Cuvintele lui Dio Cassius, „nici o bogăție nu-i satisfăcea lăcomia, iar pasiunile sale erau de neostenit”, se raportează la rățăcirile și extravaganta care i-au marcat cursul vieții. Desigur, ea a stârnit acuzațiile adversarilor săi, care o calificau drept nesăbuită și risipitoare, dar nimic nu dovedește că ar fi fost o Dalila sau o Izabela. Poate chiar a avut o înaltă moralitate.

După o consultare a tuturor mărturiilor, concluzionăm că se poate să fi fost puțin prea senzuală, să nu-și fi controlat întotdeauna pasiunile, însă era înzestrată cu cele mai bune instincte feminine și, ca mamă, s-a dovedit a fi deasupra oricărui reproș. Și aceasta când, încă o dată, atât la Roma cât și la Alexandria, intriga amoroasă era la ordinea zilei. Despre corupția morală a acestei epoci se știe că până și descrierea conduitei dansatoarelor ar profana paginile istoriei. Mai mult, comerțul lor patentat avea de suferit de pe urma concurenței aristocratelor. Legăturile ilegale deveniseră atât de frecvente în familiile de vază, încât nu erau comentate decât doar când aveau un caracter extrem de scandalos, iar intervenția judiciară nu mai provoca teamă, ci zâmbete batjocoritoare.

Suntem martorii devotamentului arzător și de nezdruncinat pentru fiul său Cezarion, ne imaginăm camera copiilor din palatul regal, care într-o vreme răsună de găngurelele a doi gemeni veseli și atunci clișeele „Voluptuoasă orientală”, „Sirena” sau „Regina senzuală a Orientului”, care i-au fost atribuite timp de secole, ni se par mai degrabă absurde decât banale. O femeie de o grație delicată, aproape fragilă, leagănă la sân un nou-născut, în timp ce, în jurul ei, trei micuți viguroși se joacă veseli – iată-o! tandră, ingenuă și surâzătoare, așa este mama fiului bastard al lui Cezar. Este foarte probabil ca mult comentata viață senzuală și sentimentală a Cleopatrei să se fi redus la numai două iubiri, atât de dramatizate în istorie. Nu există nici o probă, nici un indiciu al vreunei aventuri în afara acestor experiențe, ambele cu caracter matrimonial, în care nu a trădat niciodată.

În multe împrejurări, Cleopatra a dovedit rafinament și cultură. Cunoașterea limbilor străine îi atestă înclinația spre studiu. Moștenise temperamentul artistic al familiei sale și nu ne îndoim că a onorat tradiția Ptolemeilor. Se spune că ea a fost cea care i-a sugerat lui Antoniu să doneze orașului Alexandria vechea bibliotecă din Pergam, cu 200.000 de volume. Cicero face aluzie la anumite lucrări pe care ea ar fi vrut să le obțină pentru Biblioteca din Alexandria.

Protectoare a artelor, sprijinea, în aceeași măsură, și științele. Matematicianul Photinus, celebru pentru tratatele sale de aritmetică și de geometrie, a publicat o lucrare intitulată *Canonul Cleopatrei*. Faimosul medic Dioscoride făcea parte din suita reginei, numărându-se chiar printre apropiați. Mai putem cita, dintre prietenii Cleopatrei, pe astronomul Sosigene; fără îndoială, prin intermediul reginei i-a fost acesta prezentat lui Cezar, care l-a ales drept colaborator la întocmirea calendarului.

Oricât de sărace sunt informațiile despre atitudinea Cleopatrei în privința artelor și științelor, faptul că a putut să păstreze o vreme îndelungată devotamentul unui literat ca Iuliu Cezar demonstrează că avea

înțelegere și gust pentru creațiile spiritului. Capabilă de multă maturitate, când împrejurările o cereau, își abandona dispozițiile impetuoase pentru o atitudine calmă, gânditoare. Privea totuși cu încredere viața care, cu excepția ultimilor ani, i-a rezervat mai multe bucurii decât tristeți.

Simțul umorului se manifesta prin bucuria cu care pune la cale glume și farse. Hoinărea noaptea, împreună cu Antoniu pe străzile orașului, bătea la porțile caselor și fugea atunci când locuitorii veneau să deschidă, într-o zi, pe când Antoniu pescuia în mare, a trimis un scufundător să-i agate în cârligul undiței un pește afumat, pe care triumvirul l-a adus la suprafață în hohotele de râs ale celor prezenți. Toți scriitorii epocii sale vorbesc la unison despre farmecul și originalitatea conversațiilor cu regina, spirituale și animate, și despre ușoara frivolitate, molipsitoare, care-i făceau prezența atât de dorită.

Activă, îndrăzneță, curajoasă și strălucitoare, Cleopatra reprezenta, prin excelență, femeia care atrage iubirea bărbaților. Era gata oricând pentru aventuri primejdioase, întoarcerea în Egipt, după ce fratele sau o exilase, îi dovedește cutezanța neîmblânzită. Și felul riscant în care i s-a înfățișat lui Cezar prima oară, ieșind dintr-un pachet de pleduri pentru pat, purtat în spate de un slujitor, este un exemplu convingător al acestui curaj pitoresc, prin care înflăcărează imaginația. Florus, care nu se număra printre prietenii ei, o descrie pe regină ca fiind „eliberată de orice temeri de-ale femeilor”.

Și, pornind de la acest curaj nebunesc, ajungem la o altă întrebare; avea sau nu Cleopatra inima crudă? Să nu uităm că a ordonat asasinarea surorii sale Arsinoe și execuția mai multor persoane de vază care complotaseră împotriva ei. Nu ni se pare nimic ieșit din comun, într-o vreme când uciderea din motive politice era un lucru obișnuit. Pe de alta parte, faptul că folosea în acest scop luptători de temut nu face cu nimic mai reprobabil actul său decât acelea ale bunei regine Elizabeth, care, e drept, prefera decorul solemn, prezența unui președinte al curții și un călău îndeplinindu-și misiunea cu securea. Moartea prematură a lui Ptolemeu XV, fratele reginei, ar putea fi atribuită lui Cezar și Cleopatrei, dacă nu cumva a avut cauze naturale; iar execuția regelui Artavasd al Armeniei este un banal act politic. Ar rămâne o ultimă acuzație de cruzime împotriva reginei: aceea de a fi experimentat eficacitatea unor otrăvuri asupra condamnaților la moarte. Procedul nu este, neapărat, o dovadă a lipsei de sensibilitate din partea ei, căci puțin mai conta pentru cel în cauză felul în care avea să i se aplice sentința, în timp ce suverana acorda o mare importanță descoperirii unei soluții care ar fi putut s-o scape, dacă ar fi fost nevoie, cât mai ușor de chinurile unei morți teribile.

Ca mulți dintre contemporanii săi, Cleopatra credea în puterea zeilor; practica riturile păgâne cu ardoare, convinsă de strânsa legătură între divinitate și monarhie, părând să accepte ca inatacabilă credința în propria-i ascendență cerească, ereditară. La ocaziile solemne, se împodobește cu însemnele lui Isis și ale Afroditei, jucând rolul zeiței reîncarnate, ceea ce îi conferea nu numai puteri, ci și drepturi divine. Se credea în comuniune cu zeii de sex masculin ai Egiptului și ai Greciei; când astrologii interpretau anumite semne sau când ea însăși observa augurii favorabili sau nefaști, ținea cont de toate acestea ca de un mesaj venit de la aliații săi de sus. S-a spus adesea că hotărârile luate în timpul bătăliei de la Actium i-ar fi fost inspirate de avertismentele date de anumite preziceri sinistre. Și în alte împrejurări s-a comportat la fel: se spune că, pentru a-și procura resursele necesare în vederea războiului cu romanii, a profanat templele Egiptului și nici un loc nu i se părea nici prea sacru, nici prea infam, pentru a nu încerca să-l jefuiască atunci când avea nevoie de aur. Să amintim că, în calitate de

reprezentantă a zeilor pe pământ, considera ca era dreptul ei să dispună de proprietatea lor ca de bunurile personale și, în plus, le putea folosi cu atât mai puține scrupule cu cât urmau să servească gloriei Egiptului. Este posibil ca, în perioada de criză prin care trecea regatul, cei însărcinați cu strângerea de fonduri să fi adunat tot ce se putea, de oriunde, iar dacă suverana ar fi fost înștiințată de proveniențele lor, să fi fost prea absorbită și tulburată de evenimentele majore pentru a se mai gândi și la aceste probleme secundare.

Nu este necesar să dăm acum detalii despre caracterul reginei. Personalitatea ei se va contura clar și ni se va revela în întregime pe parcursul istorisirii tristei sale vieți. Dar subliniem ca nu a fost ceea ce se numește, în general, o femeie de moravuri ușoare, O putem vedea strălucitoare, fermecătoare, frumoasă, fără prea multe scrupule, dar nu lipsită de principii, poate dispusă să-și folosească farmecele, dar nu coruptă. Când istoricul își imaginează silueta ei grațioasă, alunecând ușor prin labirintul complicat al vieții; în mijlocul armatei, în toiul bătăliei; plutind alături de Cezar în barca regală, în amonteale Nilului, care se reflectă, albastru, sub razele Lunii; luând parte la jocurile micuților săi sub un impuls copilăresc; prezidând, cu o strălucire suverană, somptuoasele serbări de la palat; alergând, deghizată, pe străzile din capitală, înăbusindu-si hohotele de râs; traversând Mediterana cu pânzele în vânt, în întâmpinarea destinului; și, în sfârșit, cu privirea răătăcită, părăsită și înduioșătoare, strângând la piept aspida care-i va aduce moartea – nu se poate să nu se simtă copleșit de farmecul aproape magic al acestei fapturi care a schimbat fața lumii. Și atunci va vedea în ea nu o creatură demonică, stând la pândă într-o strălucitoare vizuină orientală pentru a întinde, cu mâinile-i fragile, curse teribile eroilor Romei, ci pe soția și văduva puternicului Cezar, care a luptat pentru fiul lui Cezar; o va vedea pe devotata și curajoasa tovarășă de viață a lui Antoniu, ce s-a străduit să unească Egiptul și Roma într-un întins imperiu. Nu îi mai apare ca o curtezană orientală încoronată, ci ca o femeie suverană prin excelență. El va avea în fața sa, o dată în plus, micuța siluetă grațioasă, ființa a cărei frumusețe subjuga, a cărei voce era o vrajă plăcută, și al cărei chip îi va apărea limpezit de orice umbră.

Și atunci vom începe să ne gândim, cu o perplexitate extremă, încotro să ne îndreptăm simpatia în urmărirea fazelor extraordinarelor lupte pentru supremație mondială: spre Cleopatra sau spre rivalul ei roman?

Nilul - mozaic din Palestina prezentând Egiptul Ptolemeic [cc. 100 î.H.]

CAPITOLUL II

Alexandria

Nici un studiu despre viața Cleopatrei n-ar avea cu adevărat valoare fără înțelegerea prealabilă a poziției Alexandriei, capitala regatului pe care îl stăpânea, atât în raport cu Egiptul cât și cu Grecia și Roma. Cititorul trebuie să aibă mereu în minte faptul că Alexandria era, în acea vreme, în relații mai strânse cu regatele din jurul Mediteranei decât cu Egiptul însuși. Din punct de vedere geografic, ea nu avea mai multe legături cu Valea Nilului decât Cartagina cu interiorul Africii de Nord.

Alexandria reprezenta o civilizație avansată, a cărei prosperitate depindea în mare parte de transporturile maritime; cetatea fusese ridicată de străini, nu de băștinași, pe coasta unui ținut mult mai puțin dezvoltat, însăși regina Cleopatra era străină, o macedoneancă izolată în palatele capitalei sale de tot restul Egiptului. Nimic nu dovedește că ar fi văzut vreodată Sfinxul și se pare că singura călătorie în amonte de Nil ar fi făcut-o doar în urma rugăminților lui Cezar.

Alexandria în

vremea Cleopatrei

Să ne ferim, deci, să-i dăm istorisirii de față, prin referirea la fapte, moravuri și obiceiuri ale Egiptului, un caracter tipic egiptean; nu vom aminti decât în trecere de poporul care trăia în întinsul ținut de dincolo de Alexandria.

Argumentul, aparent hotărâtor pentru alegerea locului de înălțare a cetății, a fost completa lui detașare de pământul egiptean. Orașul se clădise pe o limbă de pământ, mărginită într-o parte de Mediterana, iar în cealaltă, de Lacul Mareotis. Era, așadar, mai izolat decât Cartagina, care-și asigura apărarea printr-un hemiciclu de coline. Alexandru plănuise să-l transforme într-o colonie grecească, având în față portul, pentru a primi mărfurile grecești destinate aprovizionării Egiptului și pentru a îmbarca roadele variate ale Nilului către est și vest. Marele cuceritor preferase acest colț retras al Deltei Nilului pentru a întemeia un oraș care, deși aflat la o oarecare distanță de Egiptul propriu-zis, să-l domine. Alexandria părea să corespundă precis acestui scop; nici în zilele noastre el nu aparține Egiptului decât cu numele.

Fiindcă și astăzi, când trenuri confortabile asigură legătura între nordul Egiptului și Cairo, numeroși locuitori ai orașului din clasa de jos n-au văzut niciodată mai mult de câțiva kilometri de peisaj tipic egiptean și cea mai mare parte dintre ei nu va vedea niciodată piramidele. Colonia străină numeroasă din Alexandria nu știe prea multe despre Egipt: însuși Cairo se găsește departe de preocupările sale cotidiene. Grecii, levantinii și evreii, care formează, ca și în trecut, majoritatea

comunității, ar fi profund tulburați dacă ar fi puși în fața celui Egipt atât de drag funcționarilor și turiștilor. Egiptenii din clasa mijlocie care trăiesc în Alexandria nu sunt nici ei atrași de Egiptul propriu-zis, iar cei care au moștenit ceva pământ în interiorul continentului nu se grăbesc să-și viziteze proprietățile.

Egiptul este, deci, pentru alexandrin, un pământ necunoscut. El nu cunoaște crenelurile abrupte ale falezelor deșertului, Nilul imens, cerurile de o puritate nemișcată, strălucirea rece a constelațiilor, ruinele glorioase ale templelor antice, mormintele bogat ornamentate, căsuțele înghesuite la umbra palmierilor sau a sicomorilor, scâr-țâitul sfâșietor al *sakkieh-lor* (roțile hidraulice), decorațiile fine de pe *shaduf-un* (instalațiile pentru scoaterea apei). Alexandrinul n-a văzut vreodată deșertul fumegând de căldură, nici urmele cămilelor pe deasupra colinelor: nu a văzut niciodată Nilul căzând în cataracte pe stâncile de granit ori revărsarea imensă a inundațiilor sale. Aceste imagini și impresii, în aceeași măsură stranii și vagi, care, în mintea băștinașilor și a vizitatorilor se asociază cu Egiptul, nu-și găsesc locul în conștiința alexandrinilor; căci ei nu sunt copiii Nilului, ci ai Mediteranei.

Clima Alexandriei diferă mult de cea din interiorul deltei și nu se aseamănă deloc cu aceea a Egiptului de Sus. În Teba sunt zile de iarnă foarte călduroase și însorite și nopți geroase. Vara, este atât de cald încât ți se pare că te afli în Infern. La Cairo și în împrejurimi, temperatura este moderată, cu veri plăcute.

Poate că nu mai există la nici o altă latitudine un climat atât de favorabil ca în Alexandria la începutul verii, cu zile însorite, răcorite de briza marină, cu nopți destul de reci. O anumită umiditate creează probleme în august și în septembrie, dar niciodată căldura nu este excesivă, iar condițiile de viață sunt asemănătoare celor din Europa meridională. Iarna, pe coastele Alexandriei plouă des și este frig. Ai nevoie de haine groase, în timp ce Teba și piramidele sunt încălzite aproape tot timpul de razele soarelui, Alexandria este biciuită de rafale, iar briza sărată dinspre larg se năpustește, de-a lungul străzilor pavate, asupra trecătorilor. Nimic nu evocă aici trăsăturile climei egiptene. Respirăm, mai degrabă, aerul Marsiliei, al Neapolelui sau al Pireului.

Egiptenii din Alexandria și cei din nord, în general, nutresc un profund dispreț pentru semenii lor din zonele înalte. În schimb, meridionalii nu cunosc un epitet mai rușinos decât „alexandrin”. Egipteanul din nord, uitând de înrudirea dintre ei, îl etichetează pe cel din sud drept „negru”, cu un dispreț suveran. Un alexandrin, de pură sorginte egipteană, funcționar într-un district din sud, îmi povestea că i se părea lugubră viața într-o capitală de provincie, înconjurat de „negrii blestemați”. Iar dacă „egiptenii” din Alexandria se simt atât de departe de acea parte a populației care constituie pilonul nației egiptene, vom înțelege prăpastia care-i desparte pe greci și ceilalți locuitori din oraș de masa poporului de pe Nil.

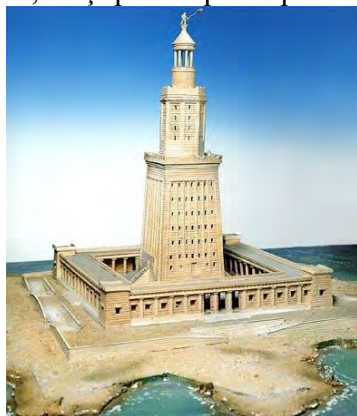
Suntem absolut convinși că regina Cleopatra îi trata pe egiptenii din interior drept „negrii blestemați”, îndreptându-și interesele și simpatiile dincolo de Mediterană. Ea nu întreținea legături mai strânse cu Egiptul decât milionarul din Londra cu minele sale aurifere din Africa. Alexandria păstrează și în zilele noastre caracterul european cu care au înzestrat-o Alexandru și Ptolemeii sau, mai degrabă, și-a asumat acest caracter nou. Desigur, apar pete de culoare locală în stilul și aspectul unor cartiere importante, dar, pe ansamblu, lasă impresia unui port mai degrabă italian decât egiptean. Nu are nimic în comun cu metropola sau cu vreun alt oraș de pe Nil și știm că existau o mulțime în vremea Cleopatrei.

Chiar și vegetația diferă, în Egiptul de Sus, frumusețea peisajului rezulta în special din ordonarea falezelor, a râurilor și a câmpiilor. O frumusețe întreținută cu grijă se degajă din grădinile ale căror flori sunt, în mare număr, importate; nu întâlnim aici specii sălbatice, iar iarba naturală este rară; în fiecare toamnă, peluzele sunt reînsămânțate.

Dar bogăția vegetală a unui întreg continent împodobește și parfumează, în orice anotimp, Alexandria; vedem, cu uimire, trandafiri din țările nordice crescând alături de flori din Europa meridională. Pe câmpiile de la Mariont, puțin mai sus de Alexandria, speciile de flori de primăvară sunt aceleași care împodobesc colinele elene. Răcoriți de briza din larg, călcăm pământul pe care strălucesc aurul margaretelor și roșul macilor. Aici înfloresc crinii și inșii. De pe pajiști și din grădini se răspândește un farmec dulce, întru nimic egiptean, total diferit de frumusețea gravă a sudului. Ne dăm seama că niciodată faraonii nu s-au plimbat pe aceste câmpii, unde gălbenelele sunt la fel de mari ca lalelele, iar spectrul lui Amon nu s-a întins pe deasupra macilor înfiorați de briza mării. Ne simțim purtați cu gândul în Grecia sau în Italia, fiind din ce în ce mai convinși că atât Cleopatra cât și cetatea sa, abia atinse de civilizația orientală, făceau parte integrantă din viața europeană.

Litoralul egiptean aflându-se la foarte mică înălțime deasupra nivelului mării, pământul nu putea fi zărit din larg decât de vasele ce se apropiau la câteva mile de resacul care se sparge pe nisipul și stâncile acestui mal pustiu. Alte ținuturi, de pe malul oriental al Mediteranei, Grecia, Italia, Sicilia, Insula Creta, Cipru și Siria, le ofereau navigatorilor, cu multe ore înainte ca velele sau ramele să le aducă vasele în bătaia vântului, punctele de reper ale munților iviți din albastrul apelor. Coasta egipteană nu le dădea căpitanilor de pe galere nici o informație, trezindu-se adesea periculos de aproape de țărm, înainte să-și fi dat prea bine seama de poziția lor. Orașul Alexandria era, în cea mai mare parte, ascuns vederii de Insula Pharos, așezată paralel, în fața sa, cu o configurație foarte asemănătoare celei a continentului. Două promontorii naturale înaintau de pe coastă până la cele două extremități ale insulei. Prin amenajările făcute, strâmtoarea ivită între Insula Pharos și continent a devenit un port excelent, la adăpost de furtuni, ca și partea principală a orașului.

Farul din

Alexandria [reconstituire]

Un punct de reper binevenit ghida traseul tuturor vaselor: celebrul far ridicat la extremitatea estică a Insulei Pharos, străjuind intrarea principală în port. Fusesse construit în timpul lui Ptolemeu Philadelphos, cu mai bine de două secole înainte de epoca Cleopatrei, de către Sostrate din Cnid și se număra printre minunile lumii. Construit din marmură albă, măsura în jur de 180 de metri, în timpul zilei, se înfățișa ca un stâlp de alabastru, scânteind sub opacitatea unui cer plumburiu, iar de

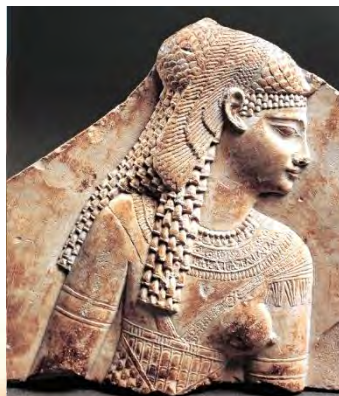
la asfințit până în zori strălucea în vârful său o lumină a cărei rază se vedea, pe apă, de la 55 de kilometri.

Un dig mare, Heptastadium, care unea Alexandria cu Insula Pharos, împărțea portul în două bazine de însemnătate aproape egală. Heptastadium era întrerupt la fiecare extremitate de câte o cale de trecere, câte un canal care conducea de la un bazin la celălalt, iar pe deasupra fiecăruia dintre aceste două canale se înălțase câte un pod, astfel că se construise un drum de 1300 de metri.

La vest de dig, portul se numea Eunostos, al Bunei întoarceri, pe unde se ajungea în extremitatea apuseană a Insulei Pharos; la est se afla Marele Port a cărui intrare era în spatele farului enorm, continuând promontoriul desemnat sub numele Lochias. Îngustimea canalului de trecere și prezența stâncilor, pe care valurile furioase ale Mediteranei, mânite de vânturile din nord, le asaltau cu violență continuu, făceau periculoasă această intrare.

Pentru a pătrunde în Marele Port, vasul cârmea spre far, la piciorul căruia talazurile agitate se spărgeau într-o spumă albă. Navigând de-a lungul recifelor întunecate de la baza strălucitoare minuni de marmură, lăsând în stânga spărgătorul de valuri, plutea prin canal spre intrarea liniștită. Aici, apa limpede, transparentă, străbătută de lumina soarelui, le permitea marinarilor să zărească, în zilele senine, nisipul de pe fundul mării și rocile. Alge în culori surprinzătoare acopereau formațiunile stâncoase pe deasupra cărora alunecau vasele, iar actiniile, asemenea unor flori enorme, se legănau ușor, în bătaia molcomă a curenților submarini, înaintând spre apa mai adâncă a portului, unde delfinii săreau ritmic, călătorului îi apărea dintr-o dată în față o înșiruire de palate și mărețe edificii cum nu mai exista nicăieri în lume. În stânga, pe promontoriul Lochias, se înălța palatul regal, care se prelungea spre vest. Mai încolo, aproape de mica insulă numită Antirodos, unde flutura pavilionul regal, se întindea portul regal. Scări de marmură, cu trepte largi și joase, coborau până în apa de azur, destul de adâncă pentru ca și cele mai mari galere să poată ancora la chei.

La limita continentului, dominând Marele Port, o mulțime de construcții magnifice îl impresiona puternic pe oricine se apropia pe calea apei. Întâi, impozantul Museum – în realitate o aripă a unui palat destinat studiilor științifice, condus de un preot desemnat de suveran. Clădirea conținea o sală uriașă, destinată mesei suveranilor, arcade pe sub care savanții se plimbau și discutau, o sală de întâlnire, unde aveau loc conferințe, și, la extremitatea nordică, în apropierea mării, Biblioteca – în vremea Cleopatrei, conținea mai mult de o jumătate de milion de papirusuri.

Cleopatra VII

Pe o colină, între Museion și promontoriul Lochias, se găsea Teatrul. Spectatorii de pe treptele superioare puteau să zărească, dincolo de scenă, Insula Antirodos, în spatele căreia galerele pluteau liniștite.

Dincolo de Teatru se zărea Pancum sau templul lui Pan, cu acoperișul său înalt, pe care Strabon îl descrie în felul următor: „o ridicătură artificială, în formă de con de brad, cu aspect stâncos, în vârful căruia se ajunge printr-o cărare în spirală, de unde se poate admira, în jos, întreaga priveliște a orașului”.

Ceva mai la vest, se afla Gymnasiumul, de dimensiuni impresionante, lungimea porticelor depășind 170 de metri; aici erau tribunalele, înconjurate de grădini și de păduri.

În apropierea portului, în partea occidentală a Teatrului, se întindea Forumul, iar în fața sa, pe chei, un templu al lui Neptun.

La vest de acesta, în apropiere de Museion, în mijlocul unei incinte numite Soma, erau mormintele Ptolemeilor, așezate în jurul faimosului Mausoleu în care se odihneau osemintele lui Alexandru cel Mare, într-un sarcofag de alabastru.

Edificiile, vizibile din port, formau cartierul cunoscut sub numele Regia, Bruchion sau Incinta Regală. Arhitectura nobilă, din piatră albă, reflectată în oglinda apelor, statuile și monumentele, copacii din grădinile strălucitoare, scările de marmură, ale căror trepte inferioare erau scăldate de mare, străzile largi și piețele publice întinse trebuie să fi constituit un decor fără seamăn în epocă.

Nimic nu-l dezamăgea pe călătorul uimit de acest spectacol măreț, debarcat de pe vasul său, dornic să hoinărească prin oraș. Trecând prin Forum, ajungea pe strada principală, întinsă pe aproape cinci kilometri, care tăia orașul în lung, în linie dreaptă, de la Poarta Necropolei, din extremitatea vestică a portului Bunei întoarceri, până la Poarta Canope [*canope – vas funerar egiptean.*] la extremitatea estică, la mică distanță în spatele promontoriului Lochias. Acest magnific bulevard, Strada Canope sau Merson Pedion, larg de vreo 30 de metri, era flancat de colonade pe ambele părți. Spre nord se vedeau Soma, Museion, palate și grădini; pe partea sudică, Gymnasium și porticele sale, Paneum înălțându-se spre cer, numeroase temple și piețe publice. Vizitatorul care pornea pe această cale, îndreptându-se spre est, ajungea la cartierul evreiesc, împodobit de numeroase sinagogi și edificii specifice, apoi, ieșind prin Poarta Canope, dincolo de zidul de împrejmuire a orașului, ajungea în plină câmpie, unde găsea Hipodromul sau Câmpul de Curse și mai multe clădiri oficiale.

Pământul, crăpat de soare, era nisipos, stâncile, de un alb orbitor, iar ierburile, sărăcicioase. Câțiva palmieri, curbați spre sud de vântul bătând dinspre mare, și, din loc în loc, grupuri răzlețe de salcâmi, le ofereau trecătorilor puțină umbră, în timp ce, între drum și mare, Pădurea zeiței Nemesis oferea o priveliște plăcută în fața plajei și a întinsului Mediteranei. În apropiere, se găsea micul stabiliment de la Eleusis, dedicat în întregime serbărilor și divertismentului. De aici, peisajul era uimitor. Dar distracțiile propriu-zise erau atât de zgomotoase și atitudinea celor care participau la ele atât de desfrănată încât alexandrinii din lumea bună nu prea aveau zona.

La vreo cinci kilometri de Alexandria se întindea mahalaua Nicopolis. Ridicată pe coasta, numeroasele ei grădini reprezentau „aproape fiecare câte un oraș”, după cum mărturisea Strabon, iar plaja era invadată vara de înotători. Mai departe spre est, prelungirea Străzii Canope ducea spre orașul cu același nume și către adevăratul Egipt.

Călătorul dornic să exploreze vestul se întorcea în oraș și, de-a lungul Străzii Canope, traversa din nou Regia, pătrunzând în cartierul egiptean Rakotis, aflat chiar în spatele portului comercial. Ocupat în mare parte de antrepozite și birouri maritime, Rakotis a fost întotdeauna unul dintre locurile cele mai animate ale orașului. Avea un port interior, Cibotos, cu docuri spațioase, de unde un canal ce trecea pe sub Strada Canope dădea în lacul din spatele orașului. Pe o colină stâncoasă, dincolo de Rakotis, se înălța Serapeum, templul lui Serapis [*Serapis (mit.) – zeu de origine incertă (presupus grecească), introdus în Egipt de Ptolemei; venerat ca zeu al Morții și al Războiului.*], la care se ajungea pe o stradă largă, în prelungirea zidului Heptastadium, ce tăia Strada Canope în unghi drept, nu departe de Museion. Se spune că nici o clădire din lume, cu excepția Capitoliului roman, nu depășea în măreție Serapeumul, care domina, grandios, agitația și aglomerația străzilor întinse la poalele sale. În spatele templului, dincolo de incinta orașului, se înălța pe un pământ stâncos Stadionul și dincolo de el, spre vest, se întindea o vastă necropolă, cu mausolee fastuoase și numeroase grădini. Mai departe, se vedeau locuințe înconjurată de grădini. Și poate că minunatele flori, care în zilele noastre cresc la tot pasul, necultivate, sunt urmașele celor importate și aclimatizate de greci pe vremea Cleopatrei.

Paralel cu zidurile care protejau partea din spate a incintei, pe toată lungimea lor, se întindea Lacul Mareotis, care unea Alexandria cu Delta Nilului; navigând pe el, numeroase vase aduceau în capitală roadele Egiptului. Portul lacului și docurile erau ridicate în jurul unui golf micuț, care pătrundea până în inima cetății, la mică distanță spre est de Paneum. O cale străjuită de colonade, la fel de largă ca și Strada Canope, pe care o întretăia, lega portul lacului de Marele Port, sfârșindu-se la sud cu Poarta Soarelui, iar la nord, cu Poarta Lunii. Se spune că docurile lacului întreceau în bogăție și importanță până și docurile maritime din această parte a așezării, astfel că activitatea comercială desfășurată pe lac, unde ajungeau vase venite din toate părțile Egiptului pe fluviu sau pe canal, depășea în intensitate activitatea maritimă desfășurată pe Mediterana. Malurile acestui lac interior erau de o fertilitate exuberantă. Papirusul creștea din abundență, iar trestiile invadaseră suprafața apei. Alexandrinii foloseau aceste plantații pentru petrecerile la iarbă verde. Intrau pe canale până în locul unde stufărișul era mai dens și se delectau la umbra deasă sub verdele frunzelor, mâncând și ciocnind cupe. Cultivatorii de viță-de-vie și agricultorii prosperau și se spune că din undele liniștite ale lacului se înălțau opt insule, împodobite cu grădini magnifice.

Strabon aduce un omagiu frumuseții parcurilor Alexandriei și măreției edificiilor sale. Orașul era tăiat de multe străzi, destul de largi pentru a permite trecerea carelor. Am descris deja arterele principale, remarcabile prin lungimea și lărgimea lor. În cea de-a cincisprezecea *Idilă* a lui Teocrit, unul dintre personaje se plângea de lungimea excesivă a străzilor alexandrine. Timp de trei secole, regii din dinastia Ptolemeică cheltuiseră, pentru a înfrumuseța capitala, sume enorme, iar în perioada despre care vorbim, Alexandria devenise rivala Romei în lux și măreție. Povestitorul Ahile Tasiuș, câteva secole mai târziu, când numeroase edificii ale Ptolemeilor fuseseră înlocuite de construcții romane, poate mai puțin spectaculoase, exclama, referindu-se la aspectul orașului: „Suntem învinși, pe ochii mei!” – și poate că nu exagera. Căci, sub strălucirea radioasă a soarelui egiptean, palatele nobile, templele și edificiile publice, reflectate de apele portului sau proiectându-și umbra pe Strada

Canope trebuie să fi uluit privirile trecătorilor și să le fi emoționat sufletul. Locuitorii orașului, însă, nu erau la fel de demni de cadrul în care trăiau.

Elementul grec, predominant în oraș, era, în principal, de origine macedoneană. Dar în epoca despre care vorbim avuseseră loc numeroase căsătorii cu egipteni, astfel că în multe familii rasele erau amestecate. Probabil, un anumit număr de case aristocratice, întemeiate de soldații și funcționarii veniți în suita lui Alexandru cel Mare și a primului Ptolemeu își păstraseră sângele pur. Vanitatea provenea la ei din apartenența la nația lor, deși ruina țării de baștină și supunerea în fața Romei nu le prea dădeau motive de orgoliu. Cu siguranță, au existat și familii egiptene la fel de mândre de originea lor ca și macedonenii. Majoritatea oamenilor instruiți vorbea în acea vreme limbile greacă și egipteană și toate documentele oficiale, decrete sau proclamații, erau publicate în ambele limbi. Unii dintre greci alipeau numele lor la un nume egiptean; și reciproca era valabilă. În afara egiptenilor și a grecilor se mai găseau în Alexandria italieni, cretani, fenicieni, cilicieni, ciprioți, persani, sirieni, armeni, arabi și slujitori din multe alte ținuturi. Unirile numeroase cu familii alexandrine produsese o nouă rasă, ce se pare că se aseamăna uimitor cu aceea care trăiește în prezent în oraș, denumită *levantină*. Unii dintre acești străini veniseră în Alexandria ca negustori respectabili; alții erau așa-zisi marinari, în realitate pirați; alții erau sclavi scăpați, proscrisi, criminali și datornici autorizați să intre în Alexandria cu condiția de a servi în armată; iar alții erau aventurieri ce fuseseră înrolați în armatele Egiptului. Există în Alexandria o armată permanentă de mercenari, iar istoricul Polibiu [*Polibiu (200-120 î.H.) – istoric grec din Arcadia, ostatic la Roma (168-150), l-a însoțit pe Scipio Emilianul în campaniile sale; autor al Historiilor tratând evenimentele de la cel de-al doilea război punic până la cucerirea Cartagmei.*], evocând epoca străbuniului Cleopatrei, Ptolemeu X, vorbea despre soldații aceștia ca despre niște tirani fără scrupule, mai dornici să comande decât să asculte. O infuzie suplimentară de sânge străin era adusă de prezența armatei gabiniene, de ocupație, ai cărei membri se stabiliseră în Alexandria și se căsătoriseră cu localnice. Cea mai mare parte din acești soldați era originară din Germania sau Galia. Nu avuseseră timp decât să adauge un mic grup de meșteșugari imensului amestec, dar însăși prezența lor în acest oraș accentua caracterul cosmopolit al străzilor. Această forță barbară, cu ofițerii săi romani, a fost, probabil, într-o rivalitate constantă cu trupele macedonene din palat, dar când Cleopatra a urcat pe tron, cele din urmă aveau deja ca recruți toate canalele pământului, nemaiputându-se măsura cu nordicii.

Aristocrația Alexandriei număra, se pare, printre membrii săi, ofițeri cosmopoliți ai mercenarilor și ai trupelor din palat, romani din armata gabiniană, curteni macedoneni, funcționari greci și egipteni și numeroase familii bogate de europeni, sirieni, evrei și egipteni. Profesorii și elevii de la Museion formau o clasă specială, protejată de curte, dar tolerată de aristocrația orașului doar pentru știința sa. Marea masă era compusă mai ales din greci cu sânge amestecat și dintr-un mare număr de egipteni de rasă impură; nu s-ar fi putut găsi în toată lumea, nici chiar în Roma cea atât de agitată, o mulțime mai zgomotoasă, mai turbulentă și mai ațâțată. Grecii nu încetau să se certe și să se bată cu evreii, dar păreau să fi fraternizat cu egiptenii, căci nu exista între ei prăpastia pe care suntem tentați să ne-o închipuim. Amândouă națiunile erau zgomotoase și impulsive, vanitoase și pline de ostentație, inteligente și spirituale. Nu exista între ele vreun motiv de dispută religioasă, zeii egipteni putând fi identificați ușor cu cei greci,

iar divinitatea principală a Alexandriei, Serapis, era adorată de ambele nații. Nici în domeniul artistic nu aveau motive de ceartă: arta individuală în Egipt murise, practic, iar egiptenii cultivați acceptaseră arta grecească drept o exprimare potrivită a rafinamentului în care doreau să trăiască. Cele două nații erau harnice, perseverente în dobândirea bogăției și capabile să-și abandoneze ușor munca pentru a se dedica în întregime amuzamentelor oferite de luxosul oraș.

Locuitorii Alexandriei erau pasionați de teatru. Dio Hrisostomul, vorbind despre cei ce trăiau aici la un secol după Cleopatra, scria: „întregul oraș nu trăia decât pentru plăceri, iar la sărbătoarea lui Apis, boul sacru, se lăsau nebunește în voia distracțiilor muzicale și a curselor de cai. Când se îndeletniceau cu treburile lor zilnice, păreau sănătoși, dar, de îndată ce intrau în teatru sau ajungeau pe Câmpul de Curse, păreau beți, nu mai știau ce spuneau sau făceau și nici nu-i interesa. La fel se petrecea cu femeile și copiii, astfel că, după spectacol, odată trecută frenezia dintâi, străzile și străduțele păstrau mai multe zile înfierbântarea, ca o hulă după furtună”.

Lipsa de rușine a tânărului „dandy” greco-egiptean era proverbială iar cei pe care caracterul funcției lor îi expunea la atacuri nu se puteau feri de ironia acestora. De îndată ce un om de stat lua în primire o slujbă, de îndată ce un rege ajungea pe tron, localnicii hâtri îi găseau o poreclă grosolană, care îi rămânea până la sfârșitul zilelor: așa li se întâmplase lui Ptolemeu IX („Burtosul”), Ptolemeu X („Bobul de linte”), Ptolemeu XIII („Auletul” [*Aulet (Cântărețul din fluier) – de la cuvântul grec aulos, desemnând un instrument muzical de suflat (cu ancie dubla), la vechii greci, folosit mai ales în procesiunile dionisiace.*]), Seleucus („Negustorul de pești marinați”) și chiar lui Vespasian („Jegosul”), mai târziu. Ei aveau obiceiul să-și bată joc de lucruri și de oameni și se povestesc multe despre năravurile lor. S-au delectat născocind bârfe despre Vespasian, mai ales când acesta și-a sâcâit cu înverșunare un prieten pentru restituirea unui împrumut de șase oboli, unul dintre ei compunând și un cântec. L-au ironizat și pe Caracalla, fiindcă se îmbrăca precum Alexandru cel Mare, deși era foarte scund – dar, de data aceasta, răzbunarea a fost cumplită: nici mai mult, nici mai puțin decât exterminarea totală a strălucitei tinerimi alexandrine.

Alexandrinii erau renumiți pentru versurile ironice și spirituale cu subiecte de actualitate, iar un istoric de mai târziu va remarca acest talent de a pune în epigrame și refrane faptele și gesturile guvernanților. Ele ajungeau de la Egipt la Roma, unde erau cântate pe străzile capitalei imperiului așa cum în zilele noastre se fredonează la Londra ultimul șlagăr american. Roma, de altfel, gusta din plin spiritul alexandrin, și comediile venite din Alexandria erau o adevărată sărbătoare, fiind jucate în fața unui public zguduit de hohote de râs.

Împăratul Adrian le atribuia alexandrinilor multă răutate. Și tocmai din această trăsătură a luat naștere spiritul lor critic atât de lăudat, căci tinerii greco-egipteni erau extrem de vanitoși și de mediocri. Or, criticul care cade cel mai adesea în răutate este acela care se imaginează pe sine deasupra oricărei critici. Păreau să-și acorde atâta grijă și, de fapt, judecând după mărturiile levantinilor din clasa superioară a vremii, mulți dintre ei erau doar niște neghiobi aroganți. Risipa de lux din locuințele lor o depășea pe cea a romanilor; aprofundaseră excesiv arta culinară, pentru că Dio Hrisostomul ne informează ca nu se gândeau decât la plăcerile meselor și la cursele de cai. Nu aveau tradiții, nici vreun sentiment de patriotism și se interesau prea

puțin de politică. Nu scriau istoria orașului lor, nu le păsa de propria etnografie, trăiau pentru momentul prezent și, când conducătorii nu le erau pe plac, se revoltau împotriva lor uluitor de repede.

Se spune că, în ultimii ani ai dinastiei Ptolemeice populația Alexandriei ajunsese la vreo 300.000 de suflete; era puțin mai redusă decât cea a Romei înainte de războiul civil și dublă față de aceea a Romei de după această luptă sângeroasă, în ciuda reputației de frivolitate, Alexandria era în special un oraș al afacerilor, iar spiritul comercial care anima cea mai mare parte a locuitorilor săi îl depășea cu mult pe cel al Romei sub raportul inițiativei și al activității. Aceasta era o trăsătură a grecilor, rămași, până în zilele noastre, admirabili comercianți și oameni de afaceri, în vreme ce egiptenilor le lipsea spiritul întreprinzător, aplicând cu deosebire metodele conservatoare.

La Alexandria era cel mai important târg de cereale al lumii, motiv pentru care Roma și-o dorea în posesiune. Să amintim că, pe vremea Cleopatrei, se consuma mai mult grâu decât în zilele noastre. Dar activitatea Alexandriei nu se oprea aici: cetatea, practicând negustoria sub toate formele, devenise cel mai mare centru comercial al lumii, în piețele-i aglomerate întâlnindu-se Orientul și Occidentul; și, de la o vreme, toate privirile lumii se îndreptau spre acest oraș, punctul final al noului drum spre Indii, pe unde veneau prețioasele mărfuri.

Orașul era și reședința științei grecești, considerându-se un arbitru al vieții artistice, punct asupra căruia ar mai fi de făcut unele observații.

Statuia Nilului, aflată în prezent la Vatican, este considerată un exemplu tipic de artă alexandrină.

Faimoasa „Scoală de la Alexandria”, celebră pentru activitatea sa științifică și literară, după mai bine de două secole de existență, e adevărat că se afla în declin, deși depunea încă eforturi de a păstra și continua vechea cultură elenă, începuse, în schimb, să se remarce Școala de filozofie, care avea să ajungă la fel de renumită.

Atenția tuturor negustorilor, a literaților, a oamenilor de știință, a oamenilor de stat din acea vreme se îndrepta spre Alexandria, iar curtea Ptolemeilor, în ciuda degenerării suveranilor, se bucura de stima unanimă.

Statuia Nilului – Muzeul Vaticanului

CAPITOLUL III

Nașterea și tinerețea Cleopatrei

Cleopatra, cea de-a șaptea regină egipteană cu acest nume, a fost ultima dintre Ptolemei care a domnit investită cu toate drepturile și privilegiile acestui extraordinar neam de faraoni.

Dinastia a fost întemeiată, la începutul secolului III î.H., de unul din generalii lui Alexandru cel Mare, Ptolemeu, fiul lui Lagos, care, după moartea comandantului său, a cucerit provincia Egiptului și s-a proclamat rege, stabilindu-se pe litoral, în nou întemeiata cetate Alexandria. Timp de două secole și jumătate, Ptolemeii au condus destinele Egiptului, mai întâi cu grijă, apoi cu o nepăsare dezarmantă, până când familia regală s-a stins, prin moartea Cleopatrei cea Mare și a fiului său Ptolemeu VI, supranumit Cezanon.

Pentru a înțelege temperamentul Cleopatrei, trebuie să știm că Ptolemeii nu erau egipteni, ci, după cum am mai spus-o, macedoneni, iar Alexandria, capitala lor, o colonie mediteraneană situată pe litoralul egiptean, iară vreo altă legătură cu Delta și Valea Nilului în afara relațiilor comerciale și oficiale. Caracterul cetății era grecesc, arhitectura templelor și a edificiilor publice – grecești, ca și sursele de inspirație, ca și limba, vorbită, se pare, cu un pronunțat accent macedonean, ca și obiceiurile și portul nobililor și ale curții.

Probabil că nici unul dintre Ptolemei nu purta vestimentație egipteană, iar reprezentarea modernă a Cleopatrei, cu podoabele lui Isis, bogatele haine drapate, are la bază podoabe, de o măreție sacră, lucrate sărbătoare de îndeplinire a vreunui

coroana suprapusă din pene de vultur, și o confuzie. Cel mult, ar fi purtat aceste după indicațiile preoților, la vreo rit milenar.

Grecilor Ptolemeici li se mândrie, cu mai bine de o mie de puternicul Thutmes. Li se spunea Soarelui" și „Alesul lui Ptah". În toate templele din țară erau figurate imagini ale monarhilor macedoneni purtând însemnele vechilor faraoni: dubla coroană a Egiptului de Sus și de Jos, coarnele și penele lui Amon, șarpele regal în frunte. Astfel, ei îi adora pe vechii zei ai Egiptului, prosternându-se la vederea vacii Hator, închinându-se înaintea crocodilului Sobk, arzând tămâie în fața sanctuarului pisicii Bast – cu alte cuvinte, îndeplinind toate ceremoniile consacrate prin tradiții de 4000 de ani. Erau văzuți pe tron alături de zei, în brațele lui Isis, salutați de Osiris sau primind sărutul lui Nut, Mama Cerurilor. Dar ne întrebăm dacă măcar unul dintre Ptolemei s-a identificat vreodată în realitate, dintr-o convingere absolută, profundă, cu faraonii tradiționali, în schimb, dinastia încuraja viața spirituală: se străduia să păstreze înțelegerea între preoți, permițându-le să folosească toate resursele țării pentru construirea și decorarea templelor. Totuși, la Alexandria, cu greu ne-am fi crezut în regatul faraonilor: curtea purta amprenta europeană.

Ptolemeii au manifestat un dispreț vădit pentru viața umană: crime înspăimântătoare le-au marcat istoria. Iată câteva dintre sângeroasele lor fapte: Ptolemeu al III-lea, după spusele lui Justinian, ar fi fost sugrumat de fiul său, Ptolemeu IV, care poartă și răspunderea uciderii propriului frate, Magas, a unchiului Lisimah, a mamei Berenice, și a soției sale, Arsinoe. Ptolemeu V, rege violent și crud, îi

masacra pe loc pe aceia care îi aduceau vreo ofensă. Domnia lui Ptolemeu VII, care ura vărsările de sânge, lăsându-se pradă desfrâului, a marcat o perioadă de acalmie. Ptolemeu VIII, însă, n-a întârziat să-și ia revanșa: și-a ucis nepotul, moștenitorul tronului, apoi s-a căsătorit cu mama acestuia, Cleopatra II, care, la scurtă vreme, i-a dăruit un fiu cu paternitate incertă. Se spune că Ptolemeu ar fi ucis acest copil, trimițându-i mamei trupul tăiat în bucăți. Apoi s-a recăsătorit cu Cleopatra III, nepoata lui, care, rămânând văduvă, a ucis-o pe Cleopatra II. Mai târziu, ea a complotat asasinarea propriului fiu, urcat pe tron cu numele de Ptolemeu XI, dar norocul nu i-a surâs, el fiind cel care a omorât-o. Ptolemeu X a fost alungat de pe tron de propria-i mamă, ce l-a instalat în locul său pe Ptolemeu XI. Acesta, drept mulțumire, nu a pregetat să o trimită *ad patres*. Căsătorindu-se cu mama lui vitregă, Ptolemeu XII a ucis-o; însă și el a murit curând după aceea, tot asasinat. Ptolemeu XIII, tatăl Cleopatrei cea Mare, și-a ucis fiica, pe Berenice, și o mulțime de supuși.

Sub multe aspecte, aceasta rasa omucidă se bucura de un prost renume. Numai primii trei Ptolemei au dovedit calități și talente remarcabile, restul succesorilor fiind degenerați și desfrânați. Se vorbea până la capătul lumii civilizate despre luxul și splendoarea palatului din Alexandria. Suveranii trăiau într-o îmbuibare continuă de nici o altă curte nu se putea compara cu Alexandria.

Scipio Africanul, făcând o călătorie în Egipt, a rămas neplăcut impresionat de străbunicul Cleopatrei, zis „Physcon” (Burtosul), vizibil sufocat de atâta mâncare, obez, gâfâind continuu, îndreptându-se spre palat alături de rege, care, în hainele prea strâmte, abia putea ține pasul, obosit de scurtul drum, i-a șoptit la ureche unui prieten că alexandrinii au cel puțin un câștig de pe urma vizitei lui: de a-și fi putut vedea suveranul mergând.

Ptolemeu VII

Bunicului reginei, asemănarea nasului lui cu linte sau orice altă leguminoasă înflorită i-a adus porecla de „Lathyros” (Bobul de linte), deloc sugestivă pentru temperamentul și obiceiurile sale.

Umflat de lăcomie și vicii, Ptolemeu XI nu mergea decât sprijinindu-se în cârje, folosindu-și picioarele doar la beții, când țopăia prin sălile palatului alături de tovarășii de petrecere.

Cât despre tatăl reginei, Ptolemeu XIII, sobrietatea îi inspira o asemenea ură încât l-a amenințat cu moartea pe filozoful Demetrius, fiindcă refuzase să se amețească la o petrecere. Pentru a-și salva viața, nefericitul a trebuit să apară în public beat criță.

Văzându-i pe Ptolemei într-o lumină atât de potrivnică, ne întrebăm prin ce miracol Cleopatra, ultimul vlăstar al neamului, nu a fost la fel de coruptă. Vom afla în cele ce urmează că nu trebuie să o privim ca pe o mare criminală, nici ca pe o păcătoasă innăscută.

Studiind arborele genealogic de la sfârșitul volumului, cititorul poate vedea că descendența directă a Lagizilor s-a stins odată cu moartea lui Ptolemeu XII (zis Alexandru II), ajuns pe tron grație sprijinului roman.

De-abia se urcase pe tron Ptolemeu XIII (Neos Dionysos) când s-a descoperit că înaintașul său, Ptolemeu XII, pusese de bunăvoie capăt dinastiei, cedând ținutul prin testament, semnat *Alexandru*, Republicii Romane. Așa procedaseră mai înainte și Pergamul, Cyrene și Bitinia. Fără îndoială, Ptolemeu XII avusese un motiv pentru a lua această hotărâre: poate dorința de a-și întări puterea prin sprijinul financiar sau moral al Romei. În orice caz, Senatul i-a recunoscut autenticitatea testamentului, iar partizanii lui Ptolemeu XIII au negat-o. În realitate, nu exista nici o îndoială în privința autenticității, ci într-a valabilității actului. În primul rând, testamentul era anterior urcării pe tron a semnatarului. Apoi, nu putea fi validat decât în absența unui moștenitor natural, iar poporul acceptase unul în persoana lui Ptolemeu XIII.

La Roma, un partid important era împotriva angajării Republicii în aventura orientală. Egiptul era considerat o țară bogată și importantă. Era poarta de intrare spre țările bogate din sud și părea a fi, prin excelență, calea de trecere spre Arabia și Indii. Alexandria, care-i urma Atenei din punctul de vedere al înfloririi culturii și erudiției, era privită ca a doua cetate a lumii.

Dezvăluirea din testament l-a tulburat pe noul rege al Egiptului, care a încercat să se arate milostiv pentru a nu da prilejul unei intervenții romane. Era un om nefericit și lipsit de noroc. Tot ce-și dorea era să se bucure într-o beție liniștită și permanentă de averea sa, eliberat de teama obsedanta de a se vedea alungat din regat. Iubitor de petreceri, participa entuziast la orgiile dionisiace.

Muzician destul de priceput, își petrecea ore întregi cântând din fluier la soare, când nu era la ospăț. Dar domnia i-a fost tot timpul umbrită de groaza intervenției romane și ni-l închipuim interpretând una din acele înduioșătoare balade din țara sa natală, care ne sună în urechi ca trilul privighetorii în ultimele clipe de viață.

Către al cincilea an al domniei sale (75 î.H.), o rudă de-a lui, pe nume Selene, și-a trimis doi fii la Roma, pentru a obține tronurile Egiptului, Ciprului și Siriei. Regele ar fi trebuit să le urmărească înfricoșat strădaniile de a-l înlătura de la putere. Știa că, pentru a-și atinge scopul, ei făceau daruri valoroase senatorilor, iar curtea Romei era sensibilă la procedee de acest gen. Totuși, s-a abținut, pentru moment, să risipească resursele țării folosind metodele adversarilor; apoi a răsuflat ușurat, văzând că Selene își abandonase intențiile.

În cel de-al treisprezecelea an de domnie, Pompei a însărcinat o flotă, condusă de Lentulus Marcellinus să curețe coasta egipteană de pirații care o invadaseră. Numit consul, Lentulus a bătut monezi cu vulturul și fulgerul Ptolemeilor, pentru a arăta că împreună cu Egiptul, exercitase un act de autoritate suverană.

Trei ani mai târziu, o nouă flotă romană venea la Alexandria pentru a impune voința Senatului în privința unor litigii. Suveranul suferi, încă o dată, spaima detronării iminente.

În anul 65 î.H., vestea că Roma se pregătea să-l însărcineze pe Crassus sau pe Cezar să-i ia în stăpânire țara, a tulburat din nou dulcea beție a lui Ptolemeu XIII. Dar planul a căzut și, o vreme, regele a fost lăsat în pace.

În anul 63 î.H., Pompei a anexat provinciilor romane Siria, Ptolemeu oferindu-i un ajutor generos în bani și echipament militar. Totodată l-a invitat să viziteze Egiptul. Pompei, acceptând aceste daruri, nu a considerat necesar să răspundă invitației.

În anul 59 î.H., Auletul s-a hotărât să meargă el însuși la Roma, în speranța de-a obține, cu ajutorul lui Pompei sau Cezar, recunoașterea oficială din partea Senatului a drepturilor lui la tronul Egiptului. Era puțin probabil ca romanii, chiar dacă ar fi fost plătiți, să confirme un personaj atât de nedemn pentru tron. Oare își dădea seama regele de asta? Oricum, a plecat, luând cu el toți banii pe care îi putuse aduna.

La Roma, oamenii pierduseră complet noțiunea de cinste. Acela ce refuza o cupă de vin trecea nu drept un om integru, ci drept un dușman personal. La sosire, Ptolemeu a făcut cadouri substanțiale unor senatori care îi secau resursele fără scrupule. Când ele s-au epuizat, regele a împrumutat o sumă importantă de la marele bancher Rabirius Postumus, care și-a mai convins și vreo câțiva prieteni să pună bani la dispoziția regelui. S-au înțeles ca, dacă Ptolemeu avea să fie confirmat pe tron, urma să le înapoieze sume mult mai mari decât cele cu care fusese creditat.

Vizita lui Ptolemeu XIII ajunsese într-un moment critic. După războiul împotriva piraților și cel de-al treilea război împotriva lui Mitridate, Republica Romană avea mare nevoie de bani și se vorbea mult despre avantajele unei anexări rapide a Egiptului. Crassus, tribunul Rullus și Iuliu Cezar erau partizani înfocați ai ocupării fără întârziere, astfel că nefericitul suveran se afla într-o situație disperată. Până la urmă, cei 6.000 de talanti primiți, l-au convins pe Cezar în ultimul moment să-i acorde regelui recunoașterea dorită. Rușinosul târg și-a găsit rezolvarea temporară prin „Legea iuliană privind regele Egiptului”, impusă de Cezar cu forța în Senat, prin care Ptolemeu era numit „aliat și prieten al poporului roman”.

În anul următor (58 î. H.), romanii, tot din motive bugetare, s-au pregătit să atace Cipru, unde domnea fratele Auletului. Acesta a refuzat să-i cumpere pe invadatori, după exemplul fratelui său. Cato a debarcat pe insulă, învingându-i oastea și alipind-o provinciei romane Cilicia. Dând dovadă de o oarecare demnitate regală, regele s-a otrăvit, preferând moartea în schimbul umilirii de a se vedea exilat de pe un tron pe care îl uzurpase. Averele lui, de 7000 de talanți, i-a revenit lui Cato care, luându-și partea cuvenită, a trimis restul Senatului.

Abia obținuse regele Egiptului sprijinul Romei când propriul său popor, exasperat de creșterea impozitelor, necesară pentru a-i plăti datoriile și mâniat de refuzul suveranului de a elibera Cipru din mâinile romanilor, s-a revoltat împotriva lui și l-a expulzat din Egipt.

În drum spre Roma, fugarul demn de milă s-a oprit la Rodos, unde aflase că se găsea Cato, sperând în ajutorul senatorului. Fiindcă avusese puține legături personale cu romanii, i-a trimis lui Cato o invitație regală, adică un ordin de a veni să-l întâlnească. Senatorul, care suferea în acea zi de un atac de bilă și lua medicamente, nu era dispus să meargă la rege. L-a anunțat că, dacă dorește să-l vadă, ar fi mai bine să vină el însuși la reședința din oraș și, vrând-nevrând, regele Egiptului a trebuit să se îndrepte umil spre casa romanului. La intrarea lui Ptolemeu XIII, Cato nici măcar nu s-a ridicat; dar, invitându-l să ia loc, i-a adus reproșuri severe și vehemente pentru nebunia de a fi mers să-și pledeze cauza la Roma. Nici întreg Egiptul transformat în argint, i-a spus el, nu ar putea

dădoli lăcomia romanilor pe care încerca să-i îmblânzească. L-a sfătuit să se grăbească să se întoarcă și să facă pace cu supușii lui. Se pare că o nouă criză de bilă le-a scurtat întrevederea.

Ptolemeu, care nu părea convins, a ridicat pânzele, pornind spre Italia.

Între timp, o fiică a regelui, Berenice IV, urcase pe tronul Egiptului, domnind fără griji în locul tatălui său. Această prințesă și sora sa, Cleopatra VI, care a murit la scurtă vreme, erau singurele urmașe născute din prima căsătorie a fostului suveran cu Cleopatra V. Dar, la palat, mai trăiau patru copii, proveniți din a doua căsătorie. Dintre aceștia, doi aveau să ajungă mai târziu pe tron, sub numele de Ptolemeu XIV și Ptolemeu XV. Cel de-al treilea era prințesa Arsinoe, sortită unui destin tragic, iar cea din urmă Cleopatra VII, pe-atunci în vârstă de 11 ani, născută în iarna anului 69-68 î.H..

Ajuns la Roma, regele s-a prezentat în fața Senatului ca un om dezmoștenit de bunurile pe care Republica i le acordase. Din nou i-a cumpărat pe oamenii de stat influenți și a împrumutat bani din toate părțile, deși cei care l-au creditat s-au arătat mai puțin săritori decât prima dată. Cezar nu putea fi cumpărat, căci se afla în Galia. Pompei, lucru curios, părea să nu mai accepte banii regelui, deși i-a oferit ospitalitatea, privind cu bunăvoință problema restaurației sale. Și mai-nainte el se dovedise un protector al curții Egiptului. Fără îndoială, aștepta de la Ptolemeu, în schimbul favorurilor sale, dreptul de a putea folosi în voie bogățiile și resursele pe care le oferea teritoriul întins al acestui monarh.

Potrivnic reînălțării pe tron a lui Ptolemeu XIII, poporul Alexandriei a trimis la Roma o solie de o sută de persoane, cu misiunea de a-și prezenta Senatului punctul de vedere împotriva regelui. Monarhul exilat, în culmea disperării, a plătit asasini pentru a masacra o mare parte a delegației, la Puteoli; apoi a cumpărat pe bani grei tăcerea celorlalți. Filozoful Dio, șeful soliei, care reușise, din întâmplare, să scape, a fost otrăvit de îndată ce a ajuns la Roma. O dată în plus, jalnicul monarh răsufla ușurat.

Totul se aranjase după voia sa, și, fără îndoială, i-ar fi fost pusă la dispoziție o armată, dacă un adversar nu ar fi găsit în Cărțile Sibiline un oracol care spunea ca, în cazul în care regele Egiptului ar cere ajutorul, acesta să-i fie acordat prin prietenie și nu prin forța armelor. În culmea disperării, Auletul a părăsit Roma, unde a lăsat un om de încredere, Ammonios, care să-l țină la curent cu mersul evenimentelor, și s-a stabilit la Efes.

Trei ani mai târziu, în ianuarie 55 î.H., se vorbea încă despre interesele regelui, iar Pompei încerca, fără vreun rezultat, să-l ajute să urce din nou pe tron. Senatorul se înverșuna să-i încredințeze sarcina unui singur om și nu ajungea la nici un rezultat. S-a formulat următoarea propunere: Lentulus Spinter, guvernatorul Ciliciei, pentru a evita prezicerile oracolului, avea să-l lase pe suveran la Efes, mergând singur în Egipt, în fruntea unei armate. Desigur, regele a presimțit un vicleșug al romanilor pus la cale pentru a cuceri Egiptul, căci s-a împotrivit planului cu o înverșunare lesne de înțelese.

Dar, lucrurile amânându-se la nesfârșit, Ptolemeu s-a hotărât să ofere pentru răscumpărarea regatului său fabuloasa sumă de 10.000 de talanți. Atunci, guvernatorul Siriei, Aulus Gabinius, s-a însărcinat să pornească invazia Egiptului și să-l reșeze pe rege pe tron, în ciuda avertismentelor sibilinice. Plin de datorii, presimțind ca o mare parte din suma convenită va intra în posesia sa, romanul era foarte nerăbdător să pornească la luptă, deși se temea de posibilitatea unui dezastru. Cu foarte mare grijă, a făcut pregătirile necesare și, curând, fu gata să pornească spre Egipt, prin deșert.

Între timp, Berenice IV se căsătorise cu Arhelaos, Marele Preot din Coraana (Capadocia), un om ambițios, autoritar și influent. Protejat de Pompei, care îi dăduse gradul sacerdotal cel mai important în 64 î.H., încercase, imediat după căsătorie, să obțină sprijinul Romei pentru tronul Egiptului, fără vreun rezultat. Gabinius s-a grăbit să-i declare război lui Arhelaos, sub pretext că încuraja pirateria pe coasta Africii de Nord și, mai mult, că organiza o flotă care o putea pune în umbră pe cea a Romei. Curând, armata romană a pornit prin desert, de la Gaza la Pelusa. Avangarda, formată din cavalerie, era comandată de Marc Antoniu, un tânăr soldat inteligent și seducător, care vedea deschizându-se înaintea sa perspective magnifice. Fortăreața graniței din Pelusia a fost cucerită și legiunile au pornit spre Alexandria. Aici, garnizoana de la palat s-a raliat invadatorilor, Arhelaos a fost ucis, iar capitala a căzut.

Regele a fost imediat readus pe tron și Benerice IV a fost ucisă. Un corp de armată numeros, alcătuit din infanteria romană, cavaleria celtică și germanică a fost desemnat să asigure ordinea în cetate. Se pare că Antoniu ar fi rămas pentru o vreme în fruntea acestor trupe. Prințesa Cleopatra, care avea 14 ani, se poate să-l fi atras încă de pe atunci pe tânărul comandant prin farmecul și frumusețea ei înfloritoare. Pe țărmul de est al Mediteranei, o copilă de 14 ani se putea gândi, deja, la căsătorie. Nu-i vom acorda, totuși, acestei întâlniri incerte o importanță excesivă; deși n-ar fi lipsită de interes, în lumina evenimentelor ce vor urma.

Romanii au început să ceară banii promiși de Ptolemeu. Printre principalii creanțieri se număra Rabirius Postumus. Singurul fel în care regele se putea achita de datorie era să-l numească ministru de finanțe. Astfel, toate impozitele au ajuns în mâinile lui. Rabirius reprezenta și interesele lui Cezar, care, și el, ridica pretenții, și poate și pe cele ale lui Gabinius. Creditorii regelui erau mai-marii Romei. Asupra Alexandriei începe să planeze, stăruitoare, umbra transformării în provincie romană.

În anul 54 î.H., alexandrinii au încercat să scape de coșmar, alungându-l pe Rabirius din oraș. Imediat, atenția Romei s-a ținut asupra Alexandriei. Egiptul ar fi fost anexat fără întârziere, dacă îngrozitoarea catastrofă din războiul cu părții, ce a dus la pieirea lui Crassus, nu ar fi dat o altă întorsătură planurilor romane.

Auletului nu i-a fost dat să se bucure prea mult de imunitatea dobândită atât de scump; s-a stins din viață în vara anului 51 î.H., lăsând în urmă patru copii, născuți din legătura lui cu o femeie necunoscută, care, probabil, murise mult înainte de această dată. Ilustra Cleopatra, a șaptea purtătoare a acestui nume, în vârstă de 18 ani, era cea mai mare dintre ei, iar Arsinoe, sora cu care nu se putea împacă, o urma, la câțiva ani diferență. Cel de-al treilea copil, un băiat de vreo 10-11 ani, a devenit mai târziu Ptolemeu XIV; cel din urmă, un băiat de 7 ani, va fi Ptolemeu XV. Tatăl lor, în urma amarei experiențe dobândite, își expusese limpede, în testament, dorințele în privința succesiunii. O copie a acestui document se găsea la Alexandria; o alta, semnată și sigilată, îi fusese trimisă la Roma lui Pompei, care se dovedise prietenul regelui în exil, cu rugămintea de a o depune la loc de cinste, în templul lui Saturn. Ptolemeu cerea ca cea mai mare dintre fiicele lui și cel mai mare dintre fiii lui să domnească împreună; și implora poporul roman, în numele tuturor zeilor și în numele înțelegerilor încheiate cu el, să vegheze la îndeplinirea riguroasă a diferitelor clauze din testament,

în plus, voia ca Roma să preia sarcina de tutore al viitorului rege, ca și cum s-ar fi temut că acesta ar putea fi îndepărtat de pe tron de sora lui, alături de care trebuia să domnească. În același timp, le cerea romanilor să nu aducă nici o modificare ordinii succesiunii, de teamă ca nici Cleopatra să nu fie îndepărtată, la rândul ei.

Ce îl îngrijorase pe Ptolemeu? Cunoștea prea bine istoria familiei sale, propriile-i mâini fiind murdărite de sângele fiicei sale, pe care o omorâse la întoarcerea din exil. Cum să nu-și fi dat seama de posibilitatea luptei pentru succesiune între urmași? Bătrânețea îi provocase dezgustul față de sânge. După ce și-a formulat ultimele dorințe, nu mai voia altceva decât o nesfârșită beție.

Dorința ca fiica cea mare, de 18 ani, să domnească împreună cu fiul său, în vârstă de 10 ani, presupunea căsătoria lor. Căci Ptolemeii se conformau vechiului obicei egiptean atunci când împrejurările cereau o alianță de acest gen. Uzanța, foarte veche, provenea din legea în virtutea căreia fiica cea mare a regelui moștenește coroana. Fiul ales de tată pentru a-i urma la conducere sau care aspira la suveranitate ajungea la tron doar prin căsătoria cu moștenitoarea, în lipsa acesteia sau dacă nici un rival serios nu i se opunea pretendentului, se renunța la aplicarea regulii, care a fost încălcată rareori de-a lungul istoriei egiptene.

Când, conform dispoziției testamentare a regelui, fiul și fiica lui i-au urmat la tron, sub numele de Cleopatra VII și Ptolemeu XIV, s-a păstrat nici o dovadă că ea ar presupune că s-a amânat la regelui. Căci, dacă la vârsta de în Egiptul antic, mentalitatea datină, iar regina nu ar fi prefacă scârbită de acest obicei

căsătoria lor era așteptată firesc. Dar nu fi fost încheiată sau celebrată. Se poate cererea Cleopatrei, din cauza tinereții 11 sau 12 ani căsătoria era frecventă greacă privea cu reticență această întâmpinat prea mari dificultăți să se pentru a acapara puterea.

Oricum ar fi fost, tânărul Pothin, personaj care corespunde

preceptorul regal, un teoretician grec de o calitate îndoielnică, exercita în acea vreme la curte o influență considerabilă. Să amintim și un al treilea personaj ce se număra printre intimii regelui: un egiptean, Ahilas, care comanda gărzile palatului, soldat fără nici un fel de scrupule. Acest trio a căpătat o putere imensă și, acționând în numele tânărului stăpân, a ajuns chiar să exercite în parte autoritatea suverană. Cleopatra, între timp, trecuse în umbră. Era încă destul de tânără și nu îndeajuns de susținută de sfetnici, mai puțin hotărâți decât cei ai fratelui său. Ptolemeu fiind minor, ei îi revenea cea mai mare parte dintre treburile guvernării, dar Pothin și ai săi erau, în realitate, conducătorii țării.

La vreo doi-trei ani de la moartea Auleului, Marcus Calpurnius Bibulus (Ramma), guvernator proconsular al Siriei, și-a trimis cei doi fii la Alexandria, cu misiunea de a le transmite trupelor romane aflate în garnizoana egipteană ordinul de a se alătura armatei, pentru a participa la campania plănuită împotriva părților.

Garnizoana alexandrină era cea lăsată de Gabinius aici, în 55 î.H., pentru a-l apăra pe răposatul rege. Era alcătuită, în mare parte, din cavaleri celți și germanici – oameni duri, ale căror staturi masive și obiceiuri barbare îngroziseră cetatea. Acești *Gabiniani milites*, căsătorindu-se cu femei de origine greacă

și egipteană din cetate, se instalaseră, între timp, în noile reședințe. Disciplina din rândurile lor, în ciuda prezenței unui grup numeros de veterani ai infanteriei romane, slăbise simțitor. Așadar nu-i de mirare că la primirea ordinelor lui Bibulus s-a iscat o revoltă, iar nefericiții soli au fost uciși de soldații furioși și, poate, beți.

Auzind de cele întâmplate, Cleopatra a ordonat arestarea imediată a ucigașilor. Armata, care și-a înțeles atitudinea deplasată, i-a predat pe răzvrătiți fără împotrivire. Regina i-a trimis lui Bibulus prizonierii în lanțuri. Dar, acest tată îndurerat, însuflețit de cel mai nobil spirit al vechii aristocrații romane, i-a trimis înapoi Cleopatrei pe asasinii fiilor săi, transmițându-i că numai Senatul avea dreptul de a le hotărî pedeapsa. Istoria nu ne spune care a fost soarta celor în cauză și nici incidentul în sine nu merită prea mare atenție. L-am amintit doar pentru că reprezintă primul act oficial al domniei Cleopatrei, consfințit de istorie ca o manifestare plină de circumspecție, de onestitate și de tact față de vecinii romani.

La scurtă vreme, în 49 î.H., Pompei și-a însărcinat fiul, pe Cneius, să găsească în Egipt vase și oameni pentru a participa la războiul civil care părea inevitabil. Trupele gabiniene, considerând că un război împotriva lui Cezar oferea perspective mai bune decât o expediție împotriva ferocilor părți, au răspuns cu bucurie chemării. Cincizeci de vase de război și cinci sute de oameni au părăsit Alexandria împreună cu Cneius și s-au adunat la ordinele lui Bibulus, devenit amiralul lui Pompei.

În anul următor, 48 î.H., când Cleopatra împlinea 21 de ani, iar fratele său 14, Alexandria – se crede – a fost teatrul unor evenimente importante, despre care nu s-a păstrat nici o relatare directă. Se pare că între cei doi a izbucnit o ceartă, iar curtea s-a separat în două partide violent antagoniste. Susținut de eunucul Pothin, de retorul Theodot și de soldatul Ahilas, tânărul Ptolemeu se considera suveran unic al Egiptului. Iar Cleopatra, amenințată cu moartea, a trebuit să se refugieze în Siria.

Cum am mai spus, nu putem să stabilim decât aproximativ cursul acestor evenimente capitale: datele precise despre lupta care a divizat palatul ne lipsesc, ca și cele despre zilele pe care le-a petrecut regina în pericol de moarte, aventuroasa ei evadare și fugă din Egipt.

Când cortina se ridică asupra actului următor al dramei regale, îl vedem pe Ptolemeu-rege la frontiera orientală, în fruntea armatei sale, apărând ținutul de raidurile surorii sale exilate, care comandă o armată formată în Siria și se îndreaptă spre țară, hotărâtă să recucerească tronul pierdut. În întoarcerea ei rapidă pe scena evenimentelor tragice, care vor sfârși prin a-i fi fatale, exista un curaj și o îndrăzneală care solicită din plin imaginația. Istoricul recunoaște de îndată o remarcabilă tărie de caracter la această femeie capabilă să strângă, cu viteza fulgerului, o puternică armată de mercenari și să străbată, pregătită de atac, desertul, pornind lupta împotriva țării care o repudiasse.

CAPITOLUL IV

Moartea lui Pompei și sosirea lui Cezar în Egipt

Cetatea Pelusa, în apropierea căreia se găseau armatele rivale ale lui Ptolemeu și Cleopatra, se ridica din deșert în fața mării, la mică distanță spre est de actualul Port-Said. Era punctul cel mai răsăritean al Egiptului și calea de acces spre delta. Situat pe drumul care, animat de un trafic intens, unea Egiptul cu Siria de-a lungul coastei, el reprezenta frontiera dintre regatul Ptolemeilor și Asia. Aici se stabilise tânărul rege, împreună cu sfetnicii și soldații săi, pentru a împiedica înaintarea Cleopatrei, care se apropia în fruntea armatei recrutate în Siria.

Pe 28 septembrie 48 î.H., pe când trupele Cleopatrei, instalate pe coastă, la câțiva kilometri de Pelusa, se pregăteau de atac, s-a produs un fapt care avea să întunece destinele Egiptului. Ocolind capul arid aflat la vest de micul port, a apărut o galere seleucidă, care a ancorat la mică distanță de țărm. La bordul ei se găseau Pompei și soția sa, Cornelia, care, fugind după dezastrul de la Pharsala, căutau găzduire la regele Egiptului.

Ptolemeu fusese înștiințat de aflând că regele se găsea la iar el și-a continuat drumul pe regală o agitație extraordinară: și de bătaia iminentă.

Națiunea egipteană urmă-lupta dintre cei doi giganți victoria celui dintâi. Trimisul adevărate despre rezultatul Alexandriei se îndrepta spre

venirea lui. Ajungând la Alexandria și Pelusa, Pompei îi trimisese un sol, pe uscat, mare. Mesajul a provocat în tabăra uitaseră până și de invazia Cleopatrei

rise cu un interes plin de pasiune romani, Pompei și Cezar, mizând pe generalului înfrânt aducea primele vești bătăliei, întreaga simpatie a locuitorilor Pompei, cel care până atunci fusese

formidabilul lor apărător în fața Romei și care acum venea să le ceară recunoștința pentru favorurile acordate. Nu-l cunoșteau pe Cezar, a cărui carieră se formase de-a lungul anilor în ținuturile îndepărtate, din nord-vestul Europei, dar Pompei, dispus în orice împrejurare să-i ajute cu influența lui copleșitoare era pentru ei încarnarea unei Rome favorabile.

Indiscutabil, fiind o perioadă îndelungată personajul cel mai important al Romei, văzuse la picioarele sale întreaga lume civilizată. A urmat inevitabilul conflict cu Cezar, omul care nu putea tolera un rival. A izbucnit războiul civil, iar armatele celor doi s-au ciocnit pe câmpia Pharsalei. Mai este oare nevoie să amintim etapele acestei memorabile ciocniri de forțe? Cavaleria patriciană, în care Pompei își pusese toată încrederea, clătinându-se și retrăgându-se din fața legiunilor lui Cezar; aliații străini, încremeniți de admirație în fața mărețului spectacol al acestei lupte care-i opunea pe romani romanilor; blândul Pompei, a cărui omenie nu se potrivea cu aventurile sângeroase și crude, a venit, pierdut, în fața cortului său, când și-a dat seama de înfrângere, și a rămas așezat pe prag într-o stare de adâncă prostrație până când dușmanul s-a ivit înaintea lui, iar la strigătul: „Au pătruns în tabără!” a fugit de pe câmpul de luptă; oamenii lui Cezar au găsit corturile pregătite pentru sărbătorirea victoriei,

intrarea împodobită cu ghirlande de mirt, pe jos covoare bogate, mesele încărcate de cupe de vin și bucate alese.

Pompei fugise la Larissa, apoi s-a îmbarcat pe un vas de comerț și a pornit spre Mitilene, pentru a o lua și pe soția sa. Împreună, s-au îndreptat spre Cipru, de unde, la bordul unei galere, au ajuns pe 28 septembrie 48 î.H. la Pelusa. Se aștepta la o primire buna din partea protejatului său politic, Ptolemeu, pe care dorea să-l asocieze planului de a strânge forțe pentru a porni o nouă bătălie, plan încă vag în detaliile sale, dar de neclintit.

Căci, dacă la Pharsala Pompei crezuse în spulberarea șanselor sale, veștile primite în drum spre Egipt îl îndreptăteau să spere că, ajutat de Ptolemeu, va redobândi supremația. Aflase că era susținut de Cato cu efective importante, iar flota sa, care nu intrase încă în acțiune, îi rămăsese devotată.

De îndată ce regele Egiptului a primit vestea apropierei romanului, a convocat un consiliu de miniștri pentru a hotărî cum să fie întâmpinat fugarul. Au luat parte cei trei mentori ai regelui: eunucul Pothin, care îndeplinea funcția de prim-ministru, egipteanul Ahilas, comandantul-șef al trupelor regale și Theodot din Chios, maestrul de retorică al lui Ptolemeu și tutorele său.

„Era, într-adevăr – mărturisește Plutarh – demn de milă ca soarta lui Pompei să fie lăsată în seama acestor oameni, iar el să fie nevoit să aștepte, la o anumită distanță de coastă, sentința unui asemenea tribunal.”

Unii dintre sfătuitori au sugerat ca Pompei să fie invitat politicos să-și caute refugiul în alt ținut, de teamă să nu suporte, ajutându-l, represaliile lui Cezar. Alții, apreciind, pe bună dreptate, că îi rămâneau destule șanse să repare eșecul de la Pharsala, au propus să fie primit și să i se acorde sprijinul. Dar Theodot, într-o cuvântare plină de șiretenie, a demonstrat că ambele variante aveau riscul lor și a propus să-i intre în grații lui Cezar, suprimându-l pe vechiul lor protector, punând capăt, astfel, luptei și îndepărtând nesiguranța de a miza pe învins – și – a adăugat el surâzând, – un om mort nu mai poate să înșele.

Consilierii au aprobat fără ezitare această soluție. Au încredințat executarea infamului proiect lui Ahilas, care și-a asigurat serviciile ofițerului roman Septimius, cândva comandant aflat sub ordinele lui Pompei, și ale unui centurion roman, Salvius. Însoțiți de câțiva servitori, cei trei au urcat într-o barcă și s-au îndreptat spre galera.

Ajunși lângă ea, Septimius s-a ridicat și l-a salutat pe Pompei. Ahilas l-a invitat apoi în mica lor ambarcațiune, pretinzând că galera nu putea intra în port din pricina nivelului scăzut al apei. În zona țărmului, se vedeau plutind numeroase vase egiptene, iar pe mal mișunau trupe. Pompei, cuprins de bănuieli, a recunoscut, totuși, că nu avea cum să dea înapoi. Cornelia era îngrijorată, dar el, sfătuind-o să-l aștepte fără teamă, a coborât în barcă, însoțit de doi centurioni, libertul Filipus și sclavul Scitus. Luându-și rămas bun de la soție, i-a recitat două versuri din Sofocle:

Cine trece o dată pragul unui tiran

Devine sclav, chiar dacă era liber...

Și a pornit-o spre țărm.

O tăcere profundă domnea asupra grupului, în timp ce barca înainta pe marea agitată; tocmai începuseră inundațiile anuale, iar năvala Nilului mălos tulburase albastrul mării. În căldura umedă a

verii egiptene, orașul mohorât și coasta pustie trebuie să-i fi părut total lipsite de farmec. Pentru a rupe liniștea apăsătoare, Pompei s-a întors spre Septimius și, privindu-l grav, i-a spus:

— Dacă nu mă înșel, am fost tovarăși de arme, nu?

Septimius s-a mulțumit să confirme printr-o înclinare a capului, la care Pompei, deschizând o carte, a început să citească. Au ajuns pe țărm. Pentru a coborâ, s-a sprijinit de mâna libertului Filipus, dar, în aceeași clipă, Septimius, scoțându-și spada, l-a lovit în spate, Salvius și Ahilas atacând și ei. Pompei nu a scos nici un cuvânt. Cu un geamăt slab, si-a acoperit fața cu toga și a alunecat în fundul bărcii, unde și-a dat sufletul într-o clipă.

În picioare, pe puntea galerei, Cornelia a fost martoră la crimă și a scos un strigăt atât de sfâșietor încât s-a auzit până pe țărm. Văzându-i apoi pe asasini aplecându-se asupra corpului și ridicând capul tăiat, i-a strigat căpitanului vasului să ridice ancora. Curând, galera s-a îndepărtat, nemaiputând fi ajunsă. Cadavrul decapitat, despuiat de veșminte, a fost aruncat în mare, dar valurile l-au aruncat înapoi pe plajă, unde a fost înconjurat de o mulțime de curioși. Între timp, Ahilas și complicii săi au dus capul în tabăra regelui.

Nimeni nu l-a luat în seamă pe libertul lui Pompei, care a fugit spre țărm, rătăcind dezorientat pe plajă până când și ultimul curios s-a retras în oraș. Apropiindu-se atunci de corp, a îngenuncheat lângă el, l-a spălat cu apa mării și l-a învelit, în lipsă de giulgiu, cu propria-i tunică. Apoi, căutând lemne pentru a ridica un rug funerar, a întâlnit un bătrân soldat roman, care îl slujise cândva pe generalul asasinat. Au cărat amândoi pe malul apei lemnele găsite și, așezând corpul pe rug, i-au dat foc.

A doua zi dimineață, o altă galără s-a apropiat de Pelusa. Aducea două mii de oameni, garda lui Pompei. Comandantul Lucius Lentulus, zărind, din vasul lui ce se îndrepta spre țărm, resturile încă fumegânde ale rugului, s-a întrebat, neștiind ce se întâmplase:

— Oare cine și-o fi găsit sfârșitul aici? și a adăugat, suspinând: Poate chiar tu, Pompeius Magnus! De altfel, el însuși a fost asasinat, de îndată ce a pus piciorul pe pământ.

Theodot prezinta capul

lui Pompei Magnus lui Cezar

Pe 2 octombrie, Cezar, pornit în urmărirea lui Pompei, a ajuns la Alexandria, unde a aflat cu durere sinceră despre sfârșitul mizerabil al marelui său dușman. Curând, Theodot i-a adus capul și inelul lui Pompei. Cezar și-a întors fața de la acest cap lugubru și, luând inelul, s-a emoționat până la lacrimi. L-a alungat apoi pe Theodot ca pe un sclav. La scurtă vreme, acest dizgrațiat, urmărit, a trebuit să fugă din

Egipt. Ani în șir a rătăcit ca un vagabond prin Siria și Asia Mică. Găsit, după moartea lui Cezar, de Marcus Brutus, a fost crucificat, ca instigator al asasinării lui Pompei.

Se pare că Cezar ar fi dat ordin ca cenușa dușmanului său să-i fie trimisă Corneliei, care a așezat-o în casa lor de la țară, din Alba. Iar capul i-a fost îngropat în vecinătatea mării, în Pădurea Nemesis, lângă zidul estic al Alexandriei, unde, la umbra unei grădini, a fost ridicat, la scurtă vreme, un monument.

Este ușor de înțeles consternarea produsă de atitudinea sa. Pothin și Ahilas au priceput că, dacă nu vor acționa cu multă prudență, vor cunoaște și ei dizgrația și s-au hotărât să aștepte momentul apropiatei plecări – gândeau ei – a lui Cezar, dacă nu li se va ivi vreo ocazie de a-l trata pe acest perturbator al păcii lor cu aceleași procedee pe care le folosiseră și pentru celălalt.

Dar Cezar nu se grăbea să părăsească Egiptul, nici nu le dădea ocazia dorită de a anticipa Idele lui Marte. Cu îndrăzneala-i nonșalantă, care-i deruta adesea pe cei din jur, s-a hotărât să-și stabilească reședința la palatul regal, ocupat în acel moment doar de prințul Ptolemeu, și de sora lui Arsinoe.

Odată cu sosirea trupelor, Cezar și-a părăsit galera și a pus piciorul pe treptele de marmură ale impozantului debarcader. Două legiuni, formate din 3200 de oameni, alături de 800 de cavaleri celți și germani îl escortau.

Îndată după victoria de la Pharsala, cu spiritul încins de acest incredibil triumf, el se gândea că Alexandria se va supune foarte repede voinței sale și că-i va fi ușor să demonstreze că adevărata putere a Romei o reprezenta el, nu Pompei cel învins. Încerca, se pare, să-și dovedească autoritatea acționând pe față în numele poporului roman și să-și creeze astfel o situație care să nu necesite intervenția armată. Asumându-și prerogativele deținute altădată de Pompei, va juca rolul de protector binevenit al curții Alexandriei. Mai multe probleme se cereau rezolvate în numele guvernării sale, solicitându-i atenția în Egipt. Fără îndoială, vedea aici mijlocul de a-și asigura o reputație de despot, care i-ar fi adus dreptul de a exercita controlul timp de un an asupra treburilor Egiptului, în calitate de așa-zis autocrat oficial al Romei.

Pompei fusese extrem de popular în Italia și era mai bine să-și amâne intrarea triumfală în Roma, până când agitația produsă de înfrângerea și moartea favoritului s-ar fi calmat sau s-ar fi atenuat amintirile pline de amărăciune ale unui război sângeros, stârnit dintr-o rivalitate personală. Departe de a fi popular, Cezar era considerat un aventurier și un criminal, în timp ce Pompei era binecuvântat de popor; era nevoie de timp pentru a se produce o schimbare în rândurile opiniei publice.

Iată din ce cauză Cezar, aflând că trădarea miniștrilor egipteni îi anula prima parte a planului său de acțiune, s-a hotărât să-și facă o intrare nu foarte solemnă în Alexandria.

Și a debarcat îndreptându-se spre palatul regal cu suita, precedat, ca în plimbările consulare prin Roma, de lictori purtând fascii [*fascie – mănunchi de nuiiele de mesteacăn, legat cu o curea, având la mijloc, în partea superioară, o secure; era purtat de lictori care-i însoțeau pe unii magistrați romani.*] și spade. De îndată ce a văzut sinistrul cortegiu, gloata s-a precipitat către el, creând o busculadă. Orașul era plin de proscriși și renegați romani, cărora aceasta evocare a justiției romane, cea cu brațe extrem de lungi, nu le putea trezi decât îngrijorare și teroare. Pe de altă parte, dacă grosul armatei se afla la Pelusa, împreună cu regele și curtea, pentru a apăra frontiera de invadatorii aflați în slujba Cleopatrei, o trupă destul de

numeroasă rămăsese la Alexandria. Printre acești soldați și în rândurile populației eterogene a orașului existau destui oameni care știau să interpreteze sensul fasciilor.

O vreme, atitudinea mulțimii a fost dușmănoasă și amenințătoare. Pretutindeni se auzeau murmure că această intrare oficială era o insultă pentru majestatea sa regală. Așa se înfățișa situația, dar ce conta pentru Cezar, sigur acum de poziția sa în consiliul Romei!

Alexandria era în fierbere și multe zile, după ce Cezar preluase comanda la palatul regal, revolta mocni pe străzi; mai mulți soldați romani au fost uciși în încăierări izolate, în diferite părți ale orașului.

Aproape toate clădirile palatului și reședințele regale ocupate se înălțau pe promontoriul Lochias. Ar fi fost, deci, ușor de apărat în cazul unui atac terestru, căci zidurile masive erau făcute să protejeze reședința regală a unei capitale atât de agitate precum Alexandria, în plus, poziția era avantajoasă pentru supravegherea jumătății estice a Marelui Port și a intrării dinspre Pharos. Cum vasele lui Cezar aveau să fie ancorate chiar sub zidurile palatului, îi mai rămânea, în cel mai rău caz, o porțiță de scăpare în nopțile întunecate.

Războiul civil îi supusese nervii unei tensiuni încordate și aceste câteva săptămâni de ședere în splendidele apartamente regale, o adevărată vacanță, le primea cu multă bucurie. În multe privințe, anotimpul estival la Alexandria este o plăcere, iar Cezar trebuie să fi gustat din plin zilele însorite de la Lochias, căldura tonifiantă, împrăștiată de briza mării, într-un decor care-i mulțumea gustul înnăscut pentru lux și opulență. Ieșea din perioada întunecată a vieții sale ca stăpân absolut al lumii romane și, cu siguranță, perspectiva intrării triumfale în Roma, peste câteva săptămâni, de îndată ce mulțimea avea să devină ușor de stăpânit, era destul de seducătoare. Trimisese la Roma un sol, însărcinat să anunțe moartea lui Pompei. Dar ne îndoiim că mesagerul ar fi fost îndemnat să-și îndeplinească misiunea cât mai repede cu putință, pentru că a ajuns abia la jumătatea lunii noiembrie.

Primul lucru pe care l-a făcut Cezar a fost să-i forțeze pe Ptolemeu și pe Cleopatra să depună armele și se întoarcă la Alexandria, pentru a-i expune motivul disputei lor.

Își măgulea orgoliul considerând rezolvarea conflictului lor drept o obligație ce-i revenea în mod special, după dispariția lui Pompei, a cărei succesiune încerca Cezar să o preia inclusiv cu-aceea de protector al curții egiptene.

Ptolemeu nu a întârziat să răspundă chemării: a ajuns în jurul zilei de 5 octombrie, însoțit de ministrul său Pothin, dornic să vadă ce complota Cezar la palat. Armata rămăsese la Pelusa, sub comanda lui Ahilas. Se pare că Cezar le-a oferit, la sosirea în Alexandria, ospitalitatea reședinței în care, de fapt, el era intrusul și care era plină de soldați romani.

„Oaspeții” s-au arătat slugarnici față de noul lor protector. Cezar i-a poruncit lui Ptolemeu să-și concedieze armata, dar Pothin a refuzat și i-a trimis vorbă lui Ahilas să aducă trupele la Alexandria. Avertizat de această manevră, Cezar l-a constrâns pe tânărul rege să anuleze ordinul și să trimită doi emisari la Ahilas, pe Dioscoride și Serapion, să-i ceară să rămână la Pelusa. Urmăriți de agenții lui Pothin, aceștia au fost unul ucis și celălalt rănit, iar două sau trei zile mai târziu, Ahilas intra în capitală, în fruntea a 20.000 de infanteriști și 2000 de cavaleri, instalându-se în cartierele neocupate.

Cezar, hotărât să nu cedeze, și-a întărit poziția; avea palatul și zona din spatele său, reședința regală, Teatrul, Forumul și, probabil, o parte din Strada Canope.

Constituită din trupele gabiniene (cărora li se adăuga un număr de tâlhari și criminali din Italia, angajați ca mercenari, o ceată de piraiți și de hoți sirieni și cilicieni), acum total desprinse de țara lor și integrate într-atât încât adoptaseră cea mai mare parte din obiceiurile și moravurile alexandrine, armata egipteană era o forță, dar nu redutabilă, în orice caz, nu-l putea speria pe Cezar, care avea mai multe avantaje: pe lângă cei 4000 de veterani căliți în lupte, o mică flotă ce-și cunoștea misiunea extrem de bine, prezența micului prinț, a prințesei Arsinoe și a ministrului Pothin – la nevoie, ostatici prețioși.

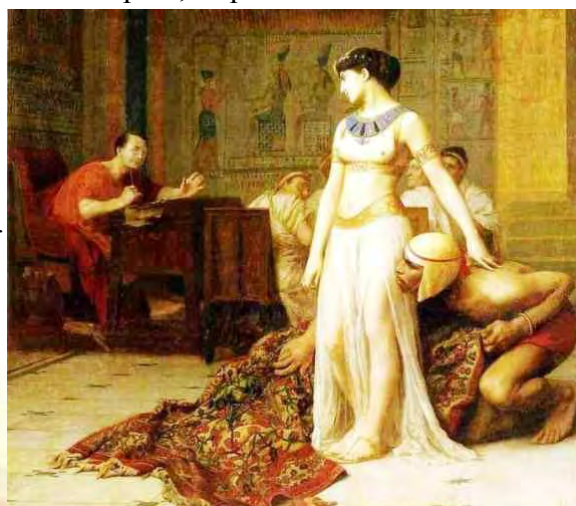
Cezar întâmpina, totuși, o dificultate pe care n-o putea neglija. Chiar de la sosirea în Egipt îi ceruse Cleopatrei să se înfățișeze la palat. Pentru a-și putea exercita din plin autoritatea avea nevoie ca regina să completeze micul grup aflat sub protecția sa impusă. Dar cum ea nu îndrăznea nici să i se predea lui Ahilas, nici să i se încredințeze lui, cu toate că-i oferise o escortă sigură, Cezar era derutat.

Această situație a fost soluționată grație ingeniozității și curajului tinerei regine. Considerând că numai înfățișându-i personal cauza arbitralului roman avea șansa de a-și recâștiga tronul, s-a hotărât să intre în palat cu orice preț. S-a îmbarcat pe o corabie la Pelusa, probabil la sfârșitul primei săptămâni din octombrie și, la mică distanță de Alexandria, a urcat într-o barcă însoțită doar de un supus credincios, Apolodor Sicilianul, intrând în port la asfințitul soarelui. Știa, se pare, că fratele ei și Pothin se găseau în palat, cu o suită numeroasă de adepți și servitori. Dar, neobișnuită cu manifestarea unei puteri mai autocrate decât aceea a propriei sale case regale, nu părea să fi bănuit că romanul comanda în Lochias ca stăpân absolut și că nu el, ci regele Ptolemeu era oaspetele-prizonier al palatului.

Pe apele liniștite, sub zidurile palatului, regina a așteptat lăsarea întunericului. Se gândea că poate chiar în clipa când va pune piciorul pe prima treaptă de marmură va cădea în mâinile partizanilor fratelui său, care o vor asasina înainte de a-l fi putut întâlni pe Cezar.

Teama era justificată: Ptolemeu și Pothin se bucurau în palat de o libertate de acțiune aproape completă, iar dacă știrea întoarcerii Cleopatrei s-ar fi răspândit, fără îndoială că nici unul dintre ei nu ar fi ezitat să îi înfigă un pumnal în spate, în primul coridor mai întunecat.

Ieșind din covor

apare Cleopatra

I-a poruncit lui Apolodor să o înfășoare în păturile pe care le luaseră pentru a se proteja de răcoarea nopții și să înnoade această legătură cu o sfoară găsită în barca. Regina era destul de scundă și de subțire, iar lui Apolodor nu i-a fost prea greu să ducă povara, după ce a coborât. Și cum

legăturile de acest fel reprezentau, pe atunci, bagajul obișnuit al omului din popor, nu risca să atragă atenția. Apolodor a intrat firesc pe porțile palatului, cu regina Egiptului aruncată pe umeri ca un sac, și s-a comportat ca și cum nu ar fi cântărit mai mult decât cele câteva ustensile și haine obișnuite împachetate astfel. Somat de santinele, a răspuns că-i ducea bagajele undeva dintre soldații din garda lui Cezar și a cerut să fie condus la apartamentele romanului.

Surpriza lui Cezar, când a văzut-o ieșind din acest balot desfăcut în prezența lui pe micuța regină ciufulită, a fost imensă, iar Plutarh relatează că s-a lăsat de îndată „cucerit de dovada curajului plin de înțelepciune al Cleopatrei”. Ne-o imaginăm, râzând în hohote de păcăleala trasă fratelui ei, câștigând rapid admirația romanului emoționat, pe care faptele de curaj îl încântau în aceeași măsură ca și frumusețea feminină. Cei doi au petrecut întreaga noapte între patru ochi, iar el a ascultat c-un interes crescând, simțind poate chiar de atunci primii fiori ai inimii, povestea aventurilor reginei din momentul izgonirii din Egipt.

Să îi lăsăm în această intimitate spontană, pentru a vă înfățișa aspectul și caracterul romanului, ce descoperea un nou motiv pentru a se bucura de zilele minunate pe care voia să le petreacă la Alexandria.

CAPITOLUL V

Caius Iulius Caesar

Născut pe 12 iulie 102 î.H., în momentul când, în împrejurări pitorești, făcea cunoștință cu tânăra și ingenioasă regină a Egiptului, Cezar tocmai împlinise cincizeci și patru de ani. Timpul și plăcerile vieții cărora se lăsase cu frenezie în tinerețe începuseră să-l marcheze.

Chipul îi era deja însemnat și mușchii își pierduseră din suplețea perfectă, caracteristică vârstei virile în apogeul său. Dar, plin de gratie, mai păstra ceva din trăsăturile tinereții și se purta semeț, ca un om conștient de superioritatea sa.

Era un bărbat zvelt. De la prima vedere, simțeai în el cavalerul perfect. Se spune că, în Galia, îmblânzise și încălecaseră un cal de care nici unul dintre oamenii săi nu îndrăznise să se apropie și îi plăcea, pentru a-și dovedi echilibrul în șa, să și-l mâne în galop, stând cu mâinile încrucișate la spate. Deși nu era mic de statură, cântărea mai puțin de șaizeci și trei de kilograme.

Era un soldat extrem de activ, un scrimer elegant și sigur, un înotător puternic, un excelent atlet. Pe câmpul de luptă își dovedea vitejia, inițiativa și sângele rece. Încă din tinerețe, fusese considerat un ofițer strălucit; demonstra tot atâta zel în îndeplinirea actelor de curaj cât și grabă în a primi aplauzele galeriei pentru osteneala sa. De la vârsta de douăzeci și unul de ani purta coroana de lauri, pentru că îi salvase viața unui soldat în lupta pentru cucerirea orașului Mitilene. În lupte, se arăta cu capul descoperit printre soldați stimulându-i prin exemplul personal. Se povestește că, văzând un stegar fugind cuprins de panică, l-a prins de umeri și i-a arătat că se îndrepta drept în brațele dușmanilor.

Chipul său tras, cu linii trăsăturile accentuate, gura cu prima privire voluptuosul, care, temerar și luptător de nădejde, tumultului vieții sale. Se ment extrem, cu o grijă încadra cu artă capul de o lărgime neobișnuită, mărginită bijuteriile și a plătit o mulțime dăruit-o, apoi, unei patriciene.

ferme, ochii pătrunzători și întunecați, contur precis, tenul mat, revelau de la sportiv înăscut, orn de lume, călăreț savura din plin fiecare clipă a îngrijea de propria persoană cu un rafinamentoasă. Părul de culoare deschisă îi formă perfectă. O bandă purpurie, de o de franjuri, îi împodobește toga. Iubea de talanți pentru o perla, pe care i-a Se spune că nu ar fi invadat Britania

decât pentru că auzise că se găseau în acel ținut perle minunate. Se vedea, în eleganța sa, o urmă de afectare, chiar de prețiozitate, iar în atitudinea lui semne ale vanității, conștiința puterii de seducție a înfățișării sale și o tendință de prost gust de a-și afișa succesele pe lângă sexul frumos. Dar era departe de a fi doar un simplu petrecăreț și un desfrânat.

Ținuta magnifică, ascuțimea privirii, câteodată duritatea fizionomiei sale, scoteau la iveală tot ceea ce mascau aerele sale inofensive și gesturile nonșalante. Cei care, întâlnindu-l, nu îl vedeau decât sub aspectul de cavaler între două vârste, simțeau emanând din el fluidul puternic al inteligenței și voinței. Uneori, expresia feței sale brăzdata de riduri sugera o viziune interioară foarte romantică și cultură artistică. Dar, cel mai adesea, vizitatorul primit la o întrevedere între patru ochi rămânea impresionat de profunzimea

spiritului său, de caracterul hotărât și mai ales de extrema sa politețe, îmbinată cu siguranța plină de farmec a omului de lume. Putea observa înflăcăarea sub calmul și amabilitatea imperturbabilă, iar în mișcări simțea un neastâmpăr stăpânit, care-l evoca, mascat de aspectul de aristocrat ideal, pe soldatul creator și organizator.

Deși înaltă și pătrunzătoare, vocea, în anumite momente, îi era foarte plăcută. Orator minunat, folosea uneori un vocabular corect până la limitele pedanteriei. Elocvența lipsită de întorsături și artificii stilistice dădea auditorilor impresia că nu se puteau îndoi de onestitatea scopurilor și de măreția principiilor sale.

Era numai o impresie artistică, un efect de scenă, căci Cezar era un om fără scrupule. Nu acceptăm părerea majorității istoricilor, care îi creează imaginea unui erou ce a trăit și a murit pentru principiile sale exaltate și patriotice. Desigur, avea o mulțime de calități demne de o admirație fără rezerve, dacă valoarea nu le-ar fi fost mereu pusă în cumpănă de ambiția formidabilă de a guverna toate națiile.

Nu dovedea nici o cucernicie anumită, simțul onoarei îi era limitat și avea puține principii; în schimb, să spunem în apărarea lui că nu manifesta nici urmă de ipocrizie sau vreo pretenție de virtute, nici o grija de a-și ascunde defectele, în tinerețe, se lăsase în voia tuturor viciilor. Reputația sa era atât de proastă încât prietenii lui romani au fost uimiți să-l vadă arătându-se un soldat atât de viteaz și conștiincios. Relațiile cu mama lui Brutus, considerat fiul său, dovedesc că și-a început șirul aventurilor de îndată ce-a trecut pragul copilăriei.

A traversat o perioadă de efeminare excesivă, cu toate ororile pe care le implică un asemenea comportament. A petrecut ore întregi studiind misterele toaletelor și secretele frumuseții, coafându-se, aranjându-se și parfumându-se așa cum îl sfătuiau tinerii aristocrați degenerați. Aspectul lui devenise atât de echivoc încât, în-torcându-se dintr-o călătorie împreună cu prietenul său Nicomede, regele Bitiniei, a fost poreclit de unii „Regina Bitiniei”. Altă dată, un glumeț pe nume Octavian l-a proclamat pe Pompei *regele*, iar pe Cezar *regina* Romei.

Nici o femeie drăguță nu scăpase de insistențele sale. Legăturile cu soțiile prietenilor săi au fost pe cât de numeroase pe atât de scandaloase. Nici o considerație, nici măcar de ordin politic, nu îl oprea din urmărirea satisfacerii unei dorințe.

„Era – scria Oman, – inevitabilul complice în toate divorțurile elegante, iar când parcurgem lista numelor de femei pronunțate alături de al său, nu putem să nu ne minunăm de decăderea societății romane, care i-a permis să ajungă teafăr la maturitate. Căci este un miracol că nu și-a găsit sfârșitul cu mult înainte de treizeci de ani, în vreun colț întunecos, cu un pumnal înfipt în spate.”

Oportunist strălucit, trăgea foloase de pe urma succesului său la femei și se spune că, la un moment dat, întreținea relații, în același timp, cu soțiile lui Pompei, Crassus și Gabinius, toți trei șefi ai partidului său politic.

Știa să profite de cunoașterea obiceiurilor tinerilor aristocrați ai epocii, dobândită pe vremea când le imitase modul de viață, în ajunul bătăliei de la Pharsala, cu câteva săptămâni înainte de a veni în Egipt, le-a recomandat trupelor destinate Să înfrunte cavaleria patriciană a lui Pompei să nu încerce să lovească picioarele cailor, ci fața călăreților. Cum spune Plutarh, trebuia să adopte această tactică „în speranța că tinerii nobili, care nu aveau experiența luptelor și a rănilor, venind pe câmpul de luptă cu

părul lung, în floarea vârstei și a frumuseții, se vor teme de astfel de lovituri și vor da înapoi în fața pericolului posibilelor cicatrice. Așa s-a și întâmplat, căci ei s-au întors, acoperindu-și fețele, pentru a le proteja".

În privința chestiunilor bănești, Cezar nu avea principii, încă din adolescență împrumuta de oriunde sume considerabile pe care le cheltuia nechibzuit și nu-și plătea datoriile decât cu alți bani împrumutați. Tânăr fiind, avea de înapoiat creditorilor săi un total amețitor. Și, dacă în momentul în care îl găsește relatarea noastră acoperise deja împrumuturile, în mare parte grație prăzii de război din Galia, nu este mai puțin adevărat că de multe ori s-a aflat în pragul ruinei. Datoriile le contractase în cea mai mare parte pentru a-și putea cumpăra un loc de frunte în viața politică romană și pentru a plăti campaniile electorale ale candidaților la anumite posturi, aceia pe care-i considera în stare de a-l sluji mai apoi. Își cumpăra simpatia populară organizând sărbători publice grandioase; de pildă, într-o zi, vreo douăzeci și două de mii de convivi au benchetuit pe socoteala lui. Pe durata mandatului sau de edil a oferit mulțimii, din fondurile personale, trei sute douăzeci de lupte de gladiatori. De altfel, toată viața a organizat serbări și petreceri pe care, la urma urmelor, le plăteau dușmanii săi învinși, cu lacrimi și temeri.

Rar a existat pe lume un om atât de ambițios. Lăcomia devorantă pentru a dobândi puterea absolută i-a fost ieșită din comun și puțin îi păsa de felul în care primea sau risipea banii, singurul lucru care conta era ca aceștia să-i favorizeze ascensiunea. Nu putea suporta ideea de a juca un rol secundar în problemele mondiale: aspirațiile sale tindeau spre autocrație absolută.

Când, în timpul trecerii Alpilor, cineva i-a atras atenția asupra sărăciei cumplite a unui sat, a ripostat:

— Aș prefera să fiu cel dintâi în această comună decât al doilea la Roma!

Într-o zi, lectura biografiei lui izbucnească în plâns, într-atât i se altcineva a cucerit lumea la o palmares nici o acțiune de acest puțin pentru aceia care îl cunoșteau numit „patima pentru onoruri”. Îmbrăcat cu prea multă căutare obsedat de gândul măririi și de inima. Cicero mărturisea: „Când îl zăresc netezindu-l cu un singur acestui om i-a dat prin cap să acest militar elegant, cu maniere farmec încântător, cobora până la financiare sau de alt fel, când era sale.

Alexandru cel Mare l-a făcut să părea de intolerabil gândul că vârstă la care el nu avea în tip. Dar nimic în ținuta sa, mai bine, nu trăda ceea ce Plutarh a Era prea cizelat, prea îngrijit, pentru a da impresia unui om nestăvilita ambiție care îi rodea îi văd părul așezat cu grijă și când deget, nu pot să-mi imaginez că tulbure Statul roman". Și totuși, discrete și aristocratice, de un ultima treaptă a depravării, vorba să pună lumea la picioarele

Într-un alt moment al uimitoarei sale cariere, încerca să provoace căderea lui Cicero, care îl stânjenea, în acest scop, numirea unui derbedeu, pe nume Clodius, în funcția de tribun putea fi

considerată o manevră abilă. Acest Clodius nu era nimeni altul decât amantul soției lui Cezar, Pompeia; fusese acuzat de complicitate în acțiunea de divorț intentată de dictator soției sale. Dar, fiind vorba de slujirea propriilor ambiții, Cezar nu a ezitat să-i obțină numirea în funcție și să se slujească de el pentru îndeplinirea scopurilor mărunte. Nu putem să nu amintim aici cum Clodius, pătrunzând travestit într-un loc unde se desfășurau niște ritualuri secrete ale femeilor, la care oficia Pompeia, fiind descoperit, a scăpat de la moarte (pedeapsă prevăzută pentru astfel de sacrilegii) doar pentru că judecătorii, neîndrăznind nici să-l condamne pe favoritul maselor, nici să-l achite, de teamă să nu ofenseze nobilimea, au rezolvat dilema scriindu-și verdictul... indescifrabil. Cezar se despărțise de Pompeia pronunțând faimoasa frază:

— Soția lui Cezar nu trebuie să fie nici măcar bănuită!

Cezar se căsătorise, prima oară, cu o moștenitoare bogată, pe nume Cossutia. Îndrăgostit de Cornelia, fiica lui Cinna, a divorțat de Cossutia pentru a se căsători cu cea pe care o iubea; apoi a refuzat cu mult curaj să se despartă de Cornelia atunci când teribilul Sylla i-a cerut s-o facă, din motive politice. Ea a murit în 68 î.H., iar în anul următor Cezar s-a căsătorit cu Pompeia, ca să-și întărească alianța cu Pompei, ruda nevastei sale.

Căsătoria dintre Cezar și Calpurnia, după repudierea lui Pompeia, a fost o nouă dovadă a indiferenței lui față de aspectul moral al vieții politice. Calpurnia era fiica lui Calpurnius Piso, elev și discipol al lui Philodem, om ale cărui piese în versuri și ale cărui moravuri treceau drept extrem de licențioase, chiar și pentru acea epocă. Cezar a obținut consulatul pentru compromițătorul său socru – stârnind protestele lui Cato, care considera intolerabil ca guvernul să se prostitueze admitând numirea unora în funcții prin intermediul femeilor.

La scurtă vreme, Cezar a mers până acolo încât a propus următoarea încheiere matrimonială: va divorța de Calpurnia pentru a se căsători cu fiica lui Pompei, după ce aceasta se va despărți de soțul ei, Faustus Sylla. Pompei se va căsători cu nepoata lui Cezar, după ce aceasta va fi divorțat de soțul său, Marcellus.

Admirabilul lui talent de a risipi banii altora, disprețul pentru orice principiu, satisfacțiile pe care i le dădeau intrigile politice și domestice, trădau o dezinvoltură capabilă să suscite peste secole admirația tuturor celor înclinați spre aventură.

Corăbii ale

piraților cilicieni

Astfel, cine ar rezista farmecului povestirii întâmplării cu pirații din Farmacusa? Căzut în mâinile unei bande de cilicieni sângeroși și cruzi, i-a tratat, în timpul celor treizeci și opt de zile de captivitate, cu o lipsă de griji fără egal în istorie. Când i-au cerut o răscumpărare de douăzeci de talanți, le-a răs în nas, spunându-le că valora cel puțin cincizeci, sumă care, în final, le-a fost achitată. Se amesteca în jocurile lor, le lua peste picior obiceiurile barbare și îi ținea din scurt ca pe niște sclavi. Le impunea să stea nemișcați și tăcuți în jurul focurilor în timp ce el dormea; alteori, cânta alături de ei și le recita versurile sale (era un poet mediocru), înjurându-i când nu aplaudau. De o sută de ori pe zi îi amenința că avea să-i spânzure de îndată ce va fi pus în libertate, o glumă – credeau ei – care le ațâța veselia zgomotoasă. Odată eliberat, s-a întors cu o flotă, i-a atacat, majoritatea au fost prinși și crucificați. Cezar, voind să-și dovedească îngăduința și mărinimia, s-a hotărât în ultimul moment să scurteze tortura victimelor sale – și-atunci, senin, le-a tăiat capul.

Totuși, nu era crud, și se cunosc exemple numeroase ale bunătății și mărinimiei sale. Să ne amintim de lacrimile vărsate când a văzut inelul lui Pompei, dușmanul său asasinat. La Roma, a ordonat să fie repuse pe soclurile lor statuile demontate ale nefericitului căpitan.

Așa era în timp de pace, căci în război se dovedea un cuceritor fără milă, înșirând mormintele adversarilor, ceea ce nu poate fi privit mereu ca o măsură inevitabilă. La Uxellodunum și în alte părți a poruncit să fie mutilați mii de prizonieri prin tăierea mâinii drepte. Masacrul membrilor Senatului veneților a fost un act de o brutalitate inutilă. Cât despre felul în care s-a purtat cu usipeții și tenctirii, el și-a întinat pentru totdeauna reputația militară. După ce semnase pacea cu aceste nefericite popoare, le-a atacat pe când erau dezarmate și a masacrat 430.000 de bărbați, femei și copii. Cato a propus atunci ca, drept pedeapsă pentru aceste atrocități, Cezar să fie predat în lanțuri supraviețuitorilor triburilor decimate, pentru ca acestea să-și îndeplinească dreapta răzbunare.

În timpul celor zece ani de campanii în Galia, a luat cu asalt 800 de orașe, a supus 300 de state, a ucis un milion de oameni și încă un milion a fost luat în sclavie. Execuția viteazului Vercingetorix, pe care a ordonat-o cu sânge rece după șase ani de captivitate, ni se pare, fără îndoială, mai crudă decât o considerau contemporanii.

În ciuda aerului său binevoitor, afabil chiar, avea spiritul caustic și vorba extrem de mușcătoare. Un tânăr tribun, numit Metellus, întreba cu multă insistență dacă Cezar era sau nu în drept să ia în stăpânire fondurile publice provenite în urma luptelor. Cezar l-a amenințat cu moartea dacă va continua să-și exprime dezacordul.

— Și să știi, tinere, – a încheiat el, – că-mi este mai neplăcut să ți-o spun decât s-o fac!

În campanii, împărtășea toate privațiunile oamenilor săi care îl adora, deși murmurau câteodată împotriva misiunilor prea grele sau manevrelor prea riguroase pe care le comanda. Când întâlneau în cale vreun râu sau un fluviu, nu ezita să se arunce și să ajungă înot pe malul opus. În timpul marșurilor, obișnuia să doarmă în litiera lui sau se ghemuia pe coviltirul carului și se mulțumea cu cele mai săracăcioase feluri de mâncare. Niciodată nu se arăta gurmand și se povestește că i s-a întâmplat să mănânce, fără să protesteze, sparanghel pregătit cu un sos pentru care se folosisese, în lipsă de altceva, rășină parfumată. Ajuns la o anumită vârstă, nu bea nici un fel de vin, abținerea

impusă, probabil, de starea sănătății sale; el, care în tinerețe fusese vestit pentru excesele și obiceiurile sale, devenise, în momentul când îl întâlnim în Egipt, de o sobrietate exemplară.

Cezar ajunsese la Alexandria aureolat de proaspătul triumf de la Pharsala, ca stăpân absolut al lumii romane. Strălucita campanie din Galia îi adusese cele mai importante funcții în Republică și, Pompei fiind mort, nu mai avea nici un rival pe măsura lui.

Avea grijă să se poarte cu demnitate, bănuind, pe bună dreptate, că toți ochii erau îndreptați spre el. Dădea dovadă de o plăcută conștiință a propriei sale frumuseți virile, iar gândul victoriilor strălucitoare și numeroase, ca și al obstacolelor depășite în mod fericit, îi dădea o satisfacție radioasă. Pieptul său elegant nu mai era zguduit de suspine la amintirea campaniilor lui Alexandru cel Mare, dar cum ambiția sa nedomolită îl grăbea să exploreze noile posibilități ivite, s-a lăsat încă o dată în voia pasiunii de a cuceri, încercând să câștige dragostea tinerei regine a Egiptului, împodobită cu triplul prestigiu al seducției, al atotputerniciei și al bogăției sale legendare.

CAPITOLUL VI

Cleopatra și Cezar în palatul asediat din Alexandria

Nu există nici o îndoială că această întrevvedere a lui Cezar cu regina, care a durat toată noaptea, i-a schimbat profund părerea despre situația existentă. Până la apariția teatrală a Cleopatrei la palat, obiectivul principal al lui Cezar pentru scurta-i, credea dânsul, ședere în Alexandria, după ce-și întorsese cu groază privirea de la capul lui Pompei asasinat, fusese să-și facă simțită autoritatea în această cetate de o opulență comercială fără seamăn.

Avea să profite, totodată, de ocazie pentru a-și odihni și trupul și spiritul, obosite, în luxul reședinței regale și în perfecțiunea radioasă a verii, în timp ce Roma, liniștindu-se, avea să se pregătească pentru sosirea sa.

Dar iată că interveni altceva: recunosc în suverana acestei țări, o femeie pe placul său, mai bine zis o tânără de o cutezanță nebunească, ale cărei comportament și curaj îi înflăcărară imaginația. La rândul său, ea îi arată o admirație fățișă – care, spera el, nu va întârzia să se transforme în adorație. Ce foloase avea să tragă din această nouă situație?

Se pare că ea i-a înfățișat faptele cu franchețe: cum fratele său o îndepărtase de la tron, aceasta în profundă contradicție cu dispozițiile testamentare ale tatălui lor, nemaiputând, așadar, să domnească împreună, în perfectă armonie. Și, în timp ce vorbea, în lungile ore ale nopții, el a cedat dorinței spontane de a obține dragostea acestei copile, pentru plăcerea posibilă și pentru avantajele politice sigure pe care i le-ar aduce odată cu ea. Căci i se iva dintr-o dată un mijloc de a deveni stăpânul Egiptului, acest prim centru comercial al Mediteranei, grâнарul lumii, punctul esențial al politicii orientale și poarta către regatele necucerite ale Orientului. Prin propriile mijloace, se impusese ca suveran al Occidentului. Recenta victorie îi pusese la picioare Grecia și Asia Mică. Și iată că dragostea unei regine i-ar fi putut aduce, pe deasupra, magnifica Alexandria, de-atâta vreme citadela facțiunii pompeiene.

Nu ne numărăm printre cei care l-au văzut pe Cezar dus, ca un miel spre abator, de șiretlicurile Cleopatrei. Nu ni-l imaginăm cedând farmecelor ei, obsedat de dorință până la a uita de orice altceva, orbit de pasiune. Din câte știm, regina era în acel moment o tânără frumoasă, iar el, prototipul seducătorului fără scrupule. Pare cel puțin ciudat că, timp de secole, memoria Cleopatrei a fost încărcată de răspunderea pentru evenimentele ce-au urmat.

Înainte de a se fi sfârșit această noapte atât de plină de surprize, Cezar era ferm hotărât să-i inspire o iubire pasională acestei copile capricioase, ale cărei personalitate și influență politică, împreună, exercitau asupra lui o puternică atracție; nici nu pătrunseseră zorii în încăperea și hotărârea lui de a o repune pe tron și de a-l îndepărta pe Ptolemeu era irevocabilă.

La răsăritul soarelui, l-a chemat pe tânărul suveran care, venind înaintea lui Cezar, trebuie să fi fost uluit să se trezească față în față cu sora lui, revenită atât de neașteptat din exil, în timp ce el o pândea la Pelusa, Cezar l-a tratat cu severitate, certându-l că îndrăznise să se opună dorințelor tatălui său, la împlinirea cărora, în virtutea unei misiuni sacre, veghea poporul roman, și ordonându-i să facă imediat pace cu sora lui.

Tânărul s-a înfuriat și, ieșind în grabă din sala, le-a strigat prietenilor și partizanilor săi că era trădat, iar cauza, pierdută. Smulgându-și coroana regală, în mânia și dezamăgirea sa copilărească, a aruncat-o pe jos și, probabil, a izbucnit în hohote de plâns.

S-a produs agitație; numeroșii alexandrinii rămași în garnizoana romană s-au grupat imediat în jurul regelui lor și puțin a lipsit ca știrea să ajungă la trupele regale din oraș și să le determine să atace palatul pe uscat și pe mare. Dar Cezar s-a grăbit să liniștească mulțimea și să-i promită c-o să rezolve situația conform cerințelor ei.

Apoi a convocat o adunare, la care au fost aduși Cleopatra și Ptolemeu, și le-a citit, solemn, testamentul tatălui lor, în virtutea căruia ei erau obligați să exercite împreună autoritatea suverană. A insistat asupra dreptului său de a le arbitra disputa, ca trimis al poporului roman, și, în final, a declarat un fel de conciliere între frate și soră.

Așezat astfel sub strânsă autoritate a surorii mai mari, nefericitul Ptolemeu a trebuit, din acel moment, să pună capăt ambițiilor și speranțelor sale. Se găsea privat pentru totdeauna de acea libertate de acțiune în numele căreia conspirase cu miniștrii săi. Dio Cassius ne spune că și-ar fi dat seama de înțelegerea dintre Cezar și Cleopatra, atitudinea surorii fiindu-i revelatoare în acest sens.

Să ne imaginăm emoția ei plină de fericire: cu câteva ore în urmă, se strecura în propria capitală ca o fugară nedorită și amenințată. Și iat-o acum, purtând cu mândrie darurile acelei nopți memorabile: coroana recucerită și stima sau, mai bine spus, inima stăpânului universului, cel care le dicta națiunilor legea lui... Dar cum știa să fie, în același timp trufașă și copilăroasă, ne-o imaginăm așezată la tribunalul improvizat în fața fratelui său, strâmbându-se cu subînțeleș la el.

De atunci, năzuința lui Cezar a fost să controleze politica egipteană, mizând pe inima Cleopatrei. Puțin îi pasă de ceea ce avea să se întâmple cu Ptolemeu și Pothin care, prin disprețul arătat voinței Auletului și prin crima săvârșită împotriva lui Pompei, ilustrul rival al lui Cezar, pierduseră orice drept de a fi luați în seamă; în schimb, ținea să-și atragă simpatia maselor, pentru a putea părăsi țara în deplină siguranță, câteva săptămâni mai târziu.

Posesia Ciprului era una dintre cele mai fervente aspirații ale Alexandriei, iar Cezar considera că, dăruind această insulă dinastiei, va reuși să reducă simțitor ostilitatea poporului. Ne amintim că, în momentul anexării Ciprului de către romani (58 î.H.) alexandrinii se revoltaseră împotriva regelui lor, Auletul, fiindcă refuzase să ridice pretenții asupra acestui teritoriu, dintotdeauna supus coroanei Egiptului. După Cassius, Cezar ar fi dăruit insula reprezentanților cei mai tineri ai familiei regale egiptene: prințul Ptolemeu și prințesa Arsinoe. Deși nu există nici un document care să ateste că au intrat în posesia noului teritoriu sau că acesta a încetat numai pentru un an doi să fie considerat parte integrantă a provinciei romane Cilicia, este sigur că insula, în anul 42 î.H., era posesiune egipteană, administrată de un vicerege al acestei țări.

Clarificând astfel situația, Cezar și-a îndreptat privirea într-o altă direcție. În timpul șederii sale la Roma, în anul 59 î.H., Ptolemeu XIII contractase datorii enorme pentru a-și asigura sprijinul Senatului în vederea restaurației pe tronul Egiptului. Cezar s-a folosit de aceasta ca să le dea egiptenilor o dovadă concretă a bunăvoinței sale, făcându-i să suporte cheltuielile de întreținere ale flotei și armatei romane de la Alexandria. El a fixat la cifra, moderată, de 10 milioane de dinari revendicările totale, în schimbul sumei pe care o datora

Auletul. Nimeni nu știa, în fond, că datoriile atingeau o sumă cu mult mai mare. Pe lângă dăruirea Ciprului, gestul era o chemare la înțelegere adresată alexandrinilor; a eșuat din cauza intrigilor lui Pothin.

Deși s-ar fi găsit cu ușurință 10 milioane de dinari într-un oraș prosper precum Alexandria, vicleanul Pothin a dat ordin să fie topite argintăria regală și vasele prețioase din temple, pentru a bate din ele monedă. Ostentativ, i-a așezat lui Cezar pe masă blide de lemn și veselă grosolană, trâmbițând pretutindeni această măsură pentru a arăta până unde ajunseseră constrângerile asupra curții și orașului din cauza avariției romanilor, în același timp, furniza trupelor romane grâu de proastă calitate, răspunzând la protestele lor că ar fi trebuit să se declare mulțumite cu ceea ce primeau, dat fiind că nu aveau dreptul la nimic. Și nu ezita să-l invite pe Cezar să nu-și mai piardă timpul în Egipt, ocupându-se de probleme minore, când treburi atât de urgente îl chemau la Roma. N-a încetat să se arate obraznic și dușmănos cu dictatorul, împotriva căruia complota, păstrând legătura secretă cu Ahilas.

Ostilitatea, mai mult sau mai puțin sporadică, a început să se manifeste fățiș, iar Cezar nu a întârziat să riposteze dușmanului, aflând că acesta încerca să-și armeze navele în partea de vest a Marelui Port. A trimis o trupă care a reușit să le incendieze întreaga flotă. Astfel, n-au mai rămas decât vasele ancorate în portul Bunei Întoarceri, în spatele Heptastadiumului. În timpul acestei confruntări, mai multe clădiri aflate pe chei au fost distruse, printre care, se pare, și o parte din celebra Biblioteca din Alexandria.

Biblioteca din

Alexandria

Cezar a cucerit apoi farul din partea de est a Insulei Pharos, unde se înălța această minune a lumii. Cu aceasta, a obținut controlul asupra intrării în Marele Port, asigurându-le vaselor sale accesul spre mare. Totodată, a întărit pozițiile apărării terestre, punându-se la adăpost de un atac direct.

Situația nu îl îngrijora. De bună seamă, a petrecut destule nopți albe veghind să nu fie asasinat, dar astfel de împrejurări nu l-au împiedicat să guste din plin fiecare moment din traiul plăcut dus la palat. Din adolescență se obișnuise cu ideea uciderii. Legăturile lui periculoase îl obișnuiseră cu posibilitatea unei morți violente și neprevăzute, în vreme ce cariera politică și administrativă îl expuneau, și ele, în permanență unui atac fatal. Gelozia soților ale căror neveste fuseseră seduse, dorința de răzbunare a supraviețuitorilor masacrelor pe care le provocase, resentimentul politicienilor ale căror ambiții le contracara, ura numeroșilor dușmani, stârnită într-un fel sau altul, îi puneau viața permanent în pericol. Uneltirile lui Pothin nu l-au speriat și și-a văzut liniștit de câștigarea inimii reginei Egiptului.

Cleopatra era la fel de atrasă de Cezar pe cât era el de ea. Dacă, la început, ambii se gândeau la avantajele pe care le-ar putea obține în urma cuceririi celuilalt, purtându-se ca atare, puțini se îndoiesc de atașamentul profund sincer care se înfiripase între ei după câteva zile de intimitate. Dragostea Cleopatrei avea magia tandră și gravă a primei experiențe, în timp ce la Cezar se simțea clocotul exaltat pe care i-l trezește unui bărbat între două vârste frumusețea proaspătă și farmecul unei tinere.

Cezar, indiferent de vârstă, a rămas ceea ce un romantic ar numi un amant ideal. Chipul cu trăsături fine, suplețea athletică, fascinația gesturilor și legenda țesută în jurul faptelor lui puteau cuceri inima oricărei femei. Și Cleopatra s-a lăsat vrăjită de reputația vitejiei și siguranței sale, de atitudinea sa surâzătoare, plină de o elegantă lipsă de griji în împrejurările date.

Romanul găsea, în acele momente, plăcerea unei voluptăți tihnite și ducea la palat existența cea mai veselă. Alungase grijiile statului cu ușurința dată de practicarea intensivă a artei de a ignora responsabilitățile, iar când, în jurul zilei de 25 octombrie, a aflat despre desemnarea lui ca dictator la Roma pentru anul 47 î.H., a conchis că toate îi mergeau din plin. În timp ce tânărul Ptolemeu se plictisea în culise, pe scenă, Cleopatra și Cezar se căutau cu ostentație și petreceau împreună cea mai mare parte din zi. Cu un om ca Cezar, rezultatul unei asemenea intimități era inevitabil, și nu ne-am puteam aștepta ca o tânără de douăzeci de ani, pasională și optimistă, să arate neîncredere în împrejurări atât de speciale și favorabile. Poate că la acea vreme se încheiase deja căsătoria prevăzută între Cleopatra și Ptolemeu, dar a fost o formalitate seacă și banală, iar tânăra pe care, în acea noapte memorabilă, Apolodor Sicilianul a adus-o în fața lui Cezar era fecioară.

Cursul plăcut al vieții de la palat și firul idilei care se teșea au fost violent tulburate de două evenimente succesive, care au generat dușmăanii serioase. Micuța prințesă Arsinoe, înzestrată, ca toate femeile din familia ei, cu un curaj și o ingeniozitate remarcabile, a fugit de sub supravegherea romanilor, împreună cu nutrițiu [*în Egiptul antic, prinții și prințesele aveau adesea „doici” de sex masculin. Titlul de „nutrițiu” (nutritius) care li se acorda era onorific.*] Ganymede, și s-a alăturat trupelor egiptene conduse de Ahilas. Complotul urmărea urcarea pe tron a prințesei, în timp ce Cleopatra și frații ei aveau să fie ținuți prizonieri la Lochias. Ajunși în tabăra egipteană, conspiratorii au început racolarea ofițerilor și a funcționarilor dornici să-i urmeze. Ahilas, totuși, care avea interesele sale, a considerat înțelept să-i rămână credincios suveranului Ptolemeu și să încerce să-l scoată din mâinile lui Cezar. Conflictul izbucnit între Ganymede și Ahilas s-a soldat cu asasinarea celui din urma. Ganymede a preluat funcțiile victimei sale și războiul a fost continuat cu și mai mult elan. Să remarcăm că, înainte ca Ganymede și Arsinoe să fi devenit, provizoriu, stăpâni pe situație, Pothin întreținuse constant legături cu Ahilas, dorind, probabil, să îl asasineze pe Cezar și să fugă din palat împreună cu Ptolemeu. Bărbierul lui Cezar, caracterizat de Plutarh drept „un tânăr curios, întotdeauna trăgând cu urechea, ajutat de înfățișarea sa timidă, care îi permitea să se informeze despre tot ce se întâmplă în jur”, și-a avertizat stăpânul. Pothin a fost arestat în timpul unui banchet organizat la palat pentru a sărbători împăcarea Cleopatrei cu Ptolemeu; a fost imediat decapitat, moarte considerată prea onorabilă și îngăduitoare pentru el, față de aceea pe care el i-o adusese lui Pompei.

Prima dovadă a ostilității care l-a alarmat pe Cezar a fost otrăvirea surselor de apă, lucru ce provoca nervozitate trupelor romane. Canalele subterane comunicau cu lacul aflat în afara orașului și alimentau palatul cu apă potabilă. Chiar de la începutul asediului, dându-și seama de această posibilitate, Cezar încercase să pătrundă spre sud, de-a lungul străzii care ducea spre Poarta Soarelui și la portul lacului. Dar a întâmpinat o rezistență crâncenă și, fără nici o îndoială, pierderile de vieți omenești ar fi fost enorme dacă ar fi continuat lupta. Din fericire, săparea de puțuri în limitele teritoriului ocupat a dus la descoperirea unei surse de apă abundente, a cărei prezență n-o bănuiseră, ceea ce l-a cruțat de rușinea de a fi nevoit să părăsească brusc orașul în care intrase cu atâta pompă, să se retragă pe Mediterana, renunțând la misiunea pe care și-o impusese și la ambițiile privind viitorul Cleopatrei.

La scurtă vreme, a aflat că legiunea 37, îmbarcată în Asia Mică, cu alimente, arme și material pentru asediu, era ancorată în largul coastelor egiptene, împiedicată să ajungă la mal de vânturile ce băteau din direcție opusă. Aflând vestea bună, Cezar a pornit în întâmpinarea întăririlor cu întreaga sa flotă, vasele purtând numai echipajele obișnuite, trupele lăsându-le pe loc să apere pozițiile din oraș. Odată realizată joncțiunea, s-a întors în port, învingând ușor mica flotă egipteană grupată în nordul Insulei Pharos și a înaintat triumfal spre zidurile palatului.

Încrezător acum în forțele romanilor, a ocolit insula, atacând flota egipteană în propriul său port, dincolo de Heptastadium, provocându-i pierderi serioase. A debarcat la extremitatea vestică a Insulei Pharos, ocupată încă de dușmani, a luat cu asalt întăriturile și a făcut legătura cu trupele romane aflate în jurul farului, la extremitatea estică. Plănuia să înainteze de-a lungul Heptastadiumului și să ia în stăpânire portul Bunei întoarceri, la vest, înaintând spre oraș din acea parte. Dar a suferit un neașteptat eșec. În vreme ce comanda el însuși atacul extremității sudice a Heptastadiumului, iar oamenii săi veneau, toți odată, de pe insulă și de pe vasele ancorate în Marele Port, egiptenii au luat cu asalt extremitatea nordică, blocându-i pe romani pe digul îngust, spre consternarea celor care urmăreau lupta de pe promontoriul Lochias.

Din fericire, vasele se găseau în apropiere, și puteau să-i ia la bord pe supraviețuitorii sângeroasei bătălii, dacă inamicul i-ar fi atacat din ambele părți. Ajunși pe punte, galerele s-au grăbit să traverseze Marele Port. Dar, greutatea fiind prea mare, corabia care îl purta pe Cezar s-a fisurat. Tabloul era dramatic: ținând într-o mână un rulou de documente importante pe care le avea la el în momentul catastrofei, lăsând în urmă magnifica dâră sângerie a mantalei sale militare, ținută strâns în dinți, stăpânul lumii înnota din toate puterile spre apele liniștite ale portului. Trebuia să se scufunde, pentru a se feri de proiectilele pe care i le trimiteau egiptenii învingători, care se lăsaseră în beția victoriei pe digul recucerit, făcând adevărate tumbe, urlând și vorbind toți odată. Pescuit de unul dintre vase, Cezar a reușit să ajungă la palat, ud, înghețat și fără de mantaua purpurie, însemn al gradului său. Patru sute de legionari și mai mulți marinari au pierit în această luptă, cea mai mare parte din ei înecându-se. Atunci, pentru prima dată, acest război i-a părut lui Cezar altceva decât o simplă joacă, așa cum îl privise până atunci.

Stătuse la palatul din Alexandria vreo patru luni în petreceri și distracții, ziua, hoinărind prin împrejurimi, noaptea, în brațele Cleopatrei.

Antoni, locotenentul său, turbulent dar sigur, care îi dirija afacerile la Roma, îi transmisese, fără îndoială, cu regularitate, știri din capitala imperiului, unde nici un eveniment important nu-i solicita prezența. Departe de a fi prizonier în interiorul palatului și obligat să-și apere viața, așa cum se credea, în general, se afla într-o poziție ce beneficia de toate condițiile dorite de siguranță și libertate. Nimic și nimeni nu l-ar fi împiedicat să traverseze Mediterana, să petreacă vreo câteva săptămâni la Roma și-apoi să se întoarcă la Alexandria. Riscul ar fi fost minim. Apărarea pe mare i-ar fi fost asigurată de flota care dăduse până atunci destule probe de eficacitate, mai ales de când se unise cu legiunea 37; iar micuța armată de pe uscat ar fi putut rămâne fără teamă pe poziția sa fortificată.

Este clar că Cezar rămăsese în Alexandria din propria-i dorință, neavând chef să abandoneze plăcerea acestei ierni din metropola egipteană. Cezar nu mai era tânăr și resimțea, ca o primă consecință a vârstei, o oarecare scârbă pentru grijile care îl așteptau la Roma. Nu mai era interesat de Occident, un câmp de acțiune deja secătuit, dar vedea în supunerea Egiptului un act de o importanță primordială. Chiar și în lipsa unui factor sentimental ar fi trebuit, ca să-l determine să renunțe la sprijinirea Cleopatrei, un motiv extrem de puternic. Angajat acum într-un război pe care-l califică drept ușor, socotea că-l va duce la bun sfârșit și găsea în această treabă interesantă și pe alocuri stimulativă o scuză pentru a zăbovi alături de femeia care în acel moment îi absorbea tandrețea nestatornică.

Ca urmare, a considerat lupta de prea mică amploare pentru a-i face el însuși istoricul, așa cum procedase în celelalte campanii. L-a însărcinat pe unul dintre prietenii săi să redacteze o dare de seamă oficială. Dar nu era, oare, mai bine să acopere neglijarea cu adevărat dezinvoltă a afacerilor romane, pe care le afecta absența lui prelungită anormal de mult?

Autorul relatării intitulată *De Bello Alexandrina* s-a străduit din răspuțeri să dea un caracter de gravitate evenimentelor relatate. Așa că ar fi înțelept să privim cu circumspecție versiunea sa, acreditată totuși, în zilele noastre. Este sigur ca Cezar nu dorea să ridice ancora și trebuie să considerăm drept simple ficțiuni mărturiile celor care au atribuit cauzele șederii sale îndelungate departe de Roma puterii dușmanilor sau lipsei de îngăduință a Parcelor.

În urma rușinoasei înfrângeri de pe Heptastadium, Cezar s-a arătat foarte hotărât să-i pedepsească pe locuitorii Alexandriei. Curând, a aflat că o armată numeroasă, trimisă din Siria, pornise în ajutorul său prin deșert, condusă de Mitridate din Pergam, de Antipator Evreul, tatăl lui Irod, și Iamblicos, fiul lui Sampsiceramus, celebra căpetenie arabă a Emesei. Știa că sosirea acestor întăriri îi va permite să învingă orice rezistență și să-și impună voința în Egipt. Ca atare, va lua o măsură care va demonstra clar decizia sa de a acționa, din acel moment, cu o duritate inumană, ca s-o vadă, în scurtă vreme, pe Cleopatra singura suverană a țării și pentru a primi atunci din mâinile ei puterea, la exercitarea căreia îi va fi permis să participe în mod egal.

Armata regală își multiplicase eforturile pentru a-l elibera pe Ptolemeu și a lupta sub stindardul său. Cezar s-a hotărât să îl elibereze pe tânărul aspirant la tron, știind că acest gest nu avea să ducă la încetarea războiului. Scopul său mărturisit, acționând astfel, era de a-i oferi lui Ptolemeu posibilitatea de a-i face propuneri de pace. În același timp, declara oficial, fără ocolișuri, că, în caz de continuare a războiului,

ar fi mai onorabil pentru el să lupte împotriva unui rege decât împotriva „unei adunături de renegați și altă pleavă a pământului”.

Adevărul a fost următorul: Cezar dorea să-l înlăture pe adolescentul care îi stânjenea planurile cu privire la Cleopatra. Lăsându-l să se întoarcă la partizanii săi, adică la dușmanii Romei, în momentul când eșecul egiptenilor devenise o certitudine, îi semna cu sânge rece condamnarea la moarte sau iremediabila dizgrație. Nefericitul Ptolemeu trebuie să fi intuit acest fapt, căci, anunțat de Cezar că avea să-și întâlnească adepții dincolo de liniile romane, a izbucnit în lacrimi și a cerut să i se permită să rămână la palat. Știa dinainte că ai săi vor fi înfrânți și era conștient că, stabilindu-se printre ei, îi dădea învingătorului motive să îl trateze ca pe un dușman și să-l pedepsească în consecință. Cezar nu pierdea din vedere faptul că, dacă în momentul victoriei romane Ptolemeu s-ar mai afla sub protecția sa, i-ar fi greu să neglijeze obligațiile dictate de testamentul Auleului. Nu s-a lăsat înduplecat nici de lacrimile prințului, nici de angajamentele acestuia de devotament total.

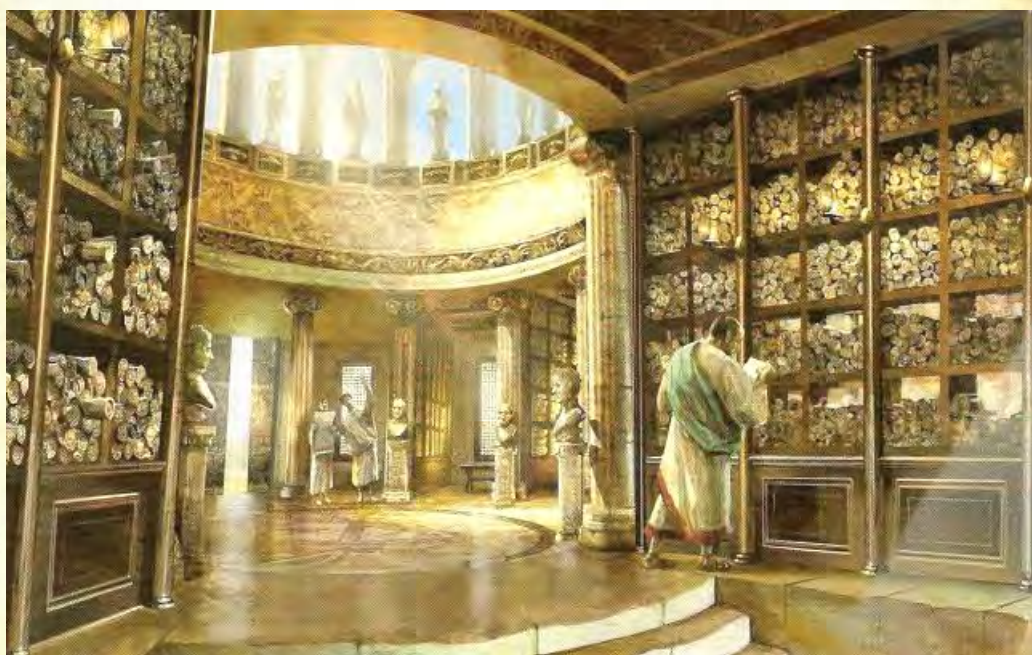
Armata romană din Siria a ajuns în scurt timp la frontiera orientală a Egiptului și, luând Pelusa cu asalt, a început lupta în apropiere de gura de vărsare a Nilului. Învingându-i pe egipteni, invadatorii au pornit spre estul deltei, până la Memfis, unde au trecut pe malul vestic al fluviului. Fără să mai aștepte mila lui Cezar, Ptolemeu a pornit curajos în fruntea trupelor și a traversat delta ca să-l înfrunte pe Mitridate. Abia părăsise capitala, când Cezar, lăsând pe loc o mică garnizoană, a ieșit din port cu toată flota disponibilă, prefăcându-se că are drept țintă Canope sau Pelusa. Dar, la căderea nopții, a schimbat direcția și, în zori, debarca pe coasta deșertică, la câteva mile spre vest de Alexandria. Navigând de-a lungul țărmului, în timp ce aliații săi romani înaintau pe partea estică, s-au întâlnit în apropiere de Memfis, ieșind de acolo împreună în întâmpinarea armatei egiptene.

Înștiințat de manevră, Ptolemeu s-a retras pe o poziție întărită, la poalele unui munte, având de o parte Nilul, de cealaltă o mlaștină și în față un canal. După o luptă de două zile, inamicii, care îi încercuiseră complet poziția, au reușit o victorie totală. Mișcarea de învăluire îi revenise ofițerului Carfulen – care își va găsi sfârșitul în Mutina, luptând împotriva lui Antoniu. La apropierea lui, Ptolemeu se zice că ar fi sărit într-o barcă ancorată pe Nil. Dar mulțimea de fugari care i-a urmat exemplul a făcut-o să se scufunde. Ptolemeu nu a mai ieșit viu la suprafață. Cadavrul i-a fost recunoscut după colierul de aur, tocmai cel a cărui greutate îl trăsese repede la fundul apei. Sfârșitul său tragic, la numai cincisprezece ani, l-a scos pe Cezar din dilema ce-l frământa: să-l ierte și să-l așeze pe tron, alături de Cleopatra, împlinind ultima dorință a tatălui lor, sau să-l ia prizonier și să-l ducă la Roma, unde ar fi fost condamnat la moarte, după obicei?! Copilul își presimțise destinul când, în hohote de plâns, îi ceruse adăpost la palat, iar înecul în apele măloase ale Nilului a pus capăt unei vieți umbrite în mod crud de conștientizarea faptului că, fiind un obstacol în calea ambițiilor fără margini ale lui Cezar, era sortit unei morți violente.

Pe 19 martie 47 î.H., Cezar, în fruntea călăreților, intra în triumf în capitala egipteană, ale cărei porți se deschideau larg înaintea lui.

În semn de totală supunere, locuitorii au ținut doliu. I-au trimis mesageri, implorându-i mila și i-au fost predați prințesa Arsinoe și Ganymede.

Aureolat de victorie, a străbătut orașul spre palat, unde Cleopatra l-a primit ca pe un erou și un eliberator.

CAPITOLUL VII

Nașterea lui Cezarion și plecarea lui Cezar

Moartea lui Ptolemeu XIV și supunerea Alexandriei au pus capăt războiului. Reinstalat în confortabila sa reședință de la palat, Cezar putea, în sfârșit, să dirijeze în voie soarta Egiptului, plan ce-i fusese întârziat din cauza ostilităților. A început prin a-l așeza pe tron, ca rege și prinț consort al Cleopatrei pe cel mai mic dintre Ptolemei, în vârstă de numai unsprezece ani. Nu se temea de nici o dificultate din partea acestui prinț-copil, căci nu dădea semne nici de tărie de caracter, nici de inteligență excepțională. Mai înainte, îi dăruise, ca și surorii sale Arsinoe, teritoriul Ciprului, dar cum prințesa, prizonieră dizgrațiată, acum nu mai intra în calcule, iar vârsta fragedă a lui Ptolemeu XV se dovedea inofensivă, nu s-au făcut presiuni asupra lui să-și ia în posesie regatul insular.

În privința alexandrinilor, a căror campanie, la urma urmei, nu făcuse altceva decât să dea Savoie aventurii cu regina, Cezar s-a arătat îngăduitor și a considerat distrugerile câtorva cartiere ale capitalei lor drept o pedeapsă suficientă. Dar le-a acordat evreilor, în semn de recunoștință pentru sprijinul lor (să ne amintim că luptaseră alături de el sub comanda lui Antipator), egalitate în drepturi cu grecii, măsură susceptibilă de a irita majoritatea cetățenilor.

Pentru a sprijini tronul Cleopatrei și a menține ordinea în țară, a constituit o armată romană de ocupație, formată din cele două legiuni aduse cu el și din cea recent debarcată din Siria. Comanda i-a fost încredințată lui Rufinus, unul dintre libertii săi, eliberat grație meritelor personale. Nu știm ce s-a întâmplat cu trupele gabiniene care luptaseră împotriva lui Cezar; presupunem că au fost detașate pe lângă legiunile din diferite colțuri ale lumii.

Venise luna aprilie și Cezar se găsea la Alexandria de mai bine de sase luni. La început, intenția lui fusese să se întoarcă la Roma încă din noiembrie trecut. Dar asedierea palatului și înfrângerea pe care o suferise din partea alexandrinilor îi dăduseră o scuză plauzibilă pentru a rămâne alături de Cleopatra. Oportunist din fire, simțise un viu interes pentru afacerile țării care, împreună cu pasiunea pentru regină, îl absorbiseră în totalitate. Departe de a duce la dispariția și abandonarea acestor preocupări paralele, sfârșitul războiului îi permitea să treacă de la faza pur speculativă la cea a realizărilor.

Ni-l imaginăm puternic impresionat de posibilitatea de exploatare extensivă a Egiptului. Cleopatra îl informase, probabil, cu orgoliu, despre minunățiile acestui ținut, pe care, ce-i drept, nu se grăbise să le cunoască personal. Cezar își dăduse seama, din ceea ce văzuse el însuși, de bogăția Văii Nilului, iar marșul militar prin deltă îi scosese la iveală bogăția acestor meleaguri. Rămăsese uimit de spectacolul culturilor de grâu, întinse și dense în Egiptul de Jos; cât despre regiunile înalte din sud, auzise că un popor iubitor de pace și respectuos față de ordinea stabilită reușea să extragă din solul fertil trei recolte anuale, înălțând, în același timp, temple zeilor și construind palate. Simplul fapt că impozitul pe cereale, plătit în natură, atingea vreo 20 de milioane de oboroace (cifră consemnată în timpul domniei lui Augustus) îi stimula interesul.

Auzise, cu siguranță, vorbindu-se și despre comerțul prosper desfășurat grație drumului spre Indii și de aproape fabuloasa Etiopie, țara vecină cu Egiptul, de unde izvora Nilul. Considerând misiunea în nord-estul Europei practic terminată, este posibil ca Cezar să fi avut în vedere să-și conducă armatele romane

pană la granițele Etiopiei sau în Arabia pe Marea Roșie ori să pătrundă, ca Alexandru, în India și în regatele Orientului misterios.

Multă vreme grecii crezuseră că Nilul venea din Orient și își aduna apele de pe colinele hinduse, în epoca despre care vorbim, Egiptul era considerat Poarta Orientului. Drumul comercial care ducea din Alexandria în Indii era, cu fiecare an, tot mai folosit. Negustorii urcau pe Nil până în orașul Coptos, traversau deșertul în caravane, se îmbarcau în portul Berenice și, purtați de vânt, ajungeau pe coasta occidentală a Indiei. Poate că Cezar a simțit fascinația cuceririlor și a expedițiilor îndepărtate. Totuși, nu pierdea din vedere faptul că rezistența părților neînvinși avea să-i facă foarte dificilă trecerea prin Asia și se îndoia că va putea urma același drum cuceritor al lui Alexandru. Dimpotrivă, Egiptul îi oferea accesul sigur spre Orient.

Toate aceste proiecte explică, în oarecare măsură, dorința de a-și prelungi șederea în această țară primitoare.

Dar exista un motiv și mai puternic: Cleopatra urma Să devină mamă. Trecuseră șapte luni din acel octombrie când urmărise cu atâta ardoare să se facă iubit fără reținere de tânăra suverană și aștepta ca, peste câteva săptămâni, să vină pe lume copilul, rodul dragostei lor.

Oricât de cinic și de libertin ar fi fost, de data aceasta Cezar privea situația cu alți ochi. Prin verva sa scânteietoare, prin spiritul și farmecul său, prin curajul dovedit în orice împrejurare și optimismul ei radios, Cleopatra l-a ținut lângă ea în tot acest răstimp. O coardă secretă și profundă, nebănuită până atunci, a vibrat în sufletul lui. A insistat să rămână la Alexandria atât pentru a-i da reginei siguranță și încredere prin prezența lui, dar și pentru că – la el, orice motiv, chiar afectiv, își avea partea sa de interes – dorea să afle mai curând dacă, răspunzând speranțelor sale, ea îi va da un fiu, un moștenitor care să fie pus, la timpul potrivit, în toate drepturile sale legitime.

După lungile întrevederi cu tânăra regină, marele cuceritor își schimbase profund părerile; se gândea, fără îndoială, să-i dea un sens nou vieții sale.

Cesarion, copilul lui

Cezar și al Cleopatra

Apropiata venire pe lume a copilului o obliga pe Cleopatra să-și facă publică legătura cu Cezar și, în același timp, să le dovedească supușilor că era altceva decât amanta unui aventurier roman. După moartea fratelui său, consortul oficial, Ptolemeu XV, a răspândit zvonul că Cezar nu era nimeni altul decât marele zeu egiptean coborât pe pământ, iar copilul ce urma să se nască era rodul unei

uniuni divine. Celebrarea unui rit matrimonial i-a făcut pe egipteni, cu excepția alexandrinilor, să recunoască legalitatea acestei uniri.

Prin urmare, pereții unor temple, printre care și cel de la Hermontis, din apropierea Tebei, au fost decorați cu basoreliefuri înfățișând-o pe Cleopatra discutând cu zeul Amon, figurat în chip de muritor, sau zei asistând la nașterea copilului divin. Cezar consimțise, cu îngăduință, la dorința reginei de a trece în fața egiptenilor drept încarnarea zeului Amon. Se lăudase totdeauna cu ascendența lui divină, ducându-și originile până la Iulius, fiul lui Enea, urmașul lui Anchise și al zeiței Venus. Și Alexandru cel Mare, eroul său preferat, se proclamase fiul lui Amon și ceruse să fie reprezentat purtând pe cap coamele de berbec ale acestui zeu.

Cleopatra avea să-1 facă, prin puterea ei de convingere, să creadă în divinitatea lui. Ea însăși fusese onorată ca o zeiță, încă din copilărie, și proclamată, în temple, drept nemuritoare. Conducea Egiptul în virtutea unei puteri pe care o avea de la zei. Niciodată nu s-ar fi îndoit că, fiind reprezentanta zeului Soare, era pe pământ o intermediară între oameni și creatorul lor. Egiptenii, cu excepția alexandrinilor, se prosternau la vederea ei, căci și pentru strămoșii lor faraonii antici fuseseră zei. Suflul divin îi pătrundea pe cei care o atingeau, iar însoțitorii ei deveneau sacri în ochii supușilor. Astfel, și Cezar, de îndată ce legătura lor a fost anunțată oficial, a preluat o parte din esența divină.

În momentul pe care îl evocăm, aceste pretenții surprinzătoare nu existau încă la el decât în stadiu embrionar și vag. Cleopatra îi alimentase spiritul cu gânduri ciudate și îi flatase vanitatea cu o asemenea subtilitate – desigur, inconștientă – încât ajunsese la următoarea concluzie: dacă se va convinge el însuși de existența unei lumi mai bune, nimic n-o să-1 împiedice să admită că și el venea din acea lume. Cleopatra, făcându-1 apropiatul ei, egalul ei, îi transmitea, treptat, amprenta divinității, care avea să capete mai târziu amploarea și puterea unei idei fixe.

Această nouă apreciere a esenței și personalității sale îi întăreau lui Cezar ideea de autocratism, dorința de a-și asuma prerogativele regalității. Cleopatra îl numea acum soțul ei; în Egipt treceau drept parteneri legitimi. Era, într-un anumit sens, regele Egiptului; și dacă nu purta coroana, era doar din voința lui. Egiptenii i-ar fi oferit-o cu bucurie, așa cum făcuseră cândva cu Marele Preot al Comanei, Arhelaos, soțul lui Berenice IV. În prezența iminentei maternități a tinerei lor suverane, ei se arătau sincer preocupați să vadă situația clarificată printr-o căsătorie legală și urcarea pe tron a lui Cezar. Din punct de vedere politic, nici o alianță nu putea fi mai dorită decât aceea cu cel dintâi dintre romani. Faptul că Cezar avea deja o soție, la Roma, nu deranja mentalitatea egipteană; acea uniune rămânând sterilă, cu siguranță că divorțul ar fi dat câștig de cauză reginei însărcinate. Cleopatra însăși trebuie să se fi arătat cu atât mai mult dispusă să împartă tronul cu Cezar cu cât înțelegea clar că, în curând, el avea să domnească peste toată lumea romană. Nu avea nici o îndoială ca, dacă reușea să-1 convingă să-și pună pe cap coroana faraonilor, și el, fiind deja autocrat și dictator, îi va obține la Roma suveranitatea Egiptului. Republica însăși, sub impulsul pe care-1 dăduse Pompei, tindea către un regim monarhic. Iar Cezar presimțea că, dacă proceda cu precauție și abilitate, va avea tronul din capitala romană.

Cleopatra era de un patriotism înflăcărat sau, ca să fim mai exacti, își dorea cu pasiune să și ducă propria persoană și dinastia sa către cele mai înalte destine. Evoluția evenimentelor îi părea promițătoare și mulțumitoare. În orice clipă, omul pe care îl iubea și care o iubea putea fi chemat să

domnească asupra Romei și a întinselor sale teritorii, iar dacă acela ce se va naște va fi băiat, ea i-ar fi dat viață însuși moștenitorului universului.

Politica viitoare era în mod clar dictată de împrejurări. Trebuia să păstreze afecțiunea lui Cezar, să-i alimenteze cu grijă aspirațiile crescânde la tron, să îl înlanțuie subtil și puternic astfel încât, în clipa în care va bate ceasul, să nu se gândească să urce pe tron iară ea, să îl impresioneze prin autoritate și strălucire regală pentru a-l convinge că numai ea, cu rasa ei pură, cu sângele ei nobil, era demnă să se unească cu el, întemeind acea linie regală unică, destinată să domnească asupra întregii lumi.

Maternitatea îi domolise simțitor temperamentul năvalnic. Exaltată de gloria ambițiilor sale, rememora luptele din trecut, împotriva lui Ptolemeu cel înecat, a lui Pothin decapitat, a lui Ahilas asasinat și a lui Theodot proscrisul. Se simțea fiica Soarelui, sora Lunii, asemenea ființelor supratereștre, tovarășă a descendentului lui Venus și a zeilor din Olimp, iar copilul născut din uniunea lor urma să domnească pe pământ și în ceruri.

Istoricii, atât cei antici cât și cei moderni, sunt de acord că regina Cleopatra avea calități excepționale. De aceea, nu trebuie să-i neglijăm influența decisivă pe care a avut-o asupra lui Cezar: un bărbat ca el nu putea trăi șase luni în intimitatea unei regine fără să fi fost atras de mirajul regalității. Iar ea reprezenta în Egipt monarhia absolută, cuvântul ei fiind lege. Aceeași trăsătură a caracterului lui care îl făcea să respingă ideea oricărei forme de subordonare, față de oricine, îl făcea să urmărească faptele și gesturile reginei autocrate cu o admirație sinceră și o invidie nestăpânită. Cleopatra îi relata povestiri cu efect magic asupra imaginației lui, extrase din cronica faraonilor.

Astfel, treptat, sub influența reginei egiptene și a propriilor sale ambiții, Cezar a început să privească serios dubla posibilitate de a crea un imperiu mondial pe care să-l conducă în calitate de monarh absolut și de a întemeia o dinastie care să ocupe, în vremurile ce vor veni, cel mai râvnit tron de pe pământ. Atunci s-a gândit că regii trebuie să guverneze în virtutea unui drept pe care îl conferă sângele lor regal, iar propriul său sânge, deși nobil și de origine divină, nu îndeplinea condițiile cerute pentru a le impune supușilor să aibă și față de urmașii săi un devotament absolut. Urmașul unei lungi linii regale este în măsură să emită pretenții mai justificate la tron decât fiul unui cuceritor, oricât de onorabil ar fi.

Ca urmare a unei concepții similare, Napoleon se va căsători cu o prințesă austriacă, fondând o casă regală în țara lui, aducând sânge regal străin.

Cezar, privind în jur cu aceeași intenție, nu ar fi putut s-o aleagă decât pe Cleopatra ca fondatoare a descendenței sale. În lipsa unei case regale romane, o soție de origine grecească reprezenta cea mai fericită alegere, dacă nu chiar singura posibilă. Ptolemeii, fiind macedoneni puri, descindeau, conform credințelor populare, din neamul eroului preferat al lui Cezar, Alexandru cel Mare. Astfel, el primea cu entuziasm ideea viitorilor monarhi ai Romei instalați prin dreptul ereditar pe vechiul tron al Egiptului, în timp ce Cleopatra, la rândul ei, se entuziasma gândindu-se la viitorii faraoni, sânge din sângele său, carne din carnea sa, domnind asupra Romei prin același drept ereditar.

Cleopatra se grăbea să se căsătorească. Deja amânase prea mult, depășind vârsta prevăzută pentru acest eveniment. Cezar intrase în viața ei, cucerindu-i iubirea și făcând-o mamă. Era normal ca ea să folosească orice mijloc pentru a-l transforma în soțul ei legitim și definitiv, alăturând sângelui ei regesc pe al celui

mai important dintre romani. Pe de altă parte, chiar dacă avea sau nu să facă din Cezar faraonul Egiptului, era foarte hotărâtă să lase tronul copilului lor, la numele căruia va adăuga, pe lângă cel al Ptolemeilor, pe cel al Cezarilor. Se poate afirma, oricât de șocant ar părea la prima privire, ca Imperiul Roman își datorează existența în mare măsură, unei regine a Egiptului, iar monarhia romană este, sub mai multe aspecte, fiica lui Cezar și a Cleopatrei.

Aceste ambiții și speranțe, încă vagi, și-au găsit prima dovadă concretă în nerăbdarea lui Cezar de a ști dacă nou-născutul va fi o fată sau un moștenitor. În privința reginei, manifesta o profundă tandrețe; începuse mai de mult să o trateze ca pe o soție. De aceea, era important pentru el să nu o părăsească în ajunul unei încercări la care era supusă pentru prima dată și pe care constituția ei delicată o făcea îngrijorătoare.

Nu stătea în firea lui Cezar să rămână inactiv în palatul din Alexandria în așteptarea evenimentului atât de dorit. Vrând sa-și facă el însuși o idee despre resursele țării pe care într-o zi o va privi ca pe o proprietate a soției sale, s-a hotărât să pornească într-o expediție pașnică pe Nil, în amonte. A fost pregătit un *dahabiyeh* [*dahabiyeh* – casă plutitoare regală.] pentru el și Cleopatra, a cărei sănătate n-avea decât de câștigat de pe urma călătoriei pe fluviu, odihnitoare și interesantă, și le-a ordonat legionarilor și soldaților Egiptului să pregătească de îmbarcare o flotă de 400 de vase.

Se pare că prima intenție a lui Cezar ar fi fost să pătrundă adânc în interiorul Sudanului.

Vasul regal, *ihalamegos*, cum îl numeau grecii, era de dimensiuni considerabile, fiind manevrat de numeroși vâslași. El cuprindea adevărate curți, cu săli pentru serbări și odihnă, dormitoare, sanctuare închinat lui Venus și Dionysos, coloane și o grotă sau grădină de iarnă. Obiectele de lemn erau din cedru și chiparos, cu decorațiuni pictate sau făcute din frunze de aur. Mobila era în stil grecesc, cu excepția uneia dintr-o sală de petreceri, decorată în stil egiptean.

Din Alexandria, flota a pornit pe brațul cel mai apropiat al Nilului, îndreptându-se spre sud, către Memfis, unde Cleopatra a zărit, poate pentru prima oară, piramidele și Sfinxul. Peste vreo trei săptămâni au ajuns la vechea capitală, Teba, care-și pierduse strălucirea de altădată, dar unde Cezar a rămas impresionat de templele și monumentele splendide de pe ambele maluri ale fluviului. Călătoria a continuat, se crede, până la Assuan, la prima cataractă, unde au ajuns la vreo patru-cinci săptămâni de la plecarea din Alexandria. De aici, au făcut cale-ntoarsă. Suetoniu afirmă că Cezar ar fi vrut să continue călătoria în amonte pe Nil, dar trupele sale s-au arătat îndărătnice și înclinate spre nesupunere – fapt deloc surprinzător, dacă ne gândim la munca supraomenească a vâslașilor de a face

văsele să urce împotriva curentului, dificultate sporită, probabil, și de vânturile toride din sud, frecvente în timpul primăverii. Oricum ar fi fost, Cezar a pornit pe drumul de întoarcere după ce se lămurise îndeajuns asupra fertilității și prosperității țării și obținuse de la indigeni informații destule despre drumurile comerciale care duceau de pe Nil la Berenice, și în Indii, sau la Meroe, Napata, în Etiopia.

Expediția s-a întors la Alexandria pe la sfârșitul lunii iunie, după o călătorie de vreo zece săptămâni.

Nașterea copilului Cleopatrei s-ar fi produs în prima săptămână a lunii iulie. Regina a dat viață unui băiat.

Tatăl bucuros avea acum un fiu moștenitor, acceptat de îndată de egipteni ca rodul legitim al unirii reginei lor cu zeul Amon, apărut sub înfățișarea lui Cezar. Copilul a fost numit Cezar sau, familiar, Cezarion, diminutivul grecesc al acestui nume. Oficial, i-a fost dat și numele de Ptolemeu. Era cel de-al șaisprezecelea și ultimul din neamul său. O inscripție bilingvă, găsită la Torino, îl desemna ca „Ptolemeu, numit și Cezar”, indicație frecventă în inscripțiile egiptene: *Ptolemys ied nef Kysares*.

Dictatorul n-a mai zăbovit în Egipt.

În cursul ultimelor luni, se dezinteresase cu totul de politica romană, uitând chiar să trimită mesaje la Roma. Dar acum trebuia să întemeieze această monarhie mondială, al cărei plan se înfiripase în urma iernii petrecute la Cleopatra. Când întreg universul cunoscut avea să-i stea la picioare, urma să anunțe căsătoria cu regina Egiptului, ale cărei teritorii vor fi încorporate imperiului, adăugând bunurilor romane averea lor fabuloasă; el se va declara atunci unicul monarh al lumii. Și poate că acest vis magnific ar fi devenit realitate dacă inamicii săi nu l-ar fi asasinat înainte de a finaliza acest plan mareț.

Părăsind Marele Port al Alexandriei, Cezar fixa cu privirea ascuțită a ochilor săi verzi, cu un interes deosebit, clădirile splendide ale palatului, înălțate trufaș pe promontoriul Lochias. La gândul schimbării survenite în mentalitatea sa în urma șederii în acest decor luxuriant, cu mare pompă regală, o expresie ciudata trebuie să se fi așternut pe chipul sau. Entuziasmul pentru noua misiune ardea în el ca o flacăra.

CAPITOLUL VIII

Cleopatra și Cezar la Roma

Nu vom povesti decât pe scurt faptele lui Cezar în anul următor plecării sale din Egipt și care nu fac obiectul acestei povestiri.

La plecarea din Alexandria, după un scurt popas la Antiohia, s-a îndreptat spre Efes, unde a aflat că unul dintre generalii săi, Domitius Calvinus, fusese învins de Phamas, fiul lui Mitridate cel Mare, și alungat din Pont. Ajuns la Zela (la 500 de mile de Efes), în ziua de 2 august, a reușit să-i învingă pe rebeli. Această victorie zdrobitoare, imediat după ce preluase comanda trupelor, i-a stimulat într-atât vanitatea încât, într-o scrisoare adresată prietenului său Amantius, și-a rezumat campania într-o formulă lapidară: *Veni, vidi, vid.* Deja începuse să se considere un demiurg cu aripi la picioare.

De la Zela a pornit spre Roma, unde a ajuns la sfârșitul lui septembrie, la aproape un an de când pusese piciorul în Egipt. După doua luni, a pornit spre Africa de Nord, unde Cato, Scipio și alți prieteni de-ai lui Pompei constituiseră un guvern provizoriu, cu ajutorul lui Juba, regele Numidiei, și strângeau trupe. Ajuns la Had-rumet pe 28 decembrie, Cezar a început imediat ostilitățile. Lupta s-a terminat pe 6 aprilie, la Thapsus, prin înfrângerea și eliminarea complotiștilor. Dintre conducătorii revoltei, Faustus Sylla, Lucius Africanus și Lucius Iulius Cezar au fost uciși, iar Scipio și Cato s-au sinucis. Vreo 50.000 de oameni au pierit în luptă.

Reîntors la Roma pe 25 iulie 46 î.H., Cezar s-a pregătit să-și serbeze triumful. Cam în aceeași perioadă, Cleopatra, care petrecuse un an liniștit în Egipt, a primit mesageri prin care era chemată la Roma, cu fiul sau.

Se pare că regina ar fi călătorit spre Italia alături de prizonierii egipteni care urmau să fie arătați Romei, cortegiu din care făceau parte prințesa Arsinoe și Ganymede. Operațiunile militare din Egipt trebuia să fie prezentate ca o luptă dusă de Cezar în sprijinul Cleopatrei și al lui Ptolemeu XIV, împotriva rebelilor Ahilas și Ganymede, iar mai târziu și împotriva lui Ptolemeu, trecut de partea dușmanilor. Era perfect normal ca ea să asiste la pedepsirea lui Ganymede și Arsinoe, sărbătorindu-și victoria alături de învingătorul roman. Pe de altă parte, Cezar îi dorea prezența, pentru a fi martoră la demonstrația puterii și popularității lui.

Cezar fusese numit dictator pentru a treia oară și această investire îl făcea să simtă siguranța de nezduncinat a poziției sale și iminența ascensiunii la monarhie, începea să se simtă intangibil, iar cele două victorii, din Pont și Numidia, îi luaseră puțin mințile. Nu se mai gândea dacă venise momentul s-o prezinte pe viitoarea lui soție în fața poporului roman sau trebuia mai întâi să ajungă pe tron. Dorea să o vadă la Roma, s-o facă faimoasă în capitală chiar de pe atunci și poate că ținea ca, prin prezența ei la triumf, să înlăture orice bănuială – pentru că ea însăși putea fi inclusă între trofee din campania de cucerire a Egiptului, cu care Cezar nu înceta să se mândrească.

Sosirea reginei Egiptului la Roma a făcut senzație. O adevărată caravană de bagaje, un nesfârșit șir de eunuci, sclavi și servitori îi anunțau apropierea, o escortau și îi formau alaiul. Fratele său, Ptolemeu XV, în vârstă de doisprezece ani, pe care l-au pus să o însoțească de teamă că, lăsându-l singur la Alexandria, ar fi încercat să urmeze tradiția familiei proclamându-se suveran unic, sporea interesul și curiozitatea suscitată de această străină. Dar, printre toți aceștia, moștenitorul Ptolemeilor și al Cezarilor

era punctul de atracție al tuturor ochilor. Toți romanii știau cine este tatăl: aventurile dictatorului erau bine cunoscute.

Cleopatra, cu suita ei, a fost instalată în *transtiberini horn*, proprietatea lui Cezar situată pe malul drept al Tibrului, în apropierea modernei vile Panfili, în timp ce Calpurnia, soția legitimă, era stăpâna casei în reședința din oraș a dictatorului.

Nu am putea să afirmăm că Cezar rămăsese îndrăgostit cu aceeași ardoare de Cleopatra: firi ca a lui sunt incapabile de un devotament prelungit. De altfel, în timpul unei călătorii întreprinse în nordul Africii, fiind atras de Eunoe, soția lui Bogud, regele Mauritaniei, se consolase de pierderea vremelnică a Cleopatrei, făcând din Eunoe amanta sa. Regina Egiptului continua să exercite, totuși, asupra lui o influență considerabilă și și-au reluat, la reședința transtiberină, intimitatea care le păruse atât de plăcută la palatul din Alexandria.

Presupunem că Cezar era bucuros să-și petreacă timpul în compania unei tinere atât de spirituale, atât de plină de veselie și, pe deasupra, suverană. Era fericit s-o știe sub acoperișul său, într-o locuință care-î rămânea accesibilă zi și noapte, de fiecare dată când simțea nevoia prezenței ei radioase și proaspete. Copilul aducea o sursă nouă de interes și bucurii inedite. La paisprezece luni, începuse deja să aibă acea asemănare cu tatăl său, atât de izbitoare mai târziu, după cum nota Suetoniu, și care, evidentă în trăsături și în gesturi, dar mai ales în mers, nu va permite nimănui să ignore paternitatea adolescentului Cezarion.

Regina, la rândul ei, continua să guste din plin plăcerea de a fi în preajma lui Cezar, care reprezenta pentru ea idealul de virilitate și de seducție. Aprecia fertilitatea spiritului său, puternica autoritate a voinței lui, forța personalității sale. Dacă amprenta prematură a vârstei și starea proastă a sănătății îi reduceau lui Cezar aptitudinile, remarcabile altădată, pentru rolul de amant, iubea acum în el prietenul și tovarășul incomparabil, fiindcă, grație lui, noile lor legături, înțelepte, de prietenie și asociere erau o sursă de bucurii.

Sosirea Cleopatrei la Roma a provocat, desigur, un scandal în fața căruia Cezar s-a comportat cu nonșalanța lui obișnuită. Opinia publică deplângea părăsirea în care Calpurnia, soția legitimă a dictatorului, zăcea de la căsătorie; a fost criticat modul fătuiș în care Cezar îi făcea curte reginei egiptene. Multe mărturii dovedesc că romanii nu o acceptau: Cicero a afirmat în toate scrisorile că o detesta; Dio o compătimea pe prințesa Arsinoe a cărei dizgrație crudă se datora înțelegerii dintre Cleopatra și Cezar. Cu toate acestea, pe ansamblu, venirea ei a avut mai puțină rezonanță decât era de așteptat, grație atitudinii sale pline de tact și grijii constante de a evita orice gen de ostentație.

Triumful organizat de Cezar în august, pentru distracția Romei și propria satisfacție, a cuprins patru manifestări diferite, desfășurate în patru zile.

În prima zi, a defilat pe străzile capitalei în calitate de cuceritor al Galiei și, la căderea nopții, a urcat pe Capitoliu la lumina torțelor, purtate de soldați cocoțați pe patruzeci de elefanți, mergând de ambele părți ale carului.

În cea de-a doua zi, s-a serbat victoria lui Cezar asupra dușmanilor egipteni. Înălțuită alături de Ganymede, prințesa Arsinoe a fost plimbată prin oraș. Ganymede și-a găsit moartea la sfârșitul ceremoniei, conform obiceiului, dar prințesa a fost cruțată, ca un omagiu adus casei regale a Cleopatrei. Gloata a batjocorit efigiile lui Ahilas și Pothin; o statuie figurând bătrânul Nil și o reproducere a farului din Insula Pharos evocau importanța țării proaspăt intrate sub protecție romană. Mai multe specii din fauna africană

figurau în alai, printre care o girafă și încă multe alte minunății din Egipt și Etiopia, oferite curiozității și admirației spectatorilor.

În cea de-a treia zi, consacrată manifestărilor legate de cucerirea Pontului, Cezar, în cortegiul procesional, era precedat de o imensă inscripție, pe care se putea citi aroganta deviză: *Veni, vidi, vici*.

În sfârșit, ultima zi a fost închinată succeselor obținute în nordul Africii. Cezar jignea sentimentul național arătând în cortegiul sclavilor capturi romane. Campania fusese purtată împotriva romanilor aliați lui Pompei, fapt pe care încercase să-l ascundă la început, declarând, în momentul pregătirilor pentru paradă, că manifestarea se referea la victoria asupra lui Juba, regele Numidiei, trecut de partea dușmanilor. Scandalul a izbucnit când spectatorii au recunoscut, la trecerea procesiunii, caricaturi de prost-gust ale lui Cato și ale altor inamici de-ai lui Cezar. Chiar și gloata se întreba dacă o asemenea glumă, făcută pe seama unor romani onorabili, ale căror morminte abia fuseseră acoperite, intra în limitele bunului simț.

Cezar suferea de mulți ani de atacuri de epilepsie. Starea i se înrăutățea, crizele deveneau din ce în ce mai frecvente. Se spune că una l-ar fi surprins chiar în toiul bătăliei de la Thapsus. Ne permitem să atribuim acestei slăbiciuni fiziologice excentricitatea lui, treptat mai pronunțată, în special credința, din ce în ce mai ferventă, în semizei. Cleopatra însăși considera simptomele bolii ca indicii ale înrudirii cu zeii și nu ezita să i le aducă drept argumente ale ascendenței lui divine.

Spre sfârșitul lunii septembrie, Cezar a tulburat Roma printr-un gest plin de semnificații. I-a înălțat un templu lui Venus Genitrix, al cărei descendent se pretindea, și acolo, în splendoarea sanctuarului de marmură, a așezat o statuie a Cleopatrei, lucrată de faimosul sculptor Archesilaos.

Semnificația acestui act
Așezând chiar în sanctuarul lui imagine a reginei Egiptului, Isis-Afrodita pe pământ, Cezar Cleopatrei, să proclame sculptate în marmură, că tânăra dința de pe malul Tibrului nu Venus.

pare să le fi scăpat istoricilor moderni. Venus, în momentul inaugurării, o considerată în țara ei reprezentanta lui dorea să dovedească divinitatea poporului roman, ca în fraze eterne, suverană ce-i onora cu prezența reșe- era altcineva decât reîncarnarea lui

În vremea șederii sale la sa, a fost identificată, fără Venus-Afrodita. Tradiția a fost încât unul dintre faimoșii săi împodobit urechile statuii lui Venus din Panteonul de la Roma. Au fost găsite monezi din acea perioadă reprezentând-o pe Cleopatra-Afrodita ținându-l în brațe pe Cezarion-Eros. Încă o dată, Cezar se mândrea de unirea stirpei lui cu această nemuritoare, iar mutarea statuii Cleopatrei în noul său templu dovedea dorința lui de a vedea poporul roman considerându-i regina drept o „tânără zeiță”, titlu cu care o salutau și supușii ei greci și egipteni.

Roma, și, după aceea, până la moartea deosebire, cu Isis, Venus-Hator și continuată cu o asemenea ampoare cercei de perle, tăiat în două, a

Pară rezonabil să presupunem că încerca în acel moment să înfierbânte imaginația poporului în vederea marii lovituri pe care o pune la cale și, stimulat de idealul său, se lăsa purtat de iluzii entuziaste. Nu se preocupa să-și analizeze serios poziția, ci, prin vanitatea lui necugetată și prin oportunismul lucid, încerca

să-și implanteze convingerea, vagă și comodă, că el, Cezar, era mai mult decât un om, iar în Cleopatra oamenii trebuia să vadă mai mult decât o femeie în carne și oase.

Inaugurarea noului templu al lui Cezar, într-un fel sanctuarul Cleopatrei, a fost însoțită de serbări care au entuziasmat până la delir poporul. I s-au oferit lupte de gladiatori și o bătlie navală în miniatură, pe un lac artificial. Roma arăta slăbiciune pe atunci pentru divinitățile noi, cerești sau în carne și oase. În special cultul lui Isis, cu care Cleopatra-Venus era înrudită, copleșise imaginația mulțimii. Ceremonia, organizată de Cezar cu mult fast, a cuprins și un banchet, oferit pe cheltuiala dictatorului, la care s-au adunat vreo douăzeci și două de mii de meseni.

Câștigarea simpatiei populare se impunea în acea vreme; deși dictatorul devenise atotputernic, partidul său nu era suficient de solid. Antoniu, brațul drept al Cezarului, căzuse în dizgrație ca urmare a vreunei neînțelegeri cu stăpânul său, și se împrăștiase zvonul că voia să se răzbune, asasinându-l pe dictator, în ciuda luptelor de la Pharsala și Thapsus, era evident că adepții lui Pompei nu pieriseră și nu așteptau decât ocazia de a-și reîncepe atacul.

Când dictatorul și-a recunoscut public paternitatea și a autorizat copilul să poarte numele de Cezar, s-a răspândit zvonul că era iminentă căsătoria cu regina.

Masele populare formate dintr-un amestec de rase se delectau cu luptele politice și, deși poziția lui Cezar părea de neatins, mulți murmurau împotriva lui. Un tumult permanent domnea în Forum, o agitație aproape continuă se vedea pe străzi și în piețele publice; tulburările ajungeau până la Senat. Poporul trebuia lingușit fără încetare și Cezar se vedea nevoit să folosească tot soiul de metode demagogice. Din fericire, poseda arta de „a-și face publicitate”, iar farmecul manierelor sale ca și fizicul îl impuneau în fața mulțimii. Departe de a-i aduce vreo vină pentru relația cu Cleopatra, gloata, care aclamase cu un entuziasm brutal terorizarea femeilor din Galia, era total nepăsătoare la faptul că tânăra era străină. Oare romanii nu erau o aglomerație de rase ale lumii?

Printre reformele pe care le-a inițiat Cezar în acel timp, una era rezultatul imediat al șederii sale în Egipt. De la o vreme, neregularitățile calendarului se dovedeau supărătoare, iar dictatorul, fără îndoială la sugestia Cleopatrei, s-a hotărât să invite la Roma mai mulți astronomi de la curtea Alexandriei, pentru a stabili un nou sistem, bazat pe calendarul egiptean al lui Eudoxiu. Cezar i-a vorbit în special lui Sosigene, cei mai vestiti dintre astronomii alexandrini, la sugestia reginei, desigur. După un studiu minuțios, s-a hotărât ca anul să cuprindă cincisprezece luni, adică 445 de zile, pentru ca data nominală să coincidă cu aceea a anotimpului. Calendarul iulian, ce a fost stabilit astfel, este cel pe care se bazează sistemul actual. Nu este lipsit de interes să subliniem că, într-o oarecare măsură, Cleopatrei îi datorăm diviziunea timpului care predomină pe glob și în zilele noastre.

Cezar era în acea vreme frământat de planuri de cucerire a Orientului. Dar trecerea spre Orient era blocată de parți, așa că și-a anunțat intenția de a conduce o campanie împotriva lor, ca o etapă preliminară a premeditatei invazii a Orientului. Bogățiile acelor țări îndepărtate erau fabuloase, mărfurile indiene având mare căutare la Roma: diamante, pietre prețioase, mirodenii, mătăsurii...

Vestea că adepții lui Pompei strângeau trupe în Spania i-a întrerupt cu brutalitate aceste vise, fiind nevoit să-și orienteze atenția către Peninsula Iberică. În iarna anului 46 î.H., a pornit spre sud-vest, enervat de amânarea pe care această campanie o producea îndeplinirii mărețelor sale planuri. Nevrând să accepte

nici cea mai mică împotrivire din partea Romei, a hotărât, înainte de plecare, că va exercita singur consulatul în cursul anului următor și, cumulând autoritatea consulară cu cea dictatorială, deținea puterea autocrată absolută. Pe drum, a trimis la Roma un mesaj prin care desemna opt prefecti cu puteri depline de a acționa în numele său. Prin această lovitură de stat regula situația politică în avantajul său.

Cei doi fii ai lui Pompei, conducătorii oștii dușmane, au suferit în bătălia de la Munda (17 martie 45 î.H.), o înfrângere lamentabilă, pierzând vreo 30.000 de oameni. Cel mai mare dintre ei, Cneius Pompeius, pretendent la inima Cleopatrei cu câțiva ani în urmă, a fost condamnat la moarte după luptă. Cel mic, Sextus, a reușit să fugă. Cezar s-a întors la Roma, fiind primit în fața zidurilor cetății de Antoniu, cu care se împăcase. Și-a sărbătorit triumfal la începutul verii, scandalizând și de această dată numeroși privitori. Fiindcă, din nou era vorba de o victorie obținută asupra compatrioților, care, în mod decent, nu ar fi trebuit să dea prilejul decât unei mulțumiri tăcute. După Pharsala, Cezar nu-și mai sărbătorise triumful, căci, spune Plutarh, „părea mai curând rușinat de fapta lui decât îndreptățit să aștepte onoruri”. Dar ajunsese să se identifice cu Roma: astfel, inamicii săi nu mai erau simpli adversari politici, ci trădători de țară.

Pompeienii definitiv zdrobiți, Cezar s-a hotărât să îmbuneze sentimentele simpatizanților partidului înfrânt. De aceea, a reșezat pe socluri statuile demontate ale lui Pompei, le-a acordat iertarea mai multor membri de seamă și chiar le-a oferit funcții publice, mai ales lui Brutus și Cassius, viitorii lui asasini.

Marcus Junius Brutus -

Michelangelo, 1540

Apoi s-a instalat la Roma, pregătind campania în Orient și trecând la reforme administrative.

Mai tot timpul și-l petrecea în locuința din oraș, unde matroană era soția lui. Dar a fost, desigur, oaspete frecvent al reședinței de peste Tibru, unde savura momente plăcute în compania Cleopatrei, rămasă la Roma până la moartea lui.

CAPITOLUL IX

Întemeierea monarhiei egipto-romane

Romanii au început să-l copleșească pe Cezar cu onoruri și guvernul, stabilit prin grija lui, nu a făcut altceva pentru a-și justifica existența decât să-i acorde puteri irevocabile. Fusese numit consul pe zece ani și în curând urma să fie desemnat dictator pe viață. Senatul devenise un simplu instrument de executare a ordinelor sale; membrii săi nu mai dădeau legi, iar administrarea teritoriilor îndepărtate era neglijată într-atât încât Cicero se plângea, pe bună dreptate, că primise, în calitate sa oficială, mulțumiri din partea unor guvernatori orientali, ale căror nume nu le cunoștea, pentru urcarea pe tronul unor regate despre a căror existență nu știa nimic. Interesele lui Cezar erau mondiale.

Petrecuse atâta timp în țări îndepărtate și străbătuse o atât de mare suprafață a globului încât Roma era considerată cartierul general al administrației sale. Cleopatra îi lărgise perspectivele, astfel că orașele de la mari distanțe, precum Alexandria, nu i se mai păreau capitale ale unor ținuturi străine, ci sedii de guvernare locală între hotarele proprii. Iar tronul spre care tindea se înălța pe o culme de unde putea supraveghea toate națiunile lumii.

Își asumase o responsabilitate mult prea apăsătoare, dar, vanitos din fire, neacceptând să primească sfaturi, refuza intervenția oricui și nu putea admite că trupul lui slăbit era supus unei tensiuni excesive. Prietenii intimi, precum Balbus și Oppius, îl vedeau devenind din zi în zi mai nervos și mai neiertător, iar orice sugestie de descentralizare a funcțiilor sale îl supăra. Când, în momentele de deprimare, prietenii îi atrăgeau atenția asupra eventualității unui atentat, răspundea că moartea, un lucru mai puțin groaznic decât ni-l imaginăm, era, oricum, un dezastru care nu-l putea pândi de două ori.

Deja se vorbea deschis despre urcarea lui pe tron, despre intenția de a domni alături de Cleopatra și de a-și transfera sediul la Alexandria sau în alt oraș oriental. Roma era prea departe de mare pentru a deveni vreodată un centru comercial de primă importanță și, fiind lipsită de bogății naturale, nu era tocmai capitala ideală.

Tibrul cel tumultuos își revărsa adesea apele pe străduțele strâmte și cotite. Arterele neregulate, care urcau și coborau, erau atât de înguste încât Cezar a dat o lege prin care se interzicea circulația carelor în timpul zilei, aprovizionarea făcându-se exclusiv de către oameni sau animale de povară. Marile edificii publice și palatele patriciene se ridicau printre dărâmăturile locuințelor săracăcioase, așa cum se strecoară plantele exotice printre ierburile sălbatice.

Cei care au studiat viața Cleopatrei și a lui Cezar s-au întrebat în ce măsură se simțea influența reginei asupra dictatorului în acel moment. În ultimii ani ai vieții lui, cei care i-au marcat marea asigurându-i un loc unic în istorie, a trăit lângă Cleopatra în cea mai deplină intimitate. Nimeni altcineva nu era mai în măsură sau mai favorizat de împrejurări să joace un rol decisiv în cariera lui. Dacă figura ei domină ultimii ani ai Republicii Romane, nu este din cauza libertinajului vieții cu Antoniu, nici din cauza tragediei morții lor, ci în virtutea individualității ei irezistibile, care a schimbat cursul lumii. Nu era nevoie de evenimentele de la Actium pentru ca istoria să-i păstreze numele. Această dramă romantică ce a înfierbântat imaginația populară a distras și atenția istoricilor de la unele fapte petrecute în capitala latină. Nu s-a ținut suficient seama de influența exercitată de Cleopatra în politica Romei în

ultimii ani ai vieții lui Cezar. În vreme ce toate privirile se îndreaptă spre drama alexandrină, se pierde din vedere perioada petrecută de regină la reședința dictatorului.

În momentul sosirii sale la Roma, ideile Cleopatrei erau în contrast flagrant cu cele ale romanilor. Persista încă regimul republican, profilându-se o tendință vagă de guvernare monarhică. Nu se întrevedeau viitoarele dinastii de împărați, iar regii aparțineau unui trecut apus. În contact cu societatea romană, Cleopatra a putut adopta, temporar, din simplă conveniență mondenă, o părere moderată asupra propriei condiții, păstrând sentimentul acut al dublei sale personalități, divine și regale. Iar dictatorul resimțea această atmosferă, în care se complăcea majoritatea timpului.

În ultimele luni ale vieții, de la întoarcerea din campania din Spania, la sfârșitul verii, până la asasinarea lui, în martie anul următor, Cezar a dat un avânt viguros proiectelor sale de instaurare a monarhiei. O mai veche profeție spunea că părții nu vor fi învinși decât de un rege. Așa că, înainte de a porni să cucerească Orientul, își asuma, treptat, prerogativele suveranității, atribuindu-și, cu fiecare zi, puteri din ce în ce mai vădit autocratice și monarhice.

Nu a întârziat să-și ia titlul de *împărat*, care pe atunci însemna „comandant-șef” și nu avea conotație monarhică. Caracterul ereditar al titlului i-a mărit însemnătatea. Promulgându-se acest decret, se știa că, după toate probabilitățile, titlul avea să-i revină într-o zi lui Cezarion. Partizanii lui știau, de bună seamă, despre intenția sa de a se căsători legal cu regina Cleopatra, ceea ce ne face să avem în fața ochilor reacția neprevăzută a oamenilor de stat romani oferind cu entuziasm investitura de împărat viitorului suveran al Egiptului! Curând, s-a răspândit știrea că o lege prezentată de un tribun al poporului urma să-l autorizeze pe Cezar să aibă două soții, dintre care una putea să fie și de altă origine, nu neapărat romană. Evident, era vorba despre Calpurnia și Cleopatra.

Romanii acceptaseră ușor ideea de a-l vedea în fiul Cleopatrei pe moștenitorul Romei. Mai târziu, când, în calitate de soție a lui Antoniu, Cleopatra se va declara dușman oficial al Romei, va deveni simbolul splendorii orientale de prost gust, în opoziție cu simplitatea pură, occidentală. Dar nimerii nu prevedea acea atitudine și Cleopatra era considerată mama demnă de fiul lui Cezar, acela care, într-o bună zi, îi va moșteni titlurile și onorurile.

De altfel, Cezarion a devenit regele neîncoronat al Egiptului. Tânărul frate al Cleopatrei, Ptolemeu XV, dispare în mod misterios și definitiv de pe scena istoriei. Nu se va ști niciodată dacă a murit de moarte naturală sau dacă Cezar și Cleopatra s-au însărcinat să îndepărteze acest obstacol viu din calea ambițiilor lor coalizate.

Ajuns pe nesimțite, ca o umbră, în istoria acelor zile memorabile, tot ca o umbră a ieșit din ea.

Celor șapte efigii ale regilor antici ce figurau pe Capitoliu, Cezar le-a adăugat propria statuie. Apoi a început să apară în public drapat cu veșmintele brodate ale vechilor suverani de Alba. Pe noile monezi, era reprezentat după modelul monarhic. Adesea, era văzut ținând în mână un sceptru de fildeș, purtând pe frunte o ghirlandă de aur, în formă de coroană de lauri. Un car asemănător celui al regilor Egiptului îl ducea la ceremonii și a fost constituită un fel de gardă regală de senatori și patricieni. Pe deasupra, i s-a acordat dreptul de a fi înmormântat în interiorul cetății, așa cum rămășițele lui Alexandru cel Mare se odihneau la Alexandria. Cezar nu mai ezită să-și proclame originea divină. A cerut să-i fie așezată efigia alături de cea a zeilor nemuritori. I-a fost închinat un templu, prin decret, lui *Jupiter-Iulius*, iar o

statuie i-a fost înălțată în templul lui Quirinus, purtând inscripția: „Zeul nemuritor”. Cuvintele „Geniul lui Cezar” au fost introduse în formula de jurământ politic, ce invocă zeul Jupiter și penaiții romanilor, după cum „Ka” (geniul faraonului) era invocat în Egipt.

La sfârșitul anului 45 și începutul anului 44 î.H., nimeni nu se mai îndoia de intenția lui Cezar de a obține coroana. Rămânea de stabilit doar dacă evenimentul avea să se petreacă înainte sau după campania orientală. Cu puțin înainte de 15 februarie, a fost proclamat dictator pe viață, ceea ce, împreună cu omagiul sacru ce-i era adus și caracterul ereditar al titlului de Imperator, îl apropia și mai mult de suveranitatea râvnită. Dar, deși prin veșminte și însemne îi copia pe „regii” antici, nu titlul de „rege” îl dorea. Căuta, probabil, o denumire inedită, și când, într-o zi, a declarat „*Sunt Cezar, nu rege*”, luase deja hotărârea de a-și ridica numele la rangul de demnitate suverană.

Aroganța lui devenea din zi în zi mai pronunțată; l-a pedepsit sever pe Aquila, unul dintre tribuni, fiindcă nu se ridicase la trecerea lui; și, o vreme, n-a uitat să-și însoțească vorbele, în conversația obișnuită, de remarcă ironică: „Cu amabila permisiune a lui Pontius Aquila...”

Atitudinea dictatorului nu putea să nu o influențeze și pe aceea a Cleopatrei; poate că de multe ori s-a arătat orgolioasă și mândră. Incapabili să-și ascundă vanitatea alexandrină, demnitarii și șambelanii ei i-au ofensat pe romani. Mulți dintre prietenii lui Cezar începeau să-i privească pe oaspeții reședinței trans-tiberine cu o antipatie fățișă. Nemulțumirea față de Cezar, în creștere, explică scăderea progresivă a popularității Cleopatrei. Fără îndoială, exista în acest sentiment și o ușoară gelozie a romanilor față de admirația evidentă a dictatorului pentru Egipt.

Planurile vaste expuse în fața Senatului de Cezar derutau instituția. Aproape în fiecare zi venea cu o nouă propunere sau cu un alt text de lege. Între timp, se ocupa și de expediția în Partia. Convins că avea să dureze cel puțin trei ani, schițase proiectul unei legi prin care toți magistrații și funcționarii de stat pentru următorii trei ani urmau să fie desemnați înainte de plecarea lui.

Dacă ne amintim că durata campaniilor anterioare nu depășise câteva săptămâni, dacă ne gândim că formula „*veni, vidi, vici*” îi rezuma părerea despre propriile capacități, considerăm că aceste dispoziții date pentru o perioadă de trei ani arată clar intenția lui de a nu se limita la cucerirea Partiei, ci de a merge pe urmele lui Alexandru până în Indii, întorcându-se apoi la Roma încărcat de trofee strălucitoare. Se imagina, intrând în capitală, în chip de cuceritor al Orientului, și ridicat de o mulțime în delir pe tronul viselor sale. Cu timpul, proiectele îi apăreau cu și mai multă claritate, dar pretențiile sale la tron erau privite cu o ostilitate din ce în ce mai vădită. Dată fiind atmosfera generală, nu era potrivit să se încerce marea lovitură. Pe deasupra, relația sa cu regina Egiptului nu înceta să-l preocupe. Soția legitimă nu putea să-i dea un moștenitor și nici o femeie romană nu poseda calitățile necesare pentru a îndeplini rolul de suverană. Dar cum să o îndepărteze pe Calpurnia și să o ia în căsătorie pe Cleopatra fără a stârni un scandal? Și, presupunând că va deveni rege și va fi soțul Cleopatrei, va putea ea să-și îndeplinească fără să ezite, timp de trei ani, în singurătate, misiunea de regină a Romei? N-ar fi mai înțelept să aștepte întoarcerea din Orient și să se urce atunci, împreună, pe tron? Și-apoi, nu ar fi exclus ca în timpul campaniei sale, Calpurnia să moară de o boală necunoscută, și cine ar mai îndrăzni atunci să-l suspecteze pe Cezar?

Testamentul, redactat sau întărit în vederea plecării, demonstrează clar incompatibilitatea planurilor de urcare pe tron cu situația sa materială. De ce să creeze un imperiu fără regină și fără moștenitor? Din moment ce numai el intra în calcul, nu fusese proclamat pe viața autocrat absolut? Prin testament, luând în considerație cazul în care avea să moară înainte de a urca pe tron, împărțea bunurile între națiune și rudele sale, prevăzând o moștenire considerabilă pentru Octavian, nepotul său preferat. Un codicil îi desemna pe numeroșii tutori pentru eventualitatea în care Calpurnia ar naște în timpul absenței lui, dar a uitat, se pare, să dea dispoziții financiare în interesul unui moștenitor atât de problematic. Nici Cleopatra, nici Cezarion nu figurau în testament, regina Egiptului dispunând de averi fabuloase. Documentul ar fi fost anulat, dacă Cezar avea să urce pe tron înainte de plecare. Mai târziu, s-a bănuț existența unui alt testament, prevăzut pentru această situație și întocmit în favoarea lui Cezarion. Pentru cazul contrar, testamentul regla în modul cel mai mulțumitor afacerile lui Cezar, dacă avea să moară pe tărâmurile îndepărtate. Neîncoronat, Cezar nu avea nici un motiv să amintească, în ultimele lui dorințe, de Cleopatra sau Cezarion. Dacă avea să moară în Partia sau în Indii ca simplu dictator, urma să ia cu sine toate speranțele de a întemeia o dinastie, planul de a se căsători cu regina Egiptului și intenția de a face din Cezarion continuatorul operei sale – toate ambițiile lui pământești.

Cezar nu era omul care să se preocupe peste măsură de interesele altora. Și nu vedea nici o piedică în a o trimite pe Cleopatra în Egipt, dacă el însuși avea să ajungă în sferele cerești. Pasiunea pentru ea părea să se fi stins. Dacă prezența ei continua să-i facă plăcere, dacă influența ei rămânea sensibilă, cel mai mult aprecia calitățile ei vădite de a ocupa cu demnitate viitorul tron. Cleopatra, păstrând încă o mare parte a afecțiunii de la început, obișnuindu-se cu dispoziția schimbătoare și cu excentricitățile lui, oferea devotamentul generos al unei tinere înflăcărate, entuziaste, unui om de seamă și unui erou ajuns în pragul bătrâneții.

Cezar îmbătrânise prematur. Vârsta și boala îi copleșeau cu povara lor trupul slăbit. Starea sănătății lui începuse s-o îngrijoreze pe Cleopatra, care-și legase toate speranțele de ziua când avea să devină regina lumii. De aceea, situația i s-a părut de nesuportat. Poate că la sugestia ei a fost pregătită între ea, dictator și Antoniu, care devenise de la o vreme un oaspete obișnuit al reședinței lui Cezar, organizarea unei revolte al cărei rezultat trebuia să rezolve problema datei instaurării monarhiei.

Pe 15 februarie, se sărbătoreau la Roma *Lupercaliile* anuale, în această zi, tot poporul, patricieni și plebei, era în sărbătoare. Pe atunci, romanii nu cunoșteau originea sărbătorii și semnificația reală a riturilor pe care le implica.

Tot ce știau era că îl omagiau pe zeul Lupercus, identificat vag cu Faustus sau Pan, zeul fecundității și al fertilității. Se alegeau doi tineri din ordinul onorabil al *Colegiului Luperci*, care deschideau ceremonia sacrificând un câine și o capră. Apoi li se lua sânge și, conform ritului, erau obligați să rădă imediat după această operațiune. Jupuiau pielea victimelor, tăind-o în fâșii lungi, numite *februa*; folosindu-le ca pe niște bice, străbăteau orașul, lovind toate femeile întâlnite în cale. Aceea care dorea să devină mamă se așeza înaintea lor, căci lovitura primită cu *februa* [*februarie* – „a purifica” (latină); se credea că persoana lovită astfel era eliberată de influențele demonice care o împiedicau să fie fecundă.] urma să i aducă fecunditatea – și tinerii le împărțeau cu generozitate și forță. Ziua în care se practica acest ciudat obicei antic se numea *Dies februatus*, de unde derivă numele lunii în care avea loc această sărbătoare: *februarie*.

Ritualul are, se pare, origini comune cu cel desfășurat pe Valea Nilului în cinstea zeului Amon. La Alexandria, Cleopatra și Cezarion se familiarizaseră, fără îndoială, cu echivalentul Lupercaliilor romane.

Dictatorul a manifestat un interes special pentru sărbătoarea din anul 44, reorganizând ceremonia și creând un nou colegiu, numit *Luperci luli*, ce mărturisea identificarea lui cu Lupercus. Nu contează dacă Cezar și-a atribuit, în aroganța lui uriașă, titlul de *Lupercus fecund al Romei*, așa cum fusese cândva fericitul Amon al Egiptului. Important este că prezida sărbătoarea, în vreme ce Antoniu, ciracul său, era unul dintre purtătorii biciului. Palid, slăbit, în splendida sa togă, Cezar stătea pe tronul din Forum, când Antoniu, împrăștiind lovituri în dreapta și în stânga, s-a apropiat de el și, conform planului pe care-l puseseră la cale, i-a oferit coroana de lauri din aur.

Adepții lui Cezar au mulțimea, departe de a se reacționat prin huiduieli. să refuze, cu dispreț Antoniu a mai încercat o izolate ale aliaților lui situația, a schițat un gest aplauze îndelungi. A dat dus la Capitoliu și a cerut oficial o notă, prin care coroana regală propusă de dându-și seama de gestul incidentului, dezlanțuindu-menită să le schimbe părăsit Forumul mânuind mulțimea gălăgioasă.

izbucnit în urale, dar alături aplauzelor, a Astfel, dictatorul a fost nevoit prefăcut, coroana oferită. dată, încurajat de ovațiile Cezar, dar acesta, înțelegând de refuz definitiv, aprobat prin ordin ca însemnul regal să fie să fie înscrisă în calendarul spunea că în acea zi refuzase popor. Probabil că Antoniu, nepotrivit, a pus capăt se într-o veselie zgomotoasă, gândul spectatorilor. A biciul magic și antrenând

În urma acestei manifestații, șansele de asumare imediată a regalității au apărut în ochii celor interesați foarte scăzute. Cezar a fixat data plecării spre Partia peste o lună. Întârzierea planului era evidentă, așa că i-a spus Cleopatrei să se întoarcă în Egipt, până ce Orientul va fi cucerit.

În săptămânile care au urmat, regina, dezamăgită și neliniștită, s-a pregătit de plecare, încercând să-l încurajeze cum putea mai bine, amintindu-i de ambițiile nelimitate și de speranțele lor.

Mai rămânea o șansă ca monarhia să fie instaurată înainte de plecarea lui Cezar. Se spunea că Antoniu și prietenii săi îi vor prezenta încă o dată coroana lui Cezar la sărbătoarea Calendelor lui Marte; dar Cleopatra, sceptică după eșecul Lupercaliilor, cu greu își mai păstra speranța. Căzuse pradă celor mai sumbre presimțiri, în timp ce se pregătea pentru lunga traversare a Mediteranei către Egiptul atât de monoton de acum.

CAPITOLUL X

Moartea lui Cezar și întoarcerea Cleopatrei în Egipt

Antoniul, care va juca în continuarea acestei povestiri un rol foarte important, a întâlnit-o prima oară pe Cleopatra în anul 55 î.H., pe când era doar o copilă ingenuă; a revăzut-o de mai multe ori, după aceea, la Roma. Faptul că după moartea lui Cezar va îmbrățișa cauza Cleopatrei și a fiului său, dovedește că farmecul reginei era încă destul de puternic pentru a subjuga în continuare pe oricine-ar fi vrut dânsa. Era un om impulsiv și șiret, a cărui atitudine față de Cezar ar fi greu de stabilit, mergând de la dușmănie înverșunată până la supunerea necondiționată.

Deși incontestabil un geniu, un om de o inteligență neobișnuită, dictatorul pleca urechea la lingușiri, lucru care îl împiedica să judece oamenii cu perspicacitatea și luciditatea necesară, în jurul său, se grupaseră oameni care îi câștigaseră favorurile flatându-l și aprobându-i extravagantele. Balbus și Oppius, cei mai intimi tovarăși ai săi, erau oameni de natură mediocră; iar Publius Cornelius Dolabella, unul dintre prietenii săi care va ajunge în prim-plan, era un tânăr aventurier cu greu ascunzându-și arivismul. Pe acest personaj, deși în vârstă de numai douăzeci și cinci de ani, îl desemnase Cezar pentru consulatul ce avea să devină liber la plecarea lui în Partia. Gestul l-a supărat pe Antoniu, cu a cărui soție Dolabella avusese o legătură cu câțiva ani în urmă. Ne întrebăm dacă devotamentul său pentru cauza lui Cezar era chiar sincer. Se răspândise, odată, zvonul că Antoniu uneltea împotriva lui Cezar, în înțelegere cu Dolabella! Cezar, prevenit, ar fi remarcat:

— Nu mă tem de oamenii grași și petrecăreți de felul lor; cel care mă îngrijorează mai degrabă este genul slab și palid.

Semnamentele îi aparțineau lui Cassius, soldat și politician fanatic, care, luptând împotriva lui Cezar la Pharsala, obținuse o generoasă iertare. Din tinerețe, Cassius ura profund orice formă de autocrație. Se pare că el ar fi instigat complotul ce a pus capăt vieții dictatorului, complot ce a luat dimensiunile unei conspirații, când influentul și dogmaticul Marcus Brutus li s-a alăturat.

— Cassius nu-mi place, – a spus într-o zi Cezar, este palid. Oare ce-o unelti?

Pentru Brutus, Cezar arăta cea mai vie afecțiune și stima cea mai sinceră, considerându-l, într-o vreme, succesorul său. Chiar și după atâtea secole, nu putem evoca fără o strângere de inimă atașamentul sincer al bătrânului autocrat față de tânărul plin de promisiuni, care conspira împotriva lui. Fiind avertizat, într-o zi, de implicarea lui Brutus în conspirație, Cezar ar fi replicat:

— Cum așa? Credeți că Brutus nu va aștepta ora hotărâtă pentru acest corp plăpând?

Poate că dictatorul îl considera pe Brutus fiul său.

Cât despre tânăr, el se știa fiul legitim al Serviliei, vlăstar al faimosului Junius Brutus.

În realitate, Brutus fusese hrănit cu principii nobile, iar incidentele de familie nu-i întinaseră moralitatea. În adolescență, refuza din principiu să-i vorbească lui Pompei; dar, când a izbucnit războiul civil, și-a înăbușit sentimentele de antipatie meschină în privința grupării pompeiene, întreținute în memoria tatălui său, și, tot din principiu, a trecut în rândurile ei, considerându-i cauza ca fiind cea dreaptă. Pompei a fost atât de surprins să-l vadă pe acest tânăr ajungând în tabăra lui, unde nimeni nu îl invitase și nu-i dorea în mod special prezența, încât s-a ridicat, l-a luat în brațe și l-a primit ca pe mielul răscit revenit la turmă. A urmat bătălia de la Pharsala și a dat bir cu fugiții. Era totuși perfect încredințat că

Cezar dăduse ordinul strict să nu fie rănit, nici în timpul bătăliei, nici când erau urmăriți fugarii. Din Larissa, unde se refugiase, i-a scris lui Cezar, arătându-se dispus să se predea, iar dictatorul l-a iertat imediat. Atunci, iarăși din principiu, Brutus l-a trădat pe Pompei, indicându-i lui Cezar locul unde se refugiase dușmanul său.

Brutus era un intelectual, ale cărui scrieri și discursuri debordau de maxime și axiome înțelepte. Cassius, cumnatul lui, a considerat oportun și recomandabil să-l implice în complot pe tânărul acesta exemplar și l-a invitat să asiste, în timpul Calendelor lui Marte, la ședința Senatului, în cursul căreia, Cezar urma să fie proclamat rege. Brutus a avut la început ezitări, dar, în final, a ajuns la concluzia că era de datoria lui – dureroasă misiune! – să pună capăt, bineînțeles, din principiu, vieții lui Cezar.

La 1 martie, conspiratorii numărau în rândurile lor între șaiszeci și optzeci de senatori, cea mai mare parte fiind prieteni ai dictatorului. Dacă Cezar ar fi încercat să se proclame rege atunci, ar fi fost asasinat pe loc. Dar prea multe zvonuri despre comploturile îndreptate împotriva lui circulau în acel moment pentru a le permite un astfel de gest. Plecarea în Orient fusese fixată pe 17 martie, iar, pe 15, urma să-și facă ultima apariție la Senat. Exista bănuiala ca această ședință sau plecarea lui va da ocazia unei mari demonstrații de simpatie, în cursul căreia îi va fi oferită coroana – ca un dar de rămas-bun. Conspiratorii au hotărât să-l ucidă la Idele lui Marte.

Cu trecerea zilelor, Brutus devenea tot mai tulburat. Era, în fond, un om bun și cinstit, dar slăbiciunea de caracter și dorința de a acționa conform principiilor nobile îi provocau schimbarea de atitudine, întregul oraș căpătase o altă înfățișare.

Cezar, deși absorbit de campania pe care o pregătea, nu se poate să nu-și fi dat seama de starea de spirit a conspiratorilor, mulți dintre ei iertați în timpul războiului civil, unii ajunși acum în posturi înalte. Și-a petrecut cea mai mare parte a timpului alături de Calpurnia, prins într-atât cu pregătirile de plecare încât vizitele la reședința transtiberină se răriseră considerabil.

Regina egipteană trăia într-o dureroasă stare de nesiguranță. Calendele lui Marte trecuseră fără să fi reușit proclamarea monarhiei. Știa acum că nu va putea spera nimic pentru Cezarion, dacă nu se va fi creat mai-nainte un tron. Într-o epocă atât de tulbură, Cezar nu putea face dintr-un copil de numai trei ani moștenitorul său. Dacă murea neîncoronat, avea să-i urmeze Octavian, nepotul lui, un tânăr energic și activ, în ciuda circumstanțelor nu prea încurajatoare, Cleopatra se hotărî să mai întârzie la Roma. Din moment ce îi era îngăduit să întrevadă pentru Idele lui Marte o ultimă posibilitate de reușită a planului, aștepta să treacă și această dată pentru a ști dacă avea să se întoarcă în Egipt ca soție legitimă a lui Cezar sau nu.

În seara de 14 martie, în ajunul Idelor, Cezar lua masa cu prietenul său, Marcus Lepidus. În timp ce semna niște scrisori care-i erau supuse aprobării, discuția a alunecat asupra morții. Fiind vorba despre felul în care ar fi dorit să moară, Cezar, care se aplecase asupra hârtiilor sale, a ridicat capul cu vioiciune și a răspuns:

— Un sfârșit brusc.

Câteva ore mai târziu, prietenii lui aveau să-și amintească aceste cuvinte.

În acea noapte, pe când Cezar sta întins în pat, toate ușile și ferestrele casei s-au deschis brusc, ca lovite de o rafală de vânt, iar lumina lunii, extraordinar de strălucitoare, s-a răspândit prin săli. Atunci, Calpurnia, care dormea alături de soțul său, a început să bolborosească vorbe nearticulate și să suspine

ca și cum ar fi fost cuprinsă de o durere profundă. Trezită de Cezar, i-a spus că, în vis, îl văzuse asasinat. Dictatorul a atribuit coșmarul efectului profeției unui ghicitor, care-l sfătuisse să se ferească de Idele lui Marte; totuși, insistența cu care Calpurnia încerca să-l împiedice să părăsească a doua zi locuința i-a produs o puternică impresie.

De dimineață, conspiratorii s-au adunat în încăperea desemnată pentru ședință. Brutus părea foarte liniștit și hotărât să meargă până la capăt. Erau cu toții calmi, dar sângele rece i-a părăsit când au văzut că dictatorul întârzie. Pentru a scurta nesiguranța așteptării, l-au trimis pe unul dintre prietenii lui Cezar, în care avea el mai multă încredere, Decimus Brutus Albinus, să-i grăbească sosirea la Senat. Acesta l-a găsit pe Cezar pe punctul de a renunța la întâlnire. Calpurnia se arătase convingătoare, iar augurii stabileau că sacrificiile se prezentau sub auspicii extrem de nefavorabile. Decimus i-ar fi spus atunci lui Cezar – fapt neconfirmat – că Senatul stabilise în unanimitate să-i acorde chiar în acea zi titlul de rege al tuturor teritoriilor romane situate în afara Italiei. L-ar fi sfătuit apoi pe Cezar să nu le dea senatorilor prilejul de a se plânge de o atitudine jignitoare, amânând, din pricina coșmarurilor unei femei, o ședință atât de importantă.

Auzindu-l, Cezar a simțit bucuria triumfului. Acesta însemna vârful carierei sale. A uitat de săptămânile de griji și îndoieli. Ce conta că la Roma avea să fie doar dictator? Își va stabili capitala în altă parte, la Alexandria sau la Troia. Nimeni nu se va putea opune căsătoriei lui imediate cu Cleopatra și fuzionării posesiunilor romane cu întinsele ținuturi ale Ptolemeilor. S-a ridicat imediat și a pornit spre Senat, cu inima ambițioasă, plină de încredere și speranță, din care alungase presimțirile nefaste.

Pe drum, două persoane, un servitor și un profesor de logică, au încercat succesiv să-l îndepărteze de pericolul de care fiecare pas îl apropia tot mai mult. Chiar și bătrânul ghicitor i-a ieșit înaintea, pentru a-și reînnoi avertismentul de a se feri de Idele din Marte. Totul a fost în zadar...

În sfârșit, în Forum s-a anunțat venirea lui Cezar. Tulburarea pe loc li s-a preschimbat în neliniște când Pompilius Lasna, care părea informat despre complot, a început o discuție cu Cezar ce se arăta gravă. Dar dictatorul s-a îndreptat spre Curia, unde se reunea Senatul. Un anume Trebonius a fost însărcinat să-l rețină pe Antoniu la intrare, sub un pretext oarecare; voiau să-l cruțe pe Antoniu, brațul drept al lui Cezar, și să-l convingă, după moartea dictatorului, să treacă de partea așa-zisilor patrioți.

Când Cezar a intrat, întreaga adunare s-a ridicat în semn de respect. Abia s-a așezat, când unul dintre conspiratori, Tullius Cimber, s-a apropiat, cu falsă intenție de a-i prezenta o cerere, în favoarea

unui confrate exilat. Ceilalți asasini s-au strâns și ei în jurul lui, încercuindu-l atât de strâns încât Cezar le-a poruncit să se retragă. Să fi avut atunci intuiția pericolului? Dintr-un salt, s-a dat înapoi și a început să-și facă loc. Dar Tullius l-a prins de togă și i-a smuls-o, lăsându-l doar într-o tunică subțire. Un senator, pe nume Casca, pe care Cezar tocmai îl onorase cu o avansare, i-a înfipt, cel dintâi, pumnalul în umăr; Cezar l-a prins în brațe și i-a strigat:

— Casca, ticălosule, ce faci?

Un altul, fratele lui Casca, i-a străpuns șoldul. Cassius, pe care Cezar îl cruțase după lupta de la Pharsala, i-a rănit fața. Bucolianus i-a înfipt pumnalul între umeri, iar Decimus, care îl rugase îndelung să meargă la Senat, l-a rănit în stomac.

Cezar lupta ca o fiară sălbatică. Lovea cu pumnalul în stânga și în dreapta și, înecat de sânge, rupând cercul tășurilor ce-l înconjurau, a reușit să ajungă la pedestalul statuii fostului său dușman, Pompei. Tocmai îl înjunghiasse pe Casca și, deodată, s-a văzut amenințat de pumnalul favoritului său, Brutus. Atunci, a horcăit:

— Și tu, Brutus, fiul meu! și s-a prăbușit, mort.

Într-o clipă, grămada de asasini s-a năpustit asupra lui, ciopârțind și călcând în picioare corpul care zăcea într-o baltă de sânge. Când nu a mai dat nici un semn de viață, conspiratorii s-au întors să înfrunte Senatul; dar, spre surpriza lor, i-au văzut pe membrii onorabilei adunări fugind îngroziți. Brutus trebuia să le adreseze un discurs, dar în Curie nu mai rămăsese nimeni. Au ieșit din Forum, agitând pumnalele, strigând lozinci despre libertate și Republică, dar cei pe care îi întâlneau în drum se retrăgeau speriați. Au urcat pe Capitoliu, de unde o delegație a senatorilor i-a invitat să se întoarcă în Forum. Brutus a ținut o cuvântare, mulțimea arătându-se destul de binevoitoare. Dar când un alt orator, Cinna, a ridicat împotriva mortului acuzații virulente, poporul i-a alungat pe conspiratori, care s-au retras în Capitoliu.

La căderea nopții, când lucrurile s-au mai liniștit, Antoniu a pătruns în Forum și, la lumina lunii, a privit îndelung chipul alb al stăpânului său.

A doua zi, la sugestia lui Antoniu, a fost instituită o amnistie generală și s-a dezbătut în liniște situația.

S-a hotărât deschiderea fără întârziere a testamentului; conținutul lui i-a surprins pe cei interesați. Dictatorul lăsa fiecărui cetățean roman câte trei sute de sesterți, tot în posesia poporului intrând și vastul domeniu unde locuia în acel moment Cleopatra. Trei sferturi din bunurile rămase îi reveneau lui Octavian, în vreme ce nepoții săi, Lucius Pinalius și Quintus Pedius își împărțeau celălalt sfert. Un codicil îl numea pe Octavian moștenitorul oficial și îi desemna mai mulți tutori, punându-l la adăpost de eventualitatea nașterii unui fiu postum.

Cinci zile corpul neînsuflețit a rămas în Forum, unde mulțimea gemea și se lamenta în jurul lui. Funeraliile au fost hotărâte pentru 20 martie. Antoniu a venit la căderea nopții și a intonat în cinstea lui Cezar un imn, preluat de asistență, ce repeta obsesiv cuvintele:

I-am salvat pe cei care mi-au adus moartea...

Au înălțat un rug pe care au așezat corpul dictatorului. Torțele au aprins focul imediat și flăcările au țâșnit, mistuind trupul fără viață.

Lipsită brusc de cel mai bun prieten și de amantul cândva atât de iubit, devenită, din posibilă regină a lumii, doar suverana Egiptului, pe un tron nesigur, crezându-și amenințată viața ei și pe cea a

copilului său, Cleopatra părea total consternată. Testamentul lui Cezar îi sporise dezamăgirea. Se gândea cu amărăciune la ceea ce ar fi însemnat, pentru ea și Cezarion, încă o zi de răgaz acordată de destin. Poate că Senatul își propusese cu adevărat să-i ofere tronul lui Cezar, în ziua fatală... Sperase să mai existe și un alt testament, în favoarea lui Cezarion, dar a căutat zadarnic. Oare îl distrusese Calpurnia? Ce era de făcut când avea să se prezinte Octavian să-și ridice moștenirea? Era mai bine să-și proclame pe loc fiul drept moștenitor legitim sau să fugă din țară?

În ceea ce ne privește, nu ne îndoim că s-a sfătuit cu Antoniu, singurul care luase în mâini, cu energie și clarviziune, firele încurcate ale situației, și l-a implorat să susțină drepturile fiului ei. Căci, dacă n-ar fi fost recunoscut drept copilul lui Cezar, avea să intre în umbră și, în final, urma să fie detronat și din Egipt. Dar dacă, grație ajutorului lui Antoniu, avea să fie recunoscut oficial ca fiul lui Cezar, Octavian va putea fi înlăturat.

Cezar se atașase de nepotul lui în timpul războiului din Spania, unde acesta îl cucerise prin cutezanța dovedită. Octavian își urma studiile la Apollonia, de unde trebuia să plece în campania din Orient. Dacă ar fi fost împiedicat să ajungă la Roma, regina s-ar fi bucurat. Antoniu, la rândul său, știa că numirea lui Octavian în locul lui Cezar însemna destrămarea puterii sale, în timp ce, asumându-și cauza lui Cezarion, avea să rămână, timp de mulți ani, regentul atotputernic. Ar fi putut chiar să-i ia locul celui decedat devenind soț al Cleopatrei și să ajungă la tron prin dreptul fiului său adoptiv.

A convins-o pe Cleopatra ca, până la noi ordine, să rămână la Roma și, la scurtă vreme, a declarat în Senat că Cezarion fusese recunoscut de Cezar drept fiul său legitim. Oppius, susținător al lui Octavian, a dezmințit vehement această afirmație.

Tânărul Dolabella a preluat consulatul pentru care îl desemnase Cezar și, fiind în relații proaste cu Antoniu, și-a manifestat violent ostilitatea față de prietenii dictatorului; împrejurările politice i-au silit, însă, pe cei doi să facă front comun: Cezar, înainte de moarte, încredințase provincia Siria lui Dolabella, iar Macedonia lui Antoniu. Senatul, pentru a debarasa Roma de prezența stingheritoare a asasinilor dictatorului, a dat prima provincie lui Cassius, iar pe a doua lui Marcus Brutus. Antoniu și Dolabella au încheiat un acord în vederea înfrângerii acestor rivali.

A sosit apoi vestea că Octavian, în vârstă de nouăsprezece ani, venea să își ia în primire drepturile. Orașul, uitând de problema conspiratorilor, s-a scindat în două tabere, dintre care una îl sprijinea pe Octavian, iar cealaltă pe Antoniu. Să amintim, spre meritul lui, că Antoniu nu a luptat niciodată în propriul interes. Altfel, de ce ar mai fi declarat la Senat că Cezarion era fiul lui Cezar?

Războiul civil părea inevitabil. Cleopatra a fost sfătuită să se întoarcă în Egipt și să aștepte deznodământul luptei; în jur de 15 aprilie, regina părăsea Roma.

Disperarea simțită la moartea dictatorului trecuse. Acum își reconstruia, pe alte baze, planurile eșuate. Antoniu va fi apărătorul copilului, pentru că, slujindu-i cauza, își slujea propriile ambiții. Legiunile lăsate de dictator la Alexandria îi vor folosi. Ea va purta războiul de întemeiere a tronului pentru care Cezar își dăduse viața. De unde se afla acum, printre stele, Cezar avea să-i arate calea și îl va călăuzi pe fiul lor către țelul suprem.

Cu minunatul optimism ce a caracterizat-o totdeauna, Cleopatra își purta gândurile în viitor și si punea în slujba misiunii ce o aștepta inteligența-i maturizată.

Cezar întâlnise în Egipt o copilă genială, dar fără griji. Iat-o acum, femeie inteligentă, animată de toată înflăcărea și ingeniozitatea neamului ei curajos, pregătită de luptă ca și înaintașii săi, fără scrupule, pentru a ajunge în vârful ambițiilor sale. Atu-ul jocului era în mâinile ei, în persoana copilului care, prin legea naturală, era moștenitorul legitim al tronului lumii.

Marc Antoniu în cvadrigă trasă de lei – Arthur Strasser 1898

PARTEA A DOUA CLEOPATRA ȘI ANTONIU

CAPITOLUL XI

Caracterul lui Antoniu și ascensiunea lui la putere

Cum în timpul primei întâlniri cu Octavian, care a urmat morții lui Cezar, Antoniu se bucura de încrederea poporului, nu a ezitat să își sfătuiască rivalul să renunțe la revendicarea moștenirii, pretinzând că era o nebunie ca, la vârsta lui imberbă să-și asume responsabilitățile dictaturii. După o scurtă perioadă de reconciliere, s-a zvonit că Octavian plănuia să-și asasineze dușmanul, așa că relațiile dintre ei au devenit din nou tensionate

Antoniu a părăsit Roma la sfârșitul anului, lăsând să plutească în urma lui amenințarea războiului civil. S-a proclamat atunci răzbnătorul morții dictatorului și s-a hotărât definitiv să apere drepturile lui Cezarion.

Atacat și urmărit ca dușman al Romei, pe când triumful lui Octavian părea sigur, grație sprijinului lui Cicero vor reuși să se împace în anul 43 î.H. Cei doi s-au întâlnit, privindu-se cu o suspiciune reciprocă. Odată pecetluită înțelegerea, au format, împreună cu Lepidus, un triumvirat, însărcinat să exercite puterea până pe 31 decembrie 38 î.H. Cei trei trebuia să conducă împreună Roma și Italia, dar fiecare avea să administreze o parte bine delimitată a teritoriului exterior. Antoniu și Lepidus și-au asigurat controlul provinciilor celor mai importante (Africa, Numidia), iar insulele i-au revenit lui Octavian. Apoi, s-au hotărât să scape de dușmani printr-o vastă operațiune de proscriere și masacre. O sută de senatori și încă alte aproape două mii de persoane influente și bogate, care figurau pe lista neagră, au fost urmărite și ucise într-un mod sălbatic. Printre ei, și Cicero a plătit cu viața antipatia față de Antoniu, a cărui pondere în triumvirat i-a permis să refuze grațierea cerută pentru orator de către Octavian. Triumvirii au confiscat numeroase bunuri ale proscrisilor, fondându-și pe aceste bogății prosperitatea și autoritatea.

Brutus și Cassius, cei doi capi ai conspirației împotriva lui Cezar, se pregăteau de lupta cu Antoniu și Octavian, strângând armata în Macedonia. Cleopatrei, împăcarea dintre aliatul său și rivalul fiului ei la succesiunea dictatorului îi provoca îngrijorare în privința intențiilor apărătorului cauzei sale.

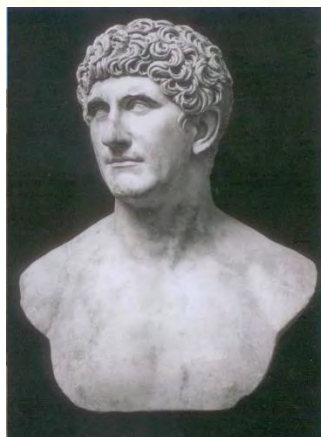
Curând, Dolabella, devenit prietenul lui Antoniu și adversarul lui Brutus și al lui Cassius, i-a cerut Cleopatrei sa-i trimită în ajutor legiunile lăsate de Cezar la Alexandria; Cassius i-a adresat aceeași rugămintă. A acceptat cererea, dar Dolabella a fost înfrânt înainte ca trupele Cleopatrei să fi putut ajunge la locul luptei.

În octombrie 42 î.H., Antoniu i-a învins pe Brutus și Cassius în bătălia de la Filipi. Cassius a fost omorât, iar Brutus s-a sinucis. Octavian, bolnav, participase în mică măsură la acțiune, așa că Antoniu era, de fapt, singurul triumfător. O curioasă manifestare a lipsei de popularitate a lui Octavian s-a produs atunci; în vreme ce prizonierii defilau prin fața celor doi generali, îl salutau pe Antoniu cu respect, dar proferau la adresa lui Octavian cele mai grosolane injurii.

Atunci s-au hotărât ca Antoniu să meargă în Orient pentru a strânge fonduri și a afirma autoritatea triumviratului, în vreme ce Octavian urma să restabilească ordinea în Italia. Lepidus avea să administreze

provinciile africane, în fruntea unei armate uriașe, Antoniu a pornit victorios spre Grecia, apoi a ajuns în Asia Mică și, la sfârșitul verii anului 41 î.H., și-a stabilit, temporar, reședința la Tars. De aici, a trimis solie Cleopatrei, chemând-o să discute despre situația nou creată.

Regina știa cu ce fel de om avea de-a face. Putea fi caracterizat drept un copil mare, capabil să cucerească o lume, dar incapabil să reziste unei plăceri. Trecea drept un tovarăș plăcut, dar importanța lui plana asupra națiunilor, dominându-le.

Marc Antoniu

bust, Vatican

Era un om de o ținută remarcabilă. Solid, bine clădit, cu o alură de gladiator, cu părul inelat, amintea de statuile lui Hercule, din care pretindea că s-ar trage. Avea fruntea mare, nasul acvilin, gura bine desenată, bărbia proeminentă. Expresia chipului său era deschisă și sinceră. Forța fizică și ținuta impozantă îi aduceau admirația fără rezerve a semenilor. Exercita asupra femeilor o seducție practic irezistibilă, știind să se folosească de această putere.

Soldații îl adora într-atât încât și-ar fi dat oricând viața pentru el. După lupte, mergea, din cort în cort, să-i încurajeze pe răniți, iar vederea suferințelor soldaților îi provoca o durere atât de vizibilă încât ei ridica spre dânsul chipul radios și îi cuprindeau mâinile numindu-l împăratul și generalul lor. Simplitatea firii lui atrăgea afecțiunea celorlalți.

Unele anecdote povestite de Plutarh dau măsura naturaleței și ingeniozității caracterului său. Fulvia, soția lui, era o femeie ambițioasă, „pregătită să conducă un prim-magistrat și să-i dea ordine unui comandant”. Pentru a-i dezvolta simțul umorului, Antoniu îi juca tot timpul farse nevinovate și puerile, amuzându-se, de pildă, s-o pândească în vreun colț întunecat al casei, sărind asupra ei pe neașteptate.

Pe când Cezar se întorcea din Spania, s-a răspândit știrea că era în retragere, iar dușmanul înainta spre Roma. Antoniu, care pornise în întâmpinarea șefului său, a găsit în acest zvon ocazia de a face o nouă glumă pe socoteala rigidei sale soții. Deghizat, s-a întors la propria locuință, declarându-se însărcinat de Antoniu să-i încredințeze Fulviei un mesaj. S-a prezentat înaintea matroanei neliniștite, care-l întreba dacă soțul ei pășise ceva; misteriosul sol i-a întins o scrisoare și, în timp ce ea o desfăcea nervoasă, și-a aruncat mantia, a prins-o de gât și a sărutat-o. Apoi, s-a întors la Cezar, pentru a intra în Roma cu toată solemnitatea cerută de împrejurări, în carul dictatorului.

Mai târziu, la Alexandria, farsele vor continua și-n compania Cleopatrei. Toată viața a rămas un puști și poate clocotul lui îi dădea o alură de divinitate bahică. Apropiatii, care-l vedeau continuându-și distracțiile copilărești chiar și în momentul marilor pericole, erau convingși că o asemenea lipsă de griji se putea explica prin cel puțin un strop de har divin picurat în venele sale.

Antoniou mânca și bea mult, dar să nu ni-l imaginăm abrutizat de mesele copioase decât poate spre sfârșitul vieții. Să nu ni-l închipuim bând ca un bețiv învederat. Bea numai în timpul petrecerilor, ținându-le isonul comesenilor. Când vinul lipsea, ceea ce se întâmpla adesea în timpul campaniilor, păstra o sobrietate absolută. O dată, când Cicero reușise să-l expulzeze din Roma împreună cu legiunea sa, le-a dat, conform spuselor lui Plutarh, un admirabil exemplu soldaților săi. El, care tocmai părăsise luxul și viața somptuoasă, nu se ferea să bea apă stătută, să mănânce fructe sălbatice și rădăcini. Antoniu avea în fire ceva barbar, iar excesele sale duceau adesea cu mintea la obiceiurile goților sau ale vikingilor. Dar avea și ceva dintr-un actor, îi plăceau regizările, cu condiția să-și păstreze spontaneitatea. Când vorbea în public, avea întotdeauna grijă să atragă și privirile asistenței, în timp ce îi fermeca auzul. În timpul rostirii imnului funebru pentru Cezar, a arătat mulțimii veșmintele însângerate ale dictatorului asasinat, cu rupturile cauzate de pumnale și petele de sânge. Dornic să-și impresioneze profund trupele vlăguite în timpul retragerii din Media, s-a înveșmântat în doliu și cu greu l-au convins ofițerii săi să-l abandoneze în favoarea purpurei de general.

Scena teatrului exercita asupra lui un fel de fascinație, complăcându-se în societatea artiștilor și comedienilor. Printre cei mai buni prieteni ai săi din Roma se număra actorul Sergius și era atât de mândru de relația sa cu o actriță, pe nume Cythera, încât, atunci când o invita la plimbare, îi pune la dispoziție o litieră la fel de somptuoasă ca aceea a mamei lui, ceea ce, fără îndoială, va fi jignit-o pe bătrânica respectabilă.

Antoniou nu era prea interesat de gura lumii și nu-și dădea seama de consecințele unora dintre faptele sale, de jena sau mahnirea pe care o provocau. Cu toate acestea, uneori s-a arătat generos, chiar față de dușmani.

Înainte de bătălia de la Actium, consulul Domitius Aenobarbus a dezertat, trecând în tabăra dușmană, de partea lui Octavian. Printr-un gest mândru, Antoniu i-a trimis averea și oamenii, disprețuind, în același timp, faptul de a se îmbogăți de pe urma unui prieten trădător și de a se răzbuna pe cei atât de grav compromiși.

În urma bătăliei de la Filipi, Antoniu îl dorea prizonier pe Brutus. Un ofițer al acestuia, Lucilius, s-a predat cu eroism soldaților lui Antoniu, dându-se drept generalul înfrânt. Conducându-l în triumf înaintea lui Antoniu, prizonierul și-a revelat nobila sa înșelătorie, declarându-se gata să plătească cu viața. Atunci, Antoniu, întorcându-se spre oamenii săi furioși, le-a zis:

— Văd, prieteni, ca sunteți tulburați și supărați de a fi fost astfel înșelați, și vă credeți insultați. Dar să știți că ați găsit mai mult decât ce căutați. Căci voi ați plecat să căutați un dușman și, în schimb, ați găsit un prieten. Sunt convins că oamenii ca Lucilius ar trebui să se numere printre prietenii noștri și nu printre dușmani.

La scurt timp, când Brutus, ucigașul vechiului său prieten Cezar și al propriului său frate, Caius, s-a sinucis, nu s-a răzbunat pe trupul neînsuflețit, expunându-l, după datină, dezaprobării mulțimii, ci l-a acoperit cu mantia sa de purpură, dând ordin să fie îngropat pe cheltuiala lui, cu toate onorurile militare. La fel, după cucerirea Pelusei și moartea lui Arhelaos, Antoniu a organizat funeralii regale dușmanului său înfrânt.

Multe din acțiunile sale erau rodul unor impulsuri juvenile, în schimbul unei mese gustoase, i-a dăruit bucătarului său o minunată casă în Magnesia, care, de altfel, nici nu-i aparținea. Această impetuozitate, un fel de nerăbdare care nu admitea nici un răgaz pentru punerea în aplicare a unui gând ce-l stăpânea, se manifesta în multe feluri. Invazia Mediei ne dă exemplul cel mai grăitor: a fost făcută cu o asemenea grabă încât toate mașinile de război au fost lăsate în spatele trupelor. Tot din cauza unui impuls de moment a pierdut și bătălia de la Actium, punând capăt carierei sale. Suprema nerăbdare a constituit-o moartea lui, sinuciderea fiindu-i un fel de anticipare grăbită a procesului natural.

Dar această trăsătură, îmbinată cu un curaj înnăscut, făcea din el un luptător redutabil, fără teamă, ce privea pericolul ca pe o schimbare binevenită în banalitatea vieții cotidiene.

Antoniou ignora principiile morale; nici temperamentul, nici educația sa nu i-ar fi putut furniza o conștiință conjugală exemplară. Urma cu ingenuitate chemarea naturii. „În treburile inimii – spunea Plutarh – se arăta foarte plăcut; își făcea repede prieteni cucerindu-i prin atenția pe care le-o acorda și accepta cu voioșie glumele celorlalți despre aventurile sale amoroase, își pierdea capul adesea și cu multă ușurință; atrase de fizicul lui impunător și nobil, femeile îi rezistau foarte rar. Familiaritatea față de soțiile apropiatilor săi îi adusese o proastă reputație printre oamenii rigizi.” – dar să ne gândim la delăsarea generală a moravurilor epocii, însăși soția lui, Antonia, își uitase datoriile conjugale în compania prietenului Dolabella; în locul ei, domnea acum, în noul cămin, impetuoasa Fulvia.

Nu cunoaștem atitudinea lui în privința religiei. Bănuim că ar fi fost simplă, în conformitate cu caracterul său. Era, totuși, superstițios și conștient de o prezență supranaturală. Un ghicitor egiptean îl impresionase puternic, anunțându-i evenimentele ce aveau să urmeze, punându-l în gardă asupra ascensiunii lui Octavian. Credea în originea divină a viselor. Se spune că s-ar fi văzut în vis, cu mâna dreaptă fulgerată și, la scurtă vreme, a descoperit un complot ce-l avea drept țintă. Asemenea superstiții erau generale, chiar și printre oamenii cultivați. Presimțirile au jucat un rol, deloc de neglijat, și în cariera lui Antoniu.

Norocul l-a însoțit până în ultima zi a vieții și un destin favorabil l-a scos din multe încurcături în care-l împinsese impulsivitatea sa. În ochii unora, Bachus însuși se identificase cu Antoniu, aducându-i în ajutor puterile sale divine. Iar în momentul căderii sale, mai mulți oameni au afirmat că auziseră zgomotele și cântecele cortegiului bahic ce-l însoțea înapoi, în Olimp, pe zeul care își părăsea învelișul uman.

În momentul când Dellius îi transmitea Cleopatrei mesajul triumvirului, el se găsea la apogeul puterii sale, stăpân absolut al Orientului, era curtat de regi și prinți care vedeau în el viitorul suveran al Imperiului Roman. Cleopatra avusese ocazia să-și dea seama de simplitatea sinceră a caracterului său, iar Cezar o informase despre slăbiciunile și calitățile lui. A pornit, deci, pregătită să întâlnească nu un geniu, ci un om obișnuit, reprezentativ pentru victoriile și înfrângerile naturii umane, un om oarecum hărțuit de o soție emancipată.

CAPITOLUL XII

Alianța dintre Cleopatra și Antoniu

Foarte hotărâtă să-l cucerească pe nestatornicul Antoniu de partea cauzei sale și a fiului său, Cleopatra a ajuns la Tars, urcând pe gurile Fluviului Cydnus.

Orașul devenise celebru prin comerțul său maritim și prin școala de retorică, dintre ai cărei discipoli îi amintim pe Cato și Cezar. Tars se înălța la câteva mile depărtare de malul fluviului și abia după-amiază egiptenii au zărit animația docurilor și clădirile zidite la adăpostul pantelor muntelui. Cum flota înainta în amonte, mulțimea a alergat să-i urmărească intrarea impunătoare în port, iar curiozitatea lor a atins culmea când au zărit vasul extravagant al reginei, în apropiere de oraș, fluviul se lărga într-un lac cu ape liniștite; acolo s-a oprit Cleopatra, în timp ce, pe chei, se înghesuiau spectatorii.

Anunțat de sosirea ei, Antoniu se așezase în tribuna publică a pieței, convins că regina va debarca și va veni fără întârziere să-i aducă omagiul datorat reprezentantului Romei. Dar ea nu avea nici o intenție să joace rolul de vasală și a rămas la bord, la o anumită distanță de coastă, fără a se grăbi să-l salute pe triumvir.

Cleopatra venerată

ca zeița Isis

Între timp, oamenii începuseră să discute despre splendoarea vaselor reginei și despre pregătirile făcute la bord pentru întâmpinarea lui Antoniu. Grupurile strânse în jurul tribunei publice s-au îndreptat și ele spre chei, Antoniu rămânând singur cu suita sa. A așteptat o vreme, apoi, la capătul răbdării, i-a trimis reginei un mesaj prin care o invita să ia masa împreună. Ca răspuns, Cleopatra i-a transmis că ar prefera să-i fie el oaspete, împreună cu personalitățile romane și locale. Antoniu, nevrând să se arate ceremonios cu prietena lui de odinioară, a acceptat. La asfințit, vasul Cleopatrei a traversat lacul, pentru a ancora la chei, sub privirile nenumăraților curioși și ale lui Antoniu, care contempla un spectacol demn de gustul său pentru pompa teatrală.

Pe apele calme, ce reflectau ultimele străluciri ale apusului, aluneca vasul regal, tot numai aur, argint și fildeș, cu pânzele purpurii nemișcate. Odată ajunsă la țărm, galera a fost înconjurată de mulțime, iar Antoniu a urcat la bord, urmat de principalii ofițeri ai statului său major și de oameni de vază ai cetății.

Întâlnirea cu regina s-a desfășurat într-o atmosferă prietenească. Antoniu nu se putea erija în acel moment în cenzor. De altfel, a cedat aproape complet în fața magiei cadrului pregătit pentru reluarea legăturii lor, încât orice reproș i s-a stins pe buze. Uitând împrejurările politice ale acelei întâlniri, s-a abandonat plăcerii de a admira asfințitul, farmecului Cleopatrei și voluptății subtile a muzicii, betiei

aromelor, ritmului apei clipocind, izbindu-se de coca vasului. Presupunând că ar fi manifestat dorința unei discuții serioase, nu i-a fost oferit prilejul, căci comeseții au coborât de îndată în sala pregătită pentru banchet, unde li s-a servit o masă îmbelșugată.

Douăsprezece divane, acoperite cu broderii și prevăzute cu perne, erau așezate de jur împrejurul sălii, în fața fiecăruia fiind câte o masă, pe care se vedeau farfurii de aur, incrustate cu pietre prețioase și cupe lucrate cu multă artă. Broderii cu fir de aur și purpură tapetau pereții, iar pe jos erau presărate flori. Antoniu nu și-a putut împiedica uimirea la vederea splendorii acestei recepții, dar Cleopatra și-a declarat ospitalitatea nedemnă de vreun comentariu și i-a dăruit, pe loc, tot ceea ce folosiseră la masă: vase, cupe, divane și tapițerii.

Urcând pe punte, bine dispuși și de vinul egiptean, oaspeții s-au găsit sub un minunat caleidoscop de felinare, suspendate în dreptunghiuri și în cercuri într-o pădure de crengi împletite deasupra capetelor lor; în această atmosferă de magie s-au delectat în compania seducătoarei regine până când vinul din amfore s-a sfârșit, iar uleiul din lampadare s-a consumat.

Priviți de pe țărm, convivii aflați în mijlocul acestei explozii de lumini, în acordurile unei muzici încântătoare, păreau actorii unui divin carnaval. S-ar fi putut crede că Venus (Cleopatra) coborâse pe pământ pentru a petrece împreună cu Dionysos (Antoniu), pentru binele Asiei. Din toate timpurile zeificată în Egipt, Cleopatra fusese, și în perioada șederii la Roma, identificată cu Venus. Și dacă își asumase acest rol de zeiță la Tars, nu a făcut-o, cum s-ar putea crede, din nevoia unei puneri în scenă sugestive și fermecătoare: dorea să se vadă primita cu adevărat ca o nemuritoare, ca Antoniu să o considere ca pe regina divină a Egiptului, onorată de însuși marele Cezar ca o încarnare a lui Venus.

Antoniu a invitat-o pe Cleopatra să ia masa împreună a doua zi, dar regina l-a convins să se întoarcă tot pe vasul ei, cu întreaga lui suită. Al doilea banchet a fost de o asemenea splendoare încât, după spusele lui Plutarh, cel din ajun părea mediocru. Nu numai că oaspeții au primit în dar, la plecare, divanele pe care dormiseră, cupele din care băuseră, dar celor mai de vază li s-au oferit și litere, cu sclavii care să le poarte cu tot, și tineri etiopieni, care le precedau cu torțele aprinse, în vreme ce regina i-a rugat pe ceilalți să primească, drept amintire a acelei seri, cai cu hamurile de aur.

A doua zi, Cleopatra a acceptat invitația lui Antoniu, care sărăcise tot orașul în dorința de a organiza o petrecere de natură să rivalizeze cu cele oferite de regină. Dar eforturile i s-au dovedit pline de stângăcie. Conversația scilipitoare și atmosfera rafinată, pe care spiritul lui Cezar le apreciasse atât

de mult, marcaseră cele două recepții ale Cleopatrei; banchetul lui Antoniu nu s-a distins decât prin grosolanie și neîndemânare. Cleopatra, totuși, s-a arătat la înălțimea situației și, cu tact și abilitate, a adoptat același ton ca și amfitrionul ei. „Observând că glumele lui erau grosolane – spune Plutarh – și simțind mai degrabă soldatul decât omul de curte, ea i-a imitat spontan tonul și i-a răspuns la fel, fără repulsie și fără constrângeri.” Și, astfel, l-a sedus pe puternicul roman, transformându-l în cel mai credincios prieten și aliat.

Prezența ei îl stimula, mai ales prin savurosul contrast între delicatețea, vioiciunea copilăroasă a caracterului, vocea ei dulce și importanța problemelor pe care le discuta cu atâta îndrăzneală, Antoniu o chemase pentru a-i reproșa o presupusă vină. Dar, curând, a recunoscut că el, nu regina, se îndepărtase de planul stabilit de comun acord la Roma; el, care prin alianța cu Octavian părăsise că voia să abandoneze ceea ce Cleopatra numea „cauza lui Cezar”. Pe de altă parte, regina a dovedit cu ușurință că, dacă nu trimisese ajutoare pentru triumvirat, era pentru că acest lucru n-ar fi slujit cu nimic intereselor fiului său. Prin urmare, l-a atacat pe Antoniu cu toată puterea ei de seducție pe care nici lui Cezar nu i-o arătase. Strategia i-a reușit de minune: Antoniu s-a declarat gata să-i îndeplinească toate dorințele.

În cea de-a patra seară de când se afla la Tars, Cleopatra le-a oferit un banchet ofițerilor romani. Oaspeții au ajuns la locurile lor pășind pe un covor de trandafiri – mai degrabă o saltea, căci stratul de petale parfumate avea vreo șaiszeci și cinci de centimetri, fiind susținut de o plasă bine întinsă, fixată în pereți.

Zi după zi, feeria a continuat. Regina nu precupețea nici un efort pentru a-și desfășura sub privirile lui Antoniu opulența și puterea, pentru a-l hotărî să încheie împreună o alianță îndreptată împotriva lui Octavian. Obiectivul ei principal era să creeze o ruptură între cei doi, să-i întărească unul împotriva celuilalt, să contribuie la căderea lui Octavian, dându-i ajutor lui Antoniu, și să asigure triumful lui Cezarion. Pentru a-l atrage de partea ei, era nevoie să-i arate întinderea bogățiilor sale, să înmulțească dovezile averii sale, să-i demonstreze ostentativ că resursele ei sunt inepuizabile.

Eforturilor lui Antoniu de a o sărbători cu demnitate le răspunea cu o indiferență grațioasă, un dispreț surâzător și mirarea prefăcută că el nu reușea să le dea acestor sărbători aerul de feerie somptuoasă care le caracteriza pe cele oferite de dânsa. Antoniu, căruia această atitudine îi provoca o anumită jenă, a sfârșit prin a o întreba direct ce trebuia să facă pentru ca și mesele lui să fie fastuoase și a citat ca argument de necontestat suma la care se ridicaseră cheltuielile banchetului în curs de desfășurare. I-a răspuns atunci că putea să consacre cu ușurință unei mese și o sumă echivalând cu 20 de milioane de franci, ceea ce Antoniu a negat. Regina i-a propus să facă experiența a doua zi; au pus rămășag și un anume Plancus a fost rugat să îi arbitreze.

Romanul aștepta banchetul din ziua următoare cu nerăbdare. Constatarea că regina nu depășise nivelul obișnuit de strălucire l-a cam dezamăgit. La sfârșitul mesei, a început să calculeze împreună cu Plancus costul felurilor mâncăruri, să evalueze vasele și cupele de aur. Întorcându-se spre regină, i-a spus că totalul era departe de cifra stabilită prin rămășag.

— Răbdare, – i-a răspuns Cleopatra, – nu este decât începutul. Voi atinge suma promisă.

Atunci, le-a făcut sclavilor un semn și ei au adus dinaintea sa o masă, cu o singură cupă, care conținea puțin oțet. Regina avea la urechi două perle enorme, fiecare valorând mai mult de jumătate din suma pariată. Cu o mișcare rapidă, și-a desfăcut una și a aruncat-o în cupă, unde s-a topit. Apoi, a băut-o până la fund. După ce oțetul în care se dizolvase o valoare amețitoare, i s-a scurs pe gât, regina s-a pregătit să distrugă și cealaltă perlă în același fel, dar Plancus a oprit-o și a declarat-o câștigătoarea pariului, în timp ce lui Antoniu îi rămânea să mediteze la șiretenia feminină.

Extravaganța celebră a reginei este atribuită, în general, dorinței sale vanitoase de a-l impresiona pe Antoniu prin bogăție, în realitate, exista un puternic mobil politic și nu se poate spune că era vorba despre vanitate. Nu și-a etalat niciodată bogăția așa cum îi reproșează autorii greci. Și, pe nedrept, scrierile lor îi atribuie în problemele financiare un fel de grandomanie.

Este necesar ca cititorul să înțeleagă atitudinea Cleopatrei din acea vreme și să respingă părerea general acceptată despre alianța cu Antoniu. La Tars, ea urmărea să-i trezească triumvirului interesul pentru avantajele pe care le oferea Egiptul ca bază de pornire a unui atac asupra Romei. Regina dorea să-l facă pe Antoniu să conteze pe bogățiile nelimitate care se scurgeau din Nil în vistieria sa, în cazul în care ar consimți să revendice tronul în fruntea unei armate, pentru ea, ca soție a lui Cezar, și pentru fiul sau, sânge din sângele lui Cezar. Intuise în el omul capabil să cucerească acest imperiu de care moartea dictatorului o frustrase prematur. Nu era nici un pic de vanitate în actele sale, nici risipă: juca o carte formidabilă, iar zarurile fuseseră aruncate. Câteva cupe de aur, una sau doua perle dizolvate, nu însemna să plătească prea scump asocierea cu Antoniu, Fiul său, Cezarion, era prea tânăr pentru a lupta; ea personal nu putea să conducă o armată. Avea nevoie de sprijinul lui Antoniu, iar revelația fabuloasei averi cu care urma să-l ajute se prezenta drept cel mai sigur mijloc de a-i cuceri consimțământul. Avea să-i facă o demonstrație practică a bogățiilor Africii secrete și ale Asiei misterioase de care dispunea, iar el nu se va sustrage unei acțiuni care va putea face din prietenul lui Cezar, din soția lui Cezar și din fiul lui Cezar cei trei stăpâni ai lumii.

Unele probleme reclamau o intervenție imediată. Prințesa Arsinoe, eliberată după ce fusese expusă ca prizonieră pe străzile Romei, se retrăsese la Efes, unde găsisese adăpost la preoții și preotesele templului lui Artemis. Marele Preot o trata cu bunătate și o onora ca pe o regină, ceea ce dovedea că-i ținea partea în rivalitatea cu sora ei, Cleopatra. Arsinoe a fost o tânără curajoasă și ambițioasă, care nu a încetat să lupte, în zadar, în scurta sa viață, pentru a câștiga coroana Egiptului. În acel moment, complota să-și îndepărteze sora de pe tron, așa cum o mai făcuse odinioară, ajutată de Ganymede.

Dictatorul – ne amintim – dăduse Ciprul lui Arsinoe și fratelui său, dar se pare că această donație nu a fost niciodată ratificată, chiar dacă Arsinoe se considera regina acelei insule. Poate că, într-un anumit moment, a existat o înțelegere între ea, Brutus și Cassius, un acord încheiat cam în următorii termeni: ea le oferea sprijin în lupta împotriva lui Antoniu, în schimbul ajutorului lor pentru recucerirea tronului Ptolemeilor. Fără îndoială că viceregele egiptean al Ciprului, Serapion, era la curent cu această conspirație, căci, fără știrea Cleopatrei, și-a pus flota la dispoziția lui Cassius. Oricum, Cleopatra a obținut consimțământul lui Antoniu pentru înlăturarea surorii sale și a lui Serapion. Cei însărcinați cu uciderea prințesei au intrat în templu, unde ea îndeplinea un rit sacru și au ucis-o pe treptele altarului.

Acuzat de conspirație, Marele Preot a fost condamnat, dar ceilalți clerici au reușit să-i obțină iertarea, invocându-i sacralitatea. Serapion, neputând invoca și el un caracter sacrosanct, a fost arestat și executat pe loc.

Astfel, scăpată de singura amenințare serioasă, Cleopatra l-a convins pe Antoniu s-o ajute în îndepărtarea unei alte piedici. Când Cezar învinsese armata egipteană în sudul deltei, în martie 47 î.H., tânărul rege Ptolemeu pierise înecat și – se zice – corpul i-ar fi fost recunoscut după colanul de aur de la gât. Dar iată că un om, pretinzându-se a fi chiar nefericitul monarh, încerca să strângă adepți. Poate intrase și în legătură cu pretinsa lui soră, Arsinoe. Acesta se găsea în Fenicia, ceea ce sugera că luase contact și cu Serapion, care se afla, într-adevăr, în acea țară în momentul arestării sale. Antoniu nu a ridicat nici o obiecție în privința arestării și execuției falsului monarh, așa că impostorul a fost trimis, discret, într-o lume mai bună.

Istoricii tind să vadă în moartea acestor trei conspiratori un exemplu de cruzime și de răzbunare al Cleopatrei; ei îi deplâng ca pe niște victime ale ambiției sale nemărginite și consideră uciderea surorii sale drept cea mai mare pată pe reputația ei atât de proastă. Ceea ce se obiectează, îndeobște, legat de execuția lui Arsinoe este că a avut loc lângă un altar. Dar, gândindu-ne la epoca în care aveau loc aceste execuții, nu o vom judeca prea sever. Căci ce rege bun sau regină grațioasă de altădată nu si-ar fi îndepărtat astfel pretendenții la tron?

Cleopatra a rămas la Tars numai câteva săptămâni, dar, întorcându-se în Egipt, trebuie să fi simțit că întâlnirea cu Antoniu îi ridicase prestigiul, o dată în plus, pe cele mai înalte culmi. Nu numai că se folosisese de puterea dictatorială a romanului pentru a-i mătura de pe fața pământului pe cei doi presupuși rivali și complici, dar sprijinul lui Antoniu îi era asigurat din nou și se întorcea de la Tars cu promisiunea lui de a vizita Alexandria; avea să vadă, astfel, cu propriii lui ochi, bogățiile pe care i le putea oferi Egiptul.

Pentru prima dată de la moartea lui Cezar i se deschideau perspective strălucite. Străbătea Mediterana cu inima ușoară, spre capitala sa prestigioasă.

Moneda de aur, aureus, cu efigia lui Antoniu și Cleopatrei [32 î.H.]

CAPITOLUL XIII

Cleopatra și Antoniu la Alexandria

În acest moment hotărâtor al carierei sale, nimic nu i se părea mai potrivit lui Antoniu decât să contracteze o alianță solidă cu Cleopatra; căci ea răspundea, în mod ideal, tuturor cerințelor, sprijinul ei, considerabil, înlesnindu-i îndeplinirea planurilor lui mărețe. Relațiile lui cu Octavian erau încordate. Faptul că îl văzuse pe tânăr, în timpul operațiunilor militare, al căror punct culminant fusese atins la Filipi, mulțumindu-se c-un rol modest, îi dădea o impresie greșită despre ambițiile lui. Triumviratul îi părea un compromis; fie el, fie Octavian avea să cucerească, într-o bună zi, întreaga putere. Antoniu dorea căderea nepotului lui Cezar și vedea în acordul cu Cleopatra mijlocul de a-și asigura avantajul numeric asupra rivalului său.

După bătălia de la Filipi, Octavian se întorsese la Roma, iar Antoniu aflate că trupele de sub comanda lui fuseseră extrem de nemulțumite de cum li se răsplătiseră eforturile, în mod constant se produceau încăierări în sânul acestei armate, între credincioșii lui Octavian și ceilalți, care-l considerau pe Antoniu mai generos. El, însă, nu dorea să rupă alianța cu Octavian, înainte de a deține toate garanțiile succesului; în plus, în acel moment se preocupa mai curând de problema parților decât de anihilarea partenerului său.

Distingem, în ansamblul planurilor sale, trei operațiuni principale: în primul rând, formarea unei alianțe ofensive și defensive cu Cleopatra, pentru a putea dispune de averea, de armata și de flota ei; apoi, invazia Partiei, pentru ca gloria victoriei obținute și valoarea prăzii să-i poarte prestigiul pe culmi; iar în al treilea rând, provocarea unui conflict cu Octavian, pentru a i se da ocazia de a-și mătura rivalul de pe fața pământului și de a rămâne singurul stăpân al lumii. Apoi, după exemplul lui Cezar, se va proclama rege, se va căsători cu egipteanca și vor întemeia dinastia regală romană, lăsându-l ca urmaș pe fiul său vitreg, pe copilul dictatorului sau pe vlăstarul propriei sale uniuni cu regina Cleopatra.

Plin de speranțe asemănătoare cu cele ale Cleopatrei, Antoniu s-a pregătit încă din toamna anului 41 î.H. să plece la Alexandria, pentru a parafa înțelegerea cu regina Egiptului. A lăsat comanda trupelor din Siria în seama lui Decidius Saxa, unul dintre cei mai buni generali ai lui Cezar, cu misiunea de a-1 ține la curent cu mișcările părților și de a pregăti campania împotriva lor. La rândul său, regele parților, Orodes, își asigurase serviciile unui renegat roman, Quintus Labienus, fost aliat al lui Cassius și Brutus, care, acum în înțelegere cu prințul Pacorus, fiul regelui, reorganiza oștile parte, pregătindu-le să atace provinciile romane vecine. Într-un fel sau altul, războiul părea aproape și ne imaginăm graba lui Antoniu de a-și asigura controlul resurselor militare și navale ale Egiptului.

În momentul îmbarcării, a aflat că, la Roma, situația se agravase, iar fratele său, Lucius-Antonius, și soția sa, Fulvia, voiau să-l atace pe Octavian. Știrea l-a derutat: trebuia sau nu să se întoarcă la Roma? Știa destul de bine ca poziția lui nu i-ar permite să izbândească în lupta împotriva lui Octavian și se temea, dată fiind întorsătura evenimentelor, să nu fie angajat într-o luptă care i-ar antrena căderea. Ar fi fost posibil, întorcându-se în Italia, să domolească cearta și să aducă reconcilierea până când, cu șanse reale, va dori el însuși războiul. Dar, presupunând că va eșua în încercările de împăcare, avea să urmeze un conflict pentru care nu era pregătit. În această dilemă, prefera să rămână departe de dispută și să se

arate absorbit de afacerile din Orient. Mergând pentru câteva săptămâni în Egipt, nu numai că se va desprinde de compromițătoarea tactică a partidului său, dar va strânge și trupe care se vor dovedi utile atât pentru campania din Pârția cât și dacă Octavian va insista să clarifice disputa. În plus, perspectiva de a-și reîntâlni soția cea rigidă și de a se găsi din nou sub supravegherea ei perspicace și imperioasă nu îl încânta deloc; în schimb, se gândea cu entuziasm copilăresc la continuarea plăcerilor în care îl inițiasse Cleopatra. Antoniu nu era nici un mare om de stat, nici un bun diplomat; și nu există nici un act în cariera lui care să nu fi fost dictat de grija pentru propria plăcere, cel puțin ca motiv secundar. Avantajul pe care i-l oferea depărtarea temporară de Roma slujea drept o justificare deplină pentru mișcarea comandată, în același timp, de ambiția și inima sa.

La începutul iernii anului 41 î.H., s-a îndreptat spre Alexandria, unde Cleopatra l-a primit la palatul Lochias ca pe un oaspete onorat. Toate resursele acestei somptuoase reședințe fuseseră puse la contribuție pentru distracția sa iar gândirea lui nepăsătoare a așezat într-un plan secundar afacerile Romei.

Regina, însă, nu se preocupa de petreceri. Aprinse de Cezar, ambițiile ei ardeau, după succesul din Tars, cu o flacără nouă și nu se gândea decât la cum să facă din Antoniu reprezentantul cauzei sale. Era hotărâtă să-și unească forțele cu ale lui, în încercarea de dobândire a tronului Imperiului Roman, în interesul scopurilor sale, trebuia să-l fascineze prin farmecul personal și prin ospitalitate, pentru a-l convinge de puterea și bogăția ei.

De-a lungul mai multor săptămâni, Antoniu s-a abandonat plăcerilor celor mai frivole și bucuriilor oferite de un fel de viață mult mai luxos decât cunoscuse vreodată. Provenit dintr-o familie modestă, crescut în simplitate, se obișnuise ulterior să consacre sume considerabile recepțiilor mai mult sau mai puțin extravagante. Dar resursele Romei nu-i permisese să atingă nici pe departe splendoarea oferită de serbările alexandrine. La palatul Cleopatrei, Antoniu era înconjurat pentru prima dată de cele mai avansate aplicații și invenții științifice și culturale ale epocii, care-l solicitau și-i flatau simțurile.

Înțelegem ușor vraja pe care orașul a proiectat-o asupra imaginației senzualului roman, înconjurat, pentru prima oară, de oameni cultivați, remarcabili experți în arta de a trăi. Mirajul devenea cu atât mai seducător cu cât Cleopatra îl trata ca pe stăpânul a tot ceea ce se arăta privirilor sale uimite, căci îi dădea de înțeles că va dispune de ele după pofța inimii, dacă va face cauză comună cu ea.

Antoniu s-a adaptat repede la obiceiurile Alexandriei. A abandonat toga romană pentru costumația grecească de croială pătrată, și a adoptat încălțăminte albă din Atica, numită *phcecasium*. Cunoscând limba greacă, se străduia, cu firea lui de diplomat, să se facă plăcut de nobilii greci care frecventau curtea. Vizita adesea locurile de întâlnire ale savanților, petrecând o mare parte a timpului în temple și la Museion. Această atitudine i-a adus o poziție sigură în strălucitoarea societate de la curtea Cleopatrei, care se arăta mândră de cultura și știința sa.

Între timp, nu ezita să se folosească de toate mijloacele ce-i stăteau în putere pentru a fi iubit de Cleopatra. O știa dornică, din motive dinastice, de a face din el soțul ei legitim, și că, din punctul de vedere al reginei, nimeni nu era mai potrivit pentru această postură de consort. Știa, de asemenea,

că, în calitatea ei de tânără văduvă, după prima căsnicie atât de efemeră, aspira la o căsătorie, pentru a avea, în același timp, sprijinul unui însoțitor sigur și puternic, care să-i fie alături în orele de plictiseală, și ardoarea unui iubit către care să se îndrepte în orele de singurătate. Știa că regina era atrasă, deja, de vigoarea și de ținuta lui plină de curaj, și luase în calcul, încă de la început, posibilitatea de a o cuceri fără prea multe eforturi, aproape la fel de ușor ca marele Cezar. Era tânără, pasionată și singură. Nu era nevoie de prea multă perspicacitate pentru a înțelege că această căsătorie se impunea, atât din motive politice cât și personale. A curtat-o insistent și, în curând, i s-a dăruit cu toată ardoarea și abandonul unei naturi impulsive și tumultuoase.

Confirmată imediat de curte și de preoți, uniunea a fost considerată în Egipt o căsătorie la fel de legală cum fusese aceea cu Cezar. Nu exista nici o îndoială că regina a obținut promisiunea de a nu fi abandonată – și, în acele momente, trebuia să creadă în ea, în aceeași măsură în care crezuse în cea a dictatorului. Cezar nu o dezamăgise: pe când stătea la Roma, nu făcuse un secret din intenția lui de a o încorona alături de el. La fel și în cazul lui Antoniu, era convinsă că va întemeia un imperiu în care vor domni împreună. Se bucura că obținuse, cucerindu-i inima, atât un iubit frumos cât și un curajos conducător politic.

Uniunea acestor două puternice personaje apare, în același timp, ca o alianță diplomatică și romantică. Dar nici Antoniu, nici Cleopatra nu păreau a fi îndrăgostiți nebunește. Erau, poate, doar tulburați, și unul și celălalt, de percepția seducției lor tacite, convinși că se aflau în prezența partenerului visat, atât de multă vreme așteptat, trimis de zeii nemuritori, împreună, ea, cu frumusețea ei delicată, și el, cu fizicul său superb, făceau o pereche ideal reunită de natură, iar armonia era perfectă între anticul și bravul prestigiu regal al descendentei Ptolemeilor și proaspăta glorie nestăvilită a romanului.

La Alexandria, Antonio sale cele mai rafinate și, reginei, căuta sistematic riori. Paralel, Cleopatra, copil care zăcea în el, mai jucăuse a caracterului nopții, rățăceau prin oraș îmbrăcată în țărancă, iar el

Cleopatra îi procura toate soiurile, îl însoțea în toare, în deșert, dincolo de cu barca sau la pescuit pe motoși prin sălile palatului de luptă și pugilat, îi zaruri, bea alături de el și îl fascina cu resursele subtile ale artei amoroase.

niu făcea apel la instinctele pentru a cuceri admirația compania oamenilor supe- pentru a-i plăcea eternului dădea frâu liber laturii celei său. Uneori, la căderea în căutarea aventurii, ea deghezat în sclav.

însoțitorului ei distracții de excursii călare sau la vână- zidurile orașului, în plimbări Lacul Mareotis. Alergau zgo- tului; ea asista la exercițiile era parteneră la jocuri de

Anecdota următoare caracterizează în mod pitoresc viața plină de veselie la palatul din Alexandria pe durata șederii lui Antoniu. După ce încercase să pescuiască ceva, fără nici un rezultat, pe puntea

unuia din vasele ancorate în port, Antoniu a avut ideea ca undița să-i fie alimentată de un scufundător. În aplauzele Cleopatrei și ale prietenilor săi, s-a lăudat cu prada bogată. Regina, însă, și-a dat seama de șiretlic și a invitat mai multe persoane să fie și ele martore, a doua zi, ale abilității de excepție a oaspetelui. Apoi a luat niște pește afumat și i-a ordonat aceluiasi scufundător plătit de Antoniu să i-l agațe acestuia în cârlig. A doua zi, de-ndată ce pescarul roman a azvârlit undița i s-a și prins pestele, pe care l-a tras imediat c-un aer triumfător. Apariția peștelui afumat a provocat ilaritate în rândul spectatorilor. Atunci, Cleopatra, întorcându-se spre pescarul descumpănit, i-a spus:

— Lăsați undița, generale, pentru bieții suverani din Pharos și Canope; domnia voastră jucați-vă cu orașe, provincii și regate.

În cursul iernii, Antoniu și regina au întemeiat împreună cu apropiații lor o societate extravagantă, denumită *Amime tobioi* sau Inimitabilii petrecăreți. Se pare că Antoniu era președintele grupării. Au fost găsite două inscripții în care era desemnat drept „Inimitabilul”, probabil în legătură cu această funcție.

O povestire a unui anume Philotas, în acea vreme student la medicină în Alexandria, ilustrează risipa banchetelor oferite de Inimitabili. Philotas, vizitând într-o zi bucătăriile palatului, a văzut, spre mirarea lui, opt mistreți în frigare.

— Se vede treaba că astăzi vor fi mulți oaspeți la masă, i-a spus bucătarului.

— Nu, nu sunt decât doisprezece, i-ar fi răspuns acela, dar Antoniu poate să vrea să cineze numaidecât sau peste o oră, și, cum carnea trebuia să fie numai bună, iar fiecare clipă de întârziere compromite totul, nu o masă trebuie să pregătim, ci mai multe.

Masa principală, *ccena*, se prelungea adesea cu o beție (*commissatio*), prezidată de un *arbiter bibendi* sau maestru al plăcerilor, desemnat prin tragere la sorți, căruia îi revenea misiunea de a amesteca vinurile într-un bazin mare. Încoronați cu flori, mesenii se așezau pe divanele dispuse pe trei laturi ale mesei. Mâncau cu degetele. Erau stropiți cu parfumuri fine, care adesea se amestecau. În timpul mesei, dansatoare, muzicieni, actori, acrobați, clovni, pitici, chiar și gladiatori veneau să înveselească asistența, care trecea apoi la jocurile de noroc, în special zaruri. O importanță extremă era acordată frumuseții mobilierului și veselei, ca și decorării sălilor.

Banchetele Cleopatrei se distingeau prin strălucirea serviciilor de masă. Vesela plată, decorată cu pietre prețioase, numită de ea cu modestie *Kerama* (vase de metal), era într-atât de remarcabilă încât trei secole mai târziu, atunci când regina Zenobia a Palmirei o alătura colecției sale de uz personal, forma încă un model de perfecțiune.

Iarna a trecut repede, cu oște, distracții și divertismente de toate genurile. Plutarh spunea, pe bună dreptate, că la Alexandria, Antoniu „și-a risipit cel mai prețios dintre bunuri: timpul”. Totuși, nu a fost chiar o risipă. Căci alianța cu regina se cimentase, grație intimității lor prelungite. Și unul, și celălalt știau aproape sigur ca-n clipa potrivită pentru răsturnarea lui Octavian vor lupta împreună. Devenind iubitul Cleopatrei, Antoniu obținuse promisiunea sprijinului fără rezerve al Egiptului, în toate întreprinderile lui viitoare. Lunile fericite petrecute la Alexandria nu puteau fi considerate pierdute, din moment ce, cu fiecare zi, puternica regină devenea tot mai supusă dorințelor și voinței lui.

Se pare că noua iubire a Cleopatrei a urmat o traiectorie asemănătoare cu aceea pentru Cezar. Inspirată la început de o cauză politică, se transformase, apoi, într-o afecțiune sinceră pentru prietenul ei roman, iar intimitatea, deși datorată în mare parte dorinței fizice, își găsește justificarea deplină în faptul că favoriza ambițiile dinastice ale reginei. Cleopatra îl privea pe Antoniu ca pe soțul său și voia să fie tratată ca soție. Nu conta absența oricărei forme de căsătorie publică: zeiță și regină, se simțea scutită de legea comună și liberă să contracteze uniunea pe care o considera de dorit pentru binele țării, al dinastiei și pentru satisfacerea propriilor sale instincte feminine.

Chiar de la începutul anului 40 î.H., au știut că legătura lor va rodi. De aceea, Cleopatra trebuie să fi fost dornică mai mult decât oricând să-l păstreze pe Antoniu alături și să-l impună drept soțul ei. El, însă, nu se simțea deloc grăbit să-și asume rangul și condiția de rege al Egiptului, căci aceasta ar fi urgentat cearta cu Octavian și s-ar fi văzut de atunci constrâns să riște toate șansele într-un război imediat, împotriva facțiunii considerate de unii drept partidul roman legitim. Ezitățile de a definitiva legătura lor i-au părut reginei de rău augur, iar, spre sfârșitul iernii, Cleopatra începu să se îndoiască de sinceritatea lui Antoniu.

Eliminând factorii sentimentali și făcând abstracție de toate cauzele fizice ale alianței, vom constata că poziția lui Antoniu este mult mai bună decât cea a reginei, adesea derutată. De fapt, triumvirul roman, rămânând la Alexandria, stătuse departe de tulburările politice din Italia, unde prezența lui ar fi complicat situația în dauna sa. Își asigurase sprijinul integral al bogățiilor și armatelor egiptene și pregătise terenul pentru căsătoria cu regina Egiptului pentru momentul când uniunea oficială i se va părea potrivită în vederea întemeierii unei monarhii uriașe, precum aceea spre care tindea Cezar. Fără a fi irevocabil compromis, era liber să revină la ordinea normală a vieții sale, cu mâinile curate. Cât despre prelungirea șederii sale la Alexandria, putea aduce scuze de ordin politic, asemănătoare celor invocate cândva de Cezar. Faptul că se proclamase, după modelul lui Cezar și Pompei, protectorul fastuoasei curți de la Alexandria avea să-i atragă aprobarea unanimă: nu exista nici un om de stat roman care să nu considere de dorit ca un șef de partid să încerce, în acel moment critic, să încheie o alianță cu puternica regină a Egiptului.

Doi oameni conduceau în acea vreme lumea romană, dintre care unul era dușmanul Cleopatrei, rivalul lui Cezarion, pretendentul moștenirii materiale și politice a dictatorului, în lipsa sprijinului lui Antoniu, nu exista nici un mijloc de salvare a țării, decât eventualitatea unei alte alianțe: Egiptul, al cărui comerț cu India părea să aibă o dezvoltare fenomenală, se putea alia cu Partia, foarte influentă în India de Nord, grupând în jurul lor națiunile ostile Romei. Ar fi rezultat o putere formidabilă, cuprinzând Egiptul, Etiopia, Arabia, Persia, India, Sciția, Partia, Armenia, Siria și poate Asia Mică, în stare să măture Republica Romană de pe fața pământului. Dar realizarea acestui proiect prezenta prea multe dificultăți, în vreme ce înțelegerea cu Antoniu era mai lesne de atins și oferea posibilități reale.

Către sfârșitul iernii, Cleopatra s-a întrebat adesea, poate, dacă trebuia să-și păstreze încrederea în Antoniu, căruia îi dăduse deja atât de mult: îl iubea, dar, fără îndoială, îl considera prea ușuratic, un copil mare, în anumite privințe. Luptând pentru o miza atât de importantă, pusese apărarea cauzei sale în mâinile unui comandant inconsecvent, care nu se hotăra pentru un angajament total. Iar acum, când urma să-i dăruiască un copil, dovedindu-i în modul cel mai concret și mai emoționant

responsabilitățile pe care și le asumase atât de nehibzuit, avea să o susțină, precum Cezar, sau să o părăsească?

Ne închipuim confuzia sentimentelor sale când, în februarie 40 î.H., Antoniu a avertizat-o că, primind vești neliniștitoare din Siria și de la Roma, era obligat să o părăsească imediat. Mesajul de la Roma, destul de vag, îi dădea de înțeles că soția și fratele lui părăsiseră Italia, după eșecul unei acțiuni îndreptate împotriva lui Octavian. Veștile din Siria erau și mai alarmante. Câțiva principii sirieni se aliaseră cu părții și se îndreptau dinspre nord-est împotriva lui Decimus Saxa, guvernatorul Siriei. Forțele romane din această provincie, formate din rămășițele armatei lui Brutus și Cassius, nu aveau nici o șansă de a rezista înaintea invadatorilor. Legiunile lui Antoniu se găseau în garnizoană în Italia, Galia și Macedonia, reținute acolo de motive grave și urgente. Situația, extrem de serioasă, îl forța pe Antoniu să-și încheie brusc plăcuta ședere în Egipt.

Vedem în despărțirea dintre Antoniu și Cleopatra, la începutul lunii martie, un motiv de adevărată tragedie. Neștiind exact ce greutăți îl așteptau, Antoniu nu a cerut ajutorul militar al reginei. A rugat-o să se abțină de la orice inițiativă până când el va fi în măsură să-i dea indicații asupra modului în care putea acționa favorabil cauzei lor comune, condamnând-o astfel la o perioadă nelimitată de neliniști și griji permanente. Avea să aștepte momentul în singurătate, ca o curtezană abandonată; avea să dea naștere unui copil fără tată, să rămână pe tron fără sprijinul liniștitor al unui prieten; avea să-și reia trista existență de regină însingurată și celibatară... perspective prea puțin încurajatoare! Dar evenimentele, după cum vom vedea, vor depăși cele mai sumbre presupuneri. Când vasul care-l purta pe Antoniu s-a pierdut în zare, dincolo de tumul din Pharos, Cleopatra nu știa că patru ani lungi se vor scurge până când se vor întâlni din nou.

Statuia [atribuită]celor doi copii ai Cleopatrei și Antoniu,
Cleopatra Selene, respectiv Alexandru Helios

CAPITOLUL XIV

Înnoirea alianței dintre Cleopatra și Antoniu

În toamna anului 40 î.H., la vreo șase luni de la plecarea lui Antoniu, Cleopatra a născut doi gemeni, o fată și un băiat, cărora le-a dat numele Alexandru Helios și Cleopatra Selene, Soarele și Luna. Următorii trei ani și i-a dedicat creșterii copiilor și guvernării regatului, urmărind cu un fel de disperare evenimentele complexe din lumea romană. Din când în când, primea mesaje din Europa, dar știrile erau alarmante. Ne putem da seama că acești ani de absență de pe scena politică au fost plini de tristețe și deprimare.

Când Antoniu a plecat, se așteptase, probabil, fie ca el să revină curând, fie să-i trimită locotenenți care s-o conducă la el. Dar săptămânile treceau și nu se întâmpla nimic, în timp ce suferea chinurile nașterii, alesul ei era angajat în afaceri care îl absorbeau, și totul ne face să presupunem că Antoniu, copleșit de situația sa personală mai mult decât nefavorabilă, a uitat cu desăvârșire de Cleopatra.

Plecând din Alexandria, el s-a îndreptat spre Tir, unde a aflat că Siria și Fenicia căzuseră în mâinile parților și nu exista nici o posibilitate de a opri înaintarea trupelor, ce cuceriseră și câteva porturi. Lăsând pentru o vreme deoparte această problemă, Antoniu a pornit în grabă spre Grecia, cu două sute de vase. La Efes, i s-au adus la cunoștință amănuntele despre dezordinea izbucnită în absența sa în Italia: asediul susținut de adepții săi în Perugia; cucerirea cetății de către Octavian; fuga din Italia a rudelor și prietenilor săi. Mama sa, Iulia, primise un adăpost oferit cu generozitate de Sextus Pompeius, fiul proscris al lui Pompei. Acum nu numai Italia, unde Octavian domnea ca unic stăpân, îi era interzisă lui Antoniu, dar și provinciile orientale, amenințate de înaintarea parților.

Spre sfârșitul lunii iunie, Antoniu a ajuns la Atena, unde era așteptat de Fulvia. Întrevederea trebuie să fi fost penibilă. Ea i-a reproșat legătura cu Cleopatra, cunoscută de toată lumea, în timp ce el a acuzat-o că i-a ruinat planurile cu intervenția ei. Bolnavă, văzând atitudinea ostilă și iritată a lui Antoniu, Fulvia va muri în luna august, în timp ce soțul ei, aliat cu Sextus Pompeius atacau țărmurile Italiei, cu speranța de a recuceri o parte din prestigiul pierdut. Aflând de moartea soției, s-a grăbit să-i arunce în cârcă acest război și a semnat pacea cu Octavian. Acesta urma să guverneze Italia și provinciile europene, în timp ce lui Antoniu, stăpânul Orientului, îi reveneau Macedonia, Grecia, Bitinia, Asia, Siria și Cyrene. Acordul a fost consfințit prin căsătoria lui Antoniu cu Octavia, sora lui Octavian, rămasă văduvă în urmă cu câteva luni.

Gemenii Cleopatrei aveau numai câteva săptămâni, când la urechile ei a ajuns știrea perfidiei tatălui lor. Poate că s-a căit amarnic de a fi avut încredere într-un om atât de viclean. Bănuia că venise la Alexandria doar pentru a o jefui de avere. Victimă a jurămintelor false de dragoste, îi dăruise totul, pentru a se vedea părăsită când avea mai multă nevoie de prezența lui. Știrea căsătoriei îi anihila speranța de a obține un regat mareț pentru ea și fiul său; trebuia să-și îndrepte proiectele de viitor într-o altă direcție. S-a hotărât să nu-l mai sprijine pe Antoniu nici cu bani, nici cu material de război.

Plutarh ne spune că această ultimă soție a lui Antoniu era mai tânără și chiar mai frumoasă decât Cleopatra, care suferea nu doar din cauza planurilor abandonate, dar și din gelozie feminină.

În anul următor (39 î.H.), sub presiunea opiniei publice, Sextus Pompeius a fost admis în înțelegerea generală, fiica acestui hoinar al mărilor căsătorindu-se cu Marcellus, fiul lui Octavian.

În luna septembrie, Octavia a adus pe lume o fiică, numită Antonia, care avea să devină bunica lui Nero. La scurtă vreme, Antoniu și-a luat în primire funcția de la Atena. Va adopta stilul de viață grecesc, după cum îl adoptase și pe cel al alexandrinilor. Se îmbracă grecește și, lăsând orice preocupare pentru Roma deoparte, petrece și bea, cheltuind sume enorme, pierzând timpul. Sedus de obiceiurile orientale, începe să aplice în administrație metodele practicate de greci în Orient. Se bucura de popularitate, fiind considerat drept zeul Dionysos coborât pe pământ.

Contrastul dintre modul său de a guverna și cel al lui Octavian era vizibil. Octavian era un om ciudat, mohorât, de o cruzime rece, cu vicii ascunse. Numărul înfricoșător al celor pe care-i torturase sau îi crucificase îi adusesese porecla de „Călăul”. Stăpân pe sine, de netulburat, se înconjura de ființe josnice, în compania cărora se deda desfrâului dezlănțuit. Guvernul lui transformase Italia într-un regat al terorii, ceea ce nu îi atrăgea deloc simpatia populară. Antoniu se afirma ca marele favorit, în timp ce Sextus Pompeius cucerea rapid stima și admirația maselor.

În primăvara anului 38 î.H., Octavian s-a hotărât să pornească lupta împotriva acestui fiu rădăcitor al marelui Pompei și a cerut sprijinul lui Antoniu. Acesta a încercat să împiedice războiul, dar nu a reușit. În luna iulie, Sextus obține o victorie asupra trupelor lui Octavian, iar popularitatea lui Antoniu a sporit, după ce Venditius Bassus, acționând conform indicațiilor lui, a reușit să-i înfrângă pe părți.

În ciuda certurilor continue dintre nepăsătorul Antoniu și mohorâtul Octavian, triumviratul a fost reînnoit în ianuarie 37 î.H., pentru o perioadă de cinci ani. Ca să întărească acordul, Antoniu i-a cedat lui Octavian 130 de vase, în schimbul a 21.000 de legionari, de care avea nevoie în campania de cucerire a Partiei.

În toamna anului 37 î.H., el pornea la drum, cu intenția de a tăia orice legătură cu Roma până când se va întoarce în capitală în postura de cuceritor al lumii. A trimis-o pe Octavia în Italia, hotărât să nu o mai vadă și l-a însărcinat pe Fonteius Capito să meargă la Cleopatra pentru a o invita să se întâlnească în Siria.

Schimbarea aceasta de atitudine – trebuie să admitem – a avut cauze politice, nu romantice.

Desigur, Antoniu se bucura cu o exuberanță juvenilă să reia relațiile cu regina. Poate că s-a scuturat cu plăcere de frânele conjugale. În realitate, plănuia, mai, presus de toate, încheierea unei alianțe definitive cu regina Egiptului din rațiuni politice și putem crede că o pasiune dezlănțuită i-ar fi pârjolit inima în acele momente.

Situația Cleopatrei se înfățișează într-o lumină oarecum diferită. Atitudinea de zăpăceală fermecătoare în fața vieții, care părea cândva trăsătura ei dominantă, lăsase loc unei ponderări, dobândite în urma amarelor experiențe. Nu se mai juca cu destinul și nici nu-și mai petrecea zilele într-o sarabandă grațioasă și dezlănțuită a capriciilor. Antoniu cerea acum reînnoirea legăturii lor. Atunci când ea îl iubea, în felul ei, o părăsise în condiții jignitoare. Putea acum să mai creadă, cum încerca el s-o convingă, că absența prelungită și căsătoria cu o altă femeie, manevre pur politice, nu avuseseră nici un efect asupra iubirii lui? Trebuia să-și încredințeze încă o dată destinul în mâinile

romanului acesta? Pe de altă parte, va putea ea să conducă singură afacerile complicate? În orice caz, acum, Antoniu era atotputernic în Orient. În curând, avea să-i înfrângă pe parți și din acel moment figura lui Octavian avea să fie eclipsată de acest nou Dionysos. Și atunci, în aceste condiții, exista vreo speranță de a-și mări domeniile sau de a le păstra, cel puțin, în limitele actuale, fără sprijinul său?

Nu îi era oferită nici o altă alternativă; pentru problemele sale, nu exista decât o soluție: să ajungă la o înțelegere clară și definitivă cu Antoniu, să încheie cu el un acord care să-i unească. Cu alte cuvinte, dacă dorea să-și reia relațiile, trebuia s-o ia în căsătorie. Astfel nu vor mai exista preținse manevre diplomatice, care pentru ea însemnau părăsire, mizerie și neliniște dureroasă. Antoniu trebuia să se declare fățiș dușmanul lui Octavian și, cu sprijinul ei, să încerce cucerirea Orientului și a Occidentului până la ultimele frontiere. Să acționeze, în toate privințele, ca urmașul divin al lui Cezar, să consimtă ca moștenitorul puterii lor comune să fie tânărul Cezarion, fiul lui Cezar, un copil care tocmai împlinise zece ani.

Cu aceste intenții, a acceptat invitația transmisă de Fonteius Capito și a pornit spre Siria. Peste câteva săptămâni, la sfârșitul anului 37 î.H., se întâlnea cu Antoniu la Antiohia, încercând punerea în aplicare a planurilor sale. Istoria nu ne dă amănunte asupra primelor întrevederi. Putem crede că Antoniu a încercat să se scuze invocând motive politice și a știut să o convingă pe regină de dorința lui sinceră de a încheia o alianță definitivă și durabilă, în timp ce Cleopatra îi vorbea despre voința de a se uni cu el, sub rezerva ca înțelegerea să fie legală și să angajeze cele două părți.

Termenii acordului erau următorii: în primul rând, semnatarii vor încheia un contract de căsătorie oficială, conform obiceiului egiptean. Apoi, Antoniu nu își va lua titlul de „rege al Egiptului”, ci pe cel de *Autocrator*, adică „guvernator absolut” al Orientului. Titlul echivala cu cel grec de Imperator, căruia dictatorul voia să-i dea semnificația de „împărat”. Antoniu nu l-a acceptat deoarece, fiind purtat de comandanții șefi ai armatelor romane, nu i se părea suficient de distinctiv, în al treilea rând, Antoniu a trebuit să-i promită Cleopatrei că Cezarion va fi considerat moștenitorul legitim al tronului, în timp ce unele regate minore cuprinse în Imperiu aveau să fie împărțite între gemeni. O altă condiție a înțelegerii era ca puterea egipteană să fie restabilită așa cum fusese la apogeul său, cu paisprezece secole mai în urmă, sub faraonii prestigioși ai celei de-a optsprezecea dinastii. În schimbul acestora, Cleopatra urma să-i pună la dispoziție toate resursele financiare și militare, ori de câte ori va fi fost nevoie.

Faptul că regina a obținut consimțământul lui Antoniu pentru un acord avantajos pentru ea demonstrează nu numai importanța pe care o acorda păstrării bunelor relații cu Egiptul, dar și puterea de convingere a Cleopatrei. Femeia jignită, părăsită vreme de mai mulți ani de iubitul său, disperată că nu va putea face recunoscute niciodată drepturile fiului său la Roma ori să salveze independența Egiptului, s-a înfățișat în Antiohia calmă și curajoasă, cerând confirmarea pretențiilor sale dinastice, drepturi și privilegii noi.

Antoniu, spre marea sa satisfacție, își putea îndeplini dorințele ambițioase. Am arătat deja că nu o iubea pe Cleopatra cu o pasiune susceptibilă să-i pună limpezimea judecății în primejdie, astfel că putem atribui condițiile și încheierea acordului abilității reginei și dorinței legitime de a nu fi din nou

înșelată de nestatornicul ei iubit. Pentru a-și atinge scopurile, a făcut apel la sensibilitatea lui Antoniu, descriindu-i mâhnirea ei sinceră și, în același timp, folosindu-și toată ardoarea în a-l convinge de câtă importanță avea Egiptul în acel moment.

Suntem convinși că încheierea tratatului a fost urmată de o căsătorie făcută fără prea mare vâlvă. Pentru a se sărbători evenimentul, au fost bătute monezi cu chipul și numele lor, alăturându-li-se titlurile de „Autocrator” și „Regină”. În cinstea acestui eveniment, Cleopatra a stabilit un mod nou de datare a domniei sale; chipurile lor figurează pe o monedă datată cu șase ani mai târziu, purtând inscripția: „În timpul reginei Cleopatra, în cel de-al douăzeci și unulea, care este și al șaselea an al domniei sale”. Există și argumente împotriva teoriei căsătoriei. Dat fiind că imaginile lor figurau pe monezi, că Antoniu a proclamat-o regină peste un mare teritoriu, că socotea anii de la acea dată, și că Antoniu a trăit din acel moment alături de ea, numind-o soția lui, după cum mărturisește într-o scrisoare către Octavian, probabil că presupunerile noastre sunt corecte.

Iarna s-a scurs în liniște la Antiohia. Antoniu își pregătea atacul împotriva părților, gândindu-se la enormul prestigiu pe care avea să-l dobândească în lumea romană. Metropolă a Siriei, Antiohia era în acea vreme al treilea oraș din lume, situându-se imediat după Roma și Alexandria. Centru artistic și științific renumit, era pe gustul Cleopatrei.

Lunile treceau fără a se ivi evenimente deosebite. Se spune că regina încerca să-l convingă pe Antoniu să-l detroneze pe Irod, să anexeze Iudeea posesiunilor sale, dar că el a refuzat.

În martie 36 î.H., Antoniu a plecat la luptă, Cleopatra însoțindu-l până la Zeugma, oraș situat pe Eufrat, în apropierea frontierei armene, la vreo sută cincizeci de mile de Antiohia, de unde ea a făcut cale întoarsă spre Egipt, așteptând sosirea comandantului triumfător, în ciuda decepțiilor și a grijilor, păstra un curaj și o energie admirabile. Un scriitor antic, Florus, o descria ca fiind „lipsită de orice temere femeiască”. Nu-i plăceau expedițiile, considerându-le riscante, dar, pe de altă parte, se simțea ispășită de latura aventuroasă, ce-i aducea stimulul atât de necesar vieții sale. Antoniu, deși părea să se fi îndrăgostit din nou de ea, nu putea să nu simtă o ușurare văzând caravana reginei dispărând la orizont.

De la Antiohia, Cleopatra a pornit spre Damasc, apoi, traversând Lacul Galileea, a ajuns, de-a lungul Iordanului, la Ierihon. Seducătorul și aventurosul Irod i-a ieșit în întâmpinare, pentru a cădea împreună la o înțelegere asupra regiunii din Iudeea pe care Antoniu o cedase coroanei Egiptului. După lungi negocieri, s-au hotărât ca el să exploateze aceste teritorii în schimbul unei redevențe anuale. Climatul tropical al regiunii Ierihonului favoriza creșterea palmierilor și a rășinoaselor. Irod nu putea accepta cu ușurință să cedeze această bijuterie a coroanei sale.

Odată încheiată înțelegerea, regina și-a continuat călătoria, la invitația regelui evreu, prin Ierusalim și Gaza, străbătând Iudeea. Dar, abia ajunsă pe pământul iudaic, Irod a plănuit să o ia prizonieră și să o ucidă. Drumul de la Ierihon la Ierusalim, șerpuitor, mărginit de lanțuri muntoase, este periculos de abrupt, printr-un ținut deșertic. Ar fi fost foarte simplu de provocat o ambuscadă la trecerea reginei, într-un loc izolat. Iar rezultatul ar fi putut fi, cu ușurință, pus în seama hoților care mișunau prin acea zonă. Se pare că Irod și-ar fi anunțat apropiații că, dată fiind influența considerabilă în treburile Romei, Cleopatra constituia o amenințare la adresa tuturor suveranilor regatelor mici. Aflându-se acum

la bunul lui plac, ar fi putut fără greutate scăpa lumea de o femeie care îi hărțuia pe toți, evitând multe neplăceri. Cleopatra, pretindea Irod, își întorcea acum spre el frumoșii ei ochi și, fără îndoială, avea să atenteze la virtutea lui, înainte de a fi ajuns la frontiera vestică. Cât despre Antoniu, acesta va sfârși prin a-i ierta pe asasini, fiindcă nu se putea aștepta la fidelitate din partea unei femei care-l va părăsi tocmă atunci când prezența ei i-ar fi fost mai necesară. Consilierii lui Irod nu i-au aprobat planul, implorându-l să renunțe, aducând ca argument faptul că Antoniu nu s-ar resemna cu o asemenea explicație, dacă nu i s-ar dovedi că putea obține avantaje de pe urma întâmplării.

Renunțând la intențiile de trădare, regele evreu a escortat-o respectuos pe Cleopatra până la fortăreața de la graniță, Pelusa, regina ajungând apoi cu bine la Alexandria, unde va aștepta nașterea celui de-al patrulea copil.

Se pare că în acele momente era optimistă. Antoniu avea o armată formidabilă, pe care și-o închipuia încă de pe-acum în inima Partiei. Se aștepta să-l vadă întorcându-se acoperit de glorie, după ce va fi deschis, prin Persia, drumul spre Indii și spre fabulosul Orient. Roma îl va aclama ca pe un erou și ca pe un idol, iar Octavian se va prăbuși în neant. Atunci va cere tronul Occidentului și al Orientului și, în sfârșit, Cezarion va fi pus în drepturile sale.

Încurajându-se cu aceste speranțe, Cleopatra a petrecut luni îndelungate de așteptare, iar spre sfârșitul toamnei a dat naștere unui copil care, pentru a continua tradiția familiei, a luat numele de Ptolemeu. Înainte de a se fi refăcut pe deplin, regina a primit solie de la Antoniu, care i-a dat de știre despre un eșec răsunător: rămășițele strălucitoarei armate se întorseseră în Siria, în zdrențe; slăbită de foamete și boli, oastea nu mai avea fonduri. O ruga pe regină să-i vină în ajutor și să aducă banii necesari pentru plata soldaților descurajați, adăugând că o aștepta pe coasta Siriei, în apropiere de Sidon.

Încă o dată, nefericita își vedea speranțele spulberate. Dar, ridicându-se prin curajul ei la înălțimea evenimentelor, a adunat fonduri, haine și material de război, pornind degrabă în ajutorul soțului.

În așteptarea Cleopatrei, rușinat de eșecul suferit și jenat la gândul inevitabilelor reproșuri ale reginei, Antoniu își îneca disperarea în vin. Zilnic, bea până când uita de sine. Când nu se găsea într-o stare apropiată de comă, era nervos și agitat. Incapabil să îndure constrângerile unui repaus prelungit, se ridica brusc de la masă și se grăbea spre coastă, scrutând orizontul, în speranța de a zări pânzele regale. Oamenii lui se târau, îmbrăcați în zdrențe.

Astfel i-a găsit Cleopatra când a intrat în port cu flota ei, aducând veșminte, hrană și bani.

CAPITOLUL XV

Pregătirile Cleopatrei și ale lui Antoniu pentru răsturnarea lui Octavian

Întorcându-se împreună cu Antoniu la Alexandria, pentru a se reface, Cleopatra i-a înfățișat, desigur, limpede, ideile ei asupra viitorului. Atacul roman asupra Partiei fusese sortit unui eșec rapid și inevitabil. A se încrâncena să cucerească un teritoriu atât de întins, cu resurse nelimitate, însemna un sacrificiu inutil de bani, oameni și timp. Războaiele de acest fel epuizau vistieria fără a aduce nimic în schimb. Nu era mai bine ca, din acel moment, să-si concentreze toate forțele întru îndepărtarea lui Octavian și cucerirea Romei? Antoniu era iubit de oameni, care-i arătau încredere și-i apreciau calitățile de conducător, pentru că reușise cea mai grea și mai delicată operațiune strategică: să se retragă în ordine, în împrejurări extrem de critice. Ar fi fost înțelept să-și îndrepte atenția asupra Italiei, renunțând pentru o vreme la celălalt plan, folosind numai o parte din mijloacele și așa limitate. Parții vor fi lăsați în pace, până în ziua când Antoniu se va întoarce asupra lor ca rege al Romei, conform oracolului sibilin.

Obosit și suferind urmările orgiilor sale, Antoniu s-a predat în fața acestor argumente; a ajuns la Alexandria cu intenția de a recupera, odată cu forțele fizice, resursele financiare și militare, vreme de un an sau doi, în vederea luptei cu Octavian. În Siria, primise vești despre ultimele evenimente întâmplătoare la Roma: Sextus Pompeius, învins de Octavian, se refugiase la Mitilene. Retrăgându-se din triumvirat, Lepidus lăsase Africa septentrională în mâinile și la bunul plac al lui Octavian. Rivalul lui Antoniu avea acum tot Occidentul în puterea sa și, în curând, era de așteptat să pornească atacul.

După rigorile campaniei, Antoniu s-a bucurat de luxul și bunăstarea palatului Lochias, iar sfârșitul iernii s-a scurs într-un calm deplin. Preocupările grave ale momentului erau total diferite de frivolitatea ce caracterizase sejurul precedent la Alexandria.

Antoniu a trimis un mesaj la Roma, prin care dădea de știre despre desfășurarea luptei, calificând-o drept fericită, din mai multe puncte de vedere. La începutul anului 35 î.H., Sextus Pompeius a încercat să poarte tratative cu Egiptul; dar misiunea solilor lui a eșuat. Antoniu aflate din anumite surse că Sextus intrase în legătură secretă cu părții și încerca să-l corupă pe Domitius Aenobarbus, locotenentul lui din Asia. A hotărât, împreună cu regina Cleopatra, să-l prindă pe acest pirat, fiul marelui Pompei, și să-l împiedice să le cauzeze orice fel de neplăceri. Ordinul a fost dus la îndeplinire de un anume Titius, care a organizat arestarea lui Sextus în Frigia. La scurt timp, prizonierul era executat la Milet. Era de așteptat ca măsura să dea naștere, la Roma, unei dezaprobări vehemente. Proscrisul, un adevărat Robin Hood, se bucura de o imensă popularitate. Imediat, Antoniu și-a declinat orice responsabilitate, afirmând că fapta îi aparținea locotenentului său, Plancus.

Cursul lucrurilor a fost schimbat brusc, prin sosirea la Alexandria a unui personaj exaltat: regele Pontului, care, făcut prizonier la începutul războiului împotriva parților, fusese ținut în captivitate de regele med. Acesta îl trimisese la Alexandria, cu mesajul că regatele aliate ale Mediei și Partiei anulasera vechea lor înțelegere, așa că, acum, suveranul Mediei îi cerea sprijin lui Antoniu. Palatul a fost profund tulburat de această știre, căci se oferea ocazia nesperată de a-i cuceri pe redutabili parți cu destulă ușurință. Din toate timpurile, mezii le fuseseră cei mai puternici aliați, iar, de când le deveniseră dușmani, romanii cunoscuseră înfrângeri sângeroase pe teritoriul med. Cleopatra,

temându-se de duplicitatea celor doi monarhi orientali și dorind cu înverșunare răsturnarea lui Octavian, a cărui putere manifesta în acel moment o creștere alarmantă, a încercat să-l convingă pe Antoniu să renunțe la noua campanie, pentru a nu-și asuma alte riscuri.

Totuși Antoniu a trimis solie la regele Artavasd al Armeniei, care-l părăsise după înfrângerea din Media, rugându-l să vină neîntârziat la Alexandria, pentru a discuta situația ivită. Dar Artavasd, decât să-și pună puterea în mâinile acestui suveran pe care îl trădase, prefera ca, dacă va fi la ananghie, să caute un adăpost sigur în munții regatului său ori să facă front comun cu părții.

Antoniu se arăta surd la sfaturile Cleopatrei: a sfârșit prin a accepta propunerea regelui din Pont și s-a pregătit să plece cât mai curând spre nord-est. Reginei nu i-a mai rămas altceva de făcut decât să-l urmeze și, la sfârșitul primăverii, au pornit împreună spre Siria. Odată ajunși, Antoniu a aflat că soția lui romană, Octavia, dorea să-l întâlnească și îi propunea o întâlnire în Grecia. Era mijlocul ales de Octavian pentru a pregăti ruptura ce avea să declanșeze lupta oficială dintre ei. Presupunând că Antoniu avea să-i facă o proastă primire soției sale legitime, acuzația de părăsire ce i se va aduce va fi pe deplin întemeiată. Pentru a ilustra corectitudinea propriilor procedee, Octavian trimitea, împreună cu Octavia, două mii de legionari și muniții, în realitate, soldații reprezentau garda Octaviei și, dacă aveau să intre sub comanda lui Antoniu, aceasta era, pe de o parte, o compensație pentru vasele sale distruse în cursul luptelor dintre Octavian și Sextus, și, pe de altă parte, un dar solemn oferit de un autocrat altui autocrat.

Aureus cu efigia lui

Antoniu și Octavian, 41 î.H.

Antoniu i-a scris de îndată Octaviei să rămână la Atena, pentru că el pleca spre Media. Ca răspuns, ea i-a cerut printr-un prieten de familie, pe nume Niger, să-i transmită ce era mai bine să facă cu trupele și materialul de luptă. Cu un curaj nobil, Niger i-a vorbit deschis despre situația Octaviei, ridicând-o în slăvi pentru atitudinea ei calmă și demnă într-o asemenea împrejurare; dar Antoniu, neavând nici un chef să-l asculte, l-a trimis la treburile lui fără a-i da vreun răspuns mulțumitor. Îi părea rău și ar fi acceptat cu bucurie să petreacă o vreme alături de ea, dacă ar fi avut posibilitatea, chiar dacă și numai pentru a o cruța de o nouă jignire adusă de atitudinea lui. Dar era incapabil să-și asume vreo responsabilitate în probleme de acest gen. Și prea puțin îi păsa dacă era cu una sau cu cealaltă dintre soții, atâta vreme cât anturajul era mulțumit. În aceste momente, părea totuși total devotat Cleopatrei, depindea moral de prezența ei stimulantă.

Starea de lucruri creată prin venirea Octaviei o alarma pe regină, care-și punea problema dacă Antoniu avea să adere la pactul de la Antiohia sau se va dovedi încă o dată nedemn de încredere. Înțelegea că o insultă adusă Octaviei ar fi grăbit războiul dintre Orient și Occident și simțea mai mult ca înainte că Antoniu nu ar trebui să se angajeze, în situația dată, într-o nouă complicație cu părții. I se părea absolut necesar să-l convingă să se întoarcă teafăr și nevătămat la Alexandria, departe de

Octavia și de ispita de a-și continua campania în Orient. Dar Antoniu era la fel de nerăbdător să lupte împotriva vechilor inamici parți ca un copil gata să se arunce asupra unui rival, iar ideea de a renunța la revanșa pe care o întrevedea pentru a se pregăti de războiul contra lui Octavian nu-i convenea deloc. Prilejul i se părea favorabil pentru invadarea Partiei: sprijinului regelui Mediei i se adăugase cel al regelui Armeniei – inconstantul Artavasd considerase înțelept, în ultimul moment, să facă pace cu Antoniu – noul acord urmând să fie întărit de logodna tinerei prințese a Armeniei cu Alexandru Helios, fiul lui Antoniu și al Cleopatrei. Regina, însă, era mult mai puțin preocupată de cucerirea Partiei decât de răsturnarea lui Octavian, rivalul fiului ei, uzurpatorul bunurilor pe care ea și Cezarion ar fi trebuit să le moștenească de la marele dictator.

Astfel, a recurs la toate mijloacele aflate în puterea ei pentru a-l împiedica pe Antoniu să-și asume vreun risc cu privire la atacul Orientului și pentru a-l hotărî să se reîntoarcă la Alexandria.

Plutarh spunea, vorbind despre metodele de seducție ale reginei, că „își fixa asupra romanului privirea languroasă, plină de adorație, își provoca plânsul pentru ca el s-o vadă suferind și, de îndată ce băga de seamă că el îi observase lacrimile, le ștergea, chipurile, pe ascuns, prefăcându-se că se întoarce cu spatele”.

Între timp, oamenii ei lucrau pentru îndeplinirea scopurilor reginei, reproșându-i lui Antoniu instabilitatea și lipsa de inimă pe care le dovedea lăsând să se chinuie astfel o femeie, al cărei suflet depindea numai de el. Octavia, ce-i drept, îi era soție în Roma; dar Cleopatra, suverana atâtor nații, nu putea supraviețui pierderii lui.

Să nu condamnăm prea sever aceste procedee: regina juca o carte cu disperare. După ce-l convinsese pe Antoniu să se despartă de Octavia definitiv, îl vedea persistând cu inconștientă în dorința de a porni spre Persia tocmai când Octavian încerca să-l proclame dușman al poporului roman, îndeplinirea planurilor Cleopatrei implica o condiție *sine qua non*, ca triumvirii să-și măsoare cât mai curând forțele. Dar nu avea mijlocul de a-l ține pe Antoniu la Alexandria unde, îndepărtându-i din minte orice alt gând, ar fi pregătit lupta lui cu Octavian strângând fonduri și muniție. Regina, nefiind mai îndrăgostită de el decât era el de dânsa, își juca, asemenea unei mari actrițe, comedia sentimentală. Și a făcut-o cu succes, pentru că Antoniu s-a întors la Alexandria împotriva voinței sale. Iarna anului 35-34 î.H. a trecut în liniște, dar în primăvara următoare a hotărât să se asigure de fidelitatea Armeniei și a Mediei. După ce și-a transferat trupele în Siria, pentru vară, i-a cerut încă o dată regelui Artavasd să se întâlnească, pentru a discuta despre problemele cu părții. Regele armean, care, în timpul iernii conspirase, probabil, împotriva lui Antoniu, a refuzat din nou, de teamă să nu suporte urmările prefăcătoriei sale. Antoniu a invadat atunci prin surprindere Armenia, făcându-l pe rege prizonier, luându-i averea, prădându-i teritoriul și declarând ținutul provincie romană. Campania fulger i-a adus o prada considerabilă. Legionarii luau toate obiectele de valoare pe care le găseau, ajungând chiar să jefuiască vechiul templu al lui Anaitis din Acilisena, spărgând statuia din aur fin a zeiței pentru a-și împărți fragmentele.

Reîntors în Siria, Antoniu a început tratativele cu regele Mediei. Negocierile au dus la căsătoria prințesei Mediei, Iotapa, cu micul Alexandru Helios, a cărui logodnă anterioară cu fiica regelui Armeniei fusese ruptă în momentul începerii conflictului, în lipsa unui fiu, regele Mediei i-a

dăseminat, poate, pe cei doi copii să-i urmeze la tron. Încă o dată, conform dorinței sale, Antoniu întemeia, într-o țară străină, o dinastie regală din sângele său. S-a întors din nou la Alexandria, bucuros de ceea ce obținuse, dar gândurile i se îndreptau acum spre războiul civil iminent. Octavia, după întoarcerea la Roma, nu făcuse nici un mister din tratamentul îndurat din partea soțului. Octavian i-a cerut să părăsească locuința lui Antoniu, pentru ca resentimentele ei să devină publice. Nehotărâtă, nu i-a permis lui Octavian să pornească războiul împotriva soțului său, părându-i-se de neacceptat ca motivul unei lupte teribile să le fie atribuit ei și Cleopatrei. Dar lucrurile nu mai puteau fi controlate și Antoniu a fost nevoit să recunoască înțelepciunea refuzului Cleopatrei de a porni o campanie epuizantă în Partia.

Întors la Alexandria, în toamna anului 34 î.H., Antoniu a tulburat lumea romană sărbătorindu-și triumful asupra Armeniei în metropola egipteană. Nici un general roman nu organizase până atunci un triumf în altă parte decât la Roma. Inițiativa lui Antoniu echivala cu proclamarea Alexandriei ca rivală sau chiar urmașă a Romei la titlul de „capitală a lumii”. În orice caz, gestul său înălța orașul egiptean la rangul de capitală a Orientului și arăta limpede că o considera drept reședința lui definitivă.

Triumful a fost celebrat cu deosebit fast. În fruntea cortegiului mergea un corp de legionari romani, pe scuturile cărora se vedea litera „C”, inițiala Cleopatrei, dar care putea însemna și „Cezar”, marcând astfel cauza legitimă a lui Cezarion. Înaintea carului ce-l purta pe Antoniu, tras de patru cai albi, mergeau nefericitul rege Artavasd, legat cu lanțuri de aur, împreună cu regina și copiii săi. Un lung șir de prizonieri armeni urma carul triumfal. Veneau apoi căruțele încărcate cu prăzi de război și soliile cetăților vasale, fiecare purtând câte o coroană sau o ghirlandă de aur, dăruită lui Antoniu în cinstea victoriei sale. Apoi legionarii romani, trupele egiptene și trupele orientale încheiau marșul.

Cleopatra și curtea ei se adunaseră în Serapeum, în timp ce preoții și preotesele templului străjuiau treptele ce conduceau spre intrare.

În acest loc, Antoniu a coborât din car și, în aclamațiile mulțimii, a urcat în templu pentru a face sacrificiul închinat lui Serapis, așa cum la Roma ar fi făcut pentru Jupiter Capitolinul. După ce a dus la îndeplinirea ritului sacru, s-a așezat printre curteni, în fața templului, unde se înălța o estradă cu piloni din argint. Acolo, pe un tron de aur, stătea Cleopatra, purtând însemnele lui Isis sau Venus. Antoniu i-a adus la picioare pe prizonierii casei regale, încinși de drumul cel lung, plini de praf și umiliți de huiduielile mulțimii. Cumplit chin pentru firea sensibilă a lui Artavasd – un om fin și cultivat, autor de comedii și tragedii nu lipsite de merite artistice! I s-a făcut semn să se plece înaintea Cleopatrei, pentru a-i da onorul cuvenit unei zeițe. El a refuzat cu hotărâre și, deși împins și bruscăt de gărzi, a rămas în picioare, salutând regina pe numele ei de muritoare.

Obiceiul roman cerea ca, la sfârșitul unui triumf, prizonierii de sânge regal să fie uciși. Insultându-o în public pe regină, Artavasd avea un motiv în plus să creadă că nu va prinde zorii zilei următoare. Dar, impresionați de demnitatea și mândria atitudinii sale, Antoniu și Cleopatra i-au cruțat și pe el și pe familia lui. Au rămas prizonieri de stat în capitală, fiind tratați cu onorurile cuvenite rangului lor.

După încheierea triumfului, locuitorilor Alexandriei le-a fost oferit un banchet măreț. După-amiază, târziu, o a doua ceremonie a avut loc la Gymnasium. Și acolo fusese ridicată o estradă de

argint, cu șase tronuri de aur, două mai mari și patru mai mici. În fața curții, a demnitarilor și a poporului adunat, Antoniu, Cleopatra și cei patru copii s-au așezat pe tronuri. După îndeplinirea câtorva formalități, Antoniu s-a ridicat pentru a ține o cuvântare mulțimii.

Întâi, a amintit despre victoriile sale, apoi, a început să le împartă reginei și copiilor ei onoruri uluitoare. A proclamat-o pe Cleopatra suverană a Egiptului și a teritoriilor pe care i le cedase cu trei ani în urmă, la Antiohia. L-a numit pe Cezarion fiul lui Iulius Caesar, co-regent alături de mama sa, dându-i titlul extraordinar de „Rege al regilor”.

În vârstă de treisprezece ani și jumătate, prințul semăna uimitor, după cum remarcă Suetoniu, cu tatăl său, astfel că Antoniu trebuie să fi avut în acel moment, acordându-i favorurile supreme, sentimente contradictorii.

Propriului său fiu, Alexandru Helios, Antoniu i-a dat regatele Armeniei, pe cel al Mediei, care avea să-i revină la moartea suveranului domnitor cu a cărei fiică se căsătorise, și pe cel al Partiei, a cărei coroană avea să i-o așeze pe cap de îndată ce țara va fi fost cucerită. Dispozițiile luate în legătură cu Alexandru Helios se bazau, fără îndoială, pe un tratat încheiat cu regele Mediei, prin care Alexandru și Iotapa, prințesa moștenitoare a Mediei, urmau să intre în posesia Regatului Unit al Mediei, Armeniei și Partiei, cu condiția ca Antoniu să-l ajute în cucerirea acestui din urmă teritoriu. Dolofanul Alexandru, în vârstă de șase ani, fusese îmbrăcat în costumul armean: tiară țeapănă și înaltă, tunică, pantaloni bufanți, după moda persană și o mantie aruncată peste umăr, care-i cădea pe spate în falduri grațioase.

Cleopatrei Selene, sora geamănă a lui Alexandru, i-au revenit Cyrene și Libia, iar tânărul Ptolemeu a fost proclamat rege al Feniciei, Ciliciei și al Siriei septentrionale. Copilul fusese îmbrăcat, pentru această împrejurare, în stil macedonean: mantia tradițională, saboți și tichia adoptată de urmașii lui Alexandru cel Mare.

La sfârșitul extraordinarei ceremonii, copiii, după ce și-au salutat părinții, au fost înconjurați, fiecare, de o gardă formată din bărbați aparținând națiilor asupra cărora aveau să domnească într-o zi, apoi s-au întors la palat, în timp ce soarele apunea.

În cinstea evenimentului, au fost bătute monezi purtând inscripția *Cleopatrae reginae regum filiorum regum* (Cleopatrei, reginei, și regilor, copii de regi). Cu siguranță, cu această ocazie a poruncit Antoniu executarea statuii de bronz a lui Alexandru Helios.

Antoniu trimisese Senatului, odată cu raportul asupra războiului din Armenia, o informare asupra numirilor făcute, iar reprezentanților săi le dăduse ordinul de a obține ratificarea formală a modificărilor aduse în împărțirea tronurilor orientale.

Poporul roman a primit vestea cu stupeoare, în timp ce oficialii s-au arătat de-a dreptul scandalizați. Solii lui Antoniu s-au hotărât, cu înțelepciune, să nu mai comunice Senatului mesajul, dar Octavian a insistat într-atât încât conținutul a fost făcut public, nu fără discuții premergătoare, extrem de înfierbântate. Spontan, s-a răspândit o legendă în care Antoniu era înfățișat ca un sultan, ce ducea la Alexandria o viață desfrânată; se spunea că ar fi fost tot timpul beat, iar, cum Cleopatra scăpa într-un mod prea evident unei acuzații de acest gen, pretindeau că ar fi fost influența unui inel magic de ametist, ce împrăștia spre cel care îl purta aburii vinului.

Antoniou trecea, într-adevăr, printr-o nouă perioadă de excese. Tulburat și obsedat de apropiatul război cu Octavian, simțindu-și popularitatea în scădere la Roma, încerca, așteptând ca viitorul să i se înfățișeze mai clar, să-și uite neliniștile înaintea meselor îmbelșugate. Astfel, începuse să piardă respectul Cleopatrei. Ea consuma vin, dar cu moderație, dacă ne gândim ea până și în ochii detractorilor săi părea că postea; totuși privea cu o neliniște crescândă depravarea omului pe care era obligată să se sprijine în realizarea ambițiilor sale. Obişnuită cu modul de viață al monarhilor orientali, nu se îngrijora de excesele soțului său decât în măsura în care îi puteau afecta capacitatea de a conduce oamenii.

Îndrăznim să afirmăm că o adoptare cu măsură a stilului oriental îl apropia de cei în mijlocul cărora trăia.

„Cleopatra – spunea Florus, cu o părtinire evidentă – îi cerea Imperiul Roman generalului beat, ca preț al dragostei sale, iar Antoniu i l-a promis ca și cum romanii ar fi fost mai ușor de cucerit decât părții. Uitându-și patria, numele, toga, misiunea, gândurile și sentimentele îl transformaseră în acel monstru pe care îl cunoaștem. Avea în mână un sceptru de aur alături de un iatagan; roba lui de purpură era prinsă în agrafe cu bijuterii enorme; purta pe cap o diademă pentru a fi rege și egalul reginei care-l iubea.”

Înfrumusețat consiliilor ultimilor ani, palatul din desfășurării traiului acestor
Tavanele erau sculptate și ascundeau bârnele. Pere-
erau împodobiți cu porfir pavate cu onix și alabastru. Cochilii de India
Scaunele și divanele erau străluceau pe mobile și sculptat, de o valoare inestimabilă. Tapiseriile aveau o strălucire caldă, incomparabilă, dată de vopselele tiriene; unele erau țesute cu fir de aur, altele cu stacojiul unic și splendid extras din coșenilă [*coșenilă – insecta exotică din care se extrage câimăzul (carminul) folosit la vopsirea țesăturilor.*]. Sclavi aleși pentru frumusețea lor, unii etiopieni, cu pielea măslinie și părul negru, alții gali sau germanici, cu tenul de culoare deschisă și bucle de un blond auriu, cântau și dansau în sălile uriașe. Pliniu ne povestește că Antoniu a plătit destul de piperat pentru doi tineri ce păreau a fi gemeni, în realitate fiind originari din țări diferite.

derabil și bogat decorat în cursul Alexandria oferea cadrul potrivit tui masiv monarh al Orientului. ornate cu măiestrie; foite de aur și stâlpii, din marmura cea mai fină, purpuriu și agat. Unele săli erau bastru. Se făcuse risipa de fildeş și de ornaute porțile, alături de smaralde. incrustate cu geme. Jaspul și cornalina peste tot se zăreau mese de fildeş

Să notăm că recent descoperitul comerț cu Indiile umpluse palatul cu țesăturile luxoase din Orientul îndepărtat, iar stilul grecesc sau egiptean al obiectelor obișnuite începea să se piardă într-o mulțime de produse eterogene, achiziționate din toate părțile lumii.

În acest decor teatral, Antoniu juca rolul de autocrat semidivin al Orientului cu o extravaganță copilărească. Grijiile și tulburările îl copleșeau când nu bea. Dar în momentele din ce în ce mai dese

de beție se comporta ca un copil mare. Gândul ca poporul îl considera drept încarnarea zeului Bachus îl încânta și îi plăcea să se vadă tratat ca noul „Liber Pater”.

La serbările dionisiace, se plimba pe străzile Alexandriei într-un car asemănător cu acela atribuit de tradiție zeului, cu o coroană de aur pe cap, cu ghirlande de iederă pe umeri, încălțat cu coturni, cu tirsul [*tirs – toiag simbolic, împodobit cu viță-de-vie și având în vârf un con de pin, atribuit zeului Dionysos.*] în mână.

În onoarea sa, în Regia, la vest de Forum, s-au început fundațiile unui templu; dar nu a fost clădit decât câțiva ani mai târziu și transformat, printr-o ciudată farsă a destinului, într-un sanctuar dedicat lui Octavian, desemnat cu numele *Cesareum*.

Niciodată Antoniu nu se preocupase de demnitatea lui. Iar acum, când juca rolul suveranului vesel al Orientului cu o asemenea convingere, nu-și făcea probleme de impresia pe care o putea produce asupra oamenilor serioși. Adesea, se plimba alături de Cleopatra, vorbindu-le pe un ton familiar slujitorilor și eunucilor din suită, în aparență, prezența Cleopatrei îi devenise indispensabilă, ea însoțindu-l în toate deplasările sale. Se așeza alături de el în car, prezida în locul lui ceremoniile oficiale și religioase, stând lângă el până și la tribunalul public.

Nu știm nimic cert despre legăturile lui Antoniu cu urmașii săi; ne este greu să ni-l imaginăm în sânul familiei. Fiul său vitreg, Cezarion, copiii lui, Alexandru, Ptolemeu și Cleopatra locuiau în acea vreme la palat; de puțin timp, băiatul avut cu Fulvia, Antyllus, mai tânăr decât Cezarion, li se alăturase. Probabil că Antoniu a fost un tată afectuos și indulgent; iar camerele destinate copiilor vor fi fost locul de desfășurare al unor scene încântătoare.

Nici el însuși nu concepea că uniunea cu Cleopatra ar fi putut să prezinte vreun aspect scandalos. Scriindu-i lui Octavian în anul următor, era extrem de mirat că viața lui de familie putea fi considerată drept infamă. „Să fie, oare, pentru că trăiesc în intimitatea unei regine?” se întreba el. „*Este soția mea*. Ce este nou în asta? Oare această situație nu durează deja de nouă ani?” Și, într-adevăr, familia domnitoare de la Alexandria, în ciuda beției și a bufoneriilor lui Antoniu, nu avea de ce să se rușineze, mai ales dacă facem o comparație cu viața particulară a lui Octavian.

La acea vreme, oamenii căutare de femei destinate tabile, dezbrăcându-le, așa pentru a se asigura că posedul stăpân. Nimic asemă-jovialului Antoniu.

Găsim în Plutarh o opulență generoasă a curții oarecare Philotas, în cursul unei mese la care asista Antyllus, a redus un conviv prea zgomotos la tăcere printr-un silogism a cărui absurditate i-a amuzat mult pe invitați, încântat, Antyllus, fiul lui Antoniu, i-a oferit un dar lui Philotas, care a refuzat, neștiind cum un copil de vârsta lui ar putea dispune de obiecte de o asemenea valoare. Philotas, la întoarcerea acasă, a văzut un prieten aducându-i cadoul lui Antyllus. Cum insista în a-l refuza, omul l-a întrebat:

lui Octavian cercetau Roma în plăcerii lui, răpind fete respectabile, făceau negustorii de sclavi, dau daruri potrivite pentru crunțor nu-i putea fi reproșat

povestire care demonstrează alexandrine în acea vreme. Un

— Ce ai? Nu știi că acela care ți-l oferă este fiul lui Antoniu și ar da ordinul cu aceeași ușurință dacă în loc de argint ar fi aur?

În primăvara anului 33 î.H., Antoniu s-a întors în Siria cu trupele, pentru anotimpul cald. Dorind să-și întărească legătura cu regele Mediei, pentru a se putea opune unui atac part, s-a hotărât să pornească spre granița Mediei. Cleopatra nu l-a însoțit. Traversând Siria, a pătruns prin nord-estul Armeniei și s-a întâlnit cu suveranul Mediei. Antoniu i-a cedat o parte importantă din Armenia Mare, concedându-i regelui Pontului teritoriul desemnat sub numele de Armenia Mică. Regele Mediei i-a încredințat-o lui Antoniu pe Iotapa, care se măritase cu Alexandru Helios, pentru a fi crescută la Alexandria; în același timp, i-a înapoiat vulturii capturați în anul 36 î.H., în momentul pierderii tronului, când Media lupta alături de parți, și i-a dăruit lui Antoniu un regiment al faimoșilor arcași care pricinuiseră atâtea pagube în rândurile romanilor în aceeași campanie. În schimbul lor, Antoniu a trimis în capitala Mediei un detașament de legionari. Pericolul part fiind îndepărtat prin acest pact important, Antoniu s-a întors în Egipt cu gândul de a petrece acolo încă o iarnă. A ajuns la Alexandria pe la începutul toamnei, împreună cu tânăra prințesă a Mediei. Veștile aduse din Media i s-au părut Cleopatrei mulțumitoare, iar Iotapa s-a alăturat copiilor regali în palatul de la Alexandria.

Știrile despre Octavian se arătau a fi din ce în ce mai alarmante. Cleopatra îl va fi întrebat, poate, pe Antoniu, cu stupefacție, cum de se putea gândi să-și petreacă iarna în liniște la Alexandria, dată fiind amenințarea războiului. În primul rând, triumviratul avea să înceteze la sfârșitul anului și era de presupus că Octavian va încerca atunci o acțiune hotărâtoare. Deja îl atacase violent pe Antoniu în Senat și ridicase poporul împotriva sa. Antoniu l-a acuzat că nu proceda corect, uitând să împartă cu el prada obținută de la Sextus Pompeius, apoi neglijând să-i trimită înapoi vasele împrumutate numai pentru acea luptă; în al treilea rând îi reproșa că ar fi luat singur în posesie provinciile africane după retragerea lui Lepidus și că ar fi împărțit apoi legionarilor săi pământul disponibil din Italia, frustrându-i pe soldații din armata lui Antoniu de partea convenită. Octavian a răspuns că vor împărți prada de război de îndată ce Antoniu îi va oferi o parte din Armenia și Egipt; cât despre terenurile primite de soldați, oamenii lui Antoniu nu aveau de ce să îi invidieze, din moment ce își puteau împărți toată Media și Partia. Această aluzie la Egipt, văzut ca o provincie romană și nu ca un regat independent, trebuie să o fi indignat pe Cleopatra. Avea, ce-i drept, o consolare în faptul că Antoniu, acuzat că trăia imoral cu ea, îi declarase lui Octavian că îi era soție și nu amantă.

Războiul era pe punctul să izbucnească și ne-o imaginăm pe Cleopatra pradă unei adevărate febre de nerăbdare și neliniște. Atitudinea confuză și indiferentă a lui Antoniu o exaspera; iar armonia dintre ei nu a reapărut decât odată cu hotărârea lui de a-și stabili tabăra de iarnă la Efes. Trezit din apatie, a început să acționeze energic. A trimis soli în toate părțile pentru a strânge trupe și a ajutat-o pe regină în pregătirile de luptă desfășurate pe teritoriul său. În câteva săptămâni, trupele erau gata, iar Antoniu și Cleopatra au pornit spre Efes la începutul iernii, în anul 33 î.H., în fruntea unei armate uriașe, dotată cu armament naval, militar și muniții.

Alexandrinii înțelegeau ca regina lor se pregătea pentru cea mai mare aventură. Cu numai câțiva ani mai înainte, se simțiseră copleșiți de amenințarea Italiei, așteptându-se în orice moment să-și piardă libertatea. Iar acum, grație abilității, tactului și farmecului divinei lor regine, încarnarea lui Isis–Afrodita, asistau la plecarea vaselor, a trupelor și a căpeteniilor Egiptului pentru a cuceri Roma cea puternică. O auziseră pe Cleopatra jurând că se va înscăuna la Capitoliu, împreună cu fiul ei, Cezarion. Iar inima uriașă a mulțimii creștea de mândrie la gândul viitorului glorios sortit țării și familiei regale.

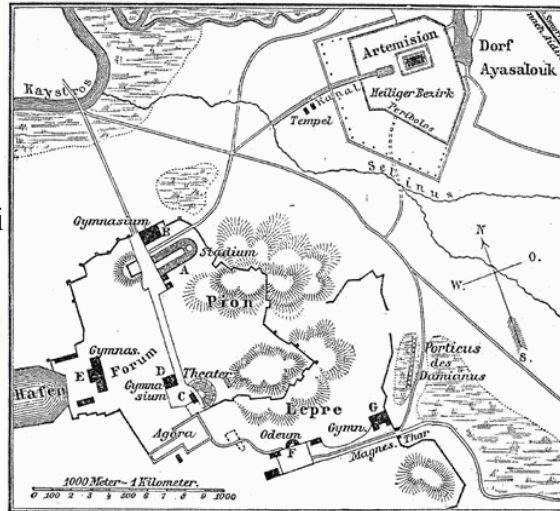
Statuia din bazalt a Cleopatrei - muzeul Hermitaj, St. Petersburg

CAPITOLUL XVI

Declinul puterii lui Antoniu

Orașul Efes se găsea la poalele munților Mesogis, în apropiere de Smyrna și de Insula Samos. Înălțându-se pe coasta Asiei Mici, aproape de gvanța dintre Lydia și Caria, avea în față, peste mare, Atena, iar Peninsula Greacă o adăpostea de amenințarea dinspre coastele italiene. Este nevoie să amintim că era celebru pentru templul închinat Dianei? Construit din marmură albă și lemn de cedru și chiparos, edificiul avea ornamentații bogate din aur. Statui numeroase împodobeau coloanele, iar printre picturile faimoase de pe pereți, se vedea un frumos portret al lui Alexandru cel Mare.

Planul orașului

antic Efes

Aici și-au strâns Antoniu și Cleopatra forțele, Efesul devenind cel mai mare centru militar și naval al lumii.

Cleopatra venise din Egipt cu o flotă puternică, de două sute de vase de război, și o armată formată din soldați, marinari, meșteșugari și sclavi. Luase din vistierie o sumă uriașă și adusese cantități impresionante de cereale, alimente, haine, arme și muniție. Zilnic, alte vase cu întăriri soseau din Siria, din Armenia și din Pont.

Mobilizarea flotei lui Antoniu, formată din câteva sute de vase, se făcea rapid, în estuarul fluviului. Zi și noapte, pe străzile orașului răsunau pașii soldaților. Printre regii și suveranii Orientului sosiți la întâlnire cu armatele lor, se aflau: Bochus, regele Mauritaniei; Tarcondimotus, suveranul Ciliciei; Arhelaos, regele Capadociei; Amintas, regele Galatiei. Mulți alți suverani au răspuns chemării la arme și s-au grăbit să se pună la dispoziția lui Antoniu și a reginei.

Ne întrebăm dacă acești șefi puternici știau exact pentru ce cauză aveau să lupte. Se adunaseră sub stindardul unui om care de mulți ani exercita asupra țărilor lor puterea supremă și a cărui dominație era binevenită. Îi datorau mult, în unele cazuri chiar și tronul. Dacă ar fi fost înfrânt, și ei ar fi pierit, poate, odată cu el. Dar, dată fiind puterea enormă a lui Antoniu, succesul părea asigurat; și așteptau ca acest sprijin să le aducă o răsplată apreciabilă.

Antoniu le-a spus, desigur, că dorea să elibereze Roma de opresiunea exercitată de guvernul autocrat și să restaureze vechea constituție. Nu ar fi comis greșeala de a admite că aspira la tron, căci Cezar plătise cu viața revelarea unui astfel de proiect și o declarație în acest sens i-ar fi putut

îndepărta prietenii de la Roma. Avea prieteni printre inamicii lui Octavian și printre cei în mintea cărora amintirea dictatorului era încă vie.

Circula un zvon în privința testamentului lui Cezar. Se spunea că documentul prin care Octavian era proclamat moștenitor nu reprezenta voința supremă a lui Cezar, întrucât exista un testament ulterior, în favoarea fiului Cleopatrei, distrus, poate, de Calpurnia. În ochii multora dintre partizanii săi, Antoniu lupta pentru îndeplinirea dorințelor dictatorului urmărind răsturnarea de la putere a uzurpatorului Octavian. Care să fi fost justificarea oferită regilor vasali? În orice caz, Dio Cassius afirmă răspicat că recunoașterea drepturilor lui Cezarion, dorită de Antoniu, ar fi fost adevărata cauză a războiului.

Armatele venite în oraș cuprindeau soldați aparținând mai multor nații. Erau nouăsprezece legiuni romane; trupe formate din gali și germanici; contingente de războinici mauri, egipteni, sudanezi, arabi și beduini, mezii cei feroce și curajoșii armeni, barbari veniți de pe coastele Mării Negre, greci, evrei, sirieni. Străzile forfoteau de oameni purtând costume și arme din cele mai variate. Niciodată, în istoria lumii, nu s-a mai văzut o asemenea adunare de nații, iar inima Cleopatrei trebuie să fi fost plină de mândrie feminină și de bucurie profundă la gândul că ea era, în realitate, cauza unei asemenea mobilizări de forțe, îi vor răzbuna onorurile pierdute, o vor ridica pe tronul lumii. Se pregătea să justifice, cu pădurile nesfârșite ale sulitelor și lăncilor, acele nopți pe care, cu șaisprezece ani în urmă, micuța regina a Egiptului le petrecuse în brațele puternicului bătrân libertin al Romei, în acea vreme îndepărtată, lupta pentru a păstra independența țării și a dinastiei sale; acum, domnea asupra unor teritorii mai întinse decât avusese vreodată cel mai prestigios dintre faraoni și, curând, familia sa regala avea să fie ridicată pe o culme la care nici un muritor nu ajunsese mai înainte. Acum, își întărea spusele cu jurământul:

— Este la fel de adevărat ca și faptul ca într-o zi voi împărți dreptatea din jilțul de la Capitoliu.

Simțea foarte aproape acea zi, pe când îndeplinea rolul de gazdă la Efes. Locuitorii orașului o aclamau ca pe regina lor, iar regii vasali o omagiau cu respect.

În primăvara anului 32 î.H., vreo patru sute de senatori romani s-au prezentat la cartierul general al lui Antoniu, anunțându-l că Octavian, după ce și-a acuzat rivalul în fața Senatului, i-a sfătuit pe toți cei care erau de partea dușmanului său să părăsească orașul. Porniseră spre Efes, în cetate rămânând vreo șapte-opt sute de membri ai înaltei adunări, partizani ai lui Octavian sau adepții unei politici neutre. Războiul nu fusese încă declarat, dar era numai o formalitate.

Sosirea senatorilor a produs tulburare în tabără. Nou-veniții au simțit din plin puterea și autoritatea Cleopatrei. Situația existentă era o revelație pentru ei. De la distanță, nu-și putuseră da seama de rolul esențial al reginei Egiptului în desfășurarea pregătirilor și mulți nu au întârziat să recunoască faptul că Antoniu, în calitatea lui de soț și autocrat al Orientului, nu era indicat pentru rolul de apărător al instituțiilor republicane. Curând, unii și-au manifestat față de Cleopatra și i-au dat de înțeles că ar fi mai bine să se retragă în umbră, cel puțin pentru moment. Un bătrân soldat, pe nume Cnaeus Domitius Aenobarbus, reprezentantul unei familii cunoscute pentru tradițiile ei republicane, nu admitea dreptul reginei la supremația pe care o deținea. Acest om l-a sfătuit pe Antoniu să o trimită acasă, în Egipt, motivându-i că prezența ei producea o impresie ciudată, riscând să piardă simpatia multora dintre prietenii săi romani. Dându-i dreptate, Antoniu a invitat-o pe Cleopatra să se întoarcă la Alexandria. Ea, însă, foarte alarmată, l-ar fi cumpărat pe Publius

Canidius, unul dintre consilierii cei mai apropiați și mai de încredere ai lui Antoniu, pentru a-i pleda cauza pe lângă acesta din urmă, făcându-l să-și schimbe părerea. Publius pusese în balanță două argumente: că flota egipteană va lupta cu mai multă înflăcărare sub privirile proprii suverane și că banii Egiptului se vor scurge din abundență în folosul trupelor, dacă oamenii vor avea impresia că regina însăși avea nevoie de ei.

— Și, apoi, a încheiat el, nu văd față de care dintre regii participanți la expediție ar fi Cleopatra mai prejos ca înțelepciune; de multă vreme conduce prin mijloace proprii un regat întins și a învățat, alături de tine, cum se desfășoară operațiunile de mare amploare.

Rămânerea reginei la Efes și implicarea ei în război au devenit cauza unor neînțelegeri profunde, senatorii romani începând să se separe în două tabere: cei care urmau planurile lui Antoniu și cei ce preconizau că o înțelegere cu Octavian ar fi singurul mijloc de a reechilibra politica romană perturbată de influența reginei Cleopatra. Informată despre eforturile pacificatorilor, se simțea cuprinsă de neliniște. Avea să-și vadă năruindu-se toate speranțele doar pentru că ideea unei suverane străine ocupându-se de politica Republicii le displăcea câtorva senatori rigizi? Nu mai avea încredere în Antoniu, care i se părea că luptă doar pentru propria măreție, gata să se îndepărteze de scopul lor de îndată ce interesele ei le-ar fi amenințat pe ale lui. Ea provocase acest război, îl încurajase pe Antoniu și îl făcuse conștient de datoriile lui, ea finanțase operațiunile în cea mai mare parte, iar acum, în al doisprezecelea ceas, îl vedea înclinat să le dea ascultare celor care susțineau să se facă pace. Odată, el îi ceruse lui Octavian să renunțe la drapelul de război promițând să facă la fel. Crezuse, în acel moment, că fusese o simplă manevră politică destinată să atragă simpatia populară; dar începuse acum să se îndoiască de intențiile războinice ale lui Antoniu, întrebându-se dacă, oare, el nu prefera pacea, liniștea, deliciile unei atmosfere ce-i permitea să petreacă în voie. Războiul acesta se impunea, iar ea nu avea să se simtă în siguranță decât după ce Octavian va fi fost îndepărtat de pe tron.

Pentru regină era important să împiedice pacea cu orice preț, de aceea a făcut un ultim efort: punându-și în joc farmecul și talentele, l-a convins pe Antoniu să trimită un mesaj prin care o repudia pe Octavia, insultându-l astfel pe Octavian într-un mod ce înlătura orice posibilitate de împăcare. De îndată ce adepții reconcilierii au aflat despre intențiile ei, au făcut, la rândul lor, presiuni asupra lui Antoniu, să se împace cu Octavia. Nefericitul se vedea hăituit de cele două facțiuni, devenind din ce în ce mai confuz.

În cele din urmă, Cleopatra a învins. Spre sfârșitul lunii aprilie, au pornit spre Insula Samos, lăsând la Efes o parte din trupe; pericolul se apropia, astfel, de Roma. Au petrecut pe insulă vreo două-trei săptămâni, timp în care Antoniu s-a lăsat din nou prins în cercul plăcerilor. Vasalii veniseră însoțiți de actori și comedianți, astfel că distinsa adunare să nu ducă lipsă de distracții. Actorii au fost luați, și ei, la Samos, pentru a încânta asistența formată din regi și suverani. Aceștia se întreceau în organizarea banchetelor somptuoase, dar nu avem nici o mărturie despre o asemenea extravaganță din partea Cleopatrei, prea neliniștită și prea dezamăgită pentru a mai da vreo importanță îndatoririlor ei de gazdă.

Spre sfârșitul lunii mai, adunarea s-a mutat la Atena, unde Antoniu și Cleopatra și-au stabilit curtea. Regina era, credem, adânc tulburată de resentimentele violente suscitade de prezența ei în fruntea oștilor,

în plus, nu mai avea nici un pic de încredere în sinceritatea lui Antoniu. Deși el se arăta poate mai îndrăgostit ca niciodată, nu este exclus să fi avut loc dispute aprige între ei. Cleopatra îi cerea divorțul de Octavia și declanșarea imediată a ostilităților, în timp ce Antoniu nu era hotărât să facă pasul decisiv.

În realitate, dilema lui era următoarea: îi promisese reginei ca, în caz de reușită, să întemeieze monarhia așa cum o concepușe Cezar și, la timpul potrivit, să-l urce pe tron pe Cezarion; dar marea parte a senatorilor care îl susținea îi arătase limpede că aștepta de la el să restaureze Republica și să-și sărbătorească victoria devenind simplu cetățean. Altădată, ar fi înfruntat aceste greutăți cu inima ușoară, căutând un mijloc de a întoarce situația în avantajul lui. Acum, băutura îi anihilase voința și, în plus, devenise dependent de Cleopatra.

Antoniu împlinise cincizeci de ani. Scăderea vitalității sale îl purtase spre monogamie: își concentrase tot interesul sentimental asupra reginei, în vârstă de vreo treizeci și opt de ani. Afecțiunea pentru ea devenea din zi în zi mai exclusivă și mai presărată cu lacrimi. Certurile tot mai dese îl făceau nefericit și, în starea lui de slăbiciune psihică, devenise sclavul ei, cu atât mai devotat cu cât ea îi arăta tot mai mult dispreț. Îi urmărea cu o admirație pierdută modul energic și imperios de a conduce afacerile și făcea eforturi demne de milă pentru a-i păstra afecțiunea care simțea că-i scapă. Iar Cleopatra începuse să simtă un fel de dezgust amar pentru omul căruia îi dăruise dragostea și încrederea sa.

Situația s-a înrăutățit odată cu sosirea lui Antyllus, fiul lui Antoniu și al Fulviei, în vârstă de paisprezece ani. Venea de la Roma, unde fusese bine primit de virtuoasa Octavia; atitudinea ei față de copiii soțului său nu încetase nici o clipă să fie nobilă și generoasă. Antoniu, legat de acest copil printr-o puternică afecțiune, îl proclamase prinț ereditar. De aici, rezulta o anumită rivalitate între el și Cezarion, pe care Cleopatra îl iubea c-un asemenea devotament încât prezența lui Antyllus la Atena i-a dat noi motive de neînțelegeri cu Antoniu.

În sfârșit, la începutul lunii iunie, Cleopatra l-a convins pe Antoniu să se despartă de Octavia. Împărțind hotărârea senatorilor, care au primit-o cu mânie, a trimis la Roma mesageri însărcinați să-i transmită Octaviei ordinul de expulzare din casa lui; în același timp, le-a comandat trupelor de la Efes să pornească neîntârziat spre Grecia. Cum aceste măsuri echivalau cu o declarație de război, Cleopatra a simțit o mare ușurare.

Dar înainte ca noile dispoziții să fi fost puse în aplicare, mulți prieteni romani de-ai lui Antoniu au venit la el pentru a-l anunța că tratamentul brutal la care o supunea pe Octavia, a cărei atitudine calmă și demnă cucerise simpatia generală, îl va priva de o mare parte a susținătorilor din Italia, care vedeau în gestul său o dovadă a slugărniceii față de Cleopatra. Îi implorau să schimbe aceasta impresie. Antoniu, istovit și tulburat, a adresat o cuvântare legiunilor romane, promițându-le restabilirea Republicii în două luni de la obținerea victoriei.

Cleopatra, la această veste, a rămas împietrită: nu se mai putea îndoi că Antoniu juca un joc dublu, înțelegea că promisiunea făcută legiunilor nu însemna, neapărat, abandonarea planurilor lor, căci, după restabilirea vechii Constituții, Antoniu va avea tot timpul să proclame monarhia. Ceea ce o descuraja profund era recunoașterea crudului adevăr al divergenței dintre sentimentele ei autocratice și principiile democratice ale țării pe care încerca s-o aducă sub sceptrul său. Vedeă că, încetul cu încetul, motivul declanșării luptei se schimbasesc (adică depozedarea lui Octavian de un bun

care-i revenea lui Cezarion), acum nemaifiind vorba decât despre libertate, democrație și restaurarea instituțiilor republicane.

Atitudinea personală a lui Antoniu, democratică în acel moment, era un oarecare balsam pentru sentimentele rănite. Atenienii îi recunoșteau originea divină, iar dânsul insista ca toate omagiile datorate regilor și nemuritorilor să îi fie acordate Cleopatrei, de care se arăta peste măsură de mândru. Se afirmase ca o suverană în toata puterea cuvântului și scriitorii antici ajunseseră la concluzia că Antoniu era sub dominația ei. Atenienii, considerând-o, ca macedoneană, drept compatrioata lor, îi recunoscuseră întreaga autoritate. Îi așezaseră statuia pe Acropole, alături de a lui Antoniu; o aclamau ca pe Venus; îi acordaseră tot felul de onoruri municipale, anunțate printr-o delegație prezidată de însuși Antoniu, în calitatea sa de cetățean al orașului. Octavia, care, în urmă cu câțiva ani, stătuse la Atena, se bucurase de simpatia unanimă. Dar amintirea acestei figuri dulci și patetice a fost repede umbrită de prezența magnificei regine a Egiptului, domnind asupra unei adunări de regi și de prinți. Deja părea a fi regina lumii; căci, comportându-se ca o gazdă a tuturor acestor monarhi, vorbind cu fiecare în limba țării lui, fermecându-i pe toți prin vioiciunea spiritului său, părea sufletul serbărilor și al întrunirilor.

Între timp, Antoniu, după ce calmase disensiunile dintre adepții săi, se deda iarăși, după obicei, plăcerilor fără limite.

La banchetele numeroase oferite în acea vreme, Antoniu avea adesea un comportament nedemn și se manifesta zgomotos.

Cleopatra și Antoniu

– Giambattista Tiepolo, 1744

I se întâmpla adesea să întrerupă brusc o audiență acordată unor regi vasali, fiindcă primea câte un mesaj de la Cleopatra, scris pe o tăbliță de onix sau de cristal. Într-o zi, când Furnius, un orator celebru, pleda la tribunal o cauză în fața lui, a pus capăt, brusc, elocventului discurs, grăbindu-se să alerge după regină, care trecea pe afară, uitând, se pare, că lui i se adresau cuvintele oratorului.

Tot cam pe atunci s-a produs un eveniment care a generat în rândurile partidului lui Antoniu o stare de anxietate extremă. Doi dintre membrii cei mai influenți la Atena, în acel moment, au trecut de partea facțiunii adverse. Unul dintre ei, Titius, avea legătură cu arestarea și execuția lui Sextus Pompeius; celălalt, Plancus, era același care, în cursul unei orgii la palatul din Alexandria, dansase gol, cu corpul vopsit în albastru. Velleius vorbește despre el ca despre „cel mai josnic lingușitor al reginei, un om mai slugarnic decât un sclav”. Nu este de mirare de ce Cleopatra l-a tratat cu răceală, iar el s-a răzbunat dezertând. Acești doi bărbați fuseseră martorii întocmirii testamentului lui Antoniu,

care avea o copie depusă la Vestale. Avertizat de conținutul documentului de către cei doi renegați ajunși la Roma, Octavian a mers la templul Vestei și, câteva zile mai târziu, dădea citire testamentului în Senat. Mulți senatori s-au arătat șocați de procedeu, dar, cuprinși de curiozitate, nu s-au împotrivit citirii documentului. Singura clauza asupra căreia Octavian putea face caz era cea care stabilea că, dacă Antoniu ar muri la Roma, corpul trebuia să fie trimis, după ce va fi fost purtat cu mare pompă prin Forum, la Alexandria, pentru a fi îngropat alături de Cleopatra.

Cei doi dezertori au împrăștiat în Italia tot felul de zvonuri absurde și injurioase pe seama lui Antoniu și a reginei. Dânsei i-au atribuit o putere absolută asupra soțului sau, datorată filtrelor magice pe care i le administra în taină. Antoniu – spuneau – căzuse victimă farmecelor; el le dăduse voie locuitorilor Efesului s-o aclame ca pe o regină; îi dăruise biblioteca de 200.000 de volume de la Pergam; devenit sclavul ei, îi freca picioarele; se îmbăta, în timp ce ea, grație vrăjilor, nu avea nimic, deși bea tot cât dânsul.

Pe astfel de zvonuri a fost clădită reputația Cleopatrei și, curând, vom auzi vorbindu-se despre ea ca despre „regina prostituată din incestuoasă Canope, care dorea să arunce asupra lui Jupiter vrajba lui Anubis și să acopere trâmbița romană cu sistrul cel strident”.

Alarmați de atitudinea ostilă a locuitorilor Romei, prietenii lui Antoniu l-au trimis la Atena pe un anume Geminius ca să-l anunțe că va fi proclamat dușman al statului. La sosirea în tabără, solul a fost considerat un spion al Octaviei, astfel că Antoniu și Cleopatra l-au tratat cu o răceală extremă, oferindu-i la banchete locul cel mai puțin onorant, făcându-l ținta remarcilor celor mai ironice. O vreme, a suportat tratamentul cu răbdare. Dar, într-o bună seară, fiind ușor amețit de băutură, ca și Antoniu, acesta l-a întrebat ce fusese atât de arzător încât să vină până la Atena, Geminius s-a ridicat brusc și a spus că-și rezerva răspunsul pentru când va fi treaz, dar dacă regina voia să se întoarcă în Egipt, totul avea să meargă bine în privința cauzei lor.

Antoniu s-a arătat furios, dar Cleopatra, păstrându-și calmul, a răspuns pe un ton mușcător:

— Ai făcut bine, Geminius, să-ți spui secretul înainte, fără s-aștepți să fii torturat.

Peste câteva zile, părăsind pe ascuns Atena, el se întorcea la Roma în mare grabă.

Marcus Silanus, fost ofițer al lui Cezar în Galia, a părăsit și el tabăra lui Antoniu, împrăștiind la Roma zvonuri despre influența Cleopatrei și slăbiciunea lui Antoniu. La scurtă vreme, Octavian i-a făcut o declarație de război oficială, nu lui Antoniu, ci Cleopatrei. Regina înțelesese ca prezența ei în tabără compromitea grav cauza soțului său la Roma. Dar, pe de altă parte, întorcându-se în Egipt, risca să se vadă trădată de Antoniu, cu atât mai mult cu cât declarația de război nu îl privea personal, putând să i se sustragă. Pentru a șterge opinia defavorabilă din Italia, Antoniu trimisese agenți care să atragă publicul de partea lui.

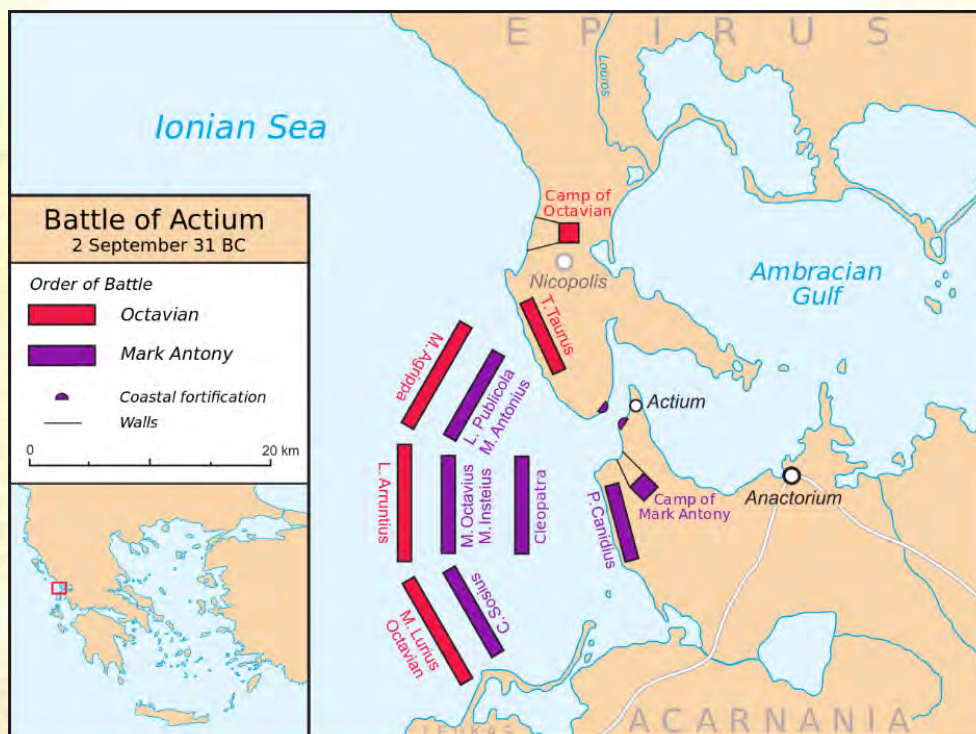
La venirea iernii, cei doi au înaintat cu toată armata de la Atena până la Patras, aproape de intrarea în Golful Corint, la vreo două sute de mile de coasta italiană. În decursul perioadei de așteptare care a urmat, Antoniu și Octavian au schimbat mai multe mesaje agresive Antoniu și-a provocat rivalul la duel, deși avea de acum o anumită vârstă. Octavian a refuzat sfidarea; apoi a fost invitat să vină cu armata pe câmpul de la Pharsala, unde cu șaptesprezece ani în urmă luptaseră Cezar și Pompei, oferta refuzată, de asemenea.

Octavian a trimis un sol în Grecia, invitându-i pe senatorii rămași alături de Antoniu să se întoarcă la Roma, unde vor fi bine primiți. Mulți au ascultat propunerea cu atenție, fără a îndrăzni să-i dea curs, în acel moment. Dar se arătau dezgustați de obiceiurile lui Antoniu și geloși pe puterea Cleopatrei, a cărei influență nu părea a sluji cauzelor Republicii. Declarația de război făcută reginei, și nu lor, îi ofensase. Nemulțumirea lor sporise odată cu aflarea veștii că Octavian, declarând ostilitățile deschise, la sacrificiile oficiale folosise ritualul pentru declanșarea războiului unui dușman străin.

Din Golful Ambracia, unde își petrecea iarna flota lui Antoniu, veneau știri demoralizante. Hrana se împutinase dramatic și marinarii sufereau de tot felul de boli.

Sfârșitul iernii a marcat începutul ostilităților. Octavian a trimis o escadră, comandată de prietenul său Marcus Vipsanius Agrippa, pe coasta meridională a Greciei și, în timp ce Antoniu se pregătea să pornească într-acolo, Octavian s-a strecurat cu trupele de la Brindisi și Tarenti până la Corcira, și de acolo pe continent, coborând spre Golful Ambracia, unde amenința flota slăbită. Antoniu s-a grăbit spre nord, ajungând la Capul Actium, pe coasta sudică a intrării golfului, aproape în același moment în care Octavian atingea latura nordică. Dându-și seama că flota îi va fi atacată, Antoniu și-a așezat vasele în poziție de luptă, echipându-le cu legionari; Octavian a renunțat să dea atacul, pentru moment.

Antoniu și-a stabilit tabăra pe promontoriul meridional, unde, câteva zile mai târziu, a sosit și Cleopatra.

Bătălia de la Actium, 2 septembrie 31 î.H.

CAPITOLUL XVII

Bătălia de la Actium și fuga în Egipt

Lupta de la Actium a dat mare bătaie de cap istoricilor din toate timpurile; nimeni nu a putut să dea o explicație mulțumitoare nici în privința incidentelor propriu-zise, nici în privința împrejurărilor anterioare, care le-au generat.

Bătălia de la Actium, 2 septembrie 31 î.H. – Lorenzo A. Castro, 1672

Vom povesti, deci, evenimentele, așa cum credem că s-au petrecut, dar interpretarea rămâne discutabilă. Ne-am sprijinit, în privința faptelor, pe autoritatea scriitorilor antici; cât despre teorii, ele reprezintă o părere personală.

Octavian, care nu dorea să înceapă imediat ciocnirile de trupe, și-a ales o poziție fortificată, la câteva mile de Golful Ambracia. Antoniu a trimis imediat o parte a armatei sale de la Actium pe coasta nordică a intrării în Marele Port, pentru a avea controlul asupra trecerii pe apele interioare. Octavian și-a înconjurat tabăra cu un val [*val – meterez de pământ care servea ca fortificație militară.*] și a construit un zid, ce cobora până la Marea Ionică, pentru a putea descărca, la adăpost, proviziile ce-i soseau exclusiv pe calea apei. Și-a dispus vasele într-o poziție de unde controlau întregul golf. Antoniu a constatat, curând, că propria-i flotă, aflată în golf, nu putea ieși în larg evitând o lupta crâncenă în canalul de trecere.

Situația se înfățișa astfel: Octavian supraveghea în voie marea, dar nu-și putea părăsi tabăra fortificată, Antoniu ocupând pozițiile din jur. Așadar, Octavian blocase flota lui Antoniu în golf, în timp ce acesta îi ținea armata în stare de asediu, în tabără.

Pentru a ieși din impas, forțând bătălia decisivă, nu existau decât două manevre posibile: fie Antoniu se va retrage din Actium, obligându-și adversarul să-l urmărească în interiorul Greciei, fie flota va încerca, prin lupta, să iasă din golf, pentru a-l împiedica apoi pe Octavian să primească proviziile pe mare.

Mulți dintre generalii lui Antoniu preferau prima soluție. Cleopatra, însă, gândea că varianta luptei pe mare ar fi fost mai potrivită. Poate avea în vedere că trupele lui Antoniu erau prea eterogene pentru a oferi, pe uscat, garanția succesului. Avea încredere în flota egipteană și aprecia că vreo trei sute de vase ar fi putut sparge blocada lui Octavian.

În cursul lunii iunie, Antoniu a trimis o escadră de-a lungul coastelor golfului, pentru a încerca să taie rezervele de apa ale inamicului. Dar operațiunea a fost abandonată. La scurta vreme, dezertorul Titius a înfrânt un detașament de cavalerie din armata lui Antoniu, în timp ce Agrippa i-a capturat câteva vase, plecate în croaziera din porturile situate în afara golfului. Octavian a considerat aceste victorii importante. În plus, agenții trimiși în Grecia să le zdruncine locuitorilor încrederea în inamicul său aveau un oarecare succes.

Avantajele obținute de Octavian îl enervau pe Antoniu și-i demoralizau trupele. Cleopatra era cea mai afectată, căci se părea că se confirmaseră prevestirile unui ghicitor egiptean, care spusese că geniul lui Antoniu avea să se plece înaintea celui al lui Octavian. De la Atena, veni știrea că un uragan doborâse statuia lui Bachus, întrupat în Antoniu. Accidentele tot mai numeroase prevestitoare de nenorociri o deprimau pe Cleopatra, ai cărei nervi erau supuși permanent tensiunii produse de certurile cu Antoniu și cu generalii săi.

Spre sfârșitul lunii iulie și începutul lunii august, când tabăra era copleșită de țăntari, căldură și umiditate, spiritele s-au încins la maxim. Domitius Aenobarbus, Dellius, Amyntas și alții insistau din nou asupra necesității de a se retrage spre interior; dar Cleopatra continua să-și susțină părerea. Odată anihilate forțele navale, Antoniu și Cleopatra vor intra în Roma fără să întâmpine vreo rezistență, în vreme ce dușmanii vor pieri de foame în Grecia. După o singură bătălie navală Roma avea să le aparțină, perspectivă cu mult mai strălucitoare decât aceea a unei retrageri lente și monotone spre interior.

Generalii, însă, nu puteau împărtăși punctul de vedere al reginei și al lui Antoniu. Admițând că operațiunea ar fi reușit, cum avea să intre Antoniu în Roma alături de Cleopatra? Cetățenii nu ar tolera-o, date fiind zvonurile care circulau despre puterea magică și malefica exercitată de dânsa. În plus, cum putea trece el drept un bun republican, având la braț o suverană? Să se întoarcă mai bine regina în țara ei, pentru a nu dăuna popularității și prestigiului lui Antoniu. Propuneau să se dispenseze de flota egipteană, care, forțând prin propriile mijloace blocada, urma să se întoarcă acasă. Cleopatra furnizase vase, dar nu și soldați; o bătălie pe uscat ar putea fi dată și fără ajutorul ei; iar, atunci, Octavian n-ar mai putea pretinde că se luptă cu regina Egiptului și nu cu Antoniu.

Antoniu, recunoscând temeinicia argumentelor, le-a promis că va încerca să o convingă pe Cleopatra să se înapoieze în Egipt până se va sfârși războiul.

La auzul dorinței sale, regina, a fost cuprinsă de mânie. Se îndoia că, în aceste condiții, Antoniu îi va mai apăra cauza. Se îndoia chiar și de victorie. El nu mai era decât umbra omului de altădată, nu mai avea puterea și voința necesare pentru fondarea unui tron imperial la Roma. A refuzat cu hotărâre să plece. Antoniu era prea bun ca să insiste ori se temea, poate, de mânia ei dezlănțuită.

Aceasta l-a făcut pe Antoniu să forțeze blocada cât mai curând. S-a grăbit să-și echipeze vasele, trimițându-i, în același timp, pe Dellius și Amyntas în Tracia, pentru a recruta cavaleria, în completarea efectivelor terestre de care dispunea.

Domitius Aenobarbus se arăta din ce în ce mai ostil acestui plan. Văzând nu numai că regina obținuse permisiunea de a rămâne, dar și că planul ei avea să fie pus în aplicare, a fost cuprins de mânie și, urcându-se la bordul unui vas, a trecut de partea lui Octavian, oferindu-și serviciile dușmanilor. Destinul,

însă, nu i-a permis să profite de avantajele trădării sale: în urma unei febre contractate la Acțiuni, va muri înainte de desfășurarea bătăliei.

Dezertarea lui a fost, pentru Antoniu, o lovitură teribilă. A acuzat-o, pe drept cuvânt, pe Cleopatra de cele întâmplate, cerându-i din nou să plece în Egipt. Și poate mânia, neîncrederea și supărarea ei l-ar fi determinat pe Antoniu să cedeze din nou, dacă alte trei dezertări nu l-ar fi neliniștit și mai mult. Gelos pe puterea Cleopatrei, regele Paflagoniei a trecut de partea adversă, apoi, un senator roman, Quintus Postumius, și un șef arab al Emesului, Iamblichus, au fost prinși în timp ce încercau să facă același lucru; pentru a-i îngrozi pe cei care ar fi încercat să imite gestul, unul a fost sfârtecat în bucăți, iar celălalt, torturat până ce a murit.

Cauza lui Octavian devenea din ce în ce mai populară, în timp ce Antoniu era tot mai des luat în derâdere pentru slugărnicia lui față de regina care părea să-l domine, terorizându-l chiar.

Enervat de întorsătura dezastruoasă pe care o luaseră evenimentele, a sfârșit prin a-i ordona Cleopatrei să plece.

Insultată de reproșurile lui, aceasta s-a hotărât să se retragă cu flota sa. De atunci l-a tratat pe Antoniu cu atâta ostilitate încât el, în delirul său, ajunsese să se teamă că ar fi putut să-i ia chiar viața. Când îi vedea chipul schimonosit de dispreț sau ochii strălucind de mânie, tremura ca un copil vinovat și le împărtășea prietenilor temerea ca ea să nu-l asasineze. Cleopatra, înștiințată, s-a grăbit să-i dea o lecție.

Într-o seara, la masă, după ce toți convivii bausera vin dintr-o amfora, a luat și ea o înghițitură și i-a întins vasul lui Antoniu în semn de împăcare; grăbit, el și-a apropiat cupa de gură, pentru a-și pune buzele exact în același loc de unde sorbise Cleopatra, când, în aparența pentru a da mai multă eleganță gestului, ea și-a înmuiat cu vin ghirlanda de flori care-i împodobeau părul. Antoniu a ridicat din nou cupa și-atunci ea, aruncându-i-o din mână, i-a spus că era otrăvită. Neîncrezător, Antoniu a protestat, spunându-i că văzuse, doar, cum ea însăși sorbise câteva înghițituri din lichid.

Cleopatra i-a mărturisit, cu un calm imperturbabil, că ghirlanda ei de flori era otrăvită și alesese acest mijloc pentru a-i demonstra lipsa de temei a spaimei sale de a fi asasinat.

— Aș fi putut să te omor, i-a zis, în orice moment, dacă aș fi vrut cu-adevărat să scap de tine.

Din acea clipă, regina a adoptat o atitudine de mândrie disprețuitoare, considerând insistențele lui Antoniu de a o vedea plecată drept o încălcare a jurământului făcut.

Se pare că, până la urmă, cei doi s-ar fi înțeles ca regina și flota ei să le acorde sprijinul în luptă, apoi să pornească spre Egipt, odată dobândită victoria. Antoniu plănuiise, desigur, să meargă pe vasul Cleopatrei la sfârșitul bătăliei, pentru a-și lua rămas bun.

Se despărțiseră, în acea dimineață, plini de amărăciune și de resentimente. Încă o dată, ea își arătă neîncrederea și dezacordul față de această plecare forțată. Va fi deplâns amărăciunea vieții, deziluziile, îl va fi acuzat de intenția de a o părăsi, de trădare. Este posibil ca, în mânia ei, să-i fi spus că pleca bucuroasă, sperând să nu-l mai vadă niciodată. Antoniu va fi găsit, desigur, răspunsuri usturătoare și s-au urcat pe vase, fiecare, cu vorbe crude pe buze și cu mânia în inimă.

Dar nu stătea în firea lui Antoniu, la fel de copilăros și impulsiv ca întotdeauna, regretând apoi cele spuse, să suporte multă vreme supărarea dintr-o scenă atât de penibilă cu femeia pe care o iubea cu adevărat; pornind la luptă, se simțea obsedat de dorința de a fi iertat. Aproape că-și

simțea lacrimi în ochi, gândindu-se la singurătatea ce-l aștepta. Se consola cu ideea că, la viitoarea lor întâlnire, bătălia fiind câștigată, el va juca rolul de cuceritor, o situație teatrală care-i flata instinctele dramatice, dar, între timp, trecea prin toate chinurile unui tânăr îndrăgostit care tocmai s-a despărțit de iubita lui.

În acea zi de 2 septembrie, lupta a început cu înaintarea escadrei de pe flancul stâng al lui Antoniu și încercarea lui Agrippa de a o respinge cu flancul său drept. Celelalte divizii ale lui Antoniu au înaintat și ele, bătălia devenind generală.

Vreo trei sau patru ore a durat învălmășeala, după care Antoniu și Cleopatra au început să înțeleagă că micile vase ale lui Octavian vor câștiga. Galera lui Antoniu era înconjurată din toate părțile, astfel că, obligat să ia o hotărâre imediată, nu putea cântări situația cu sânge rece. Pe măsură ce vasele îi erau incendiate, scufundate sau capturate, disperarea creștea. Armata de pe uscat va rezista în cazul înfrângerii și distrugerii flotei?

Între timp, Cleopatra, scăpând pentru câteva momente de supravegherea lui Octavian, a reușit să-și facă o imagine generală asupra situației. În timp ce urmărea spectacolul îngrozitor ce i se desfășura înaintea ochilor, nu se mai îndoia de victoria lui Octavian, temându-se, totuși, ca Antoniu să nu fie prins sau ucis.

De câteva săptămâni, simțea neliniște și nesiguranță în privința intențiilor soțului față de ea și de Cezarion. Neliniștii, însă, îi luase acum locul gândul ca niciodată Antoniu nu va fi în măsură să-i arate statornicia, căci sfârșitul părea inevitabil. Mânia, disprețul și îndoielile se adunau în această concluzie unică: o așteptau înfrângerea și ruina. Trebuia să se îndepărteze cu toate pânzele în vânt de locul prăbușirii idealului lor și să se elibereze prin fugă de un om care nu mai era apărătorul cauzei ei, ci un obstacol în calea desfășurării ambițiilor ei.

Spre seară, când soarta bătăliei nu era încă hotărâtă, dar Cleopatra nu mai avea nici o speranță, un vânt puternic a început să bată dinspre nord, suflând exact dinspre Roma necucerită, către Egiptul îndepărtat. Marea devenise agitată și valurile, spărgându-se de galera regală, sporeau confuzia generală și poate că o pală de vânt, atingându-i fața, i-a dat impulsul năvalnic de a fugi. Antoniu, exasperat, nu îi ordonase să plece? Oare ce mai aștepta? Într-o oră, el avea să fie prins, poate chiar ucis, iar ea, prizonieră, va mășalui dezonorată, într-o zi, spre Capitoliul unde ar fi trebuit să o aștepte tronul. Îi va plăti cu propria lui monedă. Avea să-l părăsească, așa cum o dorise el. Nu se va resemna să ia parte la căderea lui.

Odată luată hotărârea, le-a dat semnalul de adunare vaselor sale împrăștiate și, ridicând pânzele, a trecut prin mijlocul luptătorilor și a pornit dusă de vânt, urmată de rămășițele flotei sale. Antoniu, eliberându-și în acel moment vasul-amiral de galerele dușmane din jur, a urmărit spectacolul plecării reginei.

Mânia, remușcarea și disperarea i-au cuprins spiritul tulburat. Cleopatra îl lăsa în voia sorții; asculta un ordin pe care el n-ar fi trebuit niciodată să i-l dea; nu-i va revedea niciodată chipul. Toată grația, farmecul, frumusețea care-l subjugaseră îi erau de acum refuzate; avea să înfrunte singur oroarea unei înfrângeri foarte probabile. În plus, ideea că îl părăsea fără nici un cuvânt de rămas-bun, rămânând cu amintirea mâniei și cruzimii sale, îi era de nesuportat. Nu o putea lăsa să plece așa, neîmpăcată și pentru totdeauna. Trebuia să o urmeze, să o vadă, chiar numai pentru câteva clipe. Și-apoi, ce conta dacă nu se

mai întorcea la luptă? Oricum speranțele într-o victorie erau extrem de mici. Mentea lui epuizată, cuprinsă de febră, nu reușea să perceapă, în bătălia din jur, nici o întâmplare favorabilă. Dezonoarea și ruina i se păreau iremediabile. Și, cu cât va rugi mai repede de la locul dezastrului, cu atât va avea șanse să-și păstreze mintea limpede.

Chemând una dintre cele mai rapide galere, a urcat pe punte și i-a ordonat căpitanului să urmeze cu toată viteza vasul reginei. Nu i-a luat cu el decât pe Alexandru Sirianul și un anume Scellias.

Galera cu cinci rânduri de rame apropiindu-se de flota egipteană, Cleopatra și-a dat seama că, părăsindu-și postul, Antoniu o urmărea. Ne imaginăm ușor sentimentele sale. Plecarea lui pune, deci, capăt luptei, luându-le partizanilor lui Antoniu și ultima speranță de victorie. Neputându-și abandona soțul înfrânt, care totuși îi ceruse să se îndepărteze de la victoria lui, i-a făcut semn să urce la bord. Apoi, s-a retras în cabină, refuzând să-l vadă sau să-i spună vreun cuvânt.

Antoniu a urcat la bord, prea stupefiat pentru a cere să fie condus la regină, prea abătut pentru a dori ca ea să se apropie de el. Ca într-un vis, s-a îndreptat spre prova și s-a așezat, ascunzându-și capul în mâini, fără a scoate nici o vorbă.

Astfel s-au scurs câteva ore, apoi, odată cu lăsarea întunericului s-a auzit, în spatele vasului regal, clipocitul apei făcut de bătaia vâslelor mai multor galere. Curând, după aceasta, coca unei ambarcațiuni s-a desprins din noapte. Un moment, Antoniu a crezut că i se aducea vreun mesaj de la Actium. Oare să-și fi schimbat bătălia cursul în favoarea sa?

Întorcându-se cu fața spre urmăritori, s-a pregătit de luptă – dacă avea de înfruntat galere ale inamicului? – și, în picioare, la prora, a strigat deasupra apelor negre:

— Cine îl urmărește pe Antoniu?

O voce i-a răspuns din întuneric:

— Sunt Eurycles, fiul lui Lachares, am venit să răzbun moartea tatălui meu!

Antoniu poruncise decapitarea lui Lachares pentru hoție, deși aparținea unei familii nobile din Peloponez, iar fiul său echipase o galera pe propria cheltuială și jurase să-și răzbune tatăl.

L-a zărit pe Eurycles pe punte, mânuind o lance, ca și cum ar fi vrut s-o arunce. Puțin după aceea, în urma unei manevre greșite, din cauza întunericului, a izbit cu putere un alt vas egiptean, aflat în apropierea galerei Cleopatrei. Socul a răsturnat ambarcațiunea și, în confuzia care a urmat, vasul Cleopatrei a putut să scape. Dar celălalt a fost capturat, cu o mare cantitate de veselă și mobilă prețioasă, pe care regina le aducea înapoi, în Egipt.

Odată trecut pericolul, Antoniu s-a așezat din nou la prora și nu s-a mai ridicat timp de trei zile. Ore întregi a rămas acolo, imobil, fixând marea dinaintea-i cu mâinile încrucișate pe piept, fără vlagă, încremenit de disperare. Din nebunia sa vinovată, pierduse totul, antrenând în cădere speranța, ambiția și averea Cleopatrei. Este uimitor că, în deznădejdea lui, nu și-a pus capăt zilelor chiar în acel moment. Când au ajuns la portul Tenara, la extremitatea vestică a peninsulei grecești, stătea tot acolo, căzută într-o totală prostrație. După multe insistențe, Iras, Charmion și alte servitoare ale reginei au convins-o pe Cleopatra să-l invite în cabina sa; în cele din urmă, au consimțit să-și vorbească și mai târziu să mănânce și să doarmă împreună. Cleopatra nu se putea împiedica să nu simtă milă pentru nenorocitul ei soț, atât de conștient de semnificația situației lui.

În timp ce galera era în port, mai multe vase au ajuns-o, transportând fugari de la Actium. Aceștia l-au informat pe Antoniu că o parte din flotă fusese distrusă, o alta, capturată și mai mult de cinci mii de oameni pieriseră în luptă, dar că armata nu suferise pagube.

Cleopatra, pe care povara nefericirilor nu o zdrobise, l-a sfătuit să salveze măcar rămășițele legiunilor sale și să trimită soli în Asia Mica. Apoi, regina s-a îndreptat spre coasta egipteană. Peste câteva zile, ajungea în dreptul localității Paretonium, un loc deșertic la vreo sută șazeci de mii la vest de Alexandria, ocupat de o mică garnizoană romană. Antoniu s-a hotărât să stea ascuns o vreme, în timp ce Cleopatra avea să meargă în capitală să înfrunte poporul; el a petrecut câteva săptămâni în singurătate, hoinărind pe plajă, având ca însoțitori numai doi prieteni – un retor grec, Aristocrates, și un soldat roman, Lucilius, acela care, luptând în rândurile dușmanilor la Filipi, se lăsase prins în locul lui Brutus, și-apoi, fiind iertat de Antoniu pentru curajul său, îi devenise prieten credincios.

Unul dintre vasele care s-au oprit la Paretonium a adus vești despre evenimentele petrecute la Actium. După fuga lui Antoniu, resturile flotei, după ce luptaseră până la apusul soarelui, se retrăseseră în Golful Ambracia. A doua zi, Octavian le-a cerut lor și armatei să se predea, promițându-le că îi va cruța. Dar nimeni nu putea crede că Antoniu îi părăsise și au refuzat propunerea. Din ziua următoare, au început, pe rând, să depună armele. Octavian s-a îndreptat spre Atena. Toate cetățile grecești i s-au supus, cu excepția Corintului. Curând, a ordonat masacrarea adeptilor lui Antoniu care nu se predaseră și, pentru a-și salva pielea, locuitorii tuturor provinciilor au început să-l acopere pe Octavian cu onoruri, înălțându-i statui, acordându-i omagii municipale.

La scurtă vreme, un alt mesager l-a informat pe Antoniu că și legiunile lăsate în nordul Africii trecuseră de partea dușmanului. Atunci a încercat să se sinucidă, dar a fost împiedicat de cei doi prieteni credincioși care au sfârșit prin a-l convinge să plece la Alexandria și să caute în prezența Cleopatrei alinarea suferinței sale.

CAPITOLUL XVIII

Noua încercare a Cleopatrei

Ne-am fi putut aștepta ca, sub povara atâtor necazuri, Cleopatra să renunțe la lupta. Dar ea nu putea încă admite ca era o cauză pierdută. Deși înfrângerea lui Antoniu îi întârzia cu mulți ani posibilitatea de a fi stăpână la Roma, ea nu renunțase definitiv. Fără îndoială, învinsul avea să se sinucidă și, cu toate că ideea o descumpănea, nu putea să nu simtă o ușurare: un proscris discreditat, mai tot timpul beat, pe al cărui cap se pusese un preț, nu era consortul potrivit pentru o regină. De mult timp nu mai simțea pentru el decât milă. Apoi, dacă ar fi fost vorba numai despre ea, poate că Octavian avea s-o cruțe, ținând cont că fusese „soția” marelui dictator și vreo împrejurare fericită ar fi putut, totuși, s-o aducă mai târziu pe tron.

Antoniu îi încurca teribil planurile. Prezența lui pune în primejdie nu doar zilele reginei, dar și existența dinastiei. De ce nu găsea curajul de a se sinucide și de a pune capăt dezastrului ireparabil?

Să ne amintim ca, în acea vreme, doctrina sinuciderii după un dezastru era propagată cu ardoare în lumea civilizată și nu avea caracterul dramatic atribuit în zilele noastre. Spectacolul popular al luptelor de gladiatori, al războaielor sângeroase și succesive din cursul anilor precedenți, crimele și masacrele politice familiarizaseră oamenii cu moartea violentă. Cazul celebru al lui Arria, soția lui Paetus, ilustrează ușurința cu care acceptau oamenii gândul sfârșitului. Soțul său fiind condamnat la moarte, Arria s-a hotărât să i-o ia înainte călăului; după ce și-a înfipt un pumnal în inimă și l-a scos și, întinzându-i-l soțului său, a rostit: „Paete non dole” [*Nu doare, Paetu\ (latina)*].

Să nu o condamnăm, așadar, pe Cleopatra pentru faptul că spera să-l vadă pe Antoniu rezolvându-și problema într-un mod consacrat în obiceiurile vremii.

Pentru cazul în care Octavian nu ar manifesta bunăvoință în privința ei, creierul său fertil clocea alte planuri de salvare a tronului. Speranța sa principală era să păstreze independența Egiptului, întemeierea unui imperiu egipto-roman fiind amânată, în urma înfrângerii de la Actium, era important să-și dedice toate forțele păstrării unei coroane oarecare pentru fiul său. Nu exista speranța păstrării teritoriilor obținute de Antoniu în urma pactului de la Antiohia; dar cât privește Egiptul, era hotărâtă să-și apere patrimoniul până la ultima suflare.

Gândurile sale se întorceau spre Orient, Media, Persia, Partia, India. De ce n-ar încerca să-și întărească poziția printr-o alianță cu unul dintre aceste ținuturi îndepărtate? Fiul său, Alexandru Helios, putea să fie rege al Mediei. Nu ar fi putut găsi în India sau în Persia o modalitate de a-și extinde teritoriul, ca să i-l dea fiului său Cezarion? Cine se va opune acestei alianțe de națiuni, nici una cucerită de Roma?

Așa gândea, probabil, regina, când traversă Mediterana. Dar când s-a îndreptat spre Alexandria, după ce-l debarcase pe Antoniu la Paretonium, problema imediată a intrării în capitală îi preocupa spiritul.

Era important să contracareze cumva răspândirea veștii înfrângerii, să împiedice orice zvon nefavorabil până când va fi reluat treburile țării în mâini. S-a hotărât să ajungă înaintea flotei cu mai multe zile și să dea intrării sale un caracter triumfal. Sosirea a avut loc la sfârșitul lunii septembrie a anului 31 î.H. Împodobită ca pentru sărbătorirea unei victorii, în sunetul unei muzici vesele, galera, alunecând pe lângă imensul far alb, a intrat în apele Marelui Port. Ajunsă la chei, Cleopatra a fost dusă

cu mare pompă la palatul Lochias; în spatele zidurilor era în siguranță. Le aducea, suntem siguri, ordine scrise, ca din partea lui Antoniu, legiunilor aflate în garnizoană la Alexandria, încrezătoare în fidelitatea acestor trupe, a luat măsurile cele mai severe pentru a preveni orice răscoală sau revoltă, dacă știrea dezastrului se va răspândi în oraș. Câțiva cetățeni care începuseră să uneltească revolta au fost de îndată arestați și condamnați la moarte, astfel că, în momentul când poporul a avut confirmarea catastrofei, regina stăpânea situația pe deplin.

Ea a trecut neobosită la îndeplinirea planului privind Orientul. Mai întâi, se impunea ratificarea tratatului cu regele Mediei. Fiul cel mare al Cleopatrei și al lui Antoniu, Alexandru Helios, se căsătorise cu fiica regelui Mediei, uniunea bazându-se pe un acord ce desemna cuplul drept moștenitor al regatelor Mediei și Armeniei. Iotapa, micuța prințesă, trăia la curtea de la Alexandria. Pe de altă parte, regele detronat al Armeniei, Artavasd, al cărui regat fusese atribuit, în mare parte, Mediei, era prizonier, de la triumful din anul 34. În capitala egipteană, înfrângerea lui Antoniu urma să aibă ca efect restabilirea suveranilor deposezați de el și părea probabil ca Octavian să-i înapoieze lui Artavasd regatul pierdut, în timp ce Media, drept răzbunare pentru sprijinul acordat partidei lui Antoniu, urma să fie deposezată de atâtea teritorii câte vor îndrăzni romanii să ia. Cleopatra a considerat potrivit să-l îndepărteze pe pretendentul legitim la tronul Armeniei, care ar fi încercat, poate, să evadeze sau să ia legătura cu Octavian. L-a condamnat pe Artavasd la moarte și a trimis în Media soli care să-i ducă suveranului acestei țări capul celui ucis, ca semn al bunelor ei intenții. Probabil ca aceeași delegație îi va fi condus la curtea medă, unde aveau să fie în siguranță, pe prințesa Iotapa și pe soțul ei, Alexandru Helios. Nu ne îndoim că trimișii aveau și alte mesaje, propuneri în vederea unei acțiuni comune.

Apoi a început ceea ce Plutarh descrie drept „o întreprindere admirabilă și extrem de îndrăzneată”.

În ciuda enormelor greutăți pe care le presupunea operațiunea, Cleopatra s-a hotărât să transporte imediat în Marea Roșie vasele salvate de la Actium; acolo vor fi la adăpost de lăcomia lui Octavian și în măsură să pornească, în orice moment favorabil, spre India sau Persia meridională. S-a hotărât cu o energie uimitoare, să-și refacă o flota puternică și mai multe vase au început să fie construite de îndată la Suez. Plutarh ne spune că făcea pregătirile în cauză „pentru a-și asigura un refugiu unde avea să trăiască în pace, la adăpost de război și sclavie”. Dar, corelând această inițiativă cu solia trimisă în Media, considerăm că, mai curând, era hotărâtă să cucerească Orientul, decizie discutată de atâtea ori cu Cezar, în timpul șederii lui la Alexandria.

Media, Partia și India erau în afara influenței Romei. Dintre aceste ținuturi, Media se aliase cu Egiptul prin legături de sânge regal, în vreme ce India întreținea cu regatul Cleopatrei un comerț prosper. Partia, pe atunci rivala Mediei, era situată între aceste două întinse ținuturi. Și, presupunând că flota egipteană avea să ocolească Arabia, realizând unirea cu armatele mede în Golful Persic, statele Indiei puteau să-i ajute pe aliați și Partia putea să fie cucerită sau, hotărâtă prin intimidare, să intre în confederație. Aceasta va domina Siria și Armenia, iar grupul putea să înceapă lupta împotriva Occidentului, între timp, regiunile îndepărtate le vor oferi Cleopatrei și suitei sale un adăpost sigur. Credem că, după ce îl trimisese pe Alexandru în Media, viitorul regat al acestuia, se gândea să-l trimită pe Cezarion în Indii, în scopul de a pregăti calea pentru apropierea flotei sale.

Antoniou era departe de aceste planuri vaste, în vreme ce ele erau concepute, rățăcea pe coastele pustii ale Paretoniumului, adâncit în nefericirea sa, vaitându-se de nerecunoștința generalilor și prietenilor săi pe care, uitând de comportamentul său de la Actium, îi acuza că îl părăsiseră. Cleopatra, în vreme ce organiza noi acțiuni și se străduia prin toate mijloacele ce-i stăteau în putință, cinstite sau nu, să strângă fonduri în vederea mării sale misiuni, ar fi dorit sincer ca el să nu-i mai iasă în cale. A primit vestea sosirii lui cu multă confuzie.

Antoniou a ajuns în capitală în luna noiembrie. Activitatea reginei l-a surprins. Dar, repugnându-i ideea de a continua lupta și de a pleca în Orient, a încercat să o descurajeze, vorbindu-i cu speranță despre loialitatea garnizoanelor care nu aflaseră încă despre dezertare. A invocat și posibilitatea unui acord cu Octavian, care i-ar asigura tronul familiei sale. Cu ambele argumente a reușit să o descumpănească și să-i amortească energia. Personal, dorea să se retragă din viața publică și să ducă existența obscură a unui om simplu, într-un oraș ca Atena, de exemplu. Cunoștea disprețul pe care-l avea de acum Cleopatra pentru el și credea că ar fi mai bine să se lase în voia soartei.

Dar planurile reginei au întâmpinat un prim eșec neprevăzut și, o dată în plus, nefericirea părea să îi pândească pașii. Arabii nabateeni din împrejurimile cetății Petra, aflați în relații proaste cu egiptenii, au făcut un raid în zona noilor șantiere de la Suez și, gonind trupele de pază, au ars atât galerele aduse de pe Mediterana prin nisipurile deșertului cât și pe cele aflate în lucru. Cleopatra, nedispunând de trupele necesare pentru a-și continua cu succes tentativa, aceasta a fost abandonată.

La scurtă vreme, a venit la Alexandria Canidius pentru a-l anunța pe Antoniu că toate trupele lui i se predaseră lui Octavian și nu-i mai rămânea nimic, în afara Egiptului și a armatelor de-aici. În virtutea codului de onoare în vigoare la acea epocă, Antoniu ar fi trebuit să se sinucidă la aflarea veștii. Dar găsisese o soluție adaptată firii sale teatrale și sentimentale. În loc să moară, avea să trăiască, după exemplul lui Timon din Atena, ca dușman al tuturor oamenilor. Se va retrage într-o căsuță, ai cărei pereți vor fi izbiți de valurile mugind.

Cleopatra, prea ocupată cu probleme grave pentru a-și face griji în privința fanteziilor lui Antoniu, s-a lăsat purtată de capriciul său, cum ar fi făcut pentru un copil, și a construit la capătul unui dig o reședință denumită Timonrum, în onoarea faimosului mizantrop atenian, al cărui exemplu voia să-l urmeze Antoniu. Noaptea, luminile puternice ale farului și ale ferestrelor de la capul Lochias și din împrejurimile portului, reflectate alături de stele în apele întunecoase, creau un spectacol romantic, în măsură să încânte orice visător. În timpul zilei, urmarea mișcările vaselor în port, iar zgomotele activității febrile a supușilor Cleopatrei îi parveneau destul de distinct pentru a servi drept protest blestemelor sale. Să-l lăsăm acum pe autocratorul decăzut să-și rumege mânia solitară și să urmărim lupta Cleopatrei pentru tron.

Regina trimisese solii în țări învecinate, cu scopul de a încerca să reînvie și să confirme prietenii anterioare. Pentru a împiedica în acel moment critic insurecțiile și alte tulburări, era important să stăpânească Egiptul, în special capitala agitată, cu o fermitate de neclintit. În același timp, Cleopatra se vedea obligată să mărească mult impozitele supușilor, pentru a strânge fondurile necesare realizării proiectelor sale. Grijiilor acestora li se adăuga perspectiva sumbră a reglării de conturi cu Octavian, care nu va pregeta să invadeze Egiptul – dacă nu o făcuse deja, era din cauza lipsei de

fonduri. După vizita la Atena, trecuse în Asia Mică, pregătindu-se să pornească spre Egipt de îndată ce va fi primit subvențiile pentru expediție.

Către sfârșitul anului 31 î.H., regele evreu Irod a sosit la Alexandria ca să discute cu Antoniu, fostul său prieten și protector. Ne amintim de antipatia lui față de Cleopatra și de modul concret în care dorise cândva să o pună în aplicare, asasinând-o. După ce și-a îndeplinit obligația de a-și prezenta omagiile suveranei, la palatul Lochias, a avut cu Antoniu o discuție serioasă pentru a-l convinge să o facă să dispară, argumentându-i că era singurul mod de a fi cruțat de Octavian. Deși dornic să se sustragă soartei triste pe care o întrevădea, Antoniu nu era dispus să-și plătească salvarea cu viața soției sale. Fiindu-i refuzată colaborarea, Irod s-a întors la Ierusalim, pornind apoi spre Rodos, pentru a-și prezenta omagiile înaintea lui Octavian. Prevenit de intențiile sale, Antoniu l-a trimis pe urmele lui pe un anume Alexis din Laodiceea, pentru a-l convinge să nu abandoneze cauza. Alexis jucase cândva un rol important, convingându-l pe Antoniu să se despartă de Octavian. Cleopatra se folosea de acest om pentru a-și hotărî soțul asupra unor fapte pe care el ezita să le săvârșească.

Alexis, însă, s-a arătat nedemn de încrederea lor, căci, de la curtea lui Irod, în loc să se întoarcă în Egipt, a mers să se pună la dispoziția lui Octavian. Fratele răzbunător al Octaviei și-a amintit de rolul jucat de acest personaj în divorțul surorii sale și a cerut să fie executat neîntârziat. Irod a reușit să-și asigure bunăvoința cuceritorului, admitând curajos că el, un vechi prieten al lui Antoniu, era dispus acum să acorde altcuiva credința sa. A păstrat tronul Iudeei, în vreme ce toți ceilalți, regi sau prinți, care îl slujiseră pe Antoniu, au fost alungați.

La începutul lunii februarie, în anul 30 î.H., Octavian s-a dus în Italia, pentru a pune capăt unor zvonuri privind neputința de a-și plăti trupele concediate. A petrecut acolo aproape o lună și s-a întors în Asia Mică la începutul lui martie. Dio ne informează că, la Alexandria, veștile despre călătoria sa la Roma și despre întoarcerea în Asia Mică au ajuns în același moment, abia către sfârșitul lunii aprilie, întârzierea primei vești pare de necrezut; în orice caz, un zvon despre întoarcerea lui Octavian la Roma trebuie să-i fi parvenit Cleopatrei în cursul lunii martie.

Acest răgaz i-a dat speranțe reginei, hotărâtă să se folosească de acest dar prețios, timpul. Ne amintim că fiul său, Cezarion, se născuse la începutul lunii iulie, în anul 47 î.H.; după aceea, calendarului îi fuseseră adăugate vreo optzeci de zile, pentru a-i corecta inexactitatea, astfel că adevărata aniversare a tânărului era pe la jumătatea lunii aprilie, în acest an, 30 î.H., avea să împlinească șaptesprezece ani. În momentul când Alexandria începea pregătirile pentru serbări, se credea ca Octavian era la Roma ca să-i liniștească pe legionarii nemulțumiți. Cleopatra s-a hotărât să organizeze o sărbătoare de o splendoare unică și să-i confere o importanță deosebită, declarându-l, cu această ocazie, pe Cezarion major.

Anunțarea apropiatelor petreceri avea să tulbure calmul singurătății lui Antoniu. Apărarea drepturilor lui Cezarion fusese, în mare parte, cauza ruinei sale și se va fi speriat, poate, de curajul reginei, care nu dădea înapoi din fața unei manifestări pe care Octavian o va interpreta ca pe o provocare. Căci, iată, Alexandria se pregătea să serbeze majoratul rivalului său, pretendentul la puterea și la bunurile lui Cezar. Trebuia să considere această inițiativă ca pe o manifestare de politică abilă sau ca pe o înfruntare nechibzuită?

Părăsind singurătatea pasivă a micuțului său Timonium, Antoniu a început cu regina o serie de discuții, în urma cărora a avut impresia că ea era dispusă să încredințeze fiului său o mare parte a puterii, dăruind vigorii tinereții lui ceea ce nu reușise maturitatea lui Antoniu. Acest aspect l-a încântat pe Antoniu, incitându-l să se lase și el reprezentat de un sânge mai tânăr. Antyllus, fiul său și al Fulviei, trăia în palatul de la Alexandria. Antoniu s-a înțeles cu regina Cleopatra ca ambii tineri să fie declarați majori (*efebi*) în aceeași zi, Antyllus, în vârstă de șaisprezece ani, fiind autorizat de atunci să poarte toga romană.

Cleopatra și-a convins soțul să renunțe la ridicola afectare de mizantropie, punându-l în fața alternativei de a părăsi Egiptul sau de a se face util, organizând planurile de apărare. Plictisit de viața solitară, Antoniu nu dorea nimic altceva decât să părăsească poza timoniană etalată până atunci, încă o dată, s-a stabilit la palat, străduindu-se să reînnoade legăturile de altădată între el și Cleopatra. Dar căile lor se despărțiseră prea mult pentru ca uniunea să dureze. Antoniu, care meditase asupra nedreptăților a căror victimă se credea, își privea soția cu neîncredere. Nici ea nu-l mai trata ca pe un egal, ci ca pe o creatură de disprețuit, care îi provoca, într-o anumită măsură, mila.

Sărbătorirea aniversării lui Cezarion s-a făcut cu mare pompă. Timp de mai multe zile oamenii, dedându-se celor mai felurite distracții, își alungaseră cu totul din suflet sumbra amenințare a invaziei romane. Cleopatra refuza să admită că lupta era pierdută și, în ciuda anxietății pe care o simțea, reușise să-și păstreze atitudinea încrezătoare și mulțumită, care i-a atras admirația tuturor istoricilor.

Dimpotrivă, lui Antoniu, care se simțea demoralizat, serbările îi măriseră din nou pofta pentru plăceri, hotărându-l să-și sfârșească zilele într-o sarabandă a distracțiilor nelimitate, pozând în petrecărețul care voia să chefuiască împreună cu cel mai bun prieten: moartea, în realitate, nu avea nici cea mai mică intenție să moară; spera că îi va fi permis să se retragă, așa cum făcuse Lepidus, cel de-al treilea triumvir, în liniștea vieții civile. Dar circumstanțele nu erau aceleași.

Cât despre Cleopatra, ea era pregătită pentru orice eventualitate. Primind vestea întoarcerii lui Octavian în Asia Mică, va fi simțit precaritatea șanselor de a depăși dificultățile. A început să colecționeze toate otrăvurile imaginabile, pe care le experimenta pe condamnații la moarte.

Cleopatra testând otrăvuri pe condamnații la moarte – Alexandre Cabanel, 1887

Urmărea cu neliniște agonia prizonierilor cărora le administrase substanțele toxice, refuzându-le pe acelea care provocau durere sau convulsii și continuându-și testele cu cele care păreau a oferi o moarte rapidă. Făcea și experiențe cu șerpi veninoși, supunând mușcăturii lor oameni și animale, iar Plutarh ne spune că „sfârșise prin a fi absolut convinsă că nimic nu se compară cu mușcătura aspidiei, care, fără să dea convulsii sau gemete, provoacă somnolența, apoi coma, cu o ușoară transpirație

a feței, simțurile fiind amorțite treptat și victima nesimțind, în aparență, nici o durere, doar un fel de uimire ca un om deșteptat dintr-un somn adânc". S-a hotărât ca, dacă lucrurile aveau să meargă rău, să-și provoace sfârșitul cu ajutorul acestei specii de venin, apoi și-a îndreptat atenția către problemele ce o frământau.

În luna mai, Octavian a înaintat adânc în Siria, unde toate garnizoanele i s-au predat. Cleopatra a aflat și, ca de obicei, a acționat cu multă îndrăzneală și grijă față de propria demnitate. La sfârșitul lunii, l-a trimis pe Cezarion la Coptos, împreună cu Rhodon, tutorele său, de unde avea să pornească spre Berenice; acolo îl așteptau toate vasele ce putuseră fi adunate. Se hotărâse ca, la jumătatea lui iulie, când negustorii aveau să pornească spre Indii, tânărul Cezar să li se alăture, în încercarea de a câștiga prietenia regelui Industanului și, poate, de a organiza acea alianță extraordinară între națiunile orientale, mult visată de Cleopatra.

Ea a decis să rămână la Alexandria pentru a negocia cu Octavian păstrarea tronului și, dacă tratativele aveau să eșueze, să lupte până la moarte. Niciodată nu se gândise să fugă, nici chiar pentru a-și însoți fiul în Orient, unde ar fi găsit un refugiu temporar. Despărțirea de el trebuie să fi fost unul dintre evenimentele cele mai nefericite ale tristei sale vieți. Șaptesprezece ani luptase pentru siguranța și pentru drepturile lui și acum trebuia să-l trimită peste mări pline de primejdii pentru a-l salva din ghearele dușmanului său triumfător, Octavian, în vreme ce ea rămânea să se zbată pentru tronul lor. Trimițându-l pe tânărul Cezar spre regiunile care-i fascinaseră tatăl întotdeauna, va fi invocat, poate, ajutorul spiritului zeificat, pe care toată lumea îl adora sub numele de *Divus Iulius*, implorându-l să vină în ajutorul unicului său fiu și moștenitor.

Cleopatra, Antoniu si Alexandru Helios

CAPITOLUL XIX

Invadarea Egiptului de către Octavian și moartea lui Antoniu

Nu am vrea să discredităm versiunea romantică a atașamentului dintre Antoniu și Cleopatra în acea vreme, dar nu am putea nici să negăm că se hotărâseră să trăiască despărțiți și se priveau cu suspiciune și neîncredere tacite. Antoniu, după ce trăise prea mult în izolarea de la Timonium, nu reușea să se adapteze planurilor soției sale; nu am putut găsi, în sursele istoricilor pe care i-am consultat, nici o urmă a drumului romantic, străbătut alături, către destinul lor, care reprezintă, în rândurile opiniei publice, marele sfârșit al dramei lor. Am propune în locul acestei imagini clasice lupta curajoasă și solitară a reginei cu soarta potrivnică.

Pe umerii ei stăteau povara guvernării țării și organizarea apărării. Zi și noapte cuprinsă de griji, hărțuită de gândul inevitabilei pierzării, dar dând dovadă de un curaj supraomenesc, nu lua în calcul soluția fugii și nu se abătea de la ambiția ei personală și dinastică.

În vreme ce Octavian pregătea, în Siria, invazia Egiptului, în iulie 30 î.H., Cleopatra și Antoniu au încercat să poarte tratative cu el. Octavian a respins propunerea lui Antoniu, care dorea să i se dea dreptul să ducă viața unui simplu cetățean, la Alexandria sau la Atena; cât despre Cleopatra, i-a trimis în taină un sol, prin care îi transmitea că îi va lăsa tronul Egiptului, dacă se va însărcina să-l facă pe Antoniu să dispară. În realitate, nu era dispus la nici cea mai mică îndurare, încercând să o înșele. Dorea să o prindă vie, pentru a o expune în lanțuri pe străzile Romei când își va serba triumful; apoi avea să o exileze, să-i supună țara și să-i confişte bunurile, prada urmând să servească plății trupelor. Antoniu avea să fie asasinat sau împins spre sinucidere, iar lui Cezarion îi va hotărî un sfârșit violent.

Thyrsus, solul trimis la Cleopatra, s-a dovedit a fi un om inteligent, înțelegător și plin de tact. Regina, străduindu-se să-și păstreze tronul prin orice mijloc, îi acorda audiențe prelungite, tratându-l ca pe un oaspete de onoare. Antoniu, îndepărtat de la consfăturile lor secrete, a început să bănuiască un complot. Cleopatra nu ar fi consimțit la asasinarea soțului ei, dar, în situația dată, sinuciderea lui era privită cu calm. Să fi ajuns vreun zvon despre subiectul întrevederilor lor la Antoniu? Cert este că Antoniu, exasperat, le-a poruncit câtorva dintre oamenii săi să-l prindă pe Thyrsus și să-i administreze o corecție usturătoare, după care l-a trimis la Octavian cu următoarea scrisoare: „Comportamentul indiscret și impertinent al acestui om m-a provocat; nu mai pot să am răbdare. Dar, presupunând ca ți-am adus o ofensă, îl ai la tine pe libertul meu Hiparh; spânzură-l și biciuiește-l, ca să fim chit”.

Tratamentul aplicat lui Thyrsus și răzbunarea sugerată lui Octavian era o glumă de un curaj ce-o încântă pe Cleopatra. Începuse să regăsească puțin din respectul de altădată pentru omul capabil de un gest suveran.

Plutarh ne spune ca, dornică să-i spulbere bănuielile neîntemeiate, începuse iarăși să-i acorde atenție și să-l încurajeze cum putea mai bine. Această schimbare de atitudine a avut o influență favorabilă asupra lui Antoniu. Părea să își fi regăsit, cel puțin în aparență, bărbăția și puterea din trecut.

Aflând ca armata lui Cornelius Gallus se îndrepta spre frontiera vestică a Egiptului prin Cyrene, a pornit în grabă cu mai multe vase spre Paretonium, pentru a-i asigura apărarea. Garnizoana din cetate l-a respins și, întors la Alexandria, a aflat că Octavian se apropia de Pelusa, fortăreața de

la frontiera estică a Egiptului, aflată sub comanda unui ofițer numit Seleucus. Spre jumătatea lui iulie, a ajuns în capitală vestea căderii Pelusei.

Antoniul, care nu-și mai putea stăpâni nervii, a acuzat-o pe Cleopatra de trădare, înțelegându-se în taină cu Seleucus pentru a-i predă fortăreața lui Octavian și pentru a-i căpăta bunăvoința. Cleopatra a negat, iar Antoniu și-a pierdut din nou bruma de curaj. Descumpănit, l-a însărcinat pe Eufronius să meargă să-i pledeze din nou cauza pe lângă Octavian, însoțit de Antyllus, dându-le o mare sumă de bani. Octavian a primit darul, dar a refuzat să-l asculte pe Antyllus pledând în favoarea tatălui său.

Demersul lui nu putea să genereze decât dezaprobare din partea Cleopatrei, care nu concepea ca un bărbat să se coboare până acolo încât să încerce să se împace cu un dușman folosindu-se de aur, mai mult, de aurul aparținând soției sale.

După ce solicitase în van îndurare, Antoniu s-a gândit o clipă să se refugieze în Spania sau în altă țară, până când o schimbare în politica Romei i-ar permite să reapară. Dar partea nobilă a naturii sale a biruit, grație exemplului stimulat al Cleopatrei, hotărâtă să își apere capitala. Situația lor, mai mult decât proastă, nu era încă disperată. Cele patru legiuni romane, lăsate în Egipt în timpul războiului din Grecia, erau tot la Alexandria. Puteau conta pe trupele macedonene de la palat și, în plus, exista și o puternică garnizoană egipteană. Flota fugită de la Actium se afla în port, alături de multe alte vase de război. O forță formidabilă era pregătită să apere orașul. Oamenii bine plătiți din inepuizabila vistierie egipteană erau într-o condiție infinit mai favorabilă decât legionarii lui Octavian, care nu-și mai primiseră soldele de luni întregi.

Cleopatra nu se aștepta să fie cruțată. Toate dovezile de bunăvoință pe care i le arătase Octavian puneau aceeași condiție: capul lui Antoniu, preț pe care nu era dispusă să-l plătească.

Ruinele complexului de clădiri în care se presupune că a locuit Cleopatra după înfrângerea de la Actium

Conform obiceiului vremii, regina poruncise să i se construiască un mormânt și un templu funerar, unde corpul avea să i se odihnească după moarte, în vreme ce sufletul avea să primească sacrificiile rituale. Mausoleul era o construcție remarcabilă prin înălțime și frumusețe. Era clădit din marmură prețioasă și cuprindea mai multe încăperi. Să ne imaginăm, la parter, un coridor străjuit de coloane, unde se intra printr-un portic decorat, din lemn de cedru. De acolo, se intra într-un sanctuar interior, unde se găsea sarcofagul pregătit să primească trupul reginei. O scară de piatră ducea spre sălile de la etaj, pavate cu blocuri mari de granit.

Acolo hotărâse Cleopatra să-și stabilească „reședința”, dacă Octavian avea să pătrundă în capitală. Hotărâtă să nu supraviețuiască unei înfrângeri, își transportase în mausoleu toate comorile: aur, argint, abanos, smaralde și alte pietre prețioase. Ele au fost așezate pe un rug din vreascuri și câlți, înălțat într-una din încăperile de la etaj. Dacă împrejurările aveau s-o facă să-și caute în moarte sfârșitul mizeriilor sale, își va așeza ea însăși pe piele aspida aducătoare de moarte și, cu un ultim efort, va da foc rugului ce va mistui în aceleași flăcări trupul și bogățiile sale. Până atunci, va rămâne la palat, organizând pregătirile pentru apărare.

La sfârșitul lunii iulie, trupele lui Octavian au ajuns sub zidurile Alexandriei, stabilindu-se în împrejurimile Hipodromului, care se ridica pe un teren pietros, la est de oraș. În acest moment critic, Antoniu a avut din nou o tresărire de curaj. Adunându-și trupele, a întreprins un raid curajos; atacând cavaleria lui Octavian, a derutat-o, provocând un masacru și a urmărit-o spre tabără. Întors la palat, a strâns-o pe svelta Cleopatra în brațe și a sărutat-o în văzul tuturor, așa cum era, cu armura plină de praf și sânge. A cerut apoi favoruri deosebite pentru un luptător de-al său, care se distinsese în timpul bătăliei; regina i-a dăruit imediat un coif magnific și o platoșă, ambele de aur. În aceeași seară, acel soldat proaspăt onorat îmbrăca armura și trecea de partea lui Octavian.

A doua zi, de dimineață, Antoniu, cu o sfidare oarecum copilărească, i-a trimis lui Octavian un sol, prin care îl chema la duel așa cum făcuse odinioară, înaintea bătăliei de la Actium. Dușmanul i-a dat un răspuns înțepător:

— Daca ar caută, Antoniu ar găsi multe alte mijloace de a încheia socotelile cu viața.

Atunci, Antoniu a hotărât să pornească el însuși bătălia pe pământ și pe mare, în loc să aștepte sfârșitul unui asediu prelungit. Cleopatra fiind de acord, au fixat data de 1 august pentru un atac general. În ajun, la masa de seară, Antoniu, al cărui curaj nu mai slăbi, le-a cerut slujitorilor să-l servească din belșug și să nu se arate zgârciți cu vinul, dat fiind că, începând de a doua zi, poate aveau să servească un alt stăpân, în vreme ce el, încarnarea lui Bachus, zeul vinului și al serbărilor vesele, va zăcea probabil mort pe câmpul de luptă. Prietenii care-l înconjurau au început să plângă, dar el le-a răspuns cu vioiciune că nu se aștepta să moară, ci spera să le aducă o victorie glorioasă.

Când căldura toridă a nopții de vară a urmat brizei marine, când, liniștit, orașul ațipise sub palida lumină a stelelor, s-au auzit, deodată, sunete îndepărtate de fluiere și țambale și voci intonând un cântec vesel. Apropiindu-se cu repeziciune, s-a auzit curând cadența picioarelor care dansau, apoi, în răstimpuri, strigătele și vaietele unei mulțimi, amestecate cu muzica dezlănțuită a unui cântec bahic. Cortegiul zgomotos – așa cum îl descria Plutarh – părea să străbată orașul în linie dreaptă, pe mijloc,

în direcția porții Canope. Acolo, tumultul a atins maximul de intensitate. Pe urmă, sunetele au încetat brusc și nu s-au mai auzit. Toți cei care ascultaseră în noapte muzica dezlănțuită au fost convinși că-l auziseră trecând pe însuși Bachus, care, abandonând armata lui Antoniu, pornea cu escorta-fantoma spre tabăra victorioasă a lui Octavian.

A doua zi, în zori, Antoniu a ieșit cu trupele pe poarta estică a orașului. Le-a postat pe o ridicătură a terenului, între zidul de împrejmuire și Hipodrom. De pe aceasta poziție, urmărea flota, care ridicase ancora din Marele Port, înaintând spre vasele lui Octavian, aflate în apropiere de coastă, la două-trei mile de oraș. Spre consternarea sa, vasele alexandrine nu încercau să atace, așa cum le ordonase. Le-a văzut salutând flota lui Octavian cu ramele și alăturându-i-se, după care au pornit împreună spre Marele Port.

Între timp, cavaleria s-a îndreptat în galop spre liniile lui Octavian. Antoniu s-a trezit deodată singur, numai cu infanteria, care nu se putea măsura cu dușmanii. Lupta se dovedea inutilă și, abandonând orice speranță, a bătut în retragere spre oraș, strigând că regina îl trădase. Urmărit de ofițerii tulburați, s-a îndreptat val-vârtej spre palat, blestemând-o pe femeia care, credea el, îl dăduse pe mâna dușmanilor pe care și-i făcuse pentru a-i fi pe plac și pentru a o servi. Regina, auzindu-l, a fugit din apartamentele sale, ca și cum s-ar fi temut că, în furia disperării, el avea s-o străpungă cu sabia, împreună cu cele două servitoare ale sale, Iras și Charmion, a străbătut cât de repede a putut sălile și coridoarele goale ale palatului și, prin curtea pustie, a ajuns la mausoleu.

Funcționarii, slujitorii și gărzile fugiseră, năuciți de vestea dezertării flotei și a cavaleriei. Poate doar vreo câțiva preoți speriați mai rămăseseră în templul lui Isis, dar nici ei nu au avut timp să o recunoască pe regină, când a ajuns, cu răsuflarea tăiată, la poarta deschisă a mausoleului, părăsită de paznicul obișnuit. Cele trei femei s-au precipitat în coridorul slab luminat, blocând intrarea cu bănci, mese de ofrandă și obiecte de cult. Au urcat apoi în încăperile de la etaj, unde s-au aruncat îngrozite pe divanele somptuoase. Cleopatra a început pregătirile pentru sinucidere. Fără îndoială, ele au văzut pe fereastră câțiva ofițeri de-ai lui Antoniu porniți în urmărirea lor, deoarece, curând, și el a aflat că regina urma să se omoare.

Domolindu-i-se puțin agitația interioară, Cleopatra s-a hotărât să aștepte, înainte de a săvârși ireparabilul, să vadă ce intenții avea Octavian în privința ei. Străduindu-se să-și redobândească liniștea, și-a aruncat privirile spre mare, unde a văzut vasele egiptene și romane înaintând prietenește spre Marele Port.

Nu putem presupune că regina își trădase soțul, nici că ar fi avut vreo legătură cu dezertarea colectivă. Prăbușirea bruscă, înainte de începerea acțiunii, când nimic nu era încă pierdut, trebuie să-i fi produs o lovitură fulgerătoare. Cât despre acuzațiile lui Antoniu, le asimila, fără îndoială, atât altor excentricități de-ale lui, aidoma celor arătate de-a lungul anilor. În ajun, Antoniu oferise o sumă mare fiecăruia dintre legionarii lui Octavian care ar fi dezertat; poate că Octavian le făcuse o ofertă asemănătoare soldaților egipteni. Să nu uităm că, în urmă cu un an, aceiași marinari fraternizau cu romanii lui Antoniu în Golful Ambracia și, aceștia din urmă, trecuți acum de partea lui Octavian, îngroșau considerabil rândurile flotei adverse. Egiptenii ar fi trebuit astfel să lupte împotriva prietenilor cărora le acceptaseră ospitalitatea și cărora le apreciau, în cunoștință de cauza, valoarea de luptători, mărită prin faptul că se aflau acum de

partea armatei biruitoare. Dezertarea lor părea inevitabilă, fără să fi fost nevoie de intervenția Cleopatrei....

Între timp, Antoniu, ieșit din minți, rătăcea prin apartamentele palatului, blestemând-o pe Cleopatra și țara ei, lansând imprecășii împotriva celor ce îl părăsiseră. Curând, membrii statului său major, care o urmăriseră pe regină până la mausoleu, au venit să-i spună, interpretând greșit mesajul slujitoarelor, că regina se omorâse. Mânia lui Antoniu s-a stins brusc: mai întâi, a căzut într-o prostrație deplină, apoi, când semnificația celor spuse i s-a arătat creierului rătăcit, furia și bănuielele l-au părăsit.

— De ce să mai întârzii, Antoniu? a strigat el. Soarta ți-a răpit, poate, singura ființă pentru care ai vrut să trăiești.

Cu aceste cuvinte, s-a năpustit în dormitor, și-a smuls armura și l-a chemat pe sclavul său, Eros. Dezgolindu-și pieptul, i-a grăit cu voce tare reginei, pe care o credea moartă:

— Cleopatra, sunt mâhnit să mă văd despărțit de tine; în curând vom fi iar împreună; dar ceea ce mă în nebunește este că un mare general a arătat mai puțin curaj decât o femeie.

Cu câțva timp în urmă, îl pusese pe Eros să-i jure că-l va uide când îi va da acest ordin. I-a amintit acum legământul, cerându-i să îl omoare.

Eros și-a scos spada ca pentru a îndeplini ceea ce i se poruncise, dar, întorcându-se brusc, și-a străpuns pieptul, prăbușindu-se. Antoniu s-a aplecat asupra lui și, cum sclavul își pierdea cunoștința, i-a spus:

— Bine, Eros, bine! Și, trăgându-i arma din trupul muribund, a adăugat:

— I-ai arătat stăpânului tău cum să facă ceea ce tu nu aveai puterea să faci.

Spunând acestea, și-a înfipt tăișul în piept, de jos în sus, pornind de sub coaste, și a căzut întins pe pat.

Lovitura însă nu l-a ucis imediat și, odată oprită sângerarea, și-a revenit în simțuri. Câțiva servitori egipteni îl vegheau; el i-a implorat să-i pună capăt suferințelor, dar când au văzut că era viu, au luat-o la fugă, lăsându-l să geamă și să se zvârcolească. I-au dus vestea Cleopatrei, care stătea la fereastra mausoleului și, la scurt timp, Diomede, unul dintre secretarii lui, a venit să-i spună lui Antoniu că regina nu se omorâse și dorea să-i fie adus corpul soțului său. Antoniu ceru să fie transportat de grabă la mausoleu.

O mulțime de oameni se strânsese în fața intrării edificiului, astfel că Antoniu nu a putut fi purtat înăuntru. Zăcea sub ferestrele Cleopatrei, gemând și rugând-o să-l lase să moară în brațele ei. Atunci, după cum spune Plutarh, „ea a coborât frânghii de care a fost legat Antoniu; regina însăși, împreună cu cele două servitoare, singurele persoane cărora le dăduse voie să intre, l-au tras în sus până la fereastră. Cei prezenți spun că nu au mai văzut niciodată un spectacol atât de trist: Antoniu, plin de sânge, pe moarte, ridicând mâinile spre ea, încordându-se cu ultimele puteri. Nici pentru femei nu era o sarcină prea ușoară; Cleopatra, trăgând de frânghie din răputeri, cu capul aplecat, îl ridica cu greu, pe când cei de jos o încurajau cu strigăte, împărtășindu-i eforturile și neliniștea". Trăgându-l pe fereastră, femeile l-au așezat pe pat, unde a leșinat după chinurile urcării.

Răvășită de spectacolul tragic, Cleopatra a izbucnit în hohote de plâns. Lovindu-și pieptul și rupându-și hainele, încerca să oprească șuvoiul de sânge care curgea din rana lui Antoniu. Aplecându-se spre el, îl numea stăpânul, soțul și împăratul ei. Toată mila și iubirea de altădată izbucniseră la vederea suferințelor lui cumplite, uitând de sine, de propria-i situație la fel de disperată.

Antoniu și-a revenit în simțiri. A cerut vin și, puțin înviorat, a încercat să domolească lamentațiile neîmblânzite ale reginei. A sfătuit-o să încerce să ducă tratative cu Octavian, în măsura în care îi va permite onoarea, și să nu se încreadă decât într-un anume Proculeius, singurul om de încredere din anturajul cuceritorului.

Cu ultimul suflu, spune Plutarh, a rugat-o:

— Să nu mă plângi, în această ultimă lovitură a Destinului, ci să te bucuri pentru mine, în amintirea fericirii trecute! Eu, care printre oameni am fost cel mai slăvit și cel mai puternic, am să mor, la sfârșit, nu ca un ins nedemn, ci ca un roman învins de un roman!

După aceste cuvinte, s-a prăbușit pe așternut, dându-și ultima suflare în brațele femeii căreia se străduise să-i apere interesele și pe care o lăsa acum singură, pe punctul de a înfrunta ultima mare luptă pentru tronul și viitorul fiului său.

Cleopatra capturată de soldații romani după moartea lui Antoniu

– Bernard Duvivier, 1789

CAPITOLUL XX

Moartea Cleopatrei și triumful lui Octavian

Situația Cleopatrei era teribilă în acel moment. Corpul însângerat al soțului său zăcea pe pat, sub veșmintele ei rupte, cu care îl acoperise. Chircite într-un colț al camerei, Iras și Charmion își loveau pieptul, gemând, după obiceiul grecesc. Sub ferestrele deschise, în curtea însorită, așteptau câteva grupuri de egipteni și romani.

La câteva minute după moartea lui Antoniu, Proculeius, cel despre care-i vorbise reginei înainte de a-și da ultima suflare, s-a înfățișat la mausoleul Cleopatrei, cerând o audiență în numele lui Octavian.

Învingându-și ezitățile, regina a coborât în fugă scara de marmură. De dincolo de baricadele pe care le ridicase, l-a strigat pe Proculeius și au purtat un scurt dialog: Cleopatra s-a oferit să se predea, dacă Octavian va jura că regatul Egiptului îi va reveni fiului ei, Cezarion; el i-a răspuns vag că Octavian va manifesta încredință. Dar reginei nu îi era îndeajuns și ofițerul roman s-a întors repede la stăpânul său, lăsând-o pe Cleopatra în pace până spre seară.

I-a descris lui Octavian situația în care o găsisese, semnalându-i posibilitatea de a pătrunde în interiorul mausoleului cu ajutorul scărilor, pentru a o lua pe Cleopatra prin surprindere, înainte de a avea timp să aprindă rugul. Octavian i l-a dat atunci ca însoțitor pe Cornelius Gallus, sosit între timp la Alexandria, pentru a încerca s-o ia prizonieră pe regină. Mergând drept la intrarea în mausoleu, Cornelius a bătut la poartă, somând-o pe regina să răspundă. Coborând îndată, ea a început să-i vorbească. Cele doua slujitoare, curioase să afle ce-și spuneau, și-au părăsit locul de la fereastră, așezându-se pe treptele scării. De îndată ce au început discuțiile, Proculeius a alergat în partea opusă a clădirii și, cu ajutorul scărilor, a intrat pe geam, urmat de unul sau doi ofițeri romani. Au trecut pe lângă cadavrul lui Antoniu și, ajungând în capul scărilor, au întrezărit forma trupului Cleopatrei, lângă ușa baricadată. Una dintre femei, la vederea lui Proculeius, a scos un strigăt, apoi a exclamat:

— Nefericită Cleopatra, iată-te prizonieră!

Regina s-a întors dintr-un salt și, scoțând un pumnal, l-a ridicat pentru a-și pune capăt vieții c-o singură lovitură. Dar Proculeius s-a aruncat asupra ei cu putere, smulgându-i arma din mână. Imobilizându-i mâinile de-a lungul corpului, le-a ordonat oamenilor săi să caute prin cutele rochiei vreo armă sau vreo otravă.

— Rușine ție, Cleopatra! i-a zis el. Îți faci un mare rău și lui Octavian la fel, încercând să-l frustrezi de o excelentă ocazie de a-și dovedi încredința și vei convinge, astfel, lumea că cel mai uman dintre generali este, de fapt, un dușman perfid și neîndurător!

Le-a cerut apoi ofițerilor să dărâme baricada și să deschidă poarta mausoleului.

Curând, Epafroditus, un libert de-al lui Octavian, a venit cu ordinul ca prizoniera să fie tratată cu toată blândețea și curtoazia posibile, dar să se ia măsurile cele mai riguroase pentru a fi împiedicată să-și pună capăt zilelor. Conform instrucțiunilor, ofițerii au instalat-o pe regină într-una din camerele de la etaj, după ce au cercetat bine încăperea, asigurându-se că nu existau arme sau otrăvuri.

Chiar înainte de asfințit, Octavian și-a făcut intrarea oficial în capitală, acordându-le alexandrinilor iertarea sa. Procedase astfel, spunea el, în primul rând în memoria lui Alexandru cel Mare, întemeietorul cetății; în al doilea rând, din dragoste pentru acest oraș atât de mare și frumos și, în al

treilea rând, pentru a-i face pe plac dragului său prieten Areius, la cererea căruia crușase multe vieți. Areius era un filozof alexandrin, pe care îl luase alături de el în car la intrarea în cetate, din dorința de a-și arăta bunăvoința și spiritul pacificator.

Liniștindu-i pe cetățeni, care l-au aclamat ca pe un salvator și-un eliberator, s-a retras în tabără, de unde, cu ironia-i sardonică bine cunoscută, a dat ordin să fie masacrați imediat toți membrii curții Cleopatrei și ai lui Antoniu, care nu se numărau printre favoriții lui Areius.

Trădat de Theodoros, preceptorul său nedemn, nefericitul Antyllus, fiul lui Antoniu și al Fulviei, a fost executat în templul ridicat de Cleopatra lui Cezar, unde se refugiase. În clipa în care călăul tăia capul tânărului, Theodoros a reușit sa-și însușească o bijuterie de mare valoare, pe care victima o purta la gât. Furtul fiind descoperit, hoțul a fost dus înaintea lui Octavian, care a poruncit să fie crucificat.

Ptolemeu și Cleopatra Selene, copiii reginei, rămași în Alexandria, au fost puși sub pază, iar Octavian a anunțat-o pe Cleopatra că, dacă va încerca să se omoare, vor fi uciși.

Corpul lui Antoniu a fost pregătit pentru înmormântare. Deși mumificarea era un procedeu practicat frecvent de grecii și egiptenii din Alexandria, corpul nu a fost îmbălsămat după regulile lor. Antoniu a fost înmormântat cu toate însemnele splendorii și cu pompă regală în apropiere de mausoleul soției sale, unde, probabil, îi fusese construit și lui, de multă vreme, un mormânt.

Cleopatra l-a însoțit pe ultimul drum, înconjurată de slujitoarele plângând.

În vreme ce preoții ardeau rășină, psalmodiind obsedant, nu înceta să îl strige pe mort, lovindu-și pieptul cu mâinile fragile.

După ultimele ore, teribile, nu își mai amintea decât de farmecul clipelor petrecute împreună. Tandrețea ultimelor vorbe ale lui Antoniu, moartea patetică îi șterseseră din memorie decepțiile și dezgustul. În singurătatea absolută de acum, îi dorea, cu mai multă intensitate decât în timpul vieții, calda prezență din zilele fericite. Cu greu se stăpânea să nu-și pună capăt nefericirii chiar acolo, pe mormântul iubitului său. Dar amenințarea lui Octavian în privința vieții copiilor, ca și speranța încăpățânată de a-și salva țara din ghearele Romei o împiedicau.

Domnia ei se sfârșise, o știa. Un exil liniștit ar fi reprezentat cea mai favorabilă perspectivă pentru ea.

Întorcându-se după funeralii în camera sa din mausoleu, a fost cuprinsă de o febră puternică. Multe zile a stat la pat, delirând, în plus, trecea prin suferințe groaznice, cauzate de inflamarea ulcerărilor și loviturilor pe care și le provocase trupului ei delicat în paroxismul disperării.

În delirul său, protesta fără încetare:

— Nu vreau să fiu arătată la triumful lui!

De multe ori a cerut să fie lăsată să moară. La un moment dat, a refuzat hrana.

Octavian, anunțat de slăbiciunea ei crescândă, a prevenit-o că nu va avea nici o milă pentru copiii ei, dacă nu se va strădui să trăiască. Reînsuflețită de presiunea exercitată asupra instinctelor sale materne, a găsit efortul moral necesar pentru a-și recupera vigoarea psihică și a consimțit să ia leacurile ce i se dădeau.

Astfel au trecut zilele calde ale lui august; în sfârșit, regina, mult slăbită, cu un aer răătăcit, a intrat în convalescență.

Ajunsa la vârsta de treizeci și opt de ani, ea își pierduse prospețimea miraculoasă a tinereții; dar, poate, la paloarea chipului de-acum, ochii scânteietori adăugau mai multă strălucire și pieptănătura simplă îi puna în valoare frumusețea tragică, își păstrase neschimbată vocea seducătoare. În plus, boala și oboseala nervoasă accentuasera acea parte imposibil de definit a farmecului său. Puterea sa de seducție se păstrase, astfel încât Cornelius Dolabella, unul din ofițerii romani însărcinați cu supravegherea ei, i-a devenit curând servitor devotat, ajungând chiar să-i promită că o va ține la curent asupra intențiilor și planurilor lui Octavian, în măsura în care le va cunoaște.

Pe 28 î.H. august, Octavian s-a înfățișat să-i prezinte omagiile. Fiind convalescentă, cuceritorul venea să o felicite, după tradiția romană a etichetei, pentru vindecare. A intrat înainte ca ea să fi avut timp să se pregătească și a găsit-o fără podoabele regale care o făceau adesea să pară mai impozantă și mai de temut.

Era prin excelență femeie și în acele momente reacționa așa cum ar fi făcut orice altă femeie căreia nervii îi cedaseră.

Octavian a ajutat-o să se întoarcă în pat și s-a așezat la căpătâi. Ea a început să-i spună cuvinte fără șir, încercând să-și justifice gesturile, apoi să-l roage să nu-l îndepărteze pe fiul ei de la tron.

Ridicându-se din așternut, i-a adus lui Octavian niște scrisori de-ale lui Cezar.

— Știi, i-a spus, ce am însemnat eu pentru tatăl tău [*Octavian vorbea atunci despre dictator numindu-l tatăl său și zicându-si sieși Cezar.*] și faptul că el mi-a pus pe cap coroana Egiptului. Dar binevoiește, pentru a-ți da seama de legătura noastră, să citești aceste scrisori. Toate au fost scrise de mâna lui.

Octavian, deși le privea curios, nu părea dispus să le afle conținutul. Cleopatra, dându-și seama, a strigat:

— Ah! Dar la ce-mi mai folosesc, oare, aceste mărturii?! Și, totuși, mi se pare că trăiește din nou prin ele!

Amintirea prietenului și iubitului ei de odinioară, trezită de scrisori și portrete, a emoționat-o, în starea ei de slăbiciune psihică, până la lacrimi. Repeta, fără încetare, printre suspine:

— Oh! De ce nu mai trăiești? făcând aluzie la Cezar.

Octavian încerca să o liniștească. Au convenit ca, în schimbul iertării lui, ea să i se pună cu totul la dispoziție, cu bunuri și pământuri. A trimis după intendentul Seleucus, pentru a-i înmâna lui Octavian lista cu bijuteriile și obiectele de valoare. Acesta a dat citire documentului, dar, dorind să-i intre în grații noului stăpân, i-a dezvăluit că regina deținea și alte obiecte, omise intenționat de pe listă.

Atunci, Cleopatra a sărit din pat și, prinzându-l pe intendent de păr, a început să-l palmuiască furioasă, sub privirile lui Octavian, care nu-și putea stăpâni râsul.

— Îmi este foarte greu – i-a spus vizitatorului său – ca, în momentul când am onoarea de a vă avea ca oaspete, în condițiile în care mă aflu, să fiu acuzată de propriul meu servitor de a fi sustras câteva mărunțișuri femeiești, desigur, nu pentru a-mi împodobi nefericita persoană, ci pentru a

dispune de câteva daruri pentru sora voastră, Octavia, și pentru soția voastră, Livia, astfel ca, grație intervenției lor, să pot să sper că voi primi în durarea voastră.

Octavian a fost încântat să o audă vorbind astfel: cuvintele ei arătau dorința de a trăi. Iar el ținea ca viața reginei să fie prelungită, pentru a avea mulțumirea de a o arăta, înălțuită, pe străzile Romei și, apoi, pentru a-și etala mărinimia și respectul pentru memoria dictatorului mort, grațiind-o după triumf.

Lăsând-o să dispună după bunul plac de bijuteriile în cauză, i-a promis să manifeste în privința ei o bunăvoință care să depășească previziunile cele mai optimiste. S-a retras apoi, convins că a reușit să-i inspire încredere.

Cleopatra, însă, înțelesese că pierderea dinastiei era hotărâtă și vedea limpede că viața ei nu mai avea nici un scop.

Moartea Cleopatrei – Reginald Arthur, 1892

La scurta vreme, un mesager al lui Cornelius Dolabella a venit să o înștiințeze în taină că Octavian, considerând-o suficient de restabilă, o va imbarca pentru a porni spre Roma, cu cei doi copii, în maximum trei zile. Poate Dolabella îi spusese și că nu-i mai rămânea nici o speranță în privința lui Cezarion, Octavian hotărându-i moartea, convins de prietenul său Areius de imprudența pe care ar savârși-o, dacă ar lăsa în libertate pe cineva ce s-ar putea pretinde urmașul legitim al marelui dictator.

Regina, la auzul acestor vești, a decis să se sinucidă imediat. Se închipuia urcând spre Capitoliu înălțuită, așa cum fusese cândva Arsinoe, parcă auzea huiduielile mulțimii când va fi redusă la umilirea cea mai abjectă, amintindu-i că se lăudase că, într-o zi, avea să facă dreptate în acele locuri.

Odată luată hotărârea, i-a cerut voie lui Octavian să meargă la mormântul lui Antoniu, pentru a se achita de obligațiile rituale în privința sufletului său. Acesta a încuviințat și, a doua zi de dimineață, pe 29 august, a fost condusă la mormânt în litieră, însoțită de servitoare. Prăbușindu-se pe dalele funerare, le-a acoperit de sărutări pasionale. Ridicându-se, a așezat pe mormânt câteva coroane de flori, apoi s-a înapoiat cu litiera la mausoleu.

La întoarcere, a cerut să i se pregătească baia. După ce femeile au spălat-o, au parfumat-o și au pieptănat-o, s-a întins pe un divan și a cerut să i se pregătească o masă îmbelșugată. I-a trimis apoi un mesager lui Octavian prin care cerea să fie așezată în același mormânt cu Antoniu.

Odată plecat solul, sub pretextul de a nu fi deranjată în timpul siestei, a dat afară pe toată lumea, cu excepția lui Iras și Charmion. Atunci au fost închise ușile și santinelele s-au postat afară, ca de obicei.

Luând cunoștință de mesajul Cleopatrei, Octavian a presimțit ceea ce se va întâmpla și a trimis câțiva ofițeri, care au găsit gărzile stând liniștite la postul lor.

Au intrat în grabă și, urcând scările, au ajuns la camera reginei. Dintr-o privire, au văzut că bănuielele cele mai negre se adeveriseră: moartă, Cleopatra zăcea în așternutul aurit, îmbrăcată în veșmintele sale grecești de sărbătoare, împodobită cu bijuteriile regale, având fruntea încinsă cu diadema Ptolemeilor. Iras, la picioarele sale, își dădea ultima răsufare, iar Charmion, lângă pat, încovoidându-se, încerca, într-un ultim efort, să-i potrivească reginei coroana.

Un ofițer a strigat, mânios:

— Charmion, stăpâna ta a făcut bine?!

Charmion, sprijinindu-se de divanul regal, întorcând spre el chipul cuprins de paloarea morții, a reușit să rostească:

— Foarte bine, întocmai cum trebuia să facă urmașa atâtor regi.

Apoi s-a prăbușit, nemișcată la picioarele suveranei.

Ofițerii romani, după ce i-au trimis lui Octavian soli însărcinați să-l informeze despre dramă, au început să caute pricina celor trei morți.

La început, gărzile nu au putut da nici o explicație, dar, în final, au mărturisit că un țăran, purtând un coș cu smochine, fusese lăsat să intre în mausoleu, dat fiind că fructele erau destinate mesei reginei. Au mai povestit că, ridicând frunzele de deasupra, au făcut o remarcă asupra frumuseții fructelor, la care omul îi invitase, râzând, să ia și ei să guste, dar îl refuzaseră.

Se știa că, mai demult, Cleopatra își exprimase preferința pentru o moarte euforică, obținută printr-o mușcătură de aspidă. Romanii s-au gândit că-i fusese adusă o astfel de viperă, ascunsă sub smochine. Intendentul care-l primise pe țăran își amintea că, la vederea smochinelor, regina strigase:

— În sfârșit, iată-o! – ceea ce le întări bănuiala.

Alții au sugerat că vipera se găsea pregătită de mai multe zile într-un vas, și, la momentul potrivit, Cleopatra a provocat-o să-i dea mușcătura fatală.

Examinându-i trupul, n-au găsit decât două urme, abia vizibile, pe braț, care păreau să fie mușcătura.

Octavian nu și-a putut ascunde admirația pentru felul în care regina își provocase moartea. Statuii Cleopatrei, pe care a arătat-o la triumful său, i-a așezat o aspidă pe braț.

Deși nu s-a stabilit cu certitudine cum s-au petrecut lucrurile, nu contrazicem versiunea acceptată în general, aceea a coșului cu smochine. Desigur, Cleopatra deținea și alte otrăvuri, pe care le vor fi folosit, poate, servitoarele credincioase, și, dacă a recurs la șiretlicul cu aspidă între fructe, a fost doar pentru că i-a plăcut să aleagă un gen de moarte pe care i-l garantau experiențele anterioare.

Octavian a dat ordin ca regina să fie înmormântată cu toate onorurile regale, alături de Antoniu, după ultima ei dorință.

A trimis neîntârziat soli la Berenice, pentru a împiedica plecarea spre Indii a lui Cezarion. Tutorele prințului, Rhodon, l-a sfătuit să se încreadă în Octavian și s-au întors la Alexandria, unde

au ajuns la scurtă vreme după moartea Cleopatrei. Octavian a cerut atunci să fie imediat executat, sub pretextul că era periculos să existe pe lume doi Cezari în același timp.

Astfel s-a stins din viață ultimul dintre Ptolemei, fiul și unicul moștenitor al marelui Cezar.

Octavian nu dorea să provoace o revoltă, proclamând Egiptul provincie romană. Fără a se încorona efectiv ca rege, și-a asumat această demnitate în virtutea înțelegerii tacite cu preoții egipteni. Primindu-l pe Octavian drept rege, egiptenii nu se considerau vasalii Romei, ci supușii propriului lor rege, care era, în același timp, și împăratul Romei. Astfel a fost întemeiat marele imperiu egipto-roman, pentru care Cleopatra luptase atât.

Toți împărații Romei au fost recunoscuți în Egipt nu ca suverani ai unui imperiu străin, ci drept adevărații faraoni ai posesiunilor egiptene, din care Roma făcea parte integrantă.

Dinastiile antice trecuseră, familiile lui Amenofis și Thutmes, casa lui Ramses, urmașii lui Psametik și mulți alții. Acum, căzuseră și Ptolemeii, iar dinastia Cezarilor ocupa tronul Egiptului. Cu alte cuvinte, această dinastie îi furniza Romei monarhii. Faptul că Octavian fusese aclamat aici ca rege cu mult timp înainte ca romanii să-l primească drept împărat al Romei, îi conferea tronului roman, în mintea vanitoșilor egipteni, origine faraonică.

S-a presupus, în general, că, din acel moment, Egiptul a devenit provincie romană; dar niciodată nu a fost declarat ca atare: Octavian a numit un prefect care să-l guverneze. Acesta avea să acționeze ca un vicerege, rezervându-și, sieși, cea mai mare parte a veniturilor Ptolemeilor.

Octavian, urmând dinastiei reginei Cleopatra, i-a tratat memoria cu respect și s-a opus dărâmării statuiilor ei. Acest lucru nu l-a împiedicat să-i topească tezaurul, vasele de aur și argint, bijuteriile, obiectele de podoabă, din care avea să bată monedă pentru a plăti solda legiunilor romane. Pământurile regale au fost confiscate, palatul prădat de bogății; și, când, în primăvara anului 29 î.H., Octavian s-a întors la Roma, deținea o avere fabuloasă.

În zilele de 13, 14 și 15 august, ale aceluiași an, au fost sărbătorite trei mari triumfuri, primul consacrat cuceririlor europene, al doilea, bătăliei de la Actium, și al treilea, victoriei din Egipt. O statuie a Cleopatrei, cu o aspidă încolăcită în jurul brațului, a fost plimbată pe străzile capitalei, iar gemenii reginei, Alexandru Helios și Cleopatra Selene, făceau parte din cortegiu. Au fost înfățișate alegorii ale Nilului și Egiptului și o pradă bogată, înghesuită în care.

În frenezia entuziasmului, au început să circule pe seama Cleopatrei povestiri nedemne. Horațiu, într-o odă, admirabilă în rest, a exprimat opinia publică, numind-o pe nefericita regină „dușman al Romei”.

Octavian a fost copleșit cu onoruri. La scurt timp, va primi titlul *Augustus* și denumirea de *Divi filius*, fiind moștenitorul lui *Divus Iulius*. Îi făcea plăcere să slăvească memoria marelui dictator, acceptat acum ca unul dintre zeii lumii romane. Și, fapt semnificativ, a reînviat și a reorganizat Lupercaliile, în semn că astfel îl onora pe Cezar.

Între timp, cei trei copii ai Cleopatrei și ai lui Antoniu au găsit adăpost generos în casa Octaviei, soția repudiată a lui Antoniu. Cu un tact admirabil, ea însăși a propus aceasta soluție. Condamnarea lor la moarte ar fi fost dureros resimțită de egipteni; și cum Octavian se considera moștenitorul legal al tronului Egiptului, succesorul dinastic al Cleopatrei și nu uzurpator străin, era chiar indicat ca sora lui să aibă grijă de tinerii membri ai familiei regale. La fel de blândă și supusă, Octavia a acceptat

cu mărinimie acest aranjament, tratându-i cu bunătate pe urmașii soțului infidel, crescându-i alături de fiicele sale, Antonia Maior și Antonia Minor, și de cel de-al doilea fiu al lui Antoniu și al Fulviei, Iulius Antonius, fratele lui Antyllus cel ucis.

Cleopatra Selene avea să se căsătorească cu Iuba, regele Numidiei, om erudit și cult, devenit mai apoi regele Mauritaniei. Fiul provenit din acest mariaj, Ptolemeu, care și-a urmat tatăl la tron către anul 19 d.H., va fi asasinat de Caligula, și el, printr-o ciudată farsă a destinului, urmaș al lui Antoniu.

Nu știm ce s-a întâmplat cu Alexandru Helios și fratele său mai mic, Ptolemeu. Tacit ne spune că Antonius Felix, procurator al Iudeei sub împăratul Nero, s-a căsătorit, a doua oară, cu Drusilla, o nepoată a Cleopatrei și a lui Antoniu, probabil din ramura mauritană. Octavia a murit în jurul anului 11 î.H. Fiul lui Antoniu și al Fulviei, Iulius Antonius, a fost condamnat la moarte, în anul 2 î.H., pentru relații imorale cu fiica Octaviei, Iulia, exilată în Insula Pandatelia. Octavian, copleșit de ani și de onoruri, a murit în anul 14 d.H., lăsând tronul Egiptului și al Romei fiului său Tibenu.

În ultima perioadă a domniei lui Octavian Augustus, Alexandria a început să exercite asupra vieții romane o influență uimitoare. Gândirea egipteană a schimbat atât de profund condițiile din capitală încât s-ar fi zis că urmașii Cleopatrei ocupau tronul pe care ea se străduise atât de mult să-l cucerească.

Ferrero va merge până la a afirma că ideile dominante ale guvernării monarhice magnifice și ale somptuosului rafinament oriental care se dezvoltau la Roma erau datorate influenței directe a Alexandriei și, poate, faptului că noii împărați erau în primul rând regi ai Egiptului.

Artiști și artizani egipteni soseau în Italia și sute de romani care căpătaseră proprietăți în Egipt făceau dese călătorii de afaceri, familiarizându-se inconștient cu artele și meseriile țării. În fiecare casă romană se puteau vedea picturi și sculpturi alexandrine, iar societatea rafinată manifesta o adevărată pasiune pentru literatura și poezia Școlii de la Alexandria. Orice roman visa ca locuința să-i fie decorată de alexandrini, fiecare studia cu bucurie comportamentul și rafinamentul greco-egiptenilor. Austeritatea antică ceda în fața frivolității seducătoare a supușilor Cleopatrei.

Se poate spune că imperiul egipto-roman din visele Cleopatrei fusese întemeiat cu adevărat, cu deosebirea că manii [*mani (mit.) – nume dat de romani sufletelor morților, considerate divinități protectoare ale căminului.*] nu proveneau din descendența lui Cezarion, fiul lui Cezar, ci din aceea a lui Octavian, nepotul lui Cezar.

Dar în timp ce Alexandria și Egiptul jucau în întemeierea monarhiei romane rolul primordial, memoria Cleopatrei, cea a cărei minte plănuise vastă organizare nouă, era din an în an mai întinată. Lupta ei cu Octavian era văzută ca o criză penibilă prin care trecuse partidul cezarilor. A fost copleșită cu injurii și s-au scris piese și povestiri ce-i ilustrau obiceiurile licențioase.

Aprecierea caracterului Cleopatrei se întemeiază pe o bază nesigură, și, după cum am remarcat la începutul lucrării, este indispensabil, pentru cel ce studiază istoria acestei epoci, să-și elibereze spiritul de sub impresia produsă de acele surse poluate, îndepărtând din minte aluziile usturătoare ale lui Properțiu și versurile violente ale lui Horațiu, compuse, de fapt, într-un exces de bucurie la sfârșitul unei perioade de război care-i pusese în pericol micuța proprietate de la țară, cititorul va fi în măsură să cântărească dacă interpretarea caracterului și al faptelor Cleopatrei pe care am propus-o

trebuie sau nu să fie considerată prea subtilă și dacă am folosit cu indiscreție prerogativele istoricului în privința unei femei, adesea însingurată și greu încercată, care a luptat toată viața pentru realizarea unei minunate ambiții patriotice și a murit „așa cum trebuia să facă urmașa atâtor regi”.

În loc de final

VÆE VICTIS